

მიხეილ ბარნოვი

რობერტ ედვარდ ლი დამარცხებული არმიის ბამარჯვებული გენერალი

რატომ წააგო კონფედერაციამ
ამერიკის სამოქალაქო ომი?

თბილისი
2016

ეძღვნება ჩემი ძმის,
ირაკლი ზარნოვის ხსოვნას

ISBN 978-9941-0-8304-4

წიგნის გამოცემა დააფინანსა სამშენებლო კომპანია „გოლდენ ტექნიკსმა“
Publishing of this book was sponsored by building company “Golden Technix”

რედაქტორი:

ვასილ კაჭარავა, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, ამერიკისმცოდნეობის სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტის ხელმძღვანელი

რეცენზენტები:

მერაბ კალანდაძე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

დიმიტრი სილაქაძე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის მიმართულების დოქტორანტი

შესავალი.....	10
რესურსები წყვეტენ ყველაფერს?.....	16
„ჩანგლის გვარდია“.....	22
არმია „ნიგზის მუნღირებში“.....	26
პირველი ბულ რანის ბრძოლა – ერთ დღეში „მოგებული ომი“	30
შანსები, რომლებიც ვერ გამოიყენა კონფედერაციამ	34
პოლიტიკური და სამხედრო ხელმძღვანელობა	41
ვესტ პოინტის „სამხედრო საძმო“.....	45
რაინდული სულისკვეთების ბოლო ომი	53
საუკეთესო თავდაცვა თავდასხმაა? გენერალი ლი შეტევაზე გადადის	56
ენტიტემიდან გეტისბურგამდე – ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის ტრიუმფი და დაცემა	61
ჯებ სტიუარტი – ოფიცერი, რომელმაც დააბრმავა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია	73
მაილო – გენერალ ჯონსტონის მიერ ტენესის გადარჩენის მცდელობა	81
ჩაგანუგადან სავანას დაცემაზე	87
ვიეტნამის ომის გაკვეთილები და კონფედერაციის შანსები პარტიზანული ომის შემთხვევაში	93
კვინტუს ფაბიუს მაქსიმუსი თუ ნაპოლეონი?.....	95
ვირჯინია ან დასავლეთი? დილემა, თუ ორი ფრონტის აუცილებლობა?.....	100
ელმუნდ კირბი, სმითის „სამეფო“	102

ციხე შიგნიდან ტყდება?.....	109
კონფედერაცია ეს მე ვარ!.....	119
კონფედერაციის უკანასკნელი გაბრძოლება – ჯუბალ ერლის რეიდი ვაშინგტონზე.....	121
რიჩმონდის დაცემა – დასასრულის დასაწყისი	126
„ფიქრობ, ჩვენს დამარცხებაში იანკებსაც ურევიათ ხელი...“	128
დისკუსია გრძელდება... სამოქალაქო ომის ისტორიის წამყვანი ამერიკელი მკვლევრები კონფედერაციის დამარცხების შესახებ	131
გენერალი რობერტ ლი – „ღმერთკაცი“ თუ უბრალო მოკვდავი?.....	146
დასკვნა	159

შესავალი

რაგომ დამარცხდა კონფედერაცია¹ სამოქალაქო ომში? საბოლოოდ, როგორ და რაგომ ვერ შეძლეს სამხრეთელებმა გამარჯვება და საკუთარი დამოუკიდებლობის დაცვა? ამ შეკითხვებზე ამერიკულ ისტორიოგრაფიაში არა ერთი საინგერესო მოსაზრებაა გამოთქმული. 130 წელია, ისტორიკოსები მსჯელობენ ამ პრობლემაზე და ცდილობენ კონფედერაციის დამარცხებისა და მისი დაცემის სხვადასხვა მიზეზის ახსნას. მეცნიერთა გამოკვლევებში მრავალფეროვანი და განსხვავებული შეფასებებია გამოთქმული, ხოლო დისკუსიის დიაპაზონი საკმაოდ დიდია. ხშირად ისტორიკოსთა დასკვნები საკამათოა, რაც კიდევ უფრო საინტერესოს ხდის ამ თემას.

„ომის ხელოვნება საკმაოდ მარტივია. დაადგინე, სად იმყოფება შენი მტერი, მოიხელთე იგი, რაც შეიძლება სწრაფად. შეუტეე მას მაქსიმალური ძალებითა და მაქსიმალურად ინგენსიურად და არ შეჩერდე“, – ასე ესმოდა ბრძოლის ფილოსოფია ჩრდილოელთა² სახელოვან გენერალ უილის გრანტს. 1864 წლიდან სწორედ მას დაევალა კონფედერაციის წინააღმდეგ სამხედრო მოქმედებების საერთო ხელმძღვანელობა. ამ მოვლენიდან დაახლოებით ერთი წლის შემდეგ სამხრეთელები დანებდნენ. შესაძლოა, გრანტის წარმოსახვაში ომში გამარჯვების გზა საკმაოდ მარტივი იყო, მაგრამ ამერიკული სამოქალაქო ომი, ისევე, როგორც ყველა სხვა ომი, არ იყო მარტივი დაპირისპირება. ჩრდილოეთი და სამხრეთი ოთხი წელი ებრძოდა ერთმანეთს, რასაც შეეწირა

1. **კონფედერაცია (იგივე სამხრეთი)** - 1860-1861 წლებში ამერიკის შეერთებული შტატების შემაღლენლობიდან გასული 11 მონათმულობელური შტატის გაერთიანება. ქვეყნის ერთიანობის დამლას ამერიკის ისტორიაში სეცესია ეწოდა. სეცესია არ ყოფილა მარტივი მოვლენა და მას საუფუძვლად დაედო სამხრეთი და ჩრდილოეთი შტატების საზოგადოების კულტურისა და უახეულობათა ისტორიული განსხვავებულობა, კონსტიტუციით გარანტირებული შტატების უფლებების საკითხის ორაზროვანი გაგება, ეკონომიკური განვითარების ასპექტები და მონათმულობელობისაღმი არსებული არაერთგვაროვანი დამოკიდებულება.

2. **ჩრდილოეთი (იგივე კავშირი)** - სამოქალაქო ომში ამერიკის შეერთებული შტატების უფდერალური მთავრობის კონგრულქვეშ მყოფი გერიგორია. უფდერალურმა მთავრობამ არ ცნო კონფედერაციის დამოუკიდებლობა და ქვეყნის შემაღლენლობიდან გასულ შტატებს მკამზობიები უწოდა.

ნახევარ მილიონზე მეტი ადამიანი, ქალაქები განადგურდა, ოჯახები გაიყო.

წინამდებარე წიგნის მიზანი არაა სამხრეთის დამარცხების გამოძწევი მიზეზების სიღრმისეული გამოკვლევა და შესაბამისი ფუნდამენტური დასკვნების წარმოდგენა.

წიგნში სამეცნიერო-პოპულარული ენით მოთხრობილია ამერიკელ მეცნიერთა განსხვავებული მოსაზრებები და არგუმენტები სამოქალაქო ომში კონფედერაციის დამარცხების მიზეზებთან დაკავშირებით. წიგნს აქვს მიმოხილვითი ხასიათი და იგი განკუთვნილია მკითხველთა ფართო წრისთვის.

საინტერესო იქნება, თუ მიმოხილვას საფუძვლად დაედება რამდენიმე ყველაზე საინტერესო შეკითხვა:

იყო თუ არა კონფედერაცია თავიდანვე განწირული დამარცხებისთვის?

როდიდან გახდა შეუქცევადი კონფედერაციის მარცხი?

რა უპირატესობები ჰქონდათ დაპირისპირებულ მხარეებს?

შეძლო თუ არა კონფედერაციამ თავისი უპირატესობების გამოყენება ამ ომში და რა ღოზით?

ამ შეკითხვებიდანაც ნათლად ჩანს, რომ აუცილებელია, სხვადასხვა რაკურსით შევხედოთ პრობლემას და ფოკუსში მოვაქციოთ ყველა ასპექტი, რადგან საკითხი თავისთავად კომპლექსურია.

ამერიკულ ისტორიოგრაფიაში მეცნიერთა ნაწილი ყოველთვის განსაკუთრებულად აღნიშნავდა და წინ წამოწევდნენ კონფედერაციის დამარცხებაზე მოქმედ საშინაო ფაქტორებს. ჯერ კიდევ სამოქალაქო ომის დამთავრებისთანავე ზოგიერთი გავლენიანი კონფედერაციც დამარცხებაში ადანაშაულებდა საკუთარ პრემი-დენგ ჯეფერსონ ლევისს არაეფექტური საშინაო და საგარეო პოლიტიკის გამო.

1920-იან წლებში ისტორიკოსმა ფრენკ ოუსლიმ სამხრეთის დამარცხება დაუკავშირა ე.წ. შტატების უფლებების საკითხს და კონფედერაციის შიგნით არსებულ პოლიტიკურ სირთულეებს. კონფედერაცია, მიუხედავად მისი მოქალაქეების საერთო მიზნისა, ეომათ მათთვის ესოდენ საძულველი იანკების წინააღმდეგ, არცთუ მონოლითური იყო პოლიტიკურ ასპექტში. ოუსლის აზრით, სამხრეთის შტატების გუბერნატორებმა აწარმოეს დამლუპველი

კონფედერაციის პრეზიდენტი ჯეფერსონ დევისი და გამოჩენილი სამხრეთელი მხედართმთავრები: მარცხნიდან მარჯვნივ ღვანან: კაპიტანი რაუაელ სემსი, გენერალი ჯონ ბელ პუდი, გენერალ-მაიორი ჯეიმს „ჯებ“ სტიუარტი, გენერალი იოჰანას „სთიუნუოლ“ ჯექსონი, გენერალი რობერტ ედვარდ ლი, გენერალი ნათანიელ ბელფორდ ფორესტი, გენერალი ჯომეუ ჯონსტონი, გენერალი პიერ ბორეგარი. მარცხნივ, წინა რიგში მის: პრეზიდენტი ჯეფერსონ დევისი.

და საეჭვო ობსტრუქციული პოლიტიკა, რამაც ხელი შეუშალა კონფედერაციის ცენტრალურ მთავრობას ომისთვის საჭირო რესურსებისა და სამხედრო კონტინგენტის ეფექტურ მობილიზებაში. ეს ხაზი განაგრძო დეივიდ ღონალდმა. 1960-იან წლებში მან დაასკვნა, რომ კონფედერაცია დალუპა ობსტრუქციონიზმმა, ე.წ. ზედმეტმა დემოკრატიამ, ინდივიდუალიზმმა, უთანხმოებებმა და მთავრობის მუდმივმა კრიტიკამ. ამგვარად, მისი აზრით, სწორედ შტატების უფლებების პრობლემამ გამოიწვია კონფედერაციის მარცხი.

1960 წლებში, გარდა სოციალური ისტორიის აღმავლობისა და პოპულარიზაციისა, მეცნიერთა ნაწილმა ყურადღება მიაპყრო სამხრეთის შიგნით არსებულ სოციალურ, რასობრივ და გენდერულ პრობლემებს. კელევის ფოკუსში მოექცა სამხრეთის საზოგადოება და კონფედერატების ომში დამარცხების მიზეზები სწორედ სოციალურ ფაქტორებს დაუკავშირდა. ზოგჯერ ეს მიმართულება იმდენად გაგაცებული იყო სოციალური ასპექტებით, რომ შედარებით ჩრდილშიც კი მოექცა სამხედრო ანალიზის მნიშვნელობა. მაგალითად, ჰარვარდის უნივერსიტეტის პრეზიდენტმა და სოციალური ისტორიის ცნობილმა წარმომადგენელმა, დრიუ გილპინ ფოსტმა დაასკვნა, რომ სამხრეთმა წააგო, რადგან ამ ომის წინააღმდეგ იყვნენ განწყობილნი კონფედერატი ქალები. ეს დებულება საკამათოა, თუმცა ყურადსაღები და ამ საკითხს მოგვიანებით დაეუბრუნდებით. შესაძლოა, ეს დასკვნა მართებულია, მაგრამ მაშინ უნდა გაეცეს პასუხი შეკითხვას: რატომ აქციეს ზურგი ქალებმა ამ ომს?

ცივი ომის ეპოქის გავლენიანი მეცნიერი და პოლიტოლოგი ფრედ იკელი აღნიშნავდა, რომ იმ ფონზე, როდესაც სამოქალაქო ომის მიმდინარეობაზე, ხელმძღვანელობაზე, მიზეზებზე ათეულობით გომია დაწერილი, შედარებით ნაკლები მნიშვნელობა ენიჭებოდა ომის დასასრულისა და მისი შედეგების კელევასა და ანალიზს.

შესაძლოა, ეს განპირობებულია იმით, რომ თანამედროვე გადმოსახედიდან მკვლევართათვის ცნობილია ომის შედეგი და სახეზეა დასრულებული ისტორიული პროცესი. ისტორიკოსთათვის ნათელია, რა მოჰყვა ატლანტის დაცემასა და გეტისბურგში

კონფედერაციების მარცხს. მაგრამ 1863-1864 წლებში ფრონტზე მყოფმა ჯარისკაცებმა არ იცოდნენ, როდის და როგორ დამთავრდებოდა ომი.

საინტერესოა, რომ სამოქალაქო ომის არა ერთი ამერიკელი მკვლევარი მიიჩნევს, რომ ეს ომი უფრო მეტად იყო კონფედერაციის მარცხი და არა კავშირის გამარჯვება. აქედან გამომდინარე, შეიძლება შეკითხვა ასეც დაესვათ: დაამარცხა კი კავშირმა კონფედერაცია, თუ სამხრეთელებმა თავად დაამარცხეს საკუთარი თავი?

სამოქალაქო ომი ამერიკის ისტორიაში ყველაზე სისხლიანი სამხედრო კონფლიქტია. ბრძოლის ველზე დაეცა და ჭრილობებისგან გარდაიცვალა დაახლოებით 620 000-მდე ადამიანი. ეს ნიშნავდა, რომ ნაადრევად დაიღუპა ჩრდილოეთის შტატების 20-დან 45 წლამდე ასაკის მამაკაცების 10%, ხოლო სამხრეთში – 30%. პრაქტიკულად, სამხრეთი გაუკაცრიელდა. ასეთი მასშტაბის მსხვერპლი ამერიკას არ ჰქონია არც ერთ სხვა დიდ სამხედრო კონფლიქტში. ცნობილი ამერიკელი ისტორიკოსი, სამოქალაქო ომის მკვლევარი შელბი ფუგი აღნიშნავდა: „ჩვენი ნაციის ნებისმიერი კუთხით შემეცნება უნდა დაეფუძნოს სამოქალაქო ომის შესწავლას. მან განსაზღვრა, თუ როგორები ვართ... სამოქალაქო ომმა გვაქცია ისეთებად, როგორებიც ვართ, განსაზღვრა ჩვენი დადებითი და უარყოფითი მხარეები. თუ აპირებთ, ჩაწვდეთ ამერიკულ ხასიათს, თქვენთვის აუცილებელია, შეისწავლოთ XIX საუკუნის ეს უდიდესი კატასტროფა. ეს იყო ჩვენი ყოფიერების გზაჯვარედინი და ეს გზაჯვარედინი იყო ჯოჯოხეთური.“

ომში ჩრდილოეთის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი იყო კავშირისა და ქვეყნის ერთიანობის შენარჩუნება, სამხრეთელებისთვის კი – ვაშინგტონის მიერ კონფედერაციის დამოუკიდებლობისა და სუვერენიტეტის აღიარება. კონფლიქტის მონაწილე ორივე მხარე ომის დასაწყისს შეხვდა სრულიად განსხვავებული მაგერიალურ-ტექნიკური პოტენციალით, რაც საბოლოოდ სერიოზულად აისახა ომის მიმდინარეობაზე და მის შედეგზე.

რესურსები წყვიტან ყველაფერს?...

კაეშირიდან გამოსვლის შემდეგ სამხრეთ შტატების გერი-გორიაზე მდებარე ფორტები, ფედერალური სამხედრო რესურსები და არსენალი, პრაქტიკულად, ყოველგვარი სისხლისღერის გარეშე გადავიდა კონფედერაციის ხელში. გამონაკლისი იყო სამხრეთ კაროლინაში, ჩარლსტონის ნავსაყუ-დელში, კუნძულზე მდებარე ფორტ სამტერი.³ 1861 წლის აპრილის დასაწყისში მის თავზე კელავ ფრიალებდა ამერიკის შეერთებული შტატების დროშა, რომელსაც სამხრეთელები მათი სუვერენიტეტის შემ-ლახავ სიმბოლოდ აღიქვამდნენ.

ფედერალური არმიის⁴ გარნიზონის კომენდანტმა, მაიორმა რობერტ ანდერსონმა არ მიიღო კონფედერატების ულტიმატუმი, დაეგოვებინა ფორტ სამტერი. საპასუხოდ, 12 აპრილს, გამთენი-ისას, სამხრეთელების გენერალ პიერ ბორეგარის ბრძანებით, კონფედერაციის ბატარეებმა ცეცხლი გაუხსნეს ფორტ სამტერს. ასე დაიწყო სამოქალაქო ომის პირველი ბრძოლა, რომელიც უმსხვერპლოდ დასრულდა. ფორტის მიმართულებით 3 000-ზე მეტი ჭურვი გაისროლეს. არტილერიის ხმა მთელ ჩარლსტონში ისმოდა. 34 საათიანი საარტილერიო დუელის შემდეგ ფედერა-ლურ გარნიზონს გამოელია ჭურვები და იძულებული გახდა, დანებებულიყო. სამოქალაქო ომის პირველი მსხვერპლი – რიგი-თი დენიელ ჰოუ, კაპიტულაციის შემდეგ დაიღუპა, იგი იმსხვერპ-ლა ევაკუაციის პროცესში ამერიკის სახელმწიფო დროშისადმი სალუგის მიცემის დროს შემთხვევით აფეთქებულმა ბატარეამ. უბედური შემთხვევის დროს სასიკვდილოდ დაიჭრა ედვარდ გელოუეი, რომელიც მიღებული ჭრილობის შედეგად მალევე გარდაიცვალა.

14 აპრილს კონფედერატებმა დაიკავეს ფორტ სამტერი და ეს იყო სამოქალაქო ომში მათი პირველი გრიუმფი. მართალია,

3. ბრიგანეთთან 1812 წლის ომის შემდეგ ამერიკის კონგრესმა დაამტკიცა სანაპირო დაცვის პროგრამა. პროექტის ფარგლებში აშენდა 50 ფორტი, მათ შორის, ფორტ სამტერი. ფორტის მშენებლობა დაიწყო 1829 წელს. მისი ფუნქცია იყო მნიშვნელოვანი საპორტო ქალაქ ჩარლსტონის დაცვა. სამოქალაქო ომის წინ დასრულებული იყო ფორტ სამტერის დაახლოებით 90%.

4. ფედერალური არმია - ჩრდილოეთის სამხედრო ძალები.

ბრძოლას მსხვერპლი არ მოჰყოლია, მაგრამ ჩრდილოეთშიც და სამხრეთშიც ჩარლსტონის ნავსაყუდელში მომხდარი მოვლენები აღიქმეს, როგორც ომის დასაწყისი.

სამხრეთელები მტკიცედ დაუძნდნენ ფორტ სამტერში. მიუხედავად იმისა, რომ ფედერალურ არმიას მისი დაბრუნების არაერთი მცდელობა ჰქონდა შემდგომი ოთხი წლის განმავლობაში, ფორტ სამტერზე კონფედერაციის დროშა ფრიალებდა.

სამხრეთელებისთვის ამ ფორტს სტრატეგიული მნიშვნელობა ჰქონდა. მისი მეშვეობით ისინი იცავდნენ შტატისა და კონფედერაციის ერთ-ერთ მთავარ საპორტო ქალაქს, ჩარლსტონს. კონფედერატებმა დაასრულეს ფორტის მშენებლობა და უკეთ აღჭურვეს იგი, რაც საშუალებას აძლევდა მათ, ჩარლსტონის პორტთან ლოკალურად გაერღვიათ ჩრდილოელების მიერ მოწყობილი საზღვაო ბლოკადის ხაზი. სტრატეგიულთან ერთად, ფორტს სიმბოლური მნიშვნელობაც ჰქონდა. ფორტ სამტერი განასახიერებდა სამხრეთის პირველ წარმატებას ომში და იმედიანი მომავლის სიმბოლოს.

1863-1865 წწ. კონფედერაციის გარნიზონი 587 დღის განმავლობაში აკავებდა ჩრდილოელთა სახმელეთო და საზღვაო ძალების შეტევას. ეს იყო თანამედროვე სამხედრო ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე ხანგრძლივი ალყა. ფედერალების მასიური შეტევის შედეგად ფორტი ძლიერ დაზიანდა და 1865 წლის 17 თებერვალს სამხრეთელების გარნიზონმა იძულებით დატოვა იგი. კონფედერატების მიერ ფორტის დაკავებიდან მუსტად 4 წლის შემდეგ, 14 აპრილს, ჩრდილოელებმა გამართეს ფედერალური დროშის აღმართვის საზეიმო ცერემონია. ღონისძიებას, ამჯერად გენერლის წოდებით, დაესწრო რობერტ ანდერსონი.

ამერიკულ ისტორიოგრაფიულ დებატებში სამოქალაქო ომში კონფედერაციის დამარცხების შესახებ ფართო გაგებით ორი განსხვავებული პოზიცია არსებობს. მეცნიერთა ნაწილს მიაჩნია, რომ სამხრეთელების მარცხი განაპირობა გარე ფაქტორებმა, გარკვეულმა ობიექტურმა გარემოებებმა. მეცნიერთა მეორე ნაწილის აზრით, კონფედერატების კრახი გამოიწვია საშინაო მიზეზებმა.

ორივე პოზიციას აქვს საკუთარი საინტერესო არგუმენტები.

გარე ფაქტორების მომხრე მკვლევრები თვლიან, რომ ომში კავშირის გამარჯვება განაპირობა ჩრდილოელთა სამხედრო სიძლიერემ, ლინკოლნის, როგორც მთავარსარდლის, ნიჭიერებას და კავშირის გენერლების წარმატებულმა ოპერაციებმა. შიდა ფაქტორების მომხრე მკვლევრები კი სამხრეთის წარუმატებლობის 3 ძირითად მიზეზს ასახელებენ: კონფედერაციის როგორც სამხედრო, ისე პოლიტიკური ლიდერების შეცდომებს და სამხრეთელთა მიერ უშუალოდ ბრძოლის ველზე დაშვებულ შეცდომებს.

ყურადღება გაევამახვილოთ კავშირისა და კონფედერაციის უპირატესობებზე და მათ ურთიერთმიმართებაზე. გარე ფაქტორების მომხრე მკვლევრები ომში კონფედერაციის დამარცხების უმთავრეს და პირველადი მნიშვნელობის მიზეზად ხშირად ასახელებენ კავშირის მაგერიალურ-გექნიკური სიძლიერისა და ადამიანური რესურსების ფაქტორს. სტაგისტიკა ცალსახად მოწმობს ამ უპირატესობას და ეს გასათვალისწინებელი გარემოებაა.⁵

ერთ-ერთი პირველი მოსაზრება იმის შესახებ, რომ კონფედერაციამ ეს ომი წააგო კავშირთან შედარებით მცირე ადამიანური თუ მაგერიალურ-გექნიკური რესურსების გამო, ეკუთვნის თავად სამხრეთელების ლეგენდარულ სარდალს, რობერტ ედვარდ ლის. 1865 წლის 10 აპრილს, აპომაგოქსში გენერალ გრანგთან კაპიტულაციიდან მეორე დღესვე, ლიმ დაწერა გამოსამშვიდობებელი მიმართვა საკუთარი თანამებრძოლებისადმი: „ოთხწლიანი მძიმე სამხედრო სამსახურის შემდეგ, რომლის დროსაც გამოვლენილ იქნა უძლეველი სიმამაცე და უდრეკი სული, ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია იძულებული იყო, დანებებოდა აურაცხელ მოწინააღმდეგესა და მის რესურსებს“. გენერლის აზრით, კონფედერაგებმა კარგად იბრძოლეს, თუმცა მათ ვერ დაძლიეს მოწინააღმდეგის გაცილებით დიდი და კარგად შეიარაღებული არმია და

5. სამოქალაქო ომის სხვადასხვა ასპექტის (დაღუპულთა, დაჭრილთა და დაკარგულთა რაოდენობა, მოსახლეობისა და რესურსების თანაფარდობა და ა.შ.) სტაგისტიკური მონაცემები არსებობს. მეცნიერთა კვლევებში მოცემული ციფრები შეგნაკლებად განსხვავებულია.

ამიგომაც წააგეს ეს ომი. ცნობილი ისტორიკოსი რიჩარდ კურენტი მიმოიხილავს რა კავშირის მატერიალურ-ტექნიკურ პოტენციალსა და რესურსების სტაგისტიკურ მაჩვენებელს, აღნიშნავს: „რესურსების უთანასწორო ფლობის პირობებში, რა თქმა უნდა, მხოლოდ სასწაული თუ შეაძლებინებდა სამხრეთს მოეგო ეს ომი.“

კავშირის (შტაგები: მენი, ნიუ იორკი, ნიუ ჰემპშირი, ვერმონგი, მასაჩუსეტსი, კონექტიკუტი, როდ აილენდი, პენსილვანია, ნიუ ჯერსი, ოჰაიო, ინდიანა, ილინოისი, კანზასი, მიჩიგანი, ვისკონსინი, მინესოტა, აიოუა, კალიფორნია, ნევადა, ორეგონი) მოსახლეობა შეადგენდა დაახლოებით 23 მილიონამდე ადამიანს, მაშინ, როდესაც კონფედერაციის გერიგორიაზე ცხოვრობდა დაახლოებით 9 მილიონი ადამიანი, რომელთაგან 5,5 მილიონი იყო თეთრკანიანი, ხოლო დანარჩენი 3,5 მილიონი – აფროამერიკელი მონა.

ოთხმა მონათმფლობელურმა შტაგმა არ დაუჭირა მხარი სეცესიას და დარჩა კავშირის შემადგენლობაში, ეს შტაგები იყო: მერილენდი, დელავერი, კენტუკი და მისური. შედგომში მათ შეუერთდა დასავლეთ ვირჯინიაც. სამოქალაქო ომის კონტექსტში მათ მოსამღვრე შტაგებს უწოდებენ.

მოსამღვრე შტაგების მოსახლეობა შეადგენდა 2,5 მილიონ ადამიანს და 500 000 მონას. ომის დაწყებისთანავე იქ ჩამოყალიბდა პროჩრდილოეთური და პროსამხრეთული პოზიციის მომხრეთა დაჯგუფებები. მოსამღვრე შტაგების დაახლოებით 170 000-მა ადამიანმა იბრძოლა ჩრდილოეთის არმიაში, ხოლო 86 ათასმა სამხრეთელების რიგებში იმსახურა. მიუხედავად ამ ერთგვარი დაპირისპირებისა, საბოლოოდ ეს შტაგები არსებითად ესმარებოდნენ სწორედ კავშირს და ძალიან მნიშვნელოვანი სტრატეგიული დანიშნულება ჰქონდათ. მოსამღვრე შტაგების გერიგორიას აკონტროლებდა ფედერალური მთავრობა. მათ შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა მერილენდსა და კენტუკის. თუ მერილენდი სეცესიას შეუერთდებოდა, მაშინ კავშირის დედაქალაქი – ვაშინგტონი მოწყვეტილი აღმოჩნდებოდა დანარჩენ ქვეყანას, ხოლო კენტუკი საშულებას აძლევდა ჩრდილოელებს, რომ მისურისა და მერილენდის შტაგები ხელსაყრელი პოზიციიდან დაეცვათ.

ჩრდილოეთის ინდუსტრიული სიმძლავრეებიც გაცილებით აღემატებოდა კონფედერაციის მაჩვენებელს. ჩრდილოეთში მუშაობდა 101 000 ქარხანა, კონფედერაციაში – მხოლოდ 21 000, მოსაზღვრე შტატებში კი – 9000.

კავშირში ცხოვრობდა 1,1 მილიონი ქარხნის მუშა, კონფედერაციაში – 111 000, მოსაზღვრე შტატებში კი – 70 000.

თვალშისაცემი იყო ფინანსური რესურსების უთანასწორობაც – კავშირის საბანკო აქტივი შეადგენდა 234 000 000 დოლარს, კონფედერაციის – 74 000 000-ს, მოსაზღვრე შტატებისა კი – 29 000 000-ს. დაახლოებით ანალოგიური ვითარება იყო სოფლის მეურნეობაშიც. ბრინჯისა და თამბაქოს გამოკლებით, ჩრდილოეთში მოყვანილი სოფლის მეურნეობის პროდუქტი და შინაური ცხოველების რაოდენობა (მარცვლეული, ფქვილი, საქონელი, ცხენები) დაახლოებით ორჯერ აღემატებოდა კონფედერაციის მაჩვენებლებს.

მნიშვნელოვანია, ასევე, ჯარში გაწვეული ადამიანების სტატისტიკური მაჩვენებელი. ამ შემთხვევაშიც კავშირს უდავო უპირატესობა აქვს. ომში ჩრდილოელთა საველე - სამხედრო ფორმირებების საერთო რაოდენობა შეადგენდა 2, 128 948 ადამიანს, კონფედერაციის იგივე მაჩვენებელი კი – დაახლოებით 1,082 119-ს.⁶

ყურადღება მივაქციოთ ადამიანური რესურსების სტატისტიკას. კერძოდ, როდესაც ვსაუბრობთ კონფედერაციის გამარჯვების მანსებზე ამ ბრძოლაში, უნდა გავიხსენოთ, რომ დაწყებული 1861 წლის იელისიდან ჩრდილოეთის ფორმირებების კონკინგენცის რაოდენობა ძალიან სწრაფად იზრდებოდა. 1862 იანვრისთვის კავშირის ჯარები 200 000-დან დაახლოებით 600 000-მდე გაიზარდა, მაშინ, როდესაც კონფედერაციის არმია გაიზარდა 100 000-დან დაახლოებით 300 000-მდე.

1863 წლისთვის, როდესაც ორივე მხარის ძალები ძლიერების პიკზე იყვნენ, ომში ჯარისკაცების შეფარდება იყო 2:1-თან, კავშირის სასარგებლოდ, ხოლო ჩრდილოელთა არმიაში იზრდოდა

6. ზუსტი რაოდენობის დასახელება რთულია, რადგან კონფედერაციის დოკუმენტები დაუზუსტებელი და განადგურებულია. ერთ-ერთი ევრსიით, კონფედერაციამ ჯარში გაიწვია 750 000-დან 1,227 890-მდე ადამიანი.

დაახლოებით 600 000 ადამიანი. ომის მიწურულს კავშირის
ჯარის რაოდენობა დიდად არ შეცვლილა, მაგრამ შემცირდა
კონფედერაციის არმია და სამხრეთის დამოუკიდებლობას უკვე
200 000-მდე ადამიანი იცავდა.

ჩრდილოეთის არმიის რაოდენობრივი უპირატესობა ეტაპობ-
რივად გაიზარდა 1861-1863 წლებში და ომის ყველაზე კრიტიკულ
წელს შეფარდება შეადგენდა 2:1-თან ფედერალური არმიის
სასარგებლოდ. პოტენციური ჯარისკაცების რაოდენობით ჩრდი-
ლოეთი 4-ჯერ აღემატებოდა სამხრეთს.

ისტორიკოსთა გარკვეული ნაწილის აზრით, თავისთავად
ეს მონაცემი არ წარმოადგენდა ფაგალურ სტაგისტიკას და
კონფედერაციისთვის დაძლევადი სირთულე იყო. კონფედერაციას
შეეძლო ამ წინააღმდეგობის დაძლევა, ომის ბედის გარდაცემა
და საკუთარი გამარჯვების მოახლოება, რისი შანსიც მას
არაერთხელ ჰქონდა. მაგრამ ეს შესაძლებლობები ვერ გამოიყე-
ნა და არა იმიტომ, რომ მას რესურსები აკლდა.

„ჩანგლის გვარდია“

ომის დასაწყისში ორივე არმიას ერთი და იგივე პრობლემა ჰქონდა: გამოცდილებისა და პროფესიონალურად მომზადებული კადრების ნაკლებობა, სამაგიეროდ, სამხრეთსაყ და ჩრდილოეთსაყ მრავალი პოტენციური ჯარისკაცი, ბრძოლისთვის შემართული ახალგაზრდა ჰყავდა.

აშკარაა, რომ ადამიანური და მაგერიალურ-ტექნიკური რესურსების თვალსაზრისით, სამხრეთი საგრძნობლად ჩამორჩებოდა ჩრდილოეთს, მაგრამ არმიის ფორმირების ხარისხითა და სისწრაფით კონფედერაციამ ნამდვილად აჯობა კავშირს. სამხრეთის მთავრობამ, პრაქტიკულად, ნულიდან დაიწყო საკუთარი არმიის ფორმირება. მართალია, 1861 წლამდე ყველა შტაგს საკუთარი მილიცია ჰყავდა, თუმცა მათი საბრძოლო პოტენციალი უკიდურესად დაბალი იყო და მოახლოებული ომისთვის ვერ გამოდგებოდა.

არარეგულარული ფორმირებების, იგივე მილიციის, ისტორია სამოქალაქო ომამდე დიდი ხნით ადრე იწყება. მილიცია ექვემდებარებოდა შტაგის გუბერნატორს. ლეიტენანტიდან პოლკოვნიკამდე ყველა პოზიციამზე შერჩეულ კადრებს წოდებას ანიჭებდა გუბერნატორი. საჭიროების შემთხვევაში პრემიერს, ასევე, ჰქონდა არარეგულარული ფორმირებების გამოყენების უფლება. ასეთ დროს მილიცია გამოდიოდა გუბერნატორის იურისდიქციიდან და გადადიოდა ფედერალური ხელისუფლების დაქვემდებარებაში. კოლონიურ წარსულში და ბრიტანეთთან ბრძოლის ეპოქაში მილიცია მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა, მაგრამ სამოქალაქო ომის დაწყებისთვის იგი წარმოადგენდა ფორმალურ ორგანიზაციას, ძველი სიმბოლური დატვირთვის მქონე სახელით.

1860-იანი წლების წინა პერიოდში შტაგის არარეგულარული ფორმირებები იკრიბებოდნენ დაახლოებით წელიწადში 1-2 ჯერ. მილიციის პოლკი საბეიმო მარშით ჩაივლიდა მშობლიური ქალაქის ქუჩებში სასულე ორკესტრის ფონზე. დღის ბოლოს კი პოლკის შემადგენლობა სადღესასწაულო სუფრასთან იყო. ნიუ იორკის 55-ე მილიციის პოლკის პოლკოვნიკმა, ფრანგმა

ემიგრანტმა რეკი დე გრობრიანდმა საკუთარ ფორმირებას შეარქვა „ჩანგლის გვარდია“.

მართალია, სამხრეთში მონათა აჯანყების პრევენციის მიზნით, მილიცია შედარებით ბრძოლისუნარიან ფორმაში იყო, თუმცა მისი კონდიციაც არ იყო სამხედრო ფორმირებისთვის შესაფერისი.

სამოქალაქო ომის დაწყებისთვის ამერიკის შეიარაღებულ ძალებში შემავალი რეგულარული და არარეგულარული ფორმირებების რაოდენობა და მათი საბრძოლო პოტენციალი ნამდვილად არ იყო საკმარისი ფართომასშტაბიანი ხანგრძლივი ომის საწარმოებლად. რეალურად კავშირსაც და კონფედერაციასაც ნულიდან მოუწევდა ჯარის ფორმირების დაწყება. ორივე მხარეს ახლიდან უნდა შეექმნა თავისი არმია. საბოლოოდ, ჩრდილოეთმაც და სამხრეთმაც შეძლო ამის გაკეთება, მაგრამ თავად პროცესი ფორსირებულად, ომის ფონზე მიმდინარეობდა და ძალიან დიდ ძალისხმევას საჭიროებდა.

ჯერ კიდევ 1861 წლის 6 მარტს, პრემიერენტი ჯეფერსონ დევისმა მიმართა შტატების გუბერნატორებს, რომ მთავრობის დაქვემდებარებაში ერთწლიანი სამსახურის ვადით გამოეგზავნათ ასი ათასი მოხალისე. ამ მომენტისთვის სამხრეთის მოსახლეობა უკვე მზად იყო გამოსხმადრობდა პრემიერენტის მოწოდებას. 1861 წლის დასაწყისიდანვე კონფედერაციის ყველა ქალაქსა თუ სოფელში გამალებულად ყალიბდებოდა შეიარაღებული ფორმირებები, ძირითადად, ასეულები. ცალკეულ შემთხვევებში ასეულების სტრუქტურის საფუძველი გრადიციული მილიციის ძველი ორგანიზაცია იყო, მაგრამ 1861 წლიდან შექმნილი ფორმირებების ძირითადი ნაწილი სრულიად ახლიდან ჩამოყალიბდა.

ასეულების ორგანიზაციის სქემა ყველა შტატში თითქმის იდენტური იყო. როგორც წესი, საორგანიზაციო პროცესის წარმართვა ევალებოდა აშშ-მექსიკის ომის ვეტერანებს ან ვესტ პოინტის კურსდამთავრებულებს. რეკრუტები ერთად იკრიბებოდნენ დანიშნულ დღესა და საათზე. თითოეულს თან მოჰქონდა ყველანაირი იარაღი, რაც კი ჰქონდა: სამონადირეო თოფები, ღუელის პისგოლეტები, დანები, დამოუკიდებლობისთვის

ბრძოლის დროინდელი ხმლები. ოფიცერთა დამტკიცების შემდეგ ასეულისტების სახელის შერქმევის ჯერი ღებოდა. ორგანიზაციის ფორმალური მხარის დასრულებისთანავე იწყებოდა ფორმირების ელემენტარული სამხედრო წვრთნა. რამდენიმესაათიანი სამწყობრო მომზადებისა და ჯირითის შემდეგ ასეულისტ ოფიცრები და რიგითები უახლოეს სალონში ჭიქა ვისკისთან ერთად აღნიშნავდნენ „იანკების დამარცხებას“. ცხადია, ამ გიჟის წვრთნების შედეგი და პროდუქტიულობა მინიმალური იყო, მაგრამ, რაც მთავარია, სამხრეთელებმა მომავალი არმიის ფორმირების საქმეში პირველი მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადადგეს.

ასე რომ, როდესაც კონფედერაციაში გაქლერდა პრემიერენგის მიმართვა, შტატების გუბერნატორებს ისღა დარჩენოდათ, პოლკებში გაერთიანებინათ ასეულები და პრემიერენგის იურისდიქციაში გადაეცათ. კონფედერაციისთვის სამსახურის გაწევის მზადყოფნაში მყოფი ასეულები დაუყოვნებლივ იგზავნებოდა სასწავლო ბანაკებში. მშობლიური ქალაქისა თუ დაბის ქუჩებში რეკრუტების გამოსამშვიდობებელი მარში ღირსშესანიშნავი მოვლენა იყო. ცრემლმორეული ქალები სიამაყითა და საზეიმო შეძახილებით ამხნევებდნენ ომში მიმავალ ჯარისკაცებს. თავად რეკრუტებისთვის დანიშნულების ადგილზე გამგზავრება სადღესასწაულო მოვლენა იყო, თუმცა იქ მათ უკვე ელოდათ სრულიად სხვა სახის დისციპლინა და ფრონგის ხაზი. შტაბოფიცრებისა და პოლკის მეთაურების არჩევის შემდეგ, რეკრუტები სამხედრო დისციპლინით იწყებდნენ ცხოვრებას. „ჯარისკაცის ხვედრი ნებისმიერ მანგზე უარესია... არავინ ექცევა მას პატივისცემით. ოფიცერს შეუძლია შეურაცხყოფა მიაყენოს ჯარისკაცს, მას კი უფლებაც არ აქვს, შეეპასუხოს და ვერასდროს გაბედავს ამის გაკეთებას“, – ასეთ უკმაყოფილებას გამოთქვამდა თავის წერილში ერთ-ერთი ალაბამელი რეკრუტი. თანდათანობით მოხალისეები შეეგუენ არმიულ დისციპლინას და გააცნობიერეს იმ მკაცრი არმიული წესების აუცილებლობა, რომელიც ესოდენ დამთრგუნველი ეჩვენებოდათ. საბამისო მომზადების გავლის შემდეგ პირველი თაობის რეკრუტები ეხმარებოდნენ მთავრობას მოხალისეთა ახალი ნაკადის დაკომპლექტებასა და გაწვრთნაში.

სამხედრო ფორმირებებში ჩარიცხვის მსურველთა რაოდენობა

დენობა სამხრეთში ძალიან მაღალი იყო. თუმცა, მალე გამოიკვეთა რესურსებთან დაკავშირებული პრობლემაც. სამხრეთის სუსტმა მრეწველობამ ვერ უზრუნველყო არმიის ფორმირების გამართული პროცესი და ეს პრობლემა მთელი ომის განმავლობაში მოუგვარებელი დარჩა. კონფედერატი ჯარისკაცები მუდმივად განიცდიდნენ საკვების, ფეხსაცმლის, ფორმის, საბრძოლო აღჭურვილობის სხვადასხვა დონით დეფიციტს. ომის გაჭიანურებასთან ერთად, ეს პრობლემები სულ უფრო მწვავედობდა და სამხრეთელი ჯარისკაცების ნაწილი, პრაქტიკულად, ფეხშიშველი და მშიერი იბრძოდა. 1865 წელს, აპომაგოქსთან კაპიტულაციის შემდეგ, პირველი, რაც ითხოვა გენერალმა ლიმ, იყო მისი მშიერი ჯარისკაცებისთვის საკვების მიწოდება. ეს იყო კონფედერაციის ყველაზე სახელოვანი ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია...

სამხრეთის არმიის უდიდეს ნაწილს შეადგენდნენ წვრილი მიწათმფლობელები და ფერმერები. ჯარისკაცთა 80%-ზე მეტს თავის ცხოვრებაში არასდროს ჰყოლია ერთი მონაც კი. ამდენად, ერთ-ერთი გავრცელებული სტერეოტიპის საწინააღმდეგოდ, კონფედერაციის არმია არ ყოფილა მონათმფლობელური არმია. რაც შეეხება სამხედროთა ასაკს, ორივე არმიაში საშუალო მაჩვენებელი შეადგენდა 26 წელს, თუმცა არა ერთ პოლკში საკმაოდ ახალგაზრდა ჯარისკაცებიც იბრძოდნენ. მშობლების აკრძალვის მიუხედავად, ისინი მაინც ახერხებდნენ ფორმის ჩაცმას. მაგალითად, კავშირის არმიაში 16 წლის და 16 წლამდე ასაკის მსურველებს ფორმას არავენ ჩააცმევდა, თუმცა პროტესტანტული სულით აღზრდილი ჩრდილოელებისთვის ასაკთან დაკავშირებით გყუილის თქმაც არ იყო მისაღები და ამას ისინი უდიდეს ცოდვად თვლიდნენ. ამიგომაც გაწვევის ბიუროში მისვლამდე მოზარდები ფეხსაცმლის ფსკერზე იღებდნენ ფურცელს წარწერით – 18. ამის შემდეგ კი დაწყნარებული სინდისით შეეძლოთ თქმა: „18-ზე მეტის ვარ“.

არმია „ნიგჰის მუნდირებში“

ომის დასაწყისში კონფედერაციას არ ჰქონდა მოხალისეთა მზარდი რაოდენობის ჩაცმისა და აღჭურვის ელემენტარული შესაძლებლობაც კი. „მისისიპიდან მე შემიძლია მივიღო 20 ათასი ადამიანი, რომლებიც მოუთმენლად ელოდებიან ცნობას, რომ მათ შეაიარაღებენ. ჯორჯიაში გაკეთდა არა ერთი ოფიციალური განცხადება ომში ნებისმიერი ხანგრძლივობითა და ნებისმიერ ადგილას წასვლის მზადყოფნასთან დაკავშირებით. თუმცა, ამ და ყველა სხვა შემოთავაზებაზე იძულებული ვარ, ვუპასუხო: „არ გვაქვს თქვენთვის იარაღი“, – აღნიშნავდა კონფედერაციის პრეზიდენტი ჯეფერსონ დევისი. საბოლოოდ, მაგერიალური უმრუნველყოფის პრობლემის გამო პრეზიდენტმა ვერ გამოიყენა დაახლოებით 200 000-მდე მოხალისე. ეს კი ძალიან დიდი დანაკლისი იყო, მითუმეტეს, რომ კონფედერაციის წინააღმდეგ ისედაც იბრძოდა ადამიანური რესურსებით 2-ჯერ და 3-ჯერ ძლიერი კავშირი.

დიდი გაჭირვებით, პრაქტიკულად, ნულიდან შეიქმნა სამხრეთში გექსილის ფაბრიკები, მაგრამ მათ მიერ წარმოებული პროდუქციის მოცულობა არ ყოფნიდა კონფედერაციის არმიას. სამხრეთის არმიის ოფიციალური ნაცრისფერი მუნდირები უფრო იდეაში არსებობდა და მათ ძირითადად ოფიცრები თუ აგარებდნენ. ჯარისკაცების დიდი ნაწილი კი მისთვის ხელმისაწვდომი განსაცმლით იბრძოდა.

დეფიციტური იყო ფეხსაცმელიც. საქმე იქამდეც მივიდა, რომ კონფედერატები კუსტარულად აწარმოებდნენ „სამხედრო“ ჩექმებს ხის ძირითა და პარუსინის ნაჭრის ყელით. ჯარისკაცთა დიდი ნაწილი გამთარსა და ყინვაშიც კი ფეხშიშველა დადიოდა. ჩიკამოგასა (კონფედერატების ერთადერთი მსხვილი გამარჯვება დასავლეთ ფრონტზე) და ჩაგანუგას მძიმე ბრძოლების შემდეგ 1863-1864 წლების მამთრის გადასაგანად გენერალი ლონგსტრიტის არმია დაბანაკდა აღმოსავლეთ გენესიში. მისისიპის მე-13 ქვეითთა პოლკის ჯარისკაცი უილიამ პილი დამწუხრებული წერდა საკუთარ დღიურში: „ძალიან მოწყენილები ვხვდებით შობას. ჯარისკაცებს ლიქიორიც კი ვერ უშოვიათ... მე თავად

მინახავს, როგორ სდიოდათ სისხლი თითოეული ნაბიჯის გადადგმისას გაყინულ მიწაზე მიმავალ ფეხშიშველა ქვეითებს... ვისაც ეს არ გამოუცდია, ვერ მიხვდება, რამდენად ღიძია ამ პოლკისა და დანარჩენი არმიის ბოლო ორი თვის განმავლობაში ფეხსაცმლის, განსაცმლის, საბნების უქონლობით გამოწვეული განჯვა.”

გენესის პაგარა ქალაქში ლონგსტრიგის არმიის მარშირების მომსწრე ქალბატონი იგონებდა: „არასდროს დამავიწყდება ჩამოხეულგანსაცმლიანი ფეხშიშველა გეხასელი ბიჭები, ნოქსვილისკენ უკან დახვეის დროს ისინი ჩემი სახლის წინ მიწაზე სისხლის კვალს გოვებდნენ.” „...მისი უნიფორმა ძალიან გაცვეთილია, შარვალი მუხლამდეა გახეული, თვითნაკეთ ჩექმებს კი ცხვირები ისე აქვს დამგვრეული, რომ ნახერეგებში შიშველი ფეხებიც კი მოჩანს. მას ახურია გაცვეთილი ცხიმიანი ქუდი რომელსაც ენით აღუწერელი ფორმა აქვს. ასე გამოიყურებოდა ადამიანი, რომლისთვისაც ლოცულობდნენ და რომელმაც კონფედერაცია ამყარებდა ომში საბოლოო გამარჯვების იმედს. ის მშვიერია, გაჭუჭყიანებული, პონძები აცვია, ხშირად არც ფეხსაცმელი აქვს, მაგრამ ამ ყველაფრის მიუხედავად, ის ერთ-ერთი საუკეთესო მეომარია, ვინც კი შეიძლება შეგხვდეთ ამერიკის ისტორიის ფურცლებზე”, – ასე აღწერდა ერთ-ერთი სამხრეთელი ჯარისკაცი თავის თანამებრძოლს.

საქმე იქამდეც მიდიოდა, რომ კონფედერატი ჯარისკაცები ომში მოკლული ჩრდილოელების ლურჯ მუნდირებს ღებავდნენ ნიგვზის ქერქისგან დამზადებული საღებავით. ასეთი ფორმა წითურში გარდამავალი მოყვითალო-მონაცრისფრო ფერის უფრო გამოდიოდა, ვიდრე სუფთა ნაცრისფრი. ასეთი „ფორმით“ კონფედერატების საკმაოდ დიდი რაოდენობა იბრძოდა, ხოლო ჩრდილოელები მათ დაცინვით „ნაცრისფერ ნიგვზებს“ უწოდებდნენ. „არისტოკრატიული“ წარმომავლობისა და გრადიციების დასაფიქსირებლად პლანტაციური ელიგიდან გამოსული კონფედერატები გახუნებული მუნდირის ჩასაღილავეში კბილის ჯაგრისს აგარებდნენ.

გეხასელი ჯარისკაცების „მოხერხებულობა“ კიდევ უფრო შორს წაიდა. ჩასაფრებულები დილიქანსის მოახლოებისას

გეხდნენ ხმაურს და ჰაერში ისროდნენ. როდესაც ცნობისმოყვარე მგზავრები ფანჯრიდან იხედებოდნენ, გეხასელები მათ თავიდან ქულებს სტაცებდნენ. ეს მხოლოდ რამდენიმე მაგალითია, რომელიც ასახავს ომის დროს კონფედერაციის ჯარისკაცების გაჭირვებასა და განსაცდელს.

განისამოსისა და ფეხსაცმლის ნაკლებობის ფონზე ომის დასაწყისში სამხრეთი განიცდიდა საბრძოლო მასალისა და შეიარაღების მწვავე დეფიციტს. კონფედერაციას, პრაქტიკულად, არ გააჩნდა იარაღის მწარმოებელი ქარხნები და ფაბრიკები. სამხრეთის გერიგორიაზე კონფედერაგების მიერ ათვისებული ფედერალური არსენალის მარაგი იმდენად უმნიშვნელო იყო, რომ სამხრეთს შეეძლო, განეცადა კატასტროფული მარცხი ომის პირველივე თვეებში. ეს სცენარი არ განვითარდა მხოლოდ იმიტომ, რომ კონფედერაციის შეიარაღების დეპარტამენტის ხელმძღვანელი იყო პენსილვანიელი ჯომუა გორგასი. მისი ენერგიული და ნაყოფიერი საქმიანობის შედეგად სამხრეთმა ნულიდან დაიწყო შეიარაღებისა და საბრძოლო მასალის პრობლემის მოგვარება. საბოლოოდ, გორგასის მოღვაწეობა შთამბეჭდავი იყო. კონფედერაციის არც ერთი წაგების მთავარი განმაპირობებელი მიზეზი არ ყოფილა საბრძოლო მასალისა და შეიარაღების დეფიციტი.

ჩრდილოელებთან შედარებით ძალიან მწირი იყო სამხრეთელ ჯარისკაცთა კვების რაციონიც. შესაძლებელია ითქვას, რომ ომის გახანგრძლივებასთან ერთად, კონფედერაგები მშიერები და ფეხშიშველები იბრძოდნენ. სამხრეთელი ჯარისკაცების მთავარი საკვები სხვადასხვა სახით მომზადებული სიმინდი იყო. თუმცა, კრიზისულ 1864-1865 წლებში არა ერთი პოლკისთვის მწირი საჭმელიც სანაგრელი იყო. ამის ნათელი მაგალითია 1864 წელს, გაზაფხულზე, ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის პირველი კორპუსის მდგომარეობა. ჯარისკაცები, პრაქტიკულად, შიმშილით დაღუპვის ბლვარზე იმყოფებოდნენ.

„...ჩვენი რაციონი ისეთი მწირია, რომ სიარულსაც ძლივს ვახერხებთ... გემუდარებით, გამოგვიგზავნეთ პროვიზია, რომ მარშის გაგრძელება მაინც შევძლოთ... შესაძლოა, ეს კონფედერაციის არმიის საუკეთესო ჯარია და არ შეიძლება მათი

აქ მიგოვება და შიმშილით დაღუპვისთვის გაწირვა“, – წერდა სახელოვანი გენერალი ლონგსტრიტი.

ქრონიკული შიმშილი, ჯარისკაცისთვის აუცილებელი კალორიების უკმარისობა და სასურსათო პროვიზიის დეფიციტი ძალიან ასუსტებდა კონფედერაციის არმიას. ჯარისკაცები იგანჯებოდნენ სხვადასხვა დაავადებისგან, განსაკუთრებით მძიმე შედეგები მოჰქონდა დიზენტერიას.

ამ ყველაფრის გათვალისწინებით, პასუხგაუცემელ გამოცანად რჩება და გაოცებას იწვევს, როგორ ახერხებდნენ მშერიკი, ჩაუცმელი, ფეხშიშველა, აეადმყოფოებით გაგანჯული კონფედერატი ჯარისკაცები სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე ღირსეულად ებრძოლათ გაცილებით ძლიერი, კარგად გამოკეებილი და ჩაცმულ-დახურული მგრის წინააღმდეგ? ძალიან შთამბეჭდავია ომის განმავლობაში კონფედერატების მიერ გამოვლენილი სიმამაცე და ამგანობა. ასეთი არმიითა და მებრძოლებით ნებისმიერი ქვეყანა იამაყებდა.

პირველი ბულ რანის ბრძოლა – ერთ ღღეში „მოგებული ომი“

მიუხედავად არსებული სირთულეებისა, 1861 წლის იელისში ბულ რანთან გამართულ სამოქალაქო ომის პირველი მაშგაბური ბრძოლის წინ კონფედერაციის არარეგულარულ ფორმირებებში მსახურობდა 100 000 ადამიანი. ეს იყო ამერიკის შეიარაღებული ძალების ისტორიაში არნახულად დიდი რაოდენობა. კონფედერაციის წინაშე შესასრულებელი იყო საკმაოდ რთული და შრომატევადი სამუშაო. ადამიანთა ამხელა მასის ჩაცმა-დახურვა, შეიარაღება, სტრუქტურული ორგანიზაცია და ამ პროცესის ერთიანი კოორდინაცია მარტივი საქმე არ იყო. რა გასაკვირია, რომ სერიოზული სამხედრო ოპერაციების დაწყების მომენტში მთავრობას ეს სამუშაო ჯერ არ ჰქონდა ბოლომდე დასრულებული. ბულ რანთან ბრძოლაში ნათლად გამოიკვეთა სამხრეთის არმიის სისუსტეები და სხვადასხვა გიპის ხარეებები. კონფედერაციის არმია ბრძოლის ველზე საღივიზიო ორგანიზაციის გარეშე გავიდა. არმიაში შემავალი პოლკები ნაჩქარევად გააერთიანეს ბრიგადებში. სამხრეთელი ჯარისკაცების შეიარაღებაც არასახარბიელო იყო. ჯარისკაცთა ნაწილი კი საერთოდ ანგლოამერიკული ომისდროინდელი კაჟის იარაღების იმედად აპირებდა ბრძოლას. მეტიც, კონფედერატებს ფედერალური არმიის არსენალიდან გამოგანილი მტრის ლურჯი მუნდირები ეცვათ.

ბულ რანის ბრძოლის შემდეგ კონფედერატების რიგებში აჟიოტაჟი დაიწყო. ეიფორიაში მყოფი მრავალი სამხრეთელი ფიქრობდა, რომ მათ საბოლოოდ დაამარცხეს მტერი და ომიც დასრულდა. მოხალისეები სახლებში ბრუნდებოდნენ.

პრეზიდენტის ადმინისტრაცია და კონფედერაციის სამხედრო მმართველობა იძულებულნი გახდნენ, რომ დაერწმუნებინათ ჯარისკაცები, დაბრუნებოდნენ თავიანთ პოლკებს.

1862 წლის 25 თებერვალს პრეზიდენტმა ღვეისმა კონგრესში განსახილველად გაგზავნა სავალდებულო გაწვევის სისტემის ამოქმედების შესახებ შემუშავებული კანონპროექტი. საკანონმდებლო ორგანომ იგი 16 აპრილს დაამტკიცა. კანონის მიხედვით,

ჯარში გაწევას ექვემდებარებოდა კონფედერაციაში მცხოვრები ყველა თეთრკანიანი მამაკაცი 18-დან 35 წლამდე, ვისაც კი შეეძლო იარაღის გარება. სამხედრო სამსახურის ხანგრძლივობა შეადგენდა 3 წელს (თუ, რა თქმა უნდა, ომი არ გაგრძელდებოდა უფრო დიდხანს). მოგვიანებით, 1864 წლის თებერვალში, წევებმდელთა ასაკი განისაზღვრა 17-დან 50 წლამდე. ჯერჯერობით სახლში მყოფი სამხრეთელების მასიური გაწვევის ეტაპი კი დაიწყო 1863 წლიდან, როდესაც დაეცა ვიქსბურგი და ლი დამარცხდა გეგისბურგთან.

ამერიკულ ისტორიოგრაფიაში ომის შედეგზე მოქმედი ეკონომიკური ფაქტორის შესახებ მსჯელობა ნათლად წარმოაჩინა ისტორიკოსმა რიჩარდ კურენგმა. მისი მტკიცებით, ჩრდილოეთის გაცილებით დიდი მოსახლეობა, მრეწველობისა და ინდუსტრიის სიმძლავრე, საბანკო კაპიტალის ოდენობა იყო ის გადაულახავი ბარიერი, რომელმაც დაამარცხა კიდევ კონფედერაცია ამ ომში.

თუმცა ისტორიაში დროდადრო, არა ერთხელ და არა ერთ ომში დადასტურებულა, რომ ეკონომიკურად დაწინაურებული სახელმწიფო ყოველთვის გამარჯვებული არაა. რუსებმა შეძლეს ნაპოლეონის დამარცხება, ხოლო ამერიკულმა კოლონიებმა – ბრიტანეთის იმპერიის. ეს პრეცედენტებიც ეჭვქვეშ აყენებს კურენგის მოსაზრებას, რომ ეკონომიკური სიძლიერე იმთავითვე ანიჭებდა ჩრდილოეთს ისეთ უპირატესობას, რომელიც გადაულახავი სირთულე იყო კონფედერატებისთვის.

გარდა ეკონომიკური უპირატესობის ფაქტორისა, კურენგი გამოყოფს რამდენიმე სფეროს, სადაც არსებულმა პრობლემებმა გამოუსწორებელი ზიანი მიაყენა კონფედერაციის ბრძოლისუნარიანობას. ეს სირთულეებიც თავისი არსით ეკონომიკური პრობლემებიც კი ჭრილში განიხილება. მეცნიერის აზრით, კონფედერაციის მთავრობამ უბრალოდ გაჟღანგა მის ხელთ არსებული მცირე ეკონომიკური რესურსები. დევისის ადმინისტრაციამ ვერ შეძლო ეფექტურად გაეკონტროლებინა და მაქსიმალური სარგებელი მიეღო მთავარი საექსპორტო საქონლისგან – ბამბისგან. ასევე ჩაეარდა ხელისუფლების მიერ არასწორად გაგებული ფისკალური პოლიტიკა, რომელიც დამოკიდებული აღმოჩნდა ფულის ბეჭდვაზე. ვითარებას ასევე

ამძიმებდა არაეფექტური დაბეგვრის სისტემა. ამგვარად, კურენტის მიხედვით, კონფედერაცია იმსხვერპლა მისმა საშინაო ეკონომიკურმა პრობლემებმა და ომში დამარცხების ბრალე-
ულობა ეკისრება მის მთავრობას.

ეკონომიკური ფაქტორის მნიშვნელობას ასაბუთებს ისტორი-
კოსი ღეივილ პოგერიც. მისი აზრით, სამხრეთის დამარცხება
განაპირობა არსებული რესურსების არასწორმა მენეჯმენტმა
და ამ მიმართულებით მთავრობის არაეფექტურმა და სუსტმა
პოლიტიკამ. პოგერი განსაკუთრებით აკრიტიკებს პრემიერენტ
ჯეფერსონ ღეივს. ისტორიკოსს მიაჩნია, რომ სწორედ
პრემიერენტის არაკომპეტენტურმა ქმედებებმა განაპირობა
კონფედერაციის დასუსტება-დაცემა და იგი საკმაოდ მუქ
ფერებში აღწერს ღეივის ადმინისტრაციას. პოგერის მიერ
ღეივისადმი წაყენებული ბრალდებები ამით არ ამოიწურება.
მეცნიერის აზრით, ღეივმა ასევე ვერ დაამყარა წარმატებული
კომუნიკაცია ევროპის ქვეყნის ლიდერებთან და ვერც საკუთარ
ხალხთან. მან ვერ გაიაზრა თავისი, როგორც პრემიერენტის,
ფუნდამენტური და საკვანძო როლი მიმდინარე კონფლიქტში და
ვერც სამხედრო სფეროს ლიდერებს ეხმარებოდა. ყველა ამ
კომპონენტში ორ პრემიერენტს – ღეივსა და აბრაჰამ ლინკოლნს
– შორის სერიოზული კონტრასტია. ასე რომ, თუ მხედველობაში
მივიღებთ ჩრდილოეთის ეკონომიკურ უპირატესობასა და მისი
პოლიტიკური ხელმძღვანელობის კომპეტენტურობას, პოგერის
აზრით, ომის ბედი თავიდანვე გადაწყვეტილი იყო.

ამ არგუმენტებს ისტორიოგრაფიაში თავისი კონგრარგუმენ-
ტებიც აქვს. მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ უპირატესობის
ორივე ასპექტი – ჩრდილოეთის ეკონომიკური სიძლიერე და
უკეთესი პოლიტიკური ხელმძღვანელობა – შესაძლოა არაარსე-
ბითი გამხდარიყო, თუ კონფედერატები მოიგებდნენ ომს
დასაწყისშივე და მიაღწევდნენ ადრეულ სამხედრო წარმატებას.

ამგვარად, თუ ყველა ზემოხსენებულ სტაგისტიკურ მონაცემს
გავითვალისწინებთ, ეჭვგარეშეა, რომ ეს ფაქტორები დიდად
ზემოქმედებდა ომის მსვლელობაზე და მნიშვნელოვან როლს
ასრულებდა. მაგრამ, მოდით, საკითხს სხვა კუთხით შევხედოთ.
მით უფრო, რომ ამერიკელ ისტორიკოსთა გარკვეული ნაწილი

სულაც არ ფიქრობს, რომ რესურსების ფაქტორი იყო უმთავრესი
მიზეზი, რომელმაც გადაწყვიტა ომის ბედი.

შანსები, რომლებიც ვერ გამოიყენა კონფედერაციამ

სტატისტიკა ცალსახად მოწმობს ჩრდილოეთის გარკვეულ უპირატესობას და ეს რეალობა იყო, თუმცა, ამჯერად უკანა პლანზე გადაწეწვით მოწინააღმდეგე მხარეთა მაგერიალურ-ტექნიკური პოტენციალის აქცენტირება ომის შედეგებზე საუბრისას და საკითხს სხვა კუთხით შეეხედოთ.

და მაინც, სტატისტიკური მონაცემების გათვალისწინებით, რისი იმედით იწყებდა სამხრეთი ომს, როდესაც ცეცხლი გაუხსნეს ფორგ სამტერს? რისი იმედი ჰქონდათ კონფედერატებს? ჩრდილოეთის გიგანტურ ინდუსტრიულ პოტენციალს დაუპირისპირდა აგრარული სამხრეთი. „სიგუაცია ძალიან მარტივია, იანკებს არ შეუძლიათ ბრძოლა, ხოლო ჩვენ შეგვიძლია“⁷ – ასეთი იყო სამხრეთელი პლანგატორების საზეიმო და იმედიანი შემართება, როდესაც ისინი ბჭობდნენ დაწყებული ომის შესახებ. ერთი შეხედვით, კონფედერატებს თითქოს უნდა სცოდნოდათ, რომ მათ ძალებს აღემატებოდა ჩრდილოეთთან ომი და ფიზიკურად ისინი ვერ შეძლებდნენ ესოდენ ძლიერი მოწინააღმდეგის დამარცხებას.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამერიკელ მეცნიერთა ერთ ნაწილს კავშირის მაგერიალურ-ტექნიკური უპირატესობა არ მიაჩნდა ომში კონფედერაციის დამარცხების პირველ და უმთავრეს მიზეზად. ამდენად, ამ ფაქტის აბსოლუტიზაცია არასწორია. ცხადია, რესურსებს, ისევე, როგორც ნებისმიერ ომში, ჰქონდა პირდაპირი გავლენა ამერიკის სამოქალაქო ომის მიმდინარეობაზეც, თუმცა, ისტორიკოსთა ნაწილის აზრით, კონფედერაციის დამარცხებაზე მოქმედი მეორადი მნიშვნელობის მქონე ფაქტორია. სამხედრო ისტორიაში არსებობს მაგალითები, რომლებიც მოწმობენ რესურსებით დაწინაურებული მხარის დამარცხების ფაქტს შედარებით ჩამორჩენილ მოწინააღმდეგესთან. მკვლევართა ნაწილს მიაჩნია, რომ ადამიანური და მაგერიალური რესურსებით დაწინა-

7. ეპიზოდი 1939 წელს ვიქტორ ფლემინგის მიერ გადაღებული ცნობილი ამერიკული ეპიკური ისტორიული ფილმიდან „ქარწალებულნი“.

ნაურებული ჩრდილოეთის გამარჯვება მოსალოდნელი იყო, თუმცა არა გარდაუვალი.

ჩნდება შეკითხვა: რესურსებით დაწინაურებული კავშირი – იყო კი ეს ამ ომში ჩრდილოეთის გამარჯვების მთავარი მიზეზი? რამდენად შეიძლება ჩაითვალოს ეს გადამწყვეტ ფაქტორად, რომელმაც განაპირობა ომის შედეგის დეტერმინიზაცია და კონფედერაციის დამარცხების გარდაუვალობა?

მიუხედავად კავშირის მხარეს არსებული უპირატესობებისა, 1861 წელს სამხრეთელთა უმრავლესობას სჯეროდა, რომ მათ ომის მოგების ძალა შესწევდათ. კონფედერაცია ფლობდა დიდ გერიგორიას, დაახლოებით 194 249 კეადრაგულ კილომეტრს. ეს უპირატესობაც იყო და, იმედროულად, გარკვეულ საზრუნავსაც უჩენდა სამხრეთელებს. სიდიდიდან გამომდინარე, კავშირის ჯარებისთვის ძალიან რთული იქნებოდა მისი ოკუპაცია. მეორე მხრივ, თავად კონფედერატებსაც დიდი ძალისხმევა დასჭირდებოდათ, რომ გაემაგრებინათ თავიანთი ქვეყნის, პრაქტიკულად, მთელ გერიგორიაზე გადაჭიმული ფრონგის ხაზები და არ დაეშვათ მგრის შემოჭრა. ეს რომ სწორედ ასე იქნებოდა, ეჭვი არავის ეპარებოდა, რადგან სამხრეთელებს არ სჭირდებოდათ ჩრდილოეთში შეჭრა და მათი გერიგორიის დაპყრობა, მთავრობა არც აპირებდა შემტევ ომს. კონფედერაცია ერთ კონკრეტულ და მკაფიო ამოცანას ისახავდა: დაეცვა საკუთარი საზღვრები და უკუეგლო მგრის შემოგევა. სამხრეთელებს უნდა ეწარმოებინათ შეუპოვარი თავდაცვითი ომი და დაერწმუნებინათ ჩრდილოეთის მოსახლეობა, რომ გამარჯვების ფასი ძალიან ძვირი იქნებოდა. კონფედერატებს იმდენად უნდა დაექანცათ და ბრძოლებში სისხლისგან დაეცალათ მოწინააღმდეგე, რომ ომისგან დაღლილ ჩრდილოელებს თავად მოეთხოვათ სამხრეთისთვის სასარგებლო პირობების შემსუვლი სამშვიდობო ხელშეკრულება. ჩრდილოეთისთვის კი ერთადერთი გზა იყო თავდასხმა, ომის კონფედერაციის გერიგორიაზე წარმოება, სტრატეგიული პუნქტების, გეოგრაფიული მდებარეობებისა და, რაც მთავარია, დედაქალაქის ხელში ჩაგდება. იანკებს მთლიანად უნდა გაენადგურებინათ სამხრეთის სამხედრო ფორმირებების წინააღმდეგობა და დაეპყროთ მოწინააღმდეგის მთელი გერიგორია, რაც გაცილებით

რთული ჩანდა, ვიდრე თავდაცვითი ომის წარმოება.

ამგვარად, კავშირს სხვა არჩევანი არ ჰქონდა: მას უნდა შეეგია, რაც იმთავითვე მოითხოვდა დიდ მსხვერპლს და ამ გიჟის სგრაგეგიით მოქმედებისას შემგვეი მხარისთვის მძიმე დანაკარგები გარდაუვალი იყო. კონფედერატები იმედოვნებდნენ, რომ თუ შეძლებდნენ იანკების შეკაუებას და მათთვის დიდი ზარალის მიყენებას, ეს კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენებდა ომის გაგრძელების საკითხს. წარმატებულ თავდაცვას, შესაძლოა, ომის გაგრძელების სურვილიც დაეკარგა ჩრდილოეთისთვის.

ერთი რამ აშკარა იყო: თუ კავშირის საბრძოლო სულისკვეთება და შემართება შეირყეოდა, მაშინ კონფედერაცია შეძლებდა ომის წარმატებით დასრულებას. ეს საკმაოდ თავისებური გამარჯვება იქნებოდა, კავშირი გამოეთიშებოდა ომს და ფრონგის მეორე მხარეს მყოფი არმია ავტომატურად გამოცხადდებოდა გამარჯვებულად. ფრონგზე არსებული ვითარება დაემსგავსებოდა სპორტულ შეჯიბრს, როდესაც მეორე გუნდის მოთამაშეები კარგავენ წინააღმდეგობის გაწევის სურვილსა თუ ძალას, არ არიან კონკურენტუნარიანი მოწინააღმდეგეები და მოედანზე რეალურად ერთი გუნდი რჩება, რომელიც გამარჯვებულია. ომის საწყის ეტაპზე სამხრეთს ჰქონდა რეალური შანსი, მოვლენები ამ სცენარით განვითარებულიყო, წარმატებულად დაეცვა საკუთარი თავი და უკუეგლო იანკების შეტევები. მიუხედავად უთანასწორო რესურსებისა, ომის პირველი ორი წლის განმავლობაში სამხრეთი თითქოს ახლოს იყო ამ გეგმის წარმატებით განხორციელებასთან. სხვა საკითხია დაშვებული შეცდომები და ის შანსები, რომლებიც ვერ გამოიყენა კონფედერაციამ თავისი უპირატესობის გასამყარებლად. და მაინც, საკმარისი იყო კი მხოლოდ თავდაცვა? იქნებოდა ეს ერთფეროვანი სგრაგეგიული ხედვა წარმატებული? თუ საჭირო იყო თავდაცვასთან კომბინირებული შემგვეი ოპერაციების განხორციელება მოწინააღმდეგის გერიგორიაზეც კი? რაგომაც არა? — შეკითხვები ბევრია, თუმცა ერთი რამ ნათელი იყო — სამხრეთელებს უნდა დაეთრგუნათ ფედერალების საბრძოლო სულისკვეთება და ამისთვის ერთადერთი სწორი სგრაგეგია იყო საჭირო. რამდენად სწორად, დროულად შეძლო კონფედერაციამ

ამ სტრატეგიის შემუშავება და შემდგომ განხორციელება, საგანგებო განხილვას მოითხოვს.

ომის დასაწყისში სამხრეთი არა თუ სტაბილურად აკონტროლებდა ვითარებას, მას ჰქონდა რამდენიმე ხელსაყრელი მომენტი, სადაც წყდებოდა მისი სამომავლო ბედი და კონფედერაციას რეალურად შეეძლო, წარმატების მიღწევის შემთხვევაში, უფრო გაემყარებინა საკუთარი პოზიცია და დიდი ალბათობით მოეგო კიდეც ეს ომი. ამ მომენტებს დაწვრილებით წიგნის შემდგომ თავებში განვიხილავთ, ახლა კი კვლავ კონფედერაციის უპირატესობებს დაუბრუნდეთ.

კონფედერაციის სასამღვრო შტაგებს ჰქონდა ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა, რაც აძლიერებდა მათ სტრატეგიულ-თავდაცვით პოზიციას. ჩრდილოეთს კი უნდა შეეგია და, გარდა იმისა, რომ მას კონფედერატების თავდაცვითი პოზიციების გადალახვა მოუწევდა, უნდა დაეძლია გეოგრაფიული ბარიერები. ლანდშაფტი კონფედერატების ბუნებრივი მოკავშირე იყო. ეს კარგად გამოჩნდა ომის ერთ-ერთ ეპიცენტრში, ჩრდილოეთ ვირჯინიაში. მდინარეთა ხეობები ბუნებრივ ბარიერს ქმნიდა და კავშირს სამხრეთის დედაქალაქის – რიჩმონდის ადვილად დაპყრობის საშუალებას არ აძლევდა. მონობა, რომელიც სამხრეთის სისუსტედ მიიჩნეოდა, პირიქით, ჯეფერსონ დევისს ხელს აძლევდა, საომრად გაცილებით მეტი თეთრკანიანი მამაკაცი გაეწვია ჯარში.

კონფედერაციას ასევე ჰქონდა მნიშვნელოვანი ფსიქოლოგიური უპირატესობაც: ისინი იცავდნენ საკუთარ სამშობლოსა და სახლებს, ოჯახებს. მოგივაციის თვალსაზრისით, ეს ფაქტი აძლიერებდა სამხრეთელების საბრძოლო სულისკეთებას, რომ უფრო მედგრად ეომათ, მათ უკან მათივე მშობლები, ცოლები და შვილები იდგნენ. ჩრდილოელები კი ქვეყნის ერთიანობის აღდგენის უფრო თეორიული შესაძლებლობისთვის იბრძოდნენ.

1861 წელს თითქმის ყველა სამხრეთელი ფიქრობდა, რომ თანაბარ დაპირისპირებაში, 1:1-ზე, კონფედერატები გაცილებით კარგი ჯარისკაცები იყვნენ, ვიდრე ჩრდილოელები და მათი საბრძოლო პოტენციალიც გაცილებით მაღალი იყო. ომამდელი სამხრეთი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა

სამხედრო საქმის პროფესიულ დონეზე ცოდნას. სამხედრო საგანმანათლებლო კოლეჯების აბსოლუტური უმრავლესობა სწორედ მონათმფლობელურ შტაგებში მდებარეობდა. ამერიკის გენერალთა ელიგის დიდ ნაწილს სამხრეთელები წარმოადგენდნენ. სამხედრო საქმის ექსპერტები თვლიან, რომ ჟერმერები, რომელთაც კარგად იციან ჯირითი და სროლა, გაცილებით უკეთესი ჯარისკაცები არიან, ვიდრე ქარხნის მუშები, ინჟინრები თუ მექანიკოსები.⁸ კონფედერაციის პირველმა მნიშვნელოვანმა გამარჯვებამ მანასასის ბრძოლაში ეს დაადასტურა.

დასავლეთის ფრონტზე არა ერთ მნიშვნელოვან ბრძოლაში კონფედერატმა ოფიცრებმა კრაზი განიცადეს. მათი შეცდომები ძვირად უჯდებოდა სამხრეთს. თითოეული ასეთი ჩავარდნა კონფედერაციის მომავალს ასამარებდა. ძალიან ბევრ სიგუაციაში ბრძოლის ველზე მოვლენები სულ სხვაგვარად შეიძლება განვითარებულიყო და ეს რეზონანსი მთელი ომის დინამიკაზე ასახულიყო.

ისტორიკოსები გამოყოფენ სამოქალაქო ომის სხვადასხვა ეპიზოდს, როდესაც კონფედერაციას არ გაუმართლა და ხელიდან გაუშვა წარმატების რეალური შანსი. მათ შორისაა რამდენიმე განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანი ეპიზოდი: კონფედერატებს უნდა ემოქმედათ უფრო აქტიურად მანასასის პირველი ბრძოლის შემდეგ და გაემყარებინათ ბრძოლის ველზე მოპოვებული გრიუმფალური გამარჯვება. აბსოლუტურად რეალური და შესაძლებელი იყო კონფედერატების კონგრშეგევა კავშირის დედაქალაქზე, მით უფრო, რომ ვაშინგტონთან მისასვლელი გზები სუსტად იყო დაცული. ასე რომ, კონფედერატებს შეეძლოთ დადევნებოდნენ დემორალიზებულ და დამარცხებულ ჩრდილოელებს, რომლებმაც ვაშინგტონისკენ დაიხიეს. ბრძოლის რეზონანსი, შესაძლოა, უფრო სერიოზულიც ყოფილიყო და კონფედერაციის მხარეს გადასულიყვნენ მონათმფლობელური შტაგები – დელავერი, მერილენდი, კენტუკი, მისური.

8. გასათვალისწინებელია ერთი გარემოება. მართალია, სამხრეთში ჟერმერების რაოდენობა შეადგენდა საზოგადოების უმრავლესობას, 69 პროცენტს, ხოლო კავშირში – მხოლოდ 48 პროცენტს, მაგრამ, მოსახლეობის საერთო რაოდენობის გათვალისწინებით, ჩრდილოელებს, საბოლოოდ, გაცილებით მეტი ჟერმერის გაწვევა შეეძლოთ ჯარში.

გრენგის ინციდენტის შედეგად რეალურად შესაძლებელი იყო ბრიტანეთს ომი გამოეცხადებინა კავშირისთვის და კონფედერაციების მოკავშირე გამხდარიყო. 1862 წლის ივნის-ივლისში გენერალ სთუნუოლ ჯექსონსა და გენერალ ლის უფრო კოორდინირებული მოქმედებით გაცილებით შთამბეჭდავი გამარჯვებისთვის შეეძლოთ მიეღწიათ.

ასევე, არავენ იცის, როგორ განვითარდებოდა მოვლენები, ჩრდილოელებს ხელში რომ არ ჩაეგდოთ გენერალ ლის საბრძოლო საიდუმლო ბრძანებები, მერილენდში 1862 წლის სექტემბერში, ენტიგემის ბრძოლის წინ.

კონფედერაციას ჰქონდა რეალური შანსი 1863 წელსაც. უფრო ორგანიზებული თავდაცვის შედეგად გენერალ გრანგს, შესაძლოა, ვერ აეღო ვიკსბურგი და კონფედერაციები შეინარჩუნებდნენ კონგრულს მისისიპიზე, ეს სამხრეთელებს დამატებით ღროს მოაგებიანდა. ასევე, გენერალ ლის შეეძლო, უკეთესად ემოქმედა გეტისბურგში, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ მის გვერდით იქნებოდა სთუნუოლ ჯექსონი. კონფედერაციის მეორე ლეგენდარული გენერალი თომას ჯონათან ჯექსონი, გეტისბურგის ბრძოლამდე რამდენიმე კვირით ადრე გრაგიკულად დაიღუპა ჩანსელორსვილთან ბრძოლაში. იგი შეცდომით თავისმავე ჯარისკაცებმა დაჭრეს და მალევე გარდაიცვალა.

კონფედერაციას კვლავ ჰქონდა შანსები 1864 წელსაც. საპრემიერდენტო არჩევნებში ლინკოლნის ხელახალი გამარჯვება განაპირობა სწორედაც კავშირის წარმატებულმა სამხედრო ოპერაციებმა (ვიკსბურგი-გეტისბურგი).

ალგერნატიულ ვარიანტში პრემიერდენტი გახდებოდა დემოკრატების კანდიდატი და გაიმარჯვებდა პარტია, სადაც უმრავლესობა ემხრობოდა კონფედერაციასთან ომის შეწყვეტასა და სამშვიდობო მოლაპარაკებების დაწყებას. შესაძლოა, დროული და გამართლებული ყოფილიყო, პრემიერდენტ დევისს დაეხმოდა რომ მიეღო გენერალ პატრიკ ქლეიბერნის⁹ შემოთავაზება

9. პატრიკ ქლეიბერნი (1828-1864) – კონფედერაციის არმიის ოფიცერი, მონაწილეობდა არა ერთ ბრძოლაში დასავლეთ ფრონტზე. გამოირჩეოდა სიმამაცითა და გაბეჯული ქმედებით, რის გამოც მიიღო ზედმეტსახელი „დასავლეთის ქვის კედელი“. ქლეიბერნი ამერიკის სამხედრო ისტორიაში ირლანდიური წარმომავლობის ყველაზე მაღალი წოდების მქონე ოფიცერი.

და ცოცხალი ძალის დეფიციტი ჯარში აფროამერიკელი მონების გაწვევით შეეცდნენ. ცხადია, აფროამერიკულ კონტინგენტს სერიოზული გაწვრთნა დასჭირდებოდა, თუმცა ეს უკეთესი იქნებოდა, ვიდრე სრულიად ცარიელი რეზერვი. ერთი სიგყვით, კონფედერაცია არ იყო იმთავითვე განწირული გარდაუვალი დამარცხებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ რესურსები უთანასწორო იყო.

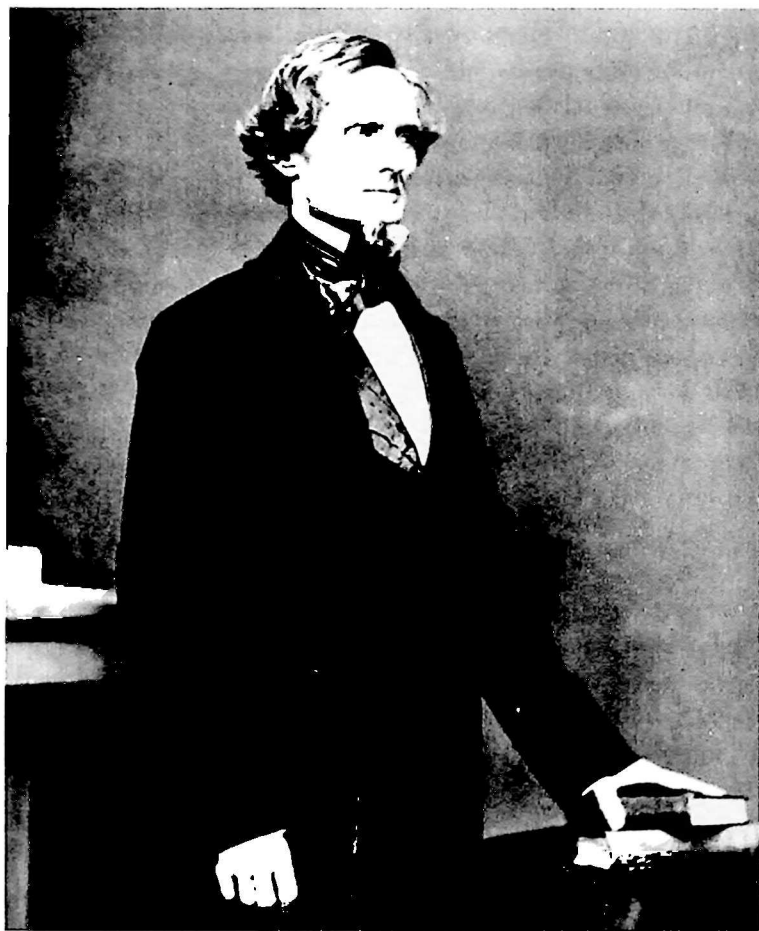
პოლიტიკური და სამხედრო ხელშეწყობა

კონფედერაციის ხელისუფლება და განსაკუთრებით დევისი ხშირად გამხდარა კრიტიკის ობიექტი არაეფექტური ეკონომიკური პოლიტიკის გამო. თუმცა არსებობს მთავრობის კრიტიკის სხვა ასპექტებიც. კონფედერაციის ომში დამარცხების გამო მთავრობისადმი წაყენებულ ბრალდებებს კიდევ ერთი ემატება.

ისტორიკოსი ნორმან გრაბნერი კარგად წარმოაჩენს ამ პოზიციას. მეცნიერის აზრით, ჩრდილოეთის წინააღმდეგ ევროპულ სახელმწიფოთა მცირე ძალების ჩართვაც მნიშვნელოვანი იქნებოდა სამხრეთისთვის და ეს საგარეო დახმარება გაამარჯვებინებდა კონფედერაციას. ისტორიკოსი გამოყოფს კავშირის სახელმწიფო მდივან უილიამ სიუარდის წარმატებულ დიპლომატიას, რომელიც საკმაოდ ძვირად დაუჯდა კონფედერაციას, რადგან მან ვერ მიიღო ესოდენ ნანატრი საგარეო მხარდაჭერა და აღიარება. ევროპის დახმარების გარეშე კონფედერაცია უიმედოდ განწირული იყო დამარცხებისთვის.

რა თქმა უნდა, ეს პოზიცია საინტერესოა, მაგრამ ისტორიკოსები ხშირად მკაფიოდ გამოყოფენ იმ ფაქტსაც, რომ ევროპული ინტერვენციის ნაკლებობის გარდა, სამხრეთისთვის არანაკლებ მნიშვნელოვანი იყო: სამხედრო რესურსების, ცოცხალი ძალის ნაკლებობა, სამხედრო და პოლიტიკური ლიდერების კომპეტენტურობის დეფიციტი. ასეთ სცენარში ევროპულ სახელმწიფოთა ჩარევის ერთადერთი რეალური მომენტი ომის ის მონაკვეთი იყო, როდესაც გამარჯვებული მხარე ჯერ არ იყო გამოკეეტილი და დაპირისპირების საბოლოო შედეგიც გაურკვეველი ჩანდა.

გრაბნერის აზრით, ომში ევროპელთა ჩართვას მხოლოდ ბრძოლების ადრეულ ეტაპზე ექნებოდა ეფექტი. ისტორიკოსი თვლის, რომ 1862 წლის მაგსულის შემდეგ ევროპულ სახელმწიფოებს ომში ჩარევით, მართალია, ჯერ კიდევ შესწევდათ ძალა, გიანი მიეყენებინათ ჩრდილოეთისთვის, მაგრამ მათ არ შეეძლოთ სამხრეთის გადარჩენა. ამ მოსაზრების მიხედვით, გარკვეული ეტაპის შემდეგ ევროპის ინტერვენცია არსებით მნიშვნელობას კარგავდა და ომის საბოლოო შედეგზე ვერ ზემოქმედებდა. ასეა თუ ისე, ნებისმიერ შემთხვევაში სამხრეთს

ჯეფერსონ ლევისი – კონსულერაციის პირველი და უკანასკნელი პრეზიდენტი. არჩეულ იქნა ექვსი წლის ვადით 1861 წლის ნოემბერში. ინაუგურაცია შედგა 1862 წლის 22 თებერვალს, აშშ-ის პირველი პრეზიდენტის ჯორჯ ვაშინგტონის დაბადების დღეს.

არ შეეძლო, დაეცადა ევროპული დახმარებისთვის, მას თავად უნდა გაემარჯვა, დაეცვა საკუთარი დამოუკიდებლობა. ...და ეს უნდა გაეკეთებინა ბრძოლის ველზე.

თუმცა, ყველა ისტორიკოსი არ ეთანხმება კონფედერაციის მარცხში მთავრობის დადანაშაულებას. მეტიც, არც თავად გენერალი ლი დაეთანხმებოდა ამ აზრს. ლის თავისი პრეზიდენტის კომპეტენციაში არც ერთხელ შეპარვია ეჭვი. მიუხედავად იმისა, რომ ისტორიკოსთა ნაწილისთვის აბრაჰამ ლინკოლნის, როგორც პრეზიდენტის, უპირატესობა ჯეფერსონ დევისთან მიმართებით, ერთი შეხედვით, აშკარაა, გენერალი ლი მიიჩნევდა, რომ არსებულ პრეზიდენტზე უკეთ სამხრეთს ვერავინ უხელმძღვანელებდა.

ალან ჟარმერის¹⁰ აზრით, თუ გადავხედავთ დევისის ოთხწლიან მმართველობას, დავინახავთ, რომ პრეზიდენტის სახით კონფედერაციას საკმაოდ კარგი ხელმძღვანელი ჰყავდა. დევისი აქტიურად მუშაობდა და მაქსიმალურად ცდილობდა სამხრეთელთა საბრძოლო სულისკვეთების გაძლიერებას. ისტორიკოსთა მთავარი კრიტიკა კონფედერაციის ხელისუფლებისადმი უკავშირდება ჩაყარვას ეკონომიკისა და ფინანსების მართვის საქმეში. საქმე ეხება მთავრობის მიერ დიდი რაოდენობით ფულადი მასის ბედმეტ გამოცემას, რამაც ხელი შეუწყო ინფლაციას, ქვეყნის ეკონომიკის შესუსტებასა და, შედეგად, სამხრეთელთა სულისკვეთების დაქვეითებას. ეს ყოველივე კი ბრალდება დევისს. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ ჩრდილოელთა მიერ მოწყობილი საზღვაო ბლოკადის პირობებში, ინფლაცია გარდაუვალი იყო. კონფედერაცია და მისი ეკონომიკა დიდად იყო დამოკიდებული ევროპასთან ვაჭრობაზე. რომ აღარაფერი ეთქვათ ბამბის ექსპორტზე, ქვეყანაში საჭირო პროდუქციის დეფიციტის შევსებას სამხრეთელები სწორედ ევროპასთან ვაჭრობით გეგმავდნენ. მიუხედავად ასეთი ეკონომიკური პრობლემებისა, დევისმა შეძლო ბრძოლებში მონაწილეობისთვის თეთრკანიანი მოსახლეობის (5,5 მლნ.) 20%-ის

10. ალან ჟარმერი - ბრიტანელი ისტორიკოსი, ლანკასტერის სეინთ მარგინის კოლეჯის ისტორიის მიმართულების ხელმძღვანელი, ევროპისა და ამერიკის ისტორიის შესახებ გამოცემული არა ერთი ნაშრომის ავტორი.

მობილიზება. ეს უფრო მაღალი ციურია, ვიდრე ანალოგიური მაჩვენებელი ეკონომიკურად გაცილებით ძლიერ ჩრდილოეთში (9%, 23 მლნ. მოსახლეობიდან). მენეჯმენტისა და ლოჯისტიკური საკითხების სტაგისტიკური მონაცემების გათვალისწინებით, შესაძლებელია ითქვას, რომ დევისის მთავრობამ საორგანიზაციო მიმართულებით გარკვეულ წარმატებას მიაღწია. ამგვარად, დევისის მმართველობის ეკონომიკური პოლიტიკა შესაძლებელია ასე შეფასდეს: პრობლემა იყო არა რესურსების არასწორი მენეჯმენტი, არამედ მისი სიმცირე.

რამდენადაც გასაკვირი არ უნდა იყოს, კონფედერაციის დამარცხების ერთ-ერთ მიზეზად ამერიკულ ისტორიოგრაფიაში სახელდება ასევე არაკომპეტენტური ოფიცრობა, მათი სტრატეგიული ხედვის სისუსტე, მერყეობა, გამოუსწორებელი ჩავარდნები და სამხედრო პირთათვის შეუფერებელი საქციელი. ეს მოსაზრება საინტერესოდ წარმოაჩინა ისტორიკოსმა ჰარი უილიამსმა.

თუმცა, ვიდრე ამ თემაზე დისკუსიას გაეაგრძელებთ და ოფიცრობის კომპეტენტურობა-არაკომპეტენტურობას განვიხილავთ, საინტერესოა, გავეცნოთ, რის საფუძველზე შეიქმნა ჩრდილოეთისა და სამხრეთის არმიები, როგორი იყო სამხედრო სტრუქტურა და გრადიციები, რა განაპირობებდა არმიის ოფიცერთა კომპეტენტურობასა და მათ გამოცდილებას.

პესტ პოინტის „სამხედრო საბმო“

1821 წლამდე ამერიკის არმიის გერიგორიული სტრუქტურა შედგებოდა ორი ნაწილისგან: ჩრდილოეთ და სამხრეთ სამხედრო ოლქებისგან. მოგვიანებით სახელწოდებები შეიცვალა და ჩამოყალიბდა აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ოლქები. 1842 წელს არსებული სტრუქტურა გეოგრაფიული ფაქტორის გათვალისწინებით დაიყო შედარებით მცირე ოლქებად, რომელთა გაერთიანებაც ქმნიდა სამ დიდ ოლქს: აღმოსავლეთის, დასავლეთისა და წყნარი ოკეანის. 1861 წლისთვის ამერიკაში არსებობდა ექვსი მცირე ოლქი: აღმოსავლეთის, დასავლეთის, ნიუ მექსიკოს, იუგას, გეხასისა და წყნარი ოკეანის. აღნიშნული გერიგორიული სტრუქტურა შენარჩუნებულ იქნა სამოქალაქო ომის პერიოდშიც. მაგალითად, გენერალი უილის გრანტი და უილიამ შერმანი მეთაურობდნენ საველე არმიებსაც და, იმაედროულად, ხელმძღვანელობდნენ ერთ ან რამდენიმე სტრუქტურულ ოლქსაც.

1861 წლისთვის ამერიკის არმიაში მსახურობდა 15 304 ადამიანი, მათგან 1098 იყო ოფიცერი. ეს კონკინგენტი უმთავრესად განთავსებული იყო დასავლეთში ინდიელთა გერიგორიების მომიჯნავე ფრონტის ხაზზე მდებარე სამხედრო ფორტებში.

მშვიდობიან პერიოდში ამერიკული არმიის ყველაზე მსხვილი შენაერთი იყო პოლკი. ქვეითთა ძალებსა და კავალერიაში კი მთავარ საორგანიზაციო ერთეულს წარმოადგენდა ასეული. 1861 წლის იანვრისთვის აშშ-ის არმიაში ირიცხებოდა 198 ასეული. მათი უმრავლესობის დისლოკაციის ადგილი იყო დასავლეთ გერიგორიები.

ომის პერიოდში ყველაზე მსხვილ ფორმირებას წარმოადგენდა არმია, რომელიც შედგებოდა კორპუსებისგან. თითოეული კორპუსი, თავის მხრივ, იყოფოდა 2 ან მეტ დივიზიად. თითოეული დივიზია შედგებოდა 2 ან მეტი ბრიგადისგან, თითოეული ბრიგადა კი - 2 ან მეტი პოლკისგან. თითოეული პოლკი - დაახლოებით 10 ასეულისგან (წესისამებრ, ასეულების შემადგენლობაში შედიოდა 100 ჯარისკაცი, მაგრამ უფრო ხშირად 30-მდე სამხედრო პირი მსახურობდა). თავის მხრივ, ასეულები იყოფოდა ოცეულებად და

რაზმებად.

გემოთ სხენებული ეს მსხვილი შენაერთები ყალიბდებოდა მხოლოდ საომარი პერიოდის განმავლობაში.

ამერიკელთა უმრავლესობისთვის ჯარში სამსახური და თევში ექვსდოლარიანი გასამრჯელო ნაკლებპერსპექტიული საქმიანობა იყო. ამიტომაც სამოქალაქო ომის წინა პერიოდის ამერიკაში სამხედრო კონგინგენცის შევსების ძირითადი წყარო იყო ემიგრანტების ნაკადი, მათ შორის გამოირჩეოდნენ ირლანდიელები და გერმანელები. საველე სამსახურისთვის განსაკუთრებით ფასობდნენ ირლანდიელი ჯარისკაცები. ითვლებოდა, რომ მათთვის დამახასიათებელი იყო კარგი ჯარისკაცისთვის საჭირო თვისებები – ამგანობა და მოხერხებულობა. თუმცა, მეორე მხრივ, ცნობილი იყო ირლანდიელ ჯარისკაცთა თავისებური ხასიათიც, მათი თვითნებობა, კონფლიქტურობა, ოფიცრებისა და სამხედრო განაწესისადმი ხშირი დაუმორჩილებლობა.

ამ პრობლემის გადასაჭრელად ამერიკულ არმიაში დანერგული იყო მკაცრი დისციპლინა, რომელიც ემყარებოდა სხვადასხვა ფიზიკურ სასჯელს. გამოცდილი ევროპელი სამხედროების დაკვირვებითა და ერთსულოვანი მოსაზრებით, მე-19 საუკუნეში აშშ-ს ჰყავდა მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე დისციპლინირებული არმია.

ამერიკის სამოქალაქო ომში უდიდესი როლი შეასრულა ოფიცრობამ, მათმა პროფესიულმა მომზადებამ, გამოცდილებამ და ცოდნამ.

მე-19 საუკუნეში ამერიკული არმიის სამეთაურო შემადგენლობის მთავარი სამჭედლო იყო ნიუ იორკის შტატში მდებარე ვესტ პოინტის ცნობილი სამხედრო აკადემია, სადაც ყოველწლიურად 10 კადეტს წარადგენდა თავად ამერიკის პრეზიდენტი. პარალელურად, თითოეული საამომრჩეველო ოლქი კონგრესში საკუთარი წარმომადგენლის შუამდგომლობით გზავნიდა თავის კანდიდატს ვესტ პოინტში.

სწავლის ხანგრძლივობა 4 წელს შეადგენდა. თითოეული წლის ბოლოს ინიშნებოდა გამოცდები. კადეტები, რომლებიც ვერ დააგროვებდნენ საჭირო რაოდენობის ქულებს, უმაღლესი რიგებოდნენ სასწავლებლიდან. ვესტ პოინტში არმიაზე უფრო

მეცნიერი დისციპლინა ჰქონდათ. საგანმანათლებლო სისტემა საკმაოდ ორიგინალური იყო და მას არ ჰქონდა ანალოგი ევროპაში. ვესტ პოინტში არ არსებობდა სპეციალიზებული ფაკულტეტები და სამხედრო კურსები, რომლებიც კონკრეტულად იქნებოდა ფოკუსირებული, მაგალითად, საარტილერიო საქმისათვის ქვეით არმიაში სამსახურის შესწავლაზე. ყველა კადეტი ერთი და იმავე პროგრამით სწავლობდა. პირველი წელი ეთმობოდა საკავალერიო საქმის შესწავლას, მეორე – ქვეითების კურსს, მესამე – არტილერიას, მეოთხე – საინჟინრო საქმეს. ამ პროგრამის მიხედვით, კადეტები ღებულობდნენ უნივერსალურ, მრავალმხრივ განათლებას.

აკადემიის კურსდამთავრებულს ენიჭებოდა მე-2 ლეიტენანტის წოდება და წარმატებული უნარ-ჩვევების გათვალისწინებით, გადანაწილდებოდა შესაბამისი სახეობის ჯარში. საინჟინეროსოა, რომ კურსდამთავრებულთა უმრავლესობა ძირითადად არტილერიაში ან საინჟინრო ჯარებში იწყებდა სამსახურს. ძირითადად, სწორედ ამ მიმართულებებიდან იყვნენ სამოქალაქო ომის წამყვანი ოფიცრები, კონფედერატები: რობერტ ლი – საინჟინრო ძალებიდან, ჯომეზუ ჯონსტონი და თომას სთუნუოლ ჯექსონი – არტილერიისგები, ჩრდილოელი შერმანი – ასევე, არტილერიისტი. თუმცა, ომის პერიოდში იყო შემთხვევები, როდესაც არტილერიისტი თუ ინჟინერი ვესტ პოინტელი ოფიცრები ქვეითებსაც და კავალერიასაც კი ხელმძღვანელობდნენ. მაგალითად, გარკვეული პერიოდი ლი წარმატებულად მეთაურობდა მე-2 საკავალერიო პოლკს.

ვესტ პოინტში გატარებული წლები ძალიან დაეხმარა სამოქალაქო ომში ფრონტის ხაზზე მყოფ ოფიცრებს. აკადემიაში მათ მიიღეს სწორედ იმ გიპის განათლება, რომელიც უმომოდ საჭირო აღმოჩნდა 1861 წელს დაწყებულ ომში. ფართო პროფილის გათვალისწინებით, თუნდაც დაბალი წოდების მქონე ახალგაზრდა ვესტპოინტელები ინიშნებოდნენ მაღალ თანამდებობებზე და შესაძლებლობა ეძლეოდათ, გამოეყვინათ საკუთარი საომარი შემართება.

ამერიკელ ოფიცრებს ვესტ პოინტში გატარებული წლები ერთ აუცილებელ სახასიათო თვისებას უყალიბებდა. კადეტები ოთხი

წლის განმავლობაში, პრაქტიკულად, მთლიანად წყდებოდნენ გარე სამყაროსა და საზოგადოებას. ვესტ პოინტის კადეტების მიზანი იყო, სამხედრო საქმისთვის მიეძღვნათ თავისი ცხოვრება. აკადემიის აღსაზრდელები წარმოადგენდნენ ერთგვარ კარჩაკეტილ არისტოკრატიულ კასტას, რომელშიც მეგობრობისა და არმიული ძმობის ატმოსფერო სუფევდა. დრო და პროფესიის შეცვლა ვერ ასუსტებდა ვესტ პოინტის მტკიცე არმიულ საძმოს. გადამღვარი ოფიცრებიც კი ყოველთვის ინარჩუნებდნენ მეგობრულ ურთიერთობებს თავიანთ ყოფილ კოლეგებთან და თანაკურსელებთან.

სამოქალაქო ომი ვესტპოინტელი ოფიცრებისთვის საშინელი გამოცდა აღმოჩნდა. ერთ დროს კურსელები და სამუდამო მეგობრები მოწინააღმდეგე ჯარებში აღმოჩნდნენ. სამოქალაქო ომის ორივე არმიაში, პრაქტიკულად, არ მოიძებნებოდა ოფიცერი, რომელსაც არ ჰყავდა თუნდაც ერთი მეგობარი ფრონტის მოპირდაპირე ხაზს მიღმა. ოფიცერთა უმრავლესობა გრატიკულად აღიქვამდა ასეთ ვითარებას. კონფედერაციის ერთ-ერთი საუკეთესო საველე მეთაური, გენერალ ლის მარჯვენა ხელი, გენერალი ჯეიმს ლონგსტრიტი, აღამიანი, რომელსაც არ ახასიათებდა ბედმეტი სენტიმენტალურობა, სინანულით აღნიშნავდა: „ეს იყო სეველიანი დღე, როდესაც ჩვენ დავმორდით მთელი ჩვენი ცხოვრების მეგობრებს...”

რაც არ უნდა ხარისხიანი ყოფილიყო განათლების დონე, რაც არ უნდა მაღალ პროფესიონალური და მწიგნობრივი თვისებები ჩამოეყალიბებინა აკადემიას ამერიკელი ოფიცრებისთვის, ვესტ პოინტს არ შეეძლო, აენაზღაურებინა ერთი უმთავრესი დანაკლისი – საბრძოლო გამოცდილების ნაკლებობა. XIX საუკუნის შედარებით მშვიდობიანი პირველი ნახევარი ამის შესაძლებლობას არ იძლეოდა.

პირველი სერიოზული სამხედრო კონფლიქტი, სადაც ვესტ პოინტელებს შეეძლოთ პრაქტიკაში გამოეყენებინათ მიღებული განათლება და გამოცდილებაც მიეღოთ, ამერიკა-მექსიკის 1847-1848 წლის დაპირისპირება გახდა. სამოქალაქო ომის წამყვანი ოფიცრების უმრავლესობამ პირველი საბრძოლო გამოცდილება სწორედ აქ მიიღო. თუმცა მექსიკასთან ომში ისინი იბრძოდნენ,

როგორც უმცროსი ოფიცრები და რიგითი ჯარისკაცები. მომავალში კონფედერაციისა და ჩრდილოეთის გენერლების ძალიან მცირე ნაწილი მეთაურობდა ასეულზე უფრო დიდ შენაერთს ბუენოვისგასა თუ ჩაგაპულტაპიკის გენერალურ ბრძოლებში.

მექსიკელი ჯარისკაცებისა და ოფიცრების მიერ გამოვლენილი არაჩვეულებრივი სიმამაცის მიუხედავად, მათი არმია არ გამოირჩეოდა მაღალი პროფესიონალიზმით. მექსიკის არმია არ იყო იმ გიჟის მოწინააღმდეგე, რომელთანაც ამერიკელები შეძლებდნენ, საგრძნობლად დაეხვეწათ საკუთარი სამხედრო პროფესიონალიზმი. გარდა ამისა, მექსიკის ხანმოკლე საომარი კამპანია არც საბრძოლო მოქმედებების ხასიათითა და არც ფრონტისთვის დამახასიათებელი გეოგრაფიული თავისებურებებით წააგავდა სისხლიან, ხანგრძლივ სამოქალაქო ომს.

კიდევ უფრო ნაკლებად წააგავდა მოახლოებულ სამოქალაქო ომს დასავლეთ საზღვარზე ამერიკელ სამხედროთა მუდმივი ლოკალური კონფლიქტები ინდიელებთან. თუმცა, ინდიელ მეომრებთან ბრძოლაში მიღებული საბრძოლო გამოცდილებაც გარკვეულწილად აისახა ჩრდილოეთისა და სამხრეთის არმიების ოფიცრებზე. დასავლეთის თვალუწვდენელ გრამალებში მცხუნვარე მზის ქვეშ ამერიკელი ქვეითები მიეჩვივნენ ხანგრძლივ და დამქანცველ მარშირებას. მანევრების დროს, ქვეითები ცდილობდნენ, არ მიეგოვებინათ პროვიზიით დაგვირთული ოთხთვალა ფურგონები, რადგან მათ უმაღლეს ინდიელები დაეპატრონებოდნენ. ქვეითები მიეჩვივნენ პროვიზიით უზრუნველყოფილ ოპერაციებს. ეს ერთგვარი ჩვევა შემდგომში აისახა სამოქალაქო ომის ოფიცრებზე. მეგნაკლებად დასახლებულ გერიგორიებზე მარშირების დროსაც კი ისინი არ გოვებდნენ პროვიზიის ფურგონებს და ხშირად სამხედროთა ასეთი მსვლელობა ემსგავსებოდა ბოშათა დიდი ბანაკის გადაადგილებას.

ინდიელებთან ომებმა განსაკუთრებით იმოქმედა ამერიკული კავალერიის გაქტივის ფორმირებაზე. თუკი ევროპელი კავალერისტების მთავარი აგრიბუტი ხმალი იყო, ინდიელებთან ბრძოლებში მყოფი ამერიკელი ცხენოსნებისთვის ეს ზედმეტი და გამოსაუდევარი ნივთი იყო. ამერიკელი დრაგუნისთვის

ინდიელ მეომართან ხმლით ორთაბრძოლა და ახლო ფიზიკური კონტაქტი არაეფექტური იყო. კავალერისგის მთავარი იარაღი გახდა კარაბინი და რევოლვერი. ამერიკელი ცხენოსნები ოსტატურად მოიხმარდნენ ცეცხლსასროლ იარაღს და შეეძლოთ ეწარმოებინათ აქტიური დამიზნებითი ცეცხლი, როგორც ქვეითის პოზიციიდან, ისე გაჭენებული ცხენიდან.

ამერიკელ ღრავუნებს შეეძლოთ, განეხორციელებინათ სწრაფი მარშები. ისინი მოულოდნელად ესხმებოდნენ თავს ინდიელთა ბანაკს და კარაბინებისა თუ რევოლვერების მეშვეობით მასირებულ ცეცხლს უხსნიდნენ მეომრებს. ომის წარმოების ეს მეთოდი მიუღებელი და უჩვეულო იყო ევროპელი კავალერისგებისთვის. სამაგიეროდ აღნიშნული გაქტიკა ფართოდ გამოიყენებოდა სამოქალაქო ომის პერიოდში და ორივე არმიის კავალერისგები მას აქტიურად მიმართავდნენ.

ომის დაწყების წინ ამერიკის არმიას არ ჰყავდა დიდი პროფესიონალური სამეთაურო შემადგენლობა. კონფედერაციისა და კავშირის არმიებისთვის ოფიცერთა კადრების შერჩევისთვის საჭირო ბაზა ძალიან მწირი იყო. ისიც აღსანიშნავია, რომ ამერიკელ სამხედროთა მიერ მექსიკელებთან და ინდიელებთან ბრძოლაში მიღებულმა საბრძოლო გამოცდილებამ სამოქალაქო ომის მიმდინარეობაზე მაინც მინიმალური გავლენა იქონია, რადგან სამოქალაქო ომში რეგულარული სამხედრო ძალების რაოდენობა ძალიან დიდი არ იყო. ომის მთელი სიმძიმე დააწვა არარეგულარულ ფორმირებებს. სწორედ ეს ფორმირებები შეადგენდნენ კონფედერაციისა და კავშირის ჯარების ძირითად ბირთვს.

ომის დასაწყისში ქვეყნის შეიარაღებულ ძალებში ირიცხებოდა პროფესიული განათლების მქონე 1080 ოფიცერი. ეს რაოდენობა გაჭირვებით თუ უზრუნველყოფდა სრულფასოვანი საარმიო კორპუსისთვის საჭირო სამეთაურო შემადგენლობის კომპლექტაციას. ასევე გასათვალისწინებელია 900 ეესგ პოინტელის ფაქტორიც. მართალია, ისინი არ ეწეოდნენ სამხედრო სამსახურს და სამოქალაქო ცხოვრებას მისდევდნენ, თუმცა, საჭიროების შემთხვევაში, მათი გამოყენება რეალური ალტერნატივა იყო. თუმცა, ვერც მათი დახმარება შეავსებდა

ბოლომდე ორივე არმიაში ომის დასაწყისში პროფესიონალი ოფიცრების მწვავე ღეფიციტს. სტატისტიკა ამ შემთხვევაშიც ჩრდილოეთის მხარესაა. ოფიცერთა უდიდესმა ნაწილმა არ დაარღვია ფიცი და დარჩა ფედერალური არმიის კორპუსში. კონფედერაციის მხარეს მხოლოდ 286 ოფიცერი გადავიდა. ვესტ პოინტელთა უმრავლესობამაც არ დაუჭირა მხარი სამხრეთ შტატებს. გადამდგარი ვესტპოინტელებიდან 99 ოფიცერმა დალო კონფედერაციის ერთგულების ფიცი, მაშინ, როდესაც ჩრდილოეთის არმიას დაუბრუნდა 114 ვესტპოინტელი.

კონფედერატები თავიდანვე უფრო დიდი პასუხისმგებლობით მიუდგნენ სამეთაურო შემადგენლობისთვის საჭირო კადრების შერჩევას. ამ კუთხით შესაძლებელია ითქვას, რომ სამხრეთის ოფიცერთა კორპუსის პროფესიონალიზმის დონე უფრო მაღალი იყო. ვესტპოინტელი ოფიცრების ნაკლებობის გამო კონფედერაციის მთავრობა იძულებული იყო, გამოეყენებინა მოხალისე ოფიცრების სამსახური, რომელთაც არ ჰქონდათ გავლილი სამხედრო მომზადება, თუმცა, ჩრდილოელთაგან განსხვავებით, სამხრეთში დილეგანტებს არასდროს ნიშნავდნენ მაღალ თანამდებობებზე. ამას მოწმობს ჯეფერსონ დევისის განკარგულება, რომლის თანახმად, ვესტ პოინტის განათლების არმქონე პირებს არ შეეძლოთ ბრიგადის მეთაურობაზე მაღალი თანამდებობების დაკავება. ასე რომ, კონფედერაციის არმიის უფროსი სამეთაურო შემადგენლობა, დაწყებული დივიზიის მეთაურიდან დამთავრებული არმიის მეთაურით, დაკომპლექტებული იყო პროფესიონალი სამხედროებით.

უყურადღებოდ არც უმცროსი სამეთაურო კორპუსის შემადგენლობა რჩებოდა. სამხრეთის მთავრობა ცდილობდა, მაქსიმალურად აემაღლებინა მათი პროფესიონალიზმი. 1862 წლის 16 აპრილს საყოველთაო გაწვევის შესახებ გამოსული კანონის თანახმად, ყველა ღონის მეთაურების დანიშვნის უფლება, სერჟანტების ჩათვლით, გადაეცა ექსკლუზიურად პრემიერ-ლიტენანტის ადმინისტრაციას. ამ ცვლილებამ დაასრულა სამხრეთის არმიაში არსებული ე.წ. დემოკრატიზმი, რადგან აქამდე არსებობდა ჯარისკაცების მიერ ოფიცერთა არჩევის გრადიციაც. ომის მსვლელობისას გამოიკვეთა, რომ სამხრეთის პლანტაციური

არისტოკრატიის წრეებიდან გამოსული არაპროფესიონალი ოფიცრები გაცილებით უკეთ აღმოჩნდნენ მომზადებული ბრძოლისთვის, ვიდრე მათი ოპონენტები. პლანტაგორის ომამდელი ცხოვრება გარკვეულწილად წააგავდა სამხედრო აკადემიაში სამეთაურო კურსების გავლას. დიდი პლანტაციის მქონე მეპატრონეს, სამხედრო მეთაურის მსგავსად, უწევდა უამრავი ადამიანის ხელმძღვანელობა, მათ გამოკვებაზე, ჩაცმაზე ზრუნვა. ამგვარად, კარგი ხელმძღვანელისთვის საჭირო თვისებებზე დამოკიდებული იყო, როგორც პლანტაციის კეთილდღეობა, ისე სამხედრო ნაწილის ბრძოლისუნარიანობა.

რაინდული სულისკვეთების ბოლო ომი

სამოქალაქო ომის ბრძოლის ველზე ორივე არმიის ოფიცრები თუ ჯარისკაცები ხშირად ავლენდნენ რაინდულ სულისკვეთებასა და მოწინააღმდეგისადმი პატივისცემას. გეგისბურგის ბრძოლის მესამე დღეს (1863 წლის 3 იელისს), ორმხრივი სროლის დროს, ხეზე მჯდომმა კონფედერატმა სნაიპერმა ბრძოლის ველზე შენიშნა დაჭრილი ჩრდილოელი ჯარისკაცი. „ჰეი, იანკებო, შეაჩერეთ სროლა“, – გასძახა კონფედერატმა სნაიპერმა. სროლა, მართლაც. შეწყდა. სამხრეთელი ხიდან ჩამოვიდა, დაჭრილს მიუახლოვდა და საკუთარი მათარიდან წყალი დააღვინა. სრული ღუმილის ფონზე კონფედერატი კელავ აძერა ხეზე და სროლაც გაგრძელდა.

ერთმანეთისადმი გამოვლენილი პატივისცემა და რაინდული ბრძილობა განსაკუთრებით დახვეწილი და თვალშისაცემი იყო მოწინააღმდეგე არმიის ოფიცერთა ქმედებებში. ამგვარი დამოკიდებულება ჩვეულებრივ ნორმად ითვლებოდა განსაკუთრებით ვესტ პოინტის კურსდამთავრებულთა შორის. გეგისბურგის ბრძოლაში კონფედერატების გენერალმა ჯონ გორდონმა დაინახა, როგორ გადმოვარდა ცხენიდან დაჭრილი ჩრდილოელი გენერალი ფრენსის ბერლოუ. იმ მომენტისთვის ფედერალების დივიზია უკუგდებული იყო, ამიგომ გორდონმა თავად დააღვინა წყალი დაჭრილ ოფიცერს და ბრძანა მისი ჰოსპიტალში გადაყვანა. ომის შემდგომ ბერლოუ შემთხვევით ვაშინგტონში შეხვდა თავის გადამრჩენს, რომელიც დაღუპული ეგონა. ისინი დამეგობრდნენ და ეს ურთიერთობა ცხოვრების ბოლომდე გაგრძელეს. ომის შემდგომ მტკიცე მეგობრობა დამყარდა, ასევე, ყოფილ მტრებს, ოფიცრებს – უილამ შერმანსა და ჯომეფ ჯონსგონს შორის. ისინი სამოქალაქო ომის ერთ-ერთ ყველაზე პრინციპულ მომენტში ატლანტისთვის გამართულ ბრძოლაში შეხვდნენ ერთმანეთს. ორივემ ღრმა მოხუცებულობამდე იცხოვრა. 84 წლის ჯონსგონმა არ გამოგოვა მეგობრის დაკრძალვის დღე და ქუდმოხდილი მიაცილებდა შერმანის სასახლეს. როდესაც ვილამ უთხრა ჯონსგონს, რომ ასაკიდან გამომდინარე, თებერვლის ამ ცივ დღეს შეეძლო ქუდი არ მოეხადა, ყოფილმა კონფედერატმა უპასუხა: „თუ მე ვიქნებოდი შერმანის ადგილზე, ხოლო შერმანი

ჩემ ადგილზე, ისიც მოიხდიდა ქულს." ჯონსგონი, მართლაც, გაცივდა და რამდენიმე დღეში გარდაიცვალა.

ჩატანუვასთან ბრძოლის წინ გენერალი გრანგი საგუშაგოების შემოწმებისას სამხრეთელთა პიკეტის სიახლოვეს აღმოჩნდა. მოწინააღმდეგეებს ვიწრო ხეობა ყოფდა. გენერლის მოახლოებაზე ჩრდილოელმა ოფიცერმა გასცა ბრძანება: „დაცვა მეთაურს!“ მოპირდაპირე ნაპირზე მყოფმა სამხრეთელმა ხუმრობით დაიყვირა: „დაცვა მეთაურს!“ სრულიად მოულოდნელად კონფედერატი ჯარისკაცები კარვებიდან გამოვიდნენ, მწკრივში ჩადგნენ და სალუგით მიესალმნენ ჩრდილოელთა გენერალს. კმაყოფილმა გრანგმა სალუგითვე უპასუხა. ამგვარი ჯენგლმენური ფაქტები სამოქალაქო ომში ხშირად ხდებოდა.

კონფედერაციისა და ჩრდილოეთის დაპირისპირება იყო უკანასკნელი ომი, რომლის განმავლობაშიც ოფიცრები და ჯარისკაცები იცავდნენ ძველ კეთილშობილურ წესებსა და საომარ გრადიციებს. ამ ომმა დაასრულა რაინდებისა და ჯენგლმენების ეპოქა, რომლებიც ბრძოლას განიხილავდნენ არა როგორც უბრალოდ მასობრივი მკვლელობის შესაძლებლობას. ისინი სამხედრო მოღვაწეობას მიიჩნევდნენ კეთილშობილურ საქმედ და ბედმიწევნით იცავდნენ პროფესიულ კანონებს. ეს ეპოქა დასრულდა რობერტ ლის, უილის გრანგის, ჯომეუ ჯონსგონის, ჯონ გორდონის, უინფილდ ჰენკოკისა და მსგავს ღირსეულ ოფიცრებთან ერთად. სამოქალაქო ომის დასრულებიდან სულ რაღაც 50 წელიწადში დაიწყება არნახული მასშტაბის პირველი მსოფლიო ომი, თუმცა უკვე პრაქტიკულად არავის გაახსენდება, რომ მოწინააღმდეგე, პირველ რიგში, ადამიანია და რომ მისი სიმაძაქე და ვაჟკაცობა პატივისცემას იმსახურებს.

დაუფრუხდეთ კვლავ სამხედრო და პოლიტიკური ხელმძღვანელობის საკითხს. ისტორიკოსი ჰარი უილიამსი ეთანხმება პოტერს, რომ ლინკოლნი გაცილებით უკეთესი პრეზიდენტი იყო, ვიდრე დევისი, თუმცა უილიამსი კიდევ უფრო შორს მიდის და ასკვნის, რომ პოლიტიკური ლიდერების კონგრასტი არ იყო ისეთი სავალალო, რომ ეს სამხრეთელთა წაგების მთვარი მიზეზი გამხდარიყო. მეცნიერის აზრით, თუ რაიმე მიზეზმა წააგებინა კონფედერაციას ომი, ეს მისი ოფიცრობის არაკომპეტენტურობა

და სისუსტე იყო, მაშინ, როდესაც ჩრდილოეთს ჰყავდა გაცილებით უკეთესი საკადრო კორპუსი. უილიამსის მიხედვით, კონფლიქტის ბელი გადაწყვიტა ლინკოლნის, გრანგის, შერმანის, შერიდანის მიერ შემუშავებულმა უკეთესმა სამხედრო-სტრატეგიულმა გეგმამ, ხოლო ჩრდილოელთა წარმატებები ნათელი გახდა მას შემდეგ, რაც გრანგმა გადაუხვია ჟომინის სამხედრო სტრატეგიულ პრინციპებზე დაუძნელებელი გაქტივიდან.

ომების მოგება შესაძლებელია ბრძოლის ველზე და ხშირად ეს ასეც ხდება. კონფედერატების მიერ აღრეულ ეტაპზე მოპოვებული გამარჯვებები მოწმობს, რომ ჩრდილოეთის გამარჯვება ნამდვილად არ იყო გარდაუვალი აუცილებლობა. თუმცა, უილიამსის არგუმენტები საკამათოა. შესაძლოა, ლინკოლნი აღემატებოდა დევისს, მაგრამ რაც შეეხება სამხედრო ხელმძღვანელობას, გრანგის და შერმანის პროფესიონალიზმი ნამდვილად არ იყო ერთმნიშვნელოვნად უკეთესი ლისა და სთონუნოლ ჯექსონის შესაძლებლობებზე, რაკი მათ ომი მოიგეს. და თუკი ვინმე თელის, რომ იყო, ეს ძალიან საკამათოა. საერთოდაც რთულია გრანტი-შერმანისა და, მეორე მხრივ, ლი-ჯექსონის განდემების შედარება, რადგან ეს ოფიცრები საკმაოდ განსხვავებულ პირობებში გეგმავდნენ საკუთარ ოპერაციებს. თუ გრანტი და შერმანი იქნებოდნენ ლისა და ჯექსონის პოზიციაში, შეძლებდნენ კი ასევე წარმატებულად ემოქმედათ? ან თუ ლის და ჯექსონის მიღწევები, გრანგისა და შერმანის ადგილას, როგორი იქნებოდა ისიც გავიხსენოთ, რომ ლიმ პრაქტიკულად შუა ომში დაკარგა ჯექსონი და მარგო უწევდა სამხედრო კონფედერაციის რეპუტაციის შენარჩუნება, იმდენად არასახარბიელო სიტუაცია იკეთებოდა დანარჩენ ფრონტებზე.

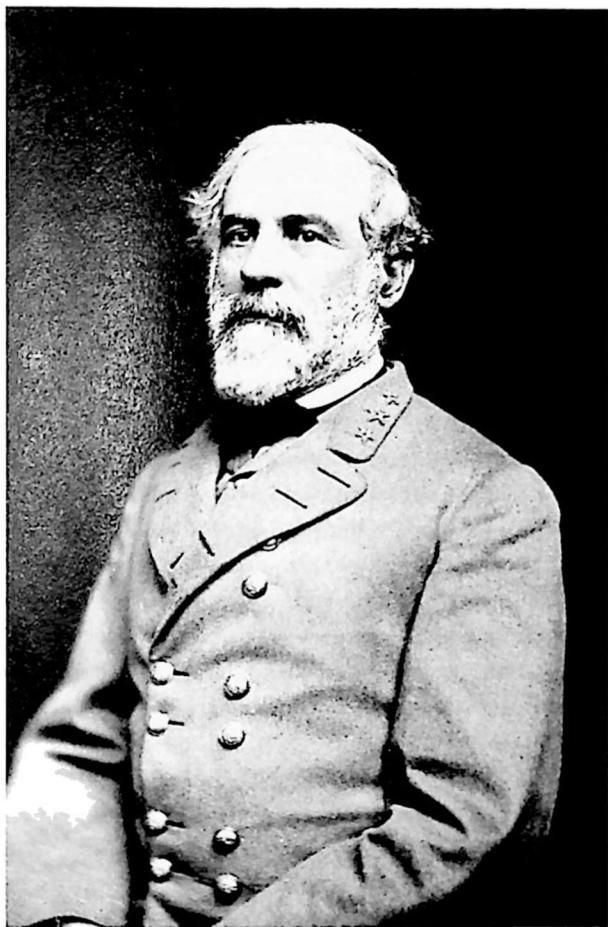
აღბათ, მართებული იქნება იმის თქმა, რომ გრანგმა და შერმანმა, ისე, როგორც ლიმ და ჯექსონმა, თავიანთი პოზიციებისთვის შექმნეს საუკეთესო სტრატეგია.

საუკეთესო თავდაცვა თავდასხმაა? გენერალი ლი შეტევაზე გადამის

როგორც ყველა ომში, ამერიკის სამოქალაქო ომშიც სამხედრო ლიდერებს საკვანძო მნიშვნელობა ჰქონდათ. ბევრი ისტორიკოსი მიიჩნევს, რომ ჯეფერსონ დევისმა და სამხედრო საქმეში მისმა უმთავრესმა მრჩეველმა და საველე ოფიცერმა ლიმ არასაკმარისად ეფექტური სტრატეგია გამოიყენეს. დევისმა არჩევანი შეაჩერა თავდაცვით-შეტევით ტაქტიკაზე, რომელიც გულისხმობდა საკომუნიკაციო სისტემის გამოყენებით საკუთარი გერიგორიის მაქსიმალურ დაცვას და შეტევაზე გადასვლას მხოლოდ რეალური შანსის შემთხვევაში. სიმძიმის ცენტრი ამ გიპის სტრატეგიაში გადადიოდა თავდაცვაზე და სამხედრო ოპერაციები, ძირითადად, საკუთარ გერიგორიაზე იგეგმებოდა. კონფედერატები არ აპირებდნენ მასირებულ შეტევას, მათი მიზანი იყო მაქსიმალურად ვრცელი გერიგორიების დაცვა, მოწინააღმდეგის ინტერვენციის ბლოკირება და უკუგდება, ხელსაყრელი პირობების დროს კი – შეტევაზე გადასვლა.

გენერალი ლი თავდაცვით-შეტევით სტრატეგიაში აქცენტს ყოველთვის აკეთებდა თავდასხმის კომპონენტზე, რაც აისახა კიდევ მის სამხედრო ოპერაციებზე. ბრძოლისას იგი ყოველთვის ცდილობდა, მოეძებნა გზები, რომ ხელში აეღო ინიციატივა და შეენარჩუნებინა იგი. ლის სწრაფვას შეტევებისკენ ხშირად განსაკუთრებულად აკრიტიკებდნენ. ოპონენტების აზრით, თავდაცვითი სტრატეგიის გამოყენებით შესაძლებელი იქნებოდა გაცილებით მეტი ადამიანური რესურსის დამოგვა, რაც არსებითად მნიშვნელოვანი იყო კონფედერაციისთვის. ეს საშუალებას მისცემდა სამხრეთს, ხანგრძლივი ომი ეწარმოებინათ და გაეგებათ კიდევ ჩრდილოელთა სულისკვეთება.

ისტორიკოსები გრეიდ მაქუაინი და ფერი ჯეიმისონი აღნიშნავენ, რომ ლისთვის პრიორიტეტული შეტევითი სტრატეგიის შედეგები ნამდვილად მძიმე იყო და ეს აისახა მისი არმიის დიდ მსხვერპლში ბრძოლის ველზე. შესაძლებელია ითქვას, რომ დიდი ბრძოლების წარმოებით სამხრეთმა სამი წლის განმავლობაში სისხლისგან დაკალა საკუთარი თავი. ემორი

რობერტ ედვარდ ლი — გადაღებულია 1864 წლის მარტში ჯულიან
კუპერსონის მიერ

გომასი თელის, რომ გენერალმა ლიმ არასწორი გაკვეთილი მიიღო გენერალ სკოტის მიერ ამერიკა-მექსიკის ომში წარმატებულად განხორციელებული შეგვეითი სტრატეგიიდან. გომასი ასკენის, რომ ლისთვის სამაგალითო იყო სკოტის ხისტი, თამამი სტრატეგია. კონფედერაციის გენერალი ყოველთვის საკმაოდ თავდაჯერებული იყო შეგვეების დაგეგმვისას. მან ვერ გათვალა, რომ მის წინააღმდეგ მებრძოლ მგერს კარგი სარდლები ჰყავდა.

ლის შეგვეით სტრატეგიას ჰქონდა თავისი მინუსები და ის ძალიან ძვირი უჯდებოდა კონფედერატებს, მაგრამ გაამართლებდა კი მხოლოდ თავდაცვაზე ორიენტირებული სტრატეგია? საერთოდ, არსებობდა კი მზა რეცეპტი, რომელი სტრატეგია იქნებოდა კონფედერატებისთვის წარმატების მომგანი ამ ომში?

ნაკლებსაყვარაუდოა, რომ მთლიანად თავდაცვითი სტრატეგია ყოფილიყო წარმატებული. გავიხსენოთ კონფედერატების გენერალი ჯომეუ ჯონსტონი. იგი ყოველთვის მხარს უჭერდა და ახორციელებდა კლასიკურ თავდაცვით სტრატეგიას. ნაცვლად იმისა, რომ მტკიცედ დამდგარიყო ბრძოლის ველზე, და თუ არ შეუტევდა, ყოველ შემთხვევაში, შეენარჩუნებინა არსებული პოზიცია, მან, პრაქტიკულად, ყოველგვარი წინააღმდეგობის გარეშე დათმო საკმაოდ დიდი გერიგორიები ჩრდილოეთ ვირჯინიაში 1862 წელს და ჯორჯიაში 1864 წელს. მაგრამ რა მოუტანა ამან კონფედერაციას? მართალია, ჯონსტონმა დაზოგა ადამიანური რესურსები, მაგრამ ამას არ გაუძლიერებია სამხრეთელთა სულისკვეთება. პირიქით, მსგავსი შემთხვევები ყოველთვის იწვევდა დემორალიზაციას, რასაც თან სდევდა კატასტროფული დანაკარგები მგრის მიერ მოწყობილი დამღუპელი ალყები და სამხრეთელთა მასშტაბური კაპიტულაცია. მაგალითად, ფორტ ღონელსონის დაცემა და კავშირის მიერ ვიქსბურგის აღება 1863 წელს. შესაძლებელია ითქვას, რომ სადაც კი კავშირი ხელავდა კონფედერაციის უკანდახევასა და გრძნობდა სამხრეთელი ოფიცრების მერყეობას, სწორედ იქ ახორციელებდა მაქსიმალურად მეწოლას და ახერხებდა კიდევ სასიკეთო შედეგების მოპოვებას, ფრონგის გარღვევას. ლის სტრატეგია და მისი ბრძოლები ნამდვილად ძვირად უჯდებოდა სამხრეთს: შვიდდღიანი ბრძოლ-იდან ჩანსელორსვილამდე მისი დანაკარგი იყო 65 ათასი

ადამიანი (აქედან 10 000 გარდაიცვალა). მაგრამ ამ მსხვერპლს თავისი მიზანი ჰქონდა: წარმატებისკენ მიმავალი ერთადერთი გზა იყო ბრძოლის ველზე მოპოვებული გამარჯვებები, იანკების მოგვიაციის დათრგუნვა, მათი დემორალიზაცია, შთამბეჭდავი და შედეგიანი შეტევითი ოპერაციები, ომის ჩრდილოეთის მიწაზე გადაგანა, კონფედერატების სულისკეთებისა და რწმენის გაძლიერება.

ისტორიკოსთა ნაწილს მიაჩნია, რომ კონფედერაციას ჰქონდა ერთადერთი შანსი, რათა შეენარჩუნებინა დამოუკიდებლობა და ეს შანსი იყო ბრძოლის ველზე. სწორედ იქ შეეძლო მიეღწია გამარჯვებებისთვის, ვიდრე კავშირი შეძლებდა თავისი მაგერიალურ-გექნიკური და ადამიანური რესურსების მხრივ არსებული უპირატესობების რეალიზებას. კონფედერაციის არმიის დამარცხების უმთავრესი მიზეზი იყო ის, რომ მან ვერ შეძლო, ომის ადრეულ ეტაპზე მიღწეული წარმატებები საბოლოო და დამაჯერებელ გამარჯვებად ექცია. სამხრეთს ადრეულ ეტაპზე სჭირდებოდა მასშტაბურ გენერალურ ბრძოლაში გამარჯვება, რაც წერტილს დაუსვამდა ამ ომს. გენერალ ლის მიერ გაღებული სისხლი სწორედ ამ მიზანს ემსახურებოდა და ეს იყო, ალბათ, ერთადერთი სწორი სტრატეგია. კონფედერატებმა ეს ვერ შეძლეს და დამოუკიდებლობის შენარჩუნების ერთადერთი შანსიც ხელიდან გაუშვეს.

სამხრეთელთა შთამბეჭდავი და დამაჯერებელი გამარჯვებების სერიას, შესაძლოა, დაერწმუნებინა ბრიგანეთი და საფრანგეთი, რომ ელიარებიანათ კონფედერაცია. ლიმ, ისევე, როგორც სამოქალაქო ომის ყველა გენერალმა, კარგად იცოდა, რომ თავდაცვით სტრატეგიას ნამდვილად ჰქონდა გარკვეული უპირატესობები. მისთვის თვითმიზანი არ ყოფილა კონფედერაციის სისხლისგან დაცლა. მაგრამ მან, ასევე, იცოდა, რომ თავდაცვითი სტრატეგიის წარმოების შემთხვევაში, კონფედერაცია მუდმივად თავდასხმის მოლოდინის რეჟიმში აღმოჩნდებოდა და დაემსგავსებოდა გამზადებულ სამიზნეს, რომელზეც შეტევის განხორციელება კავშირს შეეძლო, როცა კი მოესურვებოდა. ლის აზრით, გამარჯვებისთვის საჭირო იყო ინიციატივის შენარჩუნება, რისკიანი შეტევების განხორციელება და ჩრდი-

ლოეთის გერიგორიაზე გენერალურ ბრძოლაში ბრწყინვალე დამაგვირგვინებელი გამარჯვების მოლოდინი.

მსგავსი სტრატეგია წარმატებულად განახორციელეს პრუსიელებმა ავსტრიასთან გამართულ შეიდეკირიან ომში და ასევე ფრანგებთან წარმართულ 1870-1871 წლების ომში. პრუსიელებმა ნაკლები რესურსების პირობებში და, თუნდაც, იმავე მუშეებებით, დაამტკიცეს, რომ ეფექტური თავდასხმით, შემგევ სტრატეგიაზე დაფუძნებული ბრძოლები შესაძლოა, მალევე გადაიზარდოს საბოლოო გამარჯვებაში.

გარკვეულ ეტაპებზე გენერალი ლი ახლოს იყო კიდევ გაემყარებინა მტერზე მოპოვებული შთამბეჭდავი გამარჯვებები და დაესრულებინა ომი. თუმცა, ყველაფერი შეიცვალა 1864-1865 წელს, მას მოუწია იმ გიჟის ომის წარმოება, რომელსაც კონფედერაცია აუცილებლად წააგებდა.

ენტიტაჰიდან გაბისგურბამდე... ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის ბრიუგში და ღაცაჰა

ლიმ შეგვეითი სგრაგევიის განხორციელება 1862 წლის შემოდგომიდან დაიწყო. ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიასთან ერთად იგი ორჯერ შეიჭრა ჩრდილოეთში და ორჯერვე უკან დაიხია. მიუხედავად შთამბეჭდავი გამარჯვებებისა, ლიმ ვერ შეძლო საბოლოო მიზნის მიღწევა – გენერალურ დამაგვირგვინებელ ბრძოლაში იანკების განადგურება.

ისტორიკოს ალან ფარმერს მიაჩნია, რომ ლი მიისწრაფოდა მასშტაბური გენერალური ბრძოლისკენ, რომელიც დაასრულებდა ომს. ფარმერის აზრით, ლის ვაგერლოოს გიპის ბრძოლა უნდა გაეჩალებინა ფედერალური არმიისთვის და ამ შეგაკებაში კონფედერატებს ისეთივე გამანადგურებელი დარტყმა უნდა მიეყენებინათ კავშირის ჯარისთვის, როგორც, თავის დროზე, მოკავშირეებმა ნაპოლეონის არმიას.

ლიმ საკმაოდ წარმატებით დაიწყო ამ სგრაგევიის განხორციელება. საწყის ეტაპზე მოვლენებს ისეთი პირი უჩანდა, რომ აღმოსავლეთ ფრონტზე ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიას ვერავინ შეაჩერებდა.

29 აგვისტოს ბულ რანთან გამართულ ბრძოლაში (ე.წ. მეორე მანასასი) ფედერალური არმიის დამარცხების შემდეგ გენერალმა ლიმ ისტორიული გადაწყვეტილება მიიღო. 1862 წლის 4 სექტემბერს ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიამ გადალახა მდინარე პოტომაკი და მერილენდში შევიდა. ეს იყო კონფედერაციის არმიის პირველი შეჭრა ჩრდილოეთში. კავშირის გერიტორიაზე ბრძოლის გადაგანით და ფედერალური არმიის მათივე მიწაზე დამარცხებით, ლი იმედოვნებდა ინგლისისა და საფრანგეთის სამხედრო მხარდაჭერის მოპოვებას, გარდა ამისა, მონათმფლობელური მერილენდის შტატში მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი სიმპათიით იყო განწყობილი კონფედერაციისადმი და ლის მათი მხარდაჭერის იმედი ჰქონდა. მერილენდში სამხრეთელთა პოზიციების გაძლიერება ვაშინგტონს დიდ საფრთხეს შეუქმნიდა. კონფედერატების მიერ შტატის ოკუპაციის შემთხვევაში დედაქალაქი ჩრდილოეთის დანარჩენი

ჯორჯ მაკელლანი – 1861 წელს პრეზიდენტმა აბრაჰამ ლინკოლნმა იგი დანიშნა ფელერალური ძალების მეთაურად იმ იმედით, რომ მაკელლანი შეძლებდა სასწრეთელთა წინააღმდეგობის ეფექტურად დაძლევისა და ომის მალე დასრულების.

ნაწილისგან იზოლირებული აღმოჩნდებოდა.

კონფედერატებისა და ჩრდილოელების შეტაკება მოხდა ენგიგემ კრიკთან, შარასბურგთან. ბრძოლაში მონაწილეობდა 75 000 ჩრდილოელი 38 000 კონფედერატის წინააღმდეგ. კაემირის ძალებს მეთაურობდა გენერალი ჯორჯ მაკლელანი.¹¹ 12 საათიანი მძიმე ბრძოლების შედეგად დაღუპულთა, დაჭრილთა და უგზო-უკელოდ დაკარგულთა რაოდენობა შეადგენდა 22 700 ჯარისკაცს. ენგიგემის ბრძოლა ამერიკის სამოქალაქო ომის ყველაზე სისხლიან ერთდღიან დაპირისპირებად იქცა. გეხასის პირველმა ქვეითთა პოლკმა დაკარგა შემადგენლობის 82%. ეს იყო ომის განმავლობაში კონფედერაციის სამხედრო შენაერთის მიერ ერთ ბრძოლაში გაღებული მსხვერპლის ყველაზე დიდი მაჩვენებელი.

ტაქტიკური თვალსაზრისით, ენგიგემის ბრძოლას აშკარა გამარჯვებული არ ჰყოლია, თუმცა სტრატეგიული კუთხით გამარჯვება ფედერალებს დარჩათ. აღსანიშნავია, რომ ჩრდილოეთ ვირჯინიის 52 000-იანმა არმიამ (ბრძოლაში ჩართული იყო 38 000-იანი კონგინგენტი) მოიგერია გაცილებით მრავალრიცხოვანი ფედერალური არმიის შეტევა (მაკლელანის განკარგულებაში იყო 75 000 ჯარისკაცი, ბრძოლაში ჩაება კონგინგენტის მთლიანი შემადგენლობა) და საკმაოდ დიდი ზიანი მიაყენა პოტომაკის არმიას.

დიდი დანაკარგებით (10, 318 ადამიანი) ლიმ უკან დაიხია. ენგიგემის ბრძოლაში ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიამ საკმაოდ დიდი სისხლი გაიღო, ამიგომ ლიმ ვერ შეძლო მერილენდის კამპანიის გაგრძელება და ვირჯინიაში დაბრუნდა. მაკლელანს დიდი ალბათობით შეეძლო კიდევ რეალურად გაემარჯვა, რომ არ

11. **ჯორჯ მაკლელანი (1826-1885)** – ჩრდილოეთის არმიის ერთ-ერთი წამყვანი გენერალი, მკდმეტკასხელად „ახალგაზრდა ნაპოლეონი“, ეესტ პონტის კურსდამთავრებული, აშშ-მექსიკის ომის ეეგერანი. მაკლელანმა დიდი წილილი შეიგანა ე.წ. პოტომაკის არმიის წამოყალიბებაში, რომელიე გასლა კაემირის ძირითადი საბრძოლო ძალა აღმოსაველეთ ურონგზე. იგი ორჯერ ხელმძღვანელობდა კაემირის უდიდეს სამხედრო ჟორმირებას – პოტომაკის არმიას.

1862 წლის ზაფხულში მაკლელანი პოტომაკის არმიასთან ერთად ვირჯინიაში შეიჭრა. ფედერალების მიზანი იყო კონფედერაციის დედაქალაქის დაპყრობა. ლიმ ბრძოლების სერიის შედეგად შეძლო ჩრდილოელების უკუვლება და დედაქალაქის დაევა. მაკლელანმა უკან დაიხია და მალე ვირჯინიას დატოვა.

გამოეჩინა მისთვის დამახასიათებელი ზედმეტი სიფრთხლე. ლიბ გაითვალისწინა ენციკემის ბრძოლაში დაშვებული შეცდომები და პოგომაკის არმიასთან მომავალ დაპირისპირებაში საველე პოზიციების გამაგრება გახდა მისი წარმატების ერთ-ერთი მთავარი განმაპირობებელი ფაქტორი. ენციკემის ბრძოლაში კონფედერატები მხოლოდ ხელსაყრელი ლანდშაფტის იმედად იყვნენ, რაც არასაკმარისი აღმოჩნდა.

მაკლელანმა შეძლო ლის შეტევის შეჩერება, თუმცა ვერ განავითარა წარმატება. ლინკოლნი უკმაყოფილო იყო მისი არაეფექტური ქმედებებით. მაკლელანმა ხელიდან გაუშვა შანსი, დადევნებოდა ლის არმიას და ასალი შეტევა წამოეწყო ენციკემთან ნაბრძოლ ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიასთან. 7 ნოემბერს ლინკოლნმა გადააყენა მაკლელანი და პოგომაკის არმიის მეთაურად დაინიშნა გენერალი ემბროუზ ბერნსაიდი.¹² ფედერალური არმიის დაახლოებით 120 000-იანი კონგინგენტი ვირჯინიაში შეიჭრა. პოგომაკის არმიამ გადალახა რაპაჰანოკის მდინარე. ბერნსაიდი რიჩმონდზე შეტევას გეგმავდა. კონფედერატებმა ჩრდილოეთის არმიის მარშრუტი დაბლოკეს, რამაც ორი არმიის მეორე შეტაკება მოახლოვა.

1862 წლის 11-15 დეკემბერს, ვირჯინიაში, ფრედრიკსბერგთან, თავი მოიყარა კონფედერაციისა და კავშირის დაახლოებით 200 000-მდე მებრძოლმა. არც გეგისბურგთან და სამოქალაქო ომის არც ერთ სხვა ბრძოლაში სამხედრო კონგინგენტის რაოდენობა არ ყოფილა ასეთი დიდი. 13 დეკემბერს ბერნსაიდისა და ჩრდილოელი ოფიცრების უხეშ შეცდომებს კაგასგროფული შედეგი მიჰყვა¹³. გენერლის ბრძანებით, 13 დეკემბერს, ფედერალური არმიის მიერ განხორციელებულმა მასირებულმა ფრონტალურმა შეტევებმა სრული კრაზი განიცადა. კოლოსალური დანაკარგების შედეგად ფედერალურმა არმიამ შეწყვიტა რიჩმონდზე შეტევის

12 **ემბროუზ ბერნსაიდი (1824-1881)** – ჩრდილოეთის არმიის ოფიცერი, ვესტ პოინტის აკადემიის კურსდამთავრებული, ანშ-მექსიკის ომის ვეტერანი. სამოქალაქო ომის განმავლობაში მონაწილეობა მიიღო 16 ბრძოლაში. 1862 წლის შემოდგომაზე ბერნსაიდმა ორჯერ უარყო ლინკოლნის შემოთავაზება, ეხელმძღვანელა პოგომაკის არმიისთვის.

13. დაახლოებით 13 000 ადამიანის დანაკარგი მაშინ, როდესაც კონფედერატებმა დაკარგეს 5 000-ზე ნაკლები ჯარისკაცი.

თომას „სტოუნუოლ“ ჯექსონი – გენერალ ლის მთავარი მრჩეველი და
დახაერდენი,სამხრეთის ეროვნული გმირი.

გეგმა და უკან დაიხია. ფრედრიკსბერგთან განცდილ მარცხს დიდი რეზონანსი მოჰყვა. გენერალმა ბერნსაიდმა თავის თავზე აიღო ბრალეულობა. არა ერთი ბრალდება გაისმა ლინკოლნის მისამართითაც. ბევრს მიაჩნდა, რომ პრემიერს არ უნდა წახეხალისებინა რიჩმონდზე შეტევის გეგმა, რადგან არსებულ სიტუაციაში გარემოებები მეტად არახელსაყრელი იყო. 1863 წლის იანვარში პოტომაკის არმიის მეთაურად პრემიერსგმა დანიშნა გენერალი ჯომეუ ჰუკერი.¹⁴

ამერიკის სამოქალაქო ომში ფრედრიკსბერგი გენერალ ლის ერთ-ერთ ყველაზე შთაბეჭდავ გამარჯვებადაა მიჩნეული. მერილენდის წარუმატებელი კამპანიის შემდეგ, სამხრეთელთა მიერ განცდილი დემორალიზაცია გაქრა. ფრედრიკსბერგმა ააღორძინა სამხრეთელების სულისკეთება. ბრძოლის შედეგებმა საუფძველი შეამზადა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის ახალი შეტევისთვის და გენერალ ლის კიდევ ერთი ბრწყინვალე გამარჯვებისთვის.

სამოქალაქო ომის 18-თვიანი აქტიური და შეუპოვარი სამხედრო მოქმედებების შემდეგ ახალმა 1863 წელმა არ მოიგანა ნანაგრი შემსუბუქების შანსები არც კონფედერაციისთვის და არც კავშირისთვის. შაილოს ხოცვა-კლევება, შვიდდღიანი ბრძოლები, მეორე მანასასი, ენგიგემი... ეს უმძიმესი შეტაკებები ჯერ კიდევ ცოცხლად იყო აღბეჭდილი ორივე არმიის ჯარისკაცთა მესხიერებაში. ფრედრიკსბერგთან განცდილმა მძიმე მარცხმა კი ძლიერ შეარყია ჩრდილოეთი და, ბუნებრივია, აამაღლა კონფედერატების საბრძოლო სულისკეთება, რომლებიც აქტიურ საბრძოლო მზადყოფნაში იმყოფებოდნენ. თუმცა, ორივე მხარის შტაბებში ერთნაირად ერცელდებოდა ომისგან დაქანცულობა.

14. **ჯომეუ ჰუკერი (1814-1879)** - ჩრდილოეთის არმიის ოფიცერი, პოტომაკის არმიის მეთაური. ეყბო პოინტის აკადემიის კურსდამთავრებული, მონაწილეობდა ფლორიდაში სემინოლების გომის ინდიელთა წინააღმდეგ ომში და აშშ-მექსიკის ომში. ჩანსელორსკილთან დამარცხების შემდეგ მსახურობდა დასავლეთ ფრონტზე მონაწილეობა მიიღო ჩაგანუგასა და აგლანგის კამპანიებში.

ლისთან დამარცხების შემდეგ ლინკონმა დააკმაყოფილა ჰუკერის თხოვნა გადადგომასთან დაკავშირებით და ჯეისბურგის ბრძოლაში რამდენიმე დღით ადრე პოტომაკის არმიის ახალ მეთაურად დაინიშნა გენერალი ჯორჯ მადი.

ჯორჯ მიდი – გეტისბურგის ბრძოლაში პოტომაკის არმიის მეთაური. მას ახასიათებდა უკიდურესი დისციპლინირებულობა და ფრთხილი პაქსიმალიზმი.

ეს განსაკუთრებით აქტუალური იყო ჩრდილოეთისთვის, სადაც საკმაოდ შერყეული იყო საბრძოლო განწყობა. ფრედრიკსბერგის ბრძოლის შემდეგ ვაშინგტონის პოსტიგლები გადასებული იყო, ომისთვის საჭირო ხარჯები დღითიდღე იზრდებოდა, რაც იწვევდა შტაგებში მოქალაქეთათვის გადასახადების გაზრდას. შესაძლოა, არ იყოს გასაკვირი, რომ ღრამაგულად მცირდებოდა ჯარის შევსებისთვის საჭირო კონტინგენტის რაოდენობა. ეს და სხვა გარემოებები ჩრდილოეთში ომით იმედგაცრუებას იწვევდა. ბევრი მოქალაქე, რომელიც 1-2 წლის წინ მოუწოდებდა თანამემამულეებს – წინ, რიჩმონდისკენ! – ახლა საჯაროდ სვამდა კითხვას: საჭიროა კი გამარჯვების მოპოვება ნებისმიერ ფასად? მიუხედავად ამისა, ომს დასასრული არ უჩანდა. მეორე მხრივ, თავისთავად ის ფაქტი, რომ ამ დრომდე ორივე მხრიდან კოლოსალური მსხვერპლი იქნა გაღებული, არ აძლევდა უფლებას სამხრეთსა და ჩრდილოეთს უკან დაეხიათ და ამხელა მსხვერპლს უშედეგოდ ჩაეელო. სამეფო სამხედრო აკადემიის მკვლევარი, დოქტორი ნარიკ ამბაჩეში საინტერესოდ მიმოიხილავს 1863 წლის დამღევისთვის არსებულ სიგუაციას: კონფედერაცია ხარჯავდა ფულის, ადამიანური რესურსებისა და სამხედრო მომარაგების დანაშოგებს, კონფედერაციამ უნდა აწარმოოს ომი მაქსიმალურად სწრაფად. კონფედერაციის ფართობი არ იზრდებოდა, ის არ ძლიერდებოდა, ასეთ ვითარებაში კონფედერაციას უნდა მიეყვანა ომი გარკვეულ დასასრულამდე და ეს უნდა გაეკეთებინა დაუყოვნებლივ.

1862-1863 წლის ზამთარი მოწინააღმდეგე არმიებმა რაპაპონაკის ნაპირზე გააგარეს. ახალი გენერლის დანიშვნამ პოტომაკის არმიაში საბრძოლო ენთუზიამში აამაღლა. სათანადო მომზადების შემდეგ კავშირმა ლის წინააღმდეგ დაძრა საკმაოდ გაძლიერებული და მრავალრიცხოვანი ჰუკერის არმია. 1863 წელს 30 აპრილიდან 6 მაისამდე ჩანსელორსვილის ბრძოლაში გენერალმა ლიმ სამოქალაქო ომში თავისი ყველაზე დიდი გამარჯვება მოიპოვა. თავდაცვით ბრძოლაში ლიმ მის არმიაზე თითქმის ორჯერ მრავალრიცხოვანი მოწინააღმდეგე დაამარცხა, თუმცა კონფედერაგების გრიუფი გააუფერულა 39

წლის გენერალ თომას სთოუნუოლ ჯექსონის¹⁵ გრაგიკულმა გარდაცვალებამ. კავშირის მხრიდან ბრძოლაში მონაწილეობდა 97 382 ადამიანი, კონფედერაციიდან – 57 352.

ამ ბრძოლაში ყველაზე ნათლად გამოვლინდა გენერალ ლის სამხედრო ნიჭიერება და მისი პოტენციალი. ისტორიკოსი დეივიდ ო'დონელი სიანგერესოდ მიმოიხილავს ამ ფაქტს. მეცნიერის თქმით, ეესგ პოინგში პედაგოგებიც და სახელმძღვანელოებიც ერთხმად ასწავლიდნენ კადეტებს: თუ შენ წინაშეა რიცხობრივი უპირატესობის მქონე მოწინააღმდეგე, არავითარ შემთხვევაში არ გაყო შენს ხელთ არსებული ძალები. ლიმ კი სწორედ ეს გააკეთა. გენერალმა ორ ნაწილად დაყო არმია და გენერალ ჯექსონს 14 000 კონფედერატთან ერთად მოწინააღმდეგეზე აბსოლუტურად მოულოდნელი შეტევის განხორციელება დაავალა. ეს იყო სამხედრო ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე სარისკო, დრამატული და თავგანწირული სამხედრო ოპერაცია. ფორსირებული მარშით სთოუნუოლ ჯექსონი თავს დაატყდა ჰუკერის დაუცველ მარჯვენა ფლანგს. კონფედერატების უეცარმა შეტევამ მძიმე დარცყმა მიაყენა ჩრდილოელებს (დაღუპულთა რაოდენობა შეადგენდა დაახლოებით 17 278 ადამიანს). პოტომაკის არმია

15. **თომას ჯექსონი (1824-1863)** – რობერტ ლისტან ერთად იყო კონფედერაციის არმიის საუკეთესო ოფიცერი და სამხრეთელთა გმირი. ძირძველი ვირჯინიელი, ეესგ პოინგის კურსდამთავრებული, არტილერიის ოფიცერი, აშშ-მექსიკის ომის ეეტერანი. მძიმე ბავშვობის შემდეგ მან სამხედრო განათლება მიიღო, თუმცა მექსიკის ომის შემდეგ დაგოვა არმია და მასწავლებლობას მიჰყო ხელი. 1861 წელს, კავშირიდან ვირჯინიის გამოყოფის შემდეგ, იგი შეუერთდა კონფედერაციის არმიას და მალევე მოიპოვა უდრეკი, ნიჭიერი და უშიშარი მებრძოლის სახელი. 1861 წელს, პირველი ბულ რანის ბრძოლაში გამოვლენილი თვისებების გამო ზედმეტსახელად უწოდეს „ქეის კედელი“ (სთოუნუოლ). ბულ რანის შეტაკებაში ჯექსონი, მართლაც, ქეის კედელივით დაუხედა ფედერალების შეტევას. მას ახასიათებდნენ, როგორც ძალიან მორწმუნე, პასუხისმგებლიან და გულწრფელ ადამიანს.

ჯექსონი იყო აღმოსავლეთ ფრონტზე ლის მთავარი დასაყრდენი. ჩანსელორსვილის ბრძოლაში შემთხვევით დაჭრეს თავისივე ჯარისკაცებმა. მიღებული ჭრილობის გამო მოკვდეს მარცხენა ხელი. გენერლის გადარჩენა მაინც ეერ მოხერხდა და იგი მალევე გარდაიცვალა. „მან დაკარგა თავისი მარცხენა ხელი, მაგრამ მე დაეკარგე ჩემი მარჯვენა ხელი“, – აღნიშნა გენერალმა ლიმ, როდესაც ჯექსონის დაჭრის სამინელი ამბავი შეიგყო. კონფედერაციის სამხედრო პანთეონში მხოლოდ ლი ღვას ჯექსონზე მაღლა, თუმცა აღსანიშნავია ისიც, რომ ე.წ. შეიღლიან ბრძოლამდე სამხრეთელებისთვის სწორად ჯექსონი იყო უფრო დიდი გმირი, ვიდრე ლი.

ჯექსონი საკუთარ თავს, უპირველესად, განიხილავდა, როგორც ღვთის ნების აღმსრულებელს. იგი იყო ძველი აღთქმის ეპოქის სტილის მეთაური, რომელიც საკუთარ თავსაც და არმიასაც ღვთის სამსახურში მოიამრებდა.

სრულ განადგურებას გადაურჩა მხოლოდ იმის გამო, რომ დაღამებასთან ერთად ჯექსონმა შეწყვიტა თავდასხმა, ჰუკერმა კი ბრძოლის ველი დატოვა და უკან დაიხია.

სთოუნუოლ ჯექსონის დაღუპვა ლისტვის შეუესებელი დანაკლისი იყო. სულ მალე გაცხადდება კიდევ ამ მოვლენის საბედისწერო შედეგი. გეგისბურგის ბრძოლაში გენერალ ჯექსონის არყოფნამ დიდი ალბათობით განსაზღვრა ბრძოლისა და, ალბათ, ომის ბედიც.

ჩანსელროსვილის ბრძოლამ ყველაზე ნათლად და სრულად წარმოაჩინა რობერტ ლის მხედართმთავრული ნიჭიერება და შესაძლებლობები. ეს იყო მისი წარმატების პიკი. თუ ლის ამერიკის ისტორიაში საუკეთესო გენერალად მიიჩნევენ, ამას დიდწილად განაპირობებს მისი გამარჯვებების სერია ფრედრიკსბერგ-ჩანსელროსვილთან და, უპირველეს ყოვლისა, ლის წარმატება ამ უკანასკნელ ბრძოლაში.

ჩანსელროსვილის გამარჯვებამ გადააწყვეტინა დევისსა და ლის, განეხორციელებინათ მეორე და „უკანასკნელი“ შეტრა ჩრდილოეთში. ვირჯინიის არმიას რომ ველარავინ შეაჩერებდა, ამაში სამხრეთელებს უკვე ეჭვი არ ეპარებოდათ. კონფედერატები გეგმავდნენ, საბოლოოდ გაენადგურებინათ ფედერალების სამხედრო ძალები და დაესრულებინათ ომი. პერსპექტივაში იყო საბეიმო-გრიუმფალური მარში ვაშინგტონზე და ლინკოლნისთვის კონფედერაციის დამოუკიდებლობის აღიარების პეტიციის გადაცემა. ამ იმედით ლიმ და ვირჯინიის არმიამ კელაჟ გადალახა მდინარე პოგომაკი და პენსილვანიაში შევიდა. ახლა გაურკვეველი იყო მხოლოდ ის, თუ სად მოხდებოდა გენერალური შეტაკება, რომელიც, სამხრეთელთა რწმენით, დაასრულებდა ომს. ფრედრიკსბერგისა და ჩანსლეროსვილის შედეგების გათვალისწინებით, კონფედერატები თავდაჯერებულად იყვნენ განწყობილნი, ლინკოლნს კი პოგომაკის არმიის იქით გზა არ ჰქონდა. ეს იყო ფედერალების ძირითადი საბრძოლო ძალა აღმოსავლეთ ფრონტზე.

1863 წლის 1-დან 3 ივლისამდე, პრაქტიკულად, უცნობ პაგარა ქალაქ გეგისბურგთან გაიმართა დასავლეთ ნახევარსფეროში ყველაზე მასშტაბური ბრძოლა. ამჯერადაც ლის წინააღმდეგ

აღმოჩნდა პოგომაკის არმია, თუმცა მას უკვე ახალი მეთაური ჰყავდა – გენერალი ჯორჯ მიდი.¹⁶ მესამე დღეს ამჟამად გამოიკვეთა, რომ ვირჯინიის არმია მარცხდებოდა. სიგუაყიის გამოსასწორებლად ლიმ თავისი სამხედრო კარიერის განმავლობაში ერთ-ერთი ყველაზე სადავო და წინააღმდეგობრივი გადაწყვეტილება მიიღო: მან წამოიწყო ფართო ფრონტალური შეტევა, რომელიც პიკეტის შეტევის სახელითაა ცნობილი. ლი დარწმუნებული იყო, რომ სამხრეთელთა დასვენებული 15 000-იანი 9 დივიზია გაარღვევდა ფედერალური არმიის ცენტრს. გენერლის ამრით, მიღმა ფლანგების გაძლიერების მიზნით შეასუსტა ცენტრი და ეს იყო პოგომაკის არმიის ყველაზე დაუსველი ადგილი. პიკეტის კორპუსის მეთაური, გენერალ-ლეიტენანტი ჯეიმს ლონგსტრიტი ფიქრობდა, რომ აღნიშნული შეტევა ჩაეარდებოდა: „არც ერთ 15 000 კაცს რომელსაც კი უცხოვრია, არ შეუძლია დაიკაოს ეს პოზიცია“. თუმცა საბოლოოდ იძულებული იყო დათანხმებულიყო ლის გადაწყვეტილებას. ფრონტალური შეტევისადმი სკეპტიკურად იყო განწყობილი, ასევე, არგილერიის კაპიტანი ჯომეუ გრეემი. თუმცა, აი, სწორედ აქ იგრძნო კონფედერაციამ სთონუნოლ ჯექსონის დანაკლისი. ისტორიკოსები თვლიან, რომ თავისი ავტორიტეტით მხოლოდ მას თუ შეეძლო კორექტივები შეეგანა ლის მიერ ინიცირებულ ფრონტალურ შეტევაში. მეტიც, დიდი ალბათობით, ჯექსონი ხელს ააღებინებდა ლის ამ მეტად სარისკო გადაწყვეტილებაზე.

პიკეტის შეტევა საშინლად დასრულდა. ლონგსტრიტის პროგნოზი გამართლდა. კონფედერაციის დივიზიებმა ვერ გაარღვიეს ფედერალური არმიის ცენტრი, შედეგები კი კატასტორფული იყო: ფრონტალურ შეტევას შეეწირა 6 000-ზე მეტი კონფედერატი. ოპერაციის ჩაეარდნამ გეტისბურგის ბრძოლას საბოლოო

16. **ჯორჯ მიდი (1815-1872)** – ჩრდილოეთის არმიის ერთ-ერთი წარმატებული ოფიცერი, პოგომაკის არმიის მეთაური, ვესტ პოინტის კურსდამთავრებული, მონაწილეობდა სემინოლების წინააღმდეგ ომში, ასევე, აშშ-მექსიკის ომში მსახურობდა უმცროს ოფიცრად. ე.წ. შეილდლიანი ბრძოლების დროს მძიმედ დაიჭრა, თუმცა გამოჯანმრთელებისთანავე მონაწილეობა მიიღო ენტიგემისა და ფრედრიკსბერგის ბრძოლებში. გეტისბურგთან ისტორიული გამარჯვების მიუხედავად, მიდი მაკრად გააკრიტიკა ლინკოლნმა იმის გამო, რომ იგი აღარ დაეღვენა კონფედერატებს და მთლიანად არ გაანადგურა ვირჯინიის არმია. მიდის პასიურობამ საშუალება მისცა ლის დასუსტებულ არმიას, გადაეღახა პოგომაკი და მშვიდობიანად დაბრუნებულიყო ვირჯინიაში.

წერტილი დაუსვა. ლი დამარცხდა, ვირჯინიის არმიის გეგმები ჩაიშალა და დიდი დანაკარგებით სამხრეთელებმა მშობლიური შტატისკენ დაიხიეს.

გეგისბურგთან განცდილმა მარცხმა მძიმე დარცხმაც მიაყენა კონფედერაციას. ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიამ დაკარგა შემადგენლობის 37%-ზე მეტი. გეგისბურგთან განცდილი მარცხის შემდეგ, ლიმ ეერასდროს ვერ შეძლო, სერიოზულად შეეგია ჩრდილოეთისთვის.

ჯავ სტიუარტი – ოუიციერი, რომელმაც დააბრმავა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია

მკვლევრები მიიჩნევენ, რომ გეგისბურგის ბრძოლა იყო სამოქალაქო ომის გარდამტეხი ეპიზოდი, რომელმაც არსებითად შეცვალა მოვლენათა დინამიკა. ჩრდილოელებმა შეძლეს ომის ბედის შემობრუნება და არ დაუშვეს ბრძოლების ეპიცენტრის გადაგანა ვირჯინიიდან კაეშირის ტერიტორიაზე, რისკენაც ასე მიისწრაფოდა გენერალი ლი.

ჩანსელროსვილთან გამარჯვების შედეგად, ლიმ მეორედ სცადა ჩრდილოეთში შეჭრა. ამჯერად მისი მიზანი იყო, შემოეელო ვაშინგტონისთვის და ფედერალების დედაქალაქის ჩრდილოეთით მდებარე ქალაქებზე გაელაშქრა. წარმოიდგინეთ, რამხელა პანიკას გამოიწვევდა ჩრდილოეთში კონფედერაციის არმიის მარშირება თუნდაც ნიუ იორკის მსგავსი ქალაქის მიმართულებით, – ასე ფიქრობდა სამხრეთელი გენერალი. გარდა ამისა, ლი იმედოვნებდა, ჩრდილოეთის მდიდარ მიწაზე საფუძელიანად შეეეო არმიისთვის საჭირო პროვიზია. ლი აქტიური ქმედებებისთვის ემზადებოდა და ცდილობდა, მგრისთვის გადამწყვეტი, გამანადგურებლი დარტყმა მიეყენებინა მისსავე მიწაზე.

გეგისბურგის ბრძოლის წინ, კერძოდ, 1863 წლის 9 ივნისს, მოხდა სამოქალაქო ომის კიდევ ერთი ღირსშესანიშნავე მოვლენა. ჩრდილოეთ ვირჯინიაში, ჩანსელროსვილის ჩრდილოეთით, ბრენდი სთეიშენტან ერთმანეთს დაუპირისპირდა ფედერალური არმიისა და კონფედერატების ორი დიადი კაეალერია. ეს იყო სამოქალაქო ომში კაეალერიებს შორის მომხდარი ყველაზე დიდი ბრძოლა. ამ შეტაკებამდე სამხრეთელი კაეალერისტები დაუმარცხებლბად ითვლებოდნენ. ისინი უსათუოდ იყვნენ საუკეთესო მხედრები და ორივე არმიის რიგებში გავრცელებული იყო მითი, რომ არავის შეეძლო ბრძოლის ველზე სამხრეთელი კაეალერისტის დამარცხება. მათ მეთაურობდა ჯეიმს იუელ ბრაუნ სტიუარტი, რომელიც უფრო ცნობილი იყო, როგორც

ჯებ სტიუარტი.¹⁷ იგი მარჯვე, გალანტური კავალერისტი და მამაცი მებრძოლი იყო. თუმცა სტიუარტს პატივმოყვარეობა ხშირად უბიძგებდა, დაეცვა საკუთარი დიდებული რეპუტაცია და კიდევ უფრო სახელოვანი ყოფილიყო. ბრენდი სთვლიდა, რომ წარმოუდგენელი რამ მოსდა: ფედერალების კავალერია მოულოდნელად დაესხა თავს სამხრეთელებს და პირველად ამ ომის განმავლობაში შესაბამისი წინააღმდეგობა გაუწია მათ. ჩრდილოელებს მთლიანად არ გაუნადგურებიათ სამხრეთელები, ამამე საუბარიც ვერ იქნებოდა, თუნდაც იმიტომ, რომ შეგვეის

17. **ჯეიმს იუელ ბრაუნ სტიუარტი (1833-1864)** – აშშ-ის ოფიცერი, სეცესიის შემდეგ კონფედერაციის არმიის გენერალ-მაიორი, კავალერიის მეთაური, ყირჩინიელი. მისი წინაპრების სახელოვანი სამხედრო პირები იყვნენ. სტიუარტის დიდი ბაბუა, მაიორი ალექსანდერ სტიუარტი, ამერიკის დამოუკიდებლობისთვის ომში იბრძოდა, ხოლო მამამისი, არჩიბალდ სტიუარტი, 1812 წლის ომის მონაწილე იყო. ჯეიმს სტიუარტმა 1854 წელს დაასრულა ვესტ პოინტის აკადემია (აკადემიური მოსწრებით იგი იყო მე-13 46 კურსდამთავრებულთა შორის). აკადემიაში სწავლისას მან გაიცნო რობერტ ლი. იმ პერიოდისთვის ისინი კარგი მეგობრები გახდნენ. აღრეული სამხედრო კარიერის პერიოდში სტიუარტი მონაწილეობდა ინდიელურთან რამდენიმე კონფლიქტში, ე.წ. სისხლიანი კანზასის ეპიზოდში: იგი ასევე გენერალმა ლიმ გაგზავნა ჯონ ბრანის ცნობილი რეიდის ჩასახიზებად. სამოქალაქო ომში თავდაპირველად იბრძოდა თომას სთიუარტის ჯექსონის დაქვემდებარებაში, რომელსაც სტიუარტს პოლკონიკის წოდება მიანიჭა. სტიუარტი სათავეში ჩაუდგა შენანდოას ხეობის არმიის, კავალერიის შენაერთებს. წარმატებით უხელმძღვანელა საკუთარ პოლკს პირველი ბულ რანის ბრძოლაში, სადაც სტიუარტის აქტიურმა ქმედებებმა დიდად შეუწყო ხელი ჩრდილოელების უკანდახევასა და დამარცხებას. 1862 წლის მარტიდან სათავეში ჩაუდგა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის ყველა საკავალერიო ბრიგადას. სტიუარტი დაზვერვითი სამუშაოების საუკეთესო სპეციალისტი იყო. უმშიარი შეგვეებით მან თავი გამოიჩინა არა ერთ ბრძოლაში. განსაკუთრებით 1862 წლის ბრძოლებში რიჩმონდის დასავლას. როდესაც კონფედერატების დედაქალაქს უგვედა პოტომაკის არმია. მეორედ სტიუარტმა თავი ისახელა ენტიგემის ბრძოლაში. სტიუარტი ასევე ძალიან პროდუქტიულად მოქმედებდა ფრედრიკსბერგისა და ჩანსელორსვილის ბრძოლებში. 1864 წლის 11 მარტს, რიჩმონდის მისადგომებთან ბრძოლისას, მძიმედ დაიჭრა და მეორე დღეს გარდაიცვალა. სტიუარტი სამხრეთელებისთვის იქნა ნამდვილ სახალხო გმირად. მამაცი, უმშიარი, გალანტური, ძველი ეპოქის რაინდული სულისკეთებისა და იერის ოფიცერი ყველას სიმამითა და მსახურებდა. იყო გახსნილი, მხიარული პიროვნება. კონფედერატები მას მიიჩნევდნენ ყველა დროის საუკეთესო კავალერისტად, რომელიც ყირჩინიელი მეთაურობის ფონზე თავის მხედრებთან ერთად ყოველთვის უმშირად უგვედა მტერს. სტიუარტს შეეძლო გამოსავალის პოვნა, ერთი მხედვით, ყველაზე რთულ სიტუაციაშიც კი, რითაც არა ერთხელ გადაურჩენია საკუთარი კავალერისტები. შემთხვევით არ არის, რომ ჩანსელორსვილში დაჭრილმა ჯექსონმა სრული ნდობით საკუთარი კორპუსების მეთაურობა გადააბარა სტიუარტს. გენერალ ლისთვის სტიუარტის გარდაცვალება იყო შეუესებელი დანაკლისი. კონფედერაციის არმიას დააკლდა დაზვერვის საუკეთესო სპეციალისტი.

ჯეიმს იუელ ბრაუნ „ჯებ“ სტიუარტი – ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის კავალერიის სიმპატიური, თაყვანისცემი და გულადი მეთაური. შავი ბუმბულებით შემკული ფართოფარულიანი ქუდით ცხენზე ამხედრებული სტიუარტი სამხრეთელთა მესხიერებაში დარჩა, როგორც ყველა დროის საუკეთესო კავალერისტი.

შემდეგ ფედერალებმა გადალახეს მდინარე რაპაჰანოკი და გადაჯგუფებისთვის უკან დაიხიეს. სამაგიეროდ, ერთ ღლეში შეირყა მითი კონფედერატი კავალერისტების უძლეველობის შესახებ. ბრენდი სთეიშენთან განცდილმა მარცხმა დიდი ღარტყმა მიაყენა ჯებ სტიუარტის რეპუტაციას. ეს მისთვის დიდი გამოწვევა იყო. ამიერიდან მისი ცხოვრების მთავარი პრიორიტეტი სწორედ ამ შერყეული რეპუტაციის რესტავრაცია და სამხრეთელი კავალერისტების უძლეველობის მითის აღორძინება გახდება. სულ მალე ლისა და ვირჯინიის არმიას გაუჩნდებათ საბაბი, შეიძულონ სტიუარტის პატივმოყვარეობა, რომელიც თამამად შეიძლება ითქვას, დაღუპავს ვირჯინიის არმიას და ჩაშლის გენერალ ლის გეგმებს. სტიუარტის ქმედებები, გარკვეული თვალსაზრისით, შესაძლებელია შეუასდეს, როგორც საბოტაჟი გენერალ ლის წინააღმდეგ.

ამერიკის სამოქალაქო ომში ნათელი გახდა, რომ კავალერიის ერთ-ერთი მთავარი ფუნქციაა დაზვერვითი ოპერაციები, ასევე, იგი სასარგებლოა სწრაფი რეიდების განხორციელებისთვისა და საკომუნიკაციო ხაზების დაცვისთვის. ამით შემოიფარგლებოდა მისი მოქმედების რადიუსი. მაგრამ ჯებ სტიუარტი კავალერიას განიხილავდა, როგორც შუა საუკუნეების ეპოქის კავალერიის რომანტიკულ გაგრძელებას. მისი ხედვით, ომში გადამწყვეტი იყო სწორედ კავალერიის მოქმედებები და ბრძოლის ცვალებად რეალობაში დიდ უპირატესობას ანიჭებდა კავალერიას.

ივნისის ბოლო კვირას ლი გადალახავს პოტომაკს და შეიჭრება პენსილვანიაში. იგი გეგმავდა ჰარისბრუკზე შეტევის განხორციელებას.

ჩანსელროსვილის ბრძოლაში დამარცხების შემდეგ, გენერალმა ჰუკერმა ფედერალების არმიის მეთაურობა მხოლოდ იმიგომ შეინარჩუნა, რომ ლინკოლნმა მისი ღირსეული შემცვლელი ვერ მოძებნა. თუმცა გეგისბურგის ბრძოლის წინ, გენერალსა და ლინკოლნს პოტომაკის არმიის შევსებასთან დაკავშირებით, ამრთა სხვადასხვაობა ჰქონდათ, რის გამოც ისინი დაუპირისპირდნენ ერთმანეთს. საბოლოოდ, ლინკოლნმა დააკმაყოფილა ჰუკერის თხოვნა გადადგომასთან დაკავშირებით. ადამიანი, რომელსაც დაუსახეს მძიმე ამოცანა – ლის არმიის შეჩერება, იყო პენსილვა-

ნიელი გენერალი ჯორჯ მიდი. მისთვის ვირჯინიის არმიის შეჩერება ყველაფერთან ერთად, საკუთარი მშობლიური შტატიდან მგრის განდევნის დაგეირთვასაც აგარებდა. ფრედრიკსბერგისა და ჩანსელროსვილის ბრძოლებში მან დაამტკიცა, რომ იგი იყო აქტიური მოქმედების მომხრე ოფიცერი და, პუკერისგან განსხვავებით, არ შეუშინდებოდა რესურსებთან დაკავშირებულ პრობლემებსა თუ მგრის რაოდენობრივ უპირატესობას. ასეთი მნიშვნელოვანი დაეალების შესასრულებლად ნამდვილად გონივრული იყო პენსილვანიელი გენერლის დანიშვნა პოტომაკის არმიის მეთაურად. მიდმა ძალიან სწრაფად, ერთ ღღეში შეძლო ძალების მობილიზება და კონფედერატების წინააღმდეგ დაიწყო მარშირება. ალბათ, ვერც ლი და ვერც მიდი იმ ეტაპზე ვერ ხვდებოდნენ, რომ სამოქალაქო ომის ყველაზე დიდი და მნიშვნელოვანი ბრძოლისგან მათ მხოლოდ რამდენიმე საათი ამორებდათ.

ყველაფერი თითქოს შემთხვევით დაიწყო. ფეხსაცმლისა და პროვიზიის ღეფიცის შესაყებად კონფედერატი ქვეითები შევიდნენ პატარა პენსილვანიურ ქალაქში, რომლის სახელიც სისხლის ასობით ჩაიწერება ამერიკის ისტორიაში. ეს სახელია – გეგისბურგი. ლის გულწრფელად სწამდა, რომ ომში გამარჯვებისთვის აუცილებელი იყო დიდი გამარჯვების მოპოვება ჩრდილოეთის მიწაზე. იგი იმედოვნებდა, რომ ასეთ ვითარებაში კავშირის მოსახლეობა მოსთხოვდა ლინკოლნს, დაეწყო სამშვიდობო მოლაპარაკებები და დაესრულებინა ომი. ლის მიზანი, ასევე, იყო ფრონგის ხაზის ვირჯინიიდან როგორმე მგრის მიწაზე გადაგანა. მან დაარწმუნა პრეზიდენტი დევისი, რომ ეს სწორედ ის გეგმაა, რომელიც აუცილებელი იყო სამხრეთისთვის. ვირჯინიის არმია დაიდრა ჩანსელროსვილის ხეობიდან დასავლეთით და იმედიაანად დაგოვა ჩრდილოეთ ვირჯინია. შეუმჩნეველი გადაადგილებისას ლი იყენებდა მთებს. 1863 წლის 1 იულისს კონფედერატების ძალებმა პილის მეთაურობით „ფეხი წამოჰკრეს“ კავშირის კავალერიის ორ რაზმს, რომელთაც მეთაურობდა გენერალი ჯონ ბუფორდი. ეს სწორედ ის კონტიგენტი იყო, რომელმაც წარმატებით იბრძოლა ბრენდი სთეიშენტან სტიუარტის სახელოვანი კავალერიის წინააღმდეგ.

მათ დაიკავეს პოზიცია გეგისბურგის დასავლეთით 2 მილის დაშორებით. მოწინააღმდეგეს მნიშვნელოვანი რაოდენობრივი უპირატესობა ჰქონდა. თუმცა, შეიარაღების მხრივ, უპირატესობა ფედერალების მხარეს იყო. ჩრდილოელთა კარაბინები, ტექნიკური თვალსაზრისით, სამხრეთელთა შაშხანებზე უკეთესი იყო. რიცხოვრები სიმცირის მიუხედავად, იანკებმა შეძლეს ეფექტური ბრძოლებით უკან დაეხიათ. გენერალი ლი გეგსბურგში დღისით ჩამოვიდა. მას თან ახლდა მისი „ახალი მარჯვენა ხელი“ – ჯეიმს ლონგსტრიგი. სთოუნუოლ ჯექსონის შემდეგ ლი ყველაზე მეტად სწორედ მას ეყრდნობოდა. ლი შეაშფოთა ბრძოლის ხმების გაგონებამ, რადგან მას არ ჰქონდა არაერთი წარმოდგენა მოწინააღმდეგის მდებარეობის, მისი რიცხოვნობის შესახებ. ამის მიზეზი კი იყო ჯებ სტიუარტისა და მისი კავალერიის არყოფნა. ეს სწორედ ის კავალერიაა, რომელსაც ლი უწოდებდა საკუთარი არმიის თვალებსა და ყურებს. ლი აღშფოთებული იყო, რომ კრიტიკულ მომენტში მისი კავალერია არ ჩანდა. მან ერთ-ერთ მეთაურს უთხრა: ვერ წარმომიდგენია, რა შეემთხვა სტიუარტს, მე არ ვიცი, რა ხდება ჩვენს ცხვირწინ. როგორი იქნებოდა ლის განწყობა, რომ სცოდნოდა, რა მიზეზის გამო არ იმყოფებოდა ბრძოლის ველზე სტიუარტი და მისი კავალერია?

გეგისბურგის ბრძოლის მოვლენებს საინტერესოდ აანალიზებს ამერიკელი მკვლევარი, ლოქტორი როჯერ დევიდსონ უმცროსი: ჯებ სტიუარტი, ვირჯინიის არმიის ყურები და თვალები, არ იმყოფებოდა გეგისბურგში, რადგან გაემგზავრა ჩრდილოეთის არმიის ირგვლივ წრიული შემოვლის განსახორციელებლად. მისი ძირითადი საქმიანობა იყო ფედერალების საკომუნიკაციო ხაზების დარღვევა, მათ კავალერიასთან მცირე შეტაკებები. ამასთან, სტიუარტს ჰქონდა ბუნდოვანი ინსტრუქციები გენერალ ლისგან, ან, ყოველ შემთხვევაში, იგი თვლიდა მათ ბუნდოვნად. ამიგომ იმის ნაცვლად, რომ გაემგზავნა პატრულები ირგვლივმდებარე ტერიტორიის დასაზვერად და დახმარებოდა ვირჯინიის არმიას, ის დაიძრა ერთგვარი გასეირნებისთვის პოგომაკის არმიის ირგვლივ. სტიუარტი მიზნად ისახავდა, გაეწყვიტა იანკების კომუნიკაციის ხაზი და ცდილობდა, პროვოცირების შედეგად, ბრძოლაში გამოეწვია ფედერალების კავალერია. მართალია, იგი

წარმატებით ასრულებდა ამ მისიას, მაგრამ მან ბრმად დაგოვა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია, რასაც მოჰყვა კატასტროფული შედეგები.

კავალერიის მიერ მოწოდებული სადაზვერვო ინფორმაციაზე დაყრდნობით, ლის შეეძლო სრულიად სხვაგვარი ტაქტიკური გადაწყვეტილებების მიღება ბრძოლის პირველ დღეებში, რაც ძალიან მნიშვნელოვანი იყო. ასეთ შემთხვევაში ბრძოლა თავიდანვე სხვა მიმართულებით განვითარდებოდა და გეგისბურგის მესამე დღეს ლი აღარ აღმოჩნდებოდა უკან დახევისა ან პიკეტის მარშის დილემის წინაშე. ამისთვის კი აუცილებელი იყო, კავალერიას დაეზვერა სიგუაცია და შეეცოხინებინა ლისთვის მგრის სუსტი ადგილები.

ჯებ სტიუარტის არაკოორდინირებულმა მოქმედებებმა გამოუსწორებელი ზიანი მიაყენა სამხრეთელების არმიას. რასაკვირველია, არ შეიძლება და რთულიცაა ერთ პიროვნებას დაბრალდეს გეგისბურგში ლის დამარცხება. თუმცა, აშკარაა, კავალერიის თვალებისა და ყურების გარეშე, დაზვერვას მოკლებული ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია იმთავითვე წამგებიან პოზიციაში აღმოჩნდა და მას ვერც ბრძოლის ველზე „ყოვლისშემძლე“ რობერტ ედვარდ ლიმ უშველა.

გეგისბურგში დამარცხების შემდეგ, კოკისპირულ წვიმაში, კონფედერატებმა უკან დაიხიეს. რამდენიმე კილომეტრიანი სიგრძის მქონე ოთხთვალეების კოლონას 10 000-ზე მეტი დაჭრილი კონფედერატი მიჰყავდა მშობლიურ შტატში პიკეტის შეტევის შემდეგ. გეგისბურგის ბრძოლამ წერტილი დაუსვა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის შემგევ პოტენციალს. სისხლმდინარე, დასუსტებულ სამხრეთის საამაყო ფორმირებას არ შეეძლო ტაქტიკური მოქმედებების იმ თანმიმდევრობით განხორციელება, რომელთაც მიზნად ისახავდა ლი. რიჩმონდში საერთოდ იმისაც კი ეშინოდათ, რომ გეგისბურგის შემდეგ დამოუკიდებელი სამხრეთის ყოველგვარი იმედი გაქრებოდა.

თუ გეგისბურგის დამარცხება საკმარისი უბედურება არ იყო კონფედერაციისთვის. 4 ივლისს, დამოუკიდებლობის დღეს, ფედერალურმა არმიამ აიღო ვიკსბურგი, რითაც მეორე მძიმე დარტყმა მიაყენა სამხრეთს.

ამერიკელი ისტორიკოსის როჯერ დევიდსონის მოსაზრებით, თუ გეგისბურგის ბრძოლას ვიკსბურგის დაცემასთან საერთო კონტექსტში განვიხილავთ, დავინახავთ, რომ ამიერიდან კონფედერაცია კი არ იცაუდა თავს, არამედ ცდილობდა გადარჩენას. ვიკსბურგში კავშირის გამარჯვებით კონფედერაცია ორად გაიყო, გეგისბურგში დამარცხებამ კი მისი ერთ-ერთი მთავარი არმიის სიძლიერე შეარყია. ეს იყო ლის ყველაზე მძიმე მარცხი და, იმავდროულად, მან დაკარგა იმედი, რომ კიდევ შეძლებდა შეჭრილიყო ჩრდილოეთში.

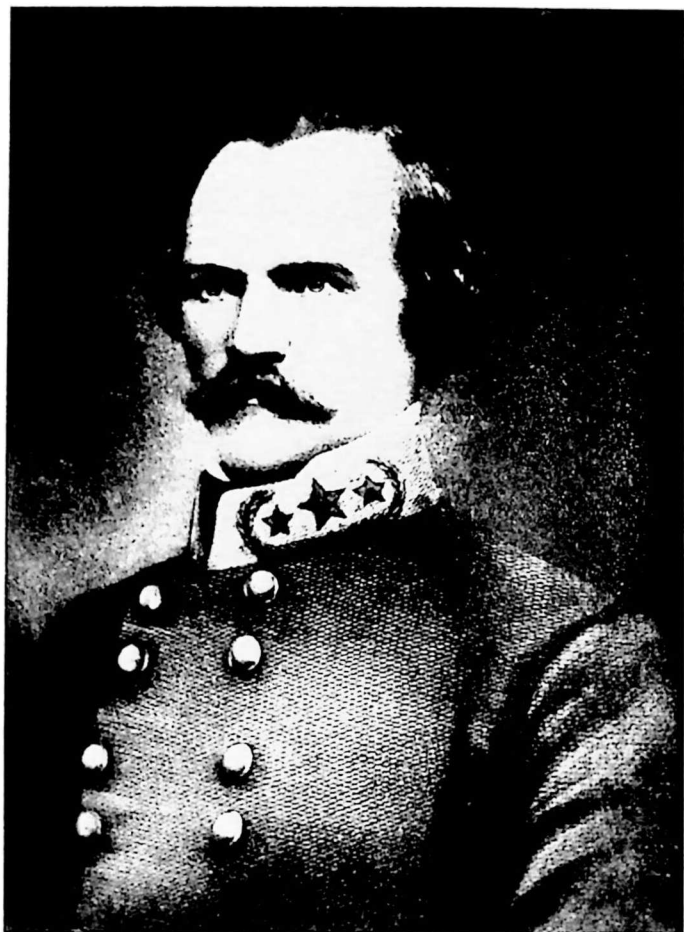
შაილო – გენერალ ჯონსტონის მიერ ტენესის გადარჩენის მსდელობა

სანამ გენერალი ლი ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიასთან ერთად აღმოსავლეთში ცდილობდა, გადაეწყვიტა ომის ბედი, დასავლეთ ფრონტიდან არცთუ კარგი ამბები მოდიოდა. განსაკუთრებით დიდი რეზონანსი მოჰყვა ჩრდილოეთისა და სამხრეთის არმიების შეტაკებას შაილოსთან.

ამ ბრძოლამდე ორ თვით ადრე ფედერალური არმია ცდილობდა, შეეღწია სტრატეგიულად მნიშვნელოვან ტენესის შტატში და დაეკავებინა მდინარე კამბერლენდის ხეობა. გენერალ გრანტის წარმატებული ძალისხმევით, კავშირის ჯარებმა შეძლეს კონგროლის დამყარება მეზობელ კენტუკიზე და ასევე ტენესის დიდ ნაწილზე. ფედერალების მიერ ფორტ ღონელსონისა და ფორტ ჰენრის აღებას საკმაოდ შეასუსტა კონფედერატების პოზიციები ტენესიში. შტატის დედაქალაქი ნეშვილიც კი უკვე ჩრდილოეთის ხელთ იყო. ამკარად ახლოვდებოდა გენერალური შეტაკება, რომელიც, დიდი ალბათობით, ტენესის საბოლოო ბედს გადაწყვეტდა.

ტენესის გადარჩენის მიზნით, კონფედერატმა გენერალმა ალბერტ სიდნი ჯონსტონმა¹⁸ კონგრშეგევის წამოწყება გადაწყვიტა. მან გააერთიანა რეგიონში არსებული სამხრეთის არმიის ხელმისაწვდომი რეზერვები. კონფედერაციის ე.წ. მისისიპის არმიის მიზანი იყო, მდინარე ტენესიდან უკუეგლო გრანტი და

18. ალბერტ სიდნი ჯონსტონი (1803-1862) – კონფედერაციის ოფიცერი. გენერალი, ეესტ პოინტის კურსდამთავრებული. ხანგრძლივი სამხედრო კარიერის განმავლობაში ჯონსტონმა მონაწილეობა მიიღო სამ დიდ ომში და მსახურობდა გენერალად სამ სხვადასხვა არმიაში: ტენასის რესპუბლიკის, აშშ-ისა და ბოლოს კონფედერაციის. ჯონსტონი მონაწილეობდა ასევე ილინოისში აშშ-ის მიერ ინდიელთა წინააღმდეგ წარმოებულ ე.წ. შავი შევარდნის ომში (1832). სამოქალაქო ომის დაწყებისთანავე გენერალი ჯონსტონი დაინიშნა დასავლეთ ოიეატრში. ტენასისა და აპალაჩების მთებს შორის გერიგორიამზე კონფედერაციის შეიარაღებული ძალების მეთაურად. თანამედროეები მას იხსენიებდნენ, როგორც ძალიან კარგ ჯარისკაცს. თუმცა სამოქალაქო ომის დასაწყისში მისი სამხედრო მოღვაწეობის შედეგები არასახარბიელო იყო და ჯონსტონს ბევრი აკრიტიკებდა გრანტის მიერ ფორტ ჰენრისა და ფორტ ღონელსონის აღების შემდეგ. ფედერალურმა არმიამ გაარღვია ჯონსტონის თავდაცვითი ხაზი კენტუკიში და სამხრეთელმა გენერალმა დაიხია კორინთოსკენ.

ალბერტ სიდნი ჯონსტონი – ლის მსგავსად სამხრეთელი არისტოკრატი, კონფედერაციის ერთ-ერთი ნიჭიერი სარდალი.

გენადგურებინა მისი 42 000-კაციანი ფორმირება, სანამ მას შეუერთდებოდა გენერალ დონ კარლოს ბიუელის 20 000-კაციანი კონგინგენტი. მისისიპის არმიას დაყოვნება არ შეეძლო. გრანგი გეგმავედა კორინთოში არსებული სარკინიგზო კვანძის ალებას, რაც ფედერალურ არმიას მთელ დარჩენილ ტენესიზე კონტროლის დამყარების საშუალებას მისცემდა.

ჯონსგონმა ოპერაცია 3 აპრილს დაიწყო. წვიმისა და გალახიანი გზების გამო კონფედერაციის კონგრშეგევა უფრო ადრე ვერ განხორციელდა, თუმცა ამავე მიზეზმა გრანგისკენ მიმავალი ბიუელიც შეაყოვნა, რითაც მისისიპის არმიას შანსი მიეცა, დაემარცხებინა ფედერალური არმიის ყველაზე პერსპექტიული გენერალი.

6 აპრილს, დილით, 40 000 კონფედერატმა გენერალ ალბერტ სილნი ჯონსგონის მეთაურობით, ფედერალურ არმიაზე მოულოდნელი შეტევა განახორციელა. ორდლიანი ბრძოლის შედეგად, კონფედერატები საკმაოდ ახლოს იყვნენ გამარჯვებასთან, მაგრამ ჯონსგონის სტრატეგიული გეგმა სრულყოფილად ვერ განხორციელდა, რამაც საშუალება მისცა გრანგს, დრო მოეგო და ბრძოლის მიმდინარეობა შემოეგრიალებინა.

ერთ-ერთი შეტევის დროს კონფედერატებს წინ მიუძღოდათ თავად გენერალი ჯონსგონი. ჩრდილოელებმა იგი მძიმედ დაჭრეს ფეხში. ტყვიამ არტერია დააზიანა და სისხლისგან დაცლილი გენერალი მალევე გარდაიცვალა.¹⁹ ჯონსგონი შესცვალა გენერალმა პიერ ბორეგარმა.²⁰ მან განაგრძო შეტევა

19. გენერალი ჯონსგონი გახდა სამოქალაქო ომში ორივე არმიის რიგებში ბრძოლის ყელზე დაღუპული ყველაზე მაღალი წოდების მქონე ოფიცერი.

20. **პიერ ბორეგარი (1818-1893)** – კონფედერაციის არმიის ოფიცერი. გენერალი ფორტ სამტერის დაბომბვის ოპერაციის მონაწილე. აშშ-მექსიკის ომის ევტერანი. ევსტ პოინტის აკადემიაში უწოდეს ზედმეტსახელები: „პაგარა კრეოლი“ და „პაგარა ნაპოლეონი“. ბულ რანის პირველი ბრძოლის შემდეგ ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიისთვის დაამტკიცა ახალი ღრთა. რომელიც სამოქალაქო ომის ეპოქისა და ზოგადად კონფედერაციის ყველაზე ცნობილ სიმბოლოდ იქცა.

1853-1864 წლებში ხელმძღვანელობდა ჩარლსგონის დაყვას და მოიგერია ფედერალური არმიის არა ერთი საზღვაო შეტევა, რომლის დროსაც მოწინააღმდეგის უკუგდების არა ერთი ინოვაციური მეთოდი გამოიყენა. 1864 წელს, აპრილში, დაინიშნა ჩრდილოეთ კაროლინისა და სამხრეთ ვირჯინიის დეპარტამენტის ხელმძღვანელად. ბორეგარმა სახელი გაითქვა ვირჯინიის მნიშვნელოვანი ქალაქის პეტერსბურგისთვის გამართულ ბრძოლაში. 15 ივნისს გრანგის 10 000-იანმა არმიამ ქალაქის დამცველებზე შეტევა

და დაახლოებით 30 000-მა სამხრეთელებმა კიდევ უფრო უკან დაახვეინა ფედერალებს, თუმცა საბოლოო გამარჯვებას მაინც ვერ მიაღწიეს. ამასობაში კი გრანგს შეუერთდა ბიუელის არმიის ავანგარდი.

რიცხოვრივი უპირატესობის ფონზე გრანგმა კონგრშეტევა გადაწყვიტა. ფედერალებმა აქტიურად შეუტეეს. დაღლილმა მისისიპის არმიამ უკან დაიხია და, საბოლოოდ, ბორეგართან ერთად, ბრძოლის ველი დატოვა. გრანგის კონგრშეტევამ დიდი დანაკარგებით ჩაიარა. ორდლიანი ბრძოლის შემდეგ დაღუპულთა რაოდენობა შეადგენდა 23 000-ზე მეტს. იმ მომენტისთვის შაილოს ბრძოლა²¹ გახდა ამერიკის ისტორიაში ყველაზე დიდი მსხვერპლის მქონე სამხედრო დაპირისპირება. შაილოს ბრძოლა სამოქალაქო ომის პირველი ეტაპის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შეგაკება იყო. ორივე მხარე დარწმუნდა, რომ სამოქალაქო ომი ხანგრძლივი და სისხლიანი დაპირისპირება იქნებოდა. საბოლოოდ გაქარწყლდა სწრაფი და იოლი გამარჯვების იმედები. როგორც ამბობენ, შაილოს შემდეგ სამხრეთს აღარ გაუღიმია. სტრატეგიული თვალსაზრისით, ეს იყო ფედერალური არმიის ერთ-ერთი საკევანძო გამარჯვება დასავლეთ ფრონტზე.

ბრძოლის შედეგებმა ცხადყო, რომ კონფედერაცია ვერ შეინარჩუნებდა გენესის. შაილოს ბრძოლაში გამარჯვებამ ფედერალებს საბოლოოდ გაუხსნა გზა მისისიპის ხეობისკენ. გრანგმა მაქსიმალურად გამოიყენა ბრძოლის შემდეგ შექმნილი

განახორციელა. ბორეგარის განკარგულებაში იყო მხოლოდ 2 200 კონფედერატი. მიუხედავად ამისა, სამხრეთელმა გენერალმა მოიგერია ფედერალური არმიის იერიში და ქალაქი გადაარჩინა. მეორე დღეს კი ბორეგარს ლის მამული ძალები შეუერთდნენ, რამაც საგრძნობლად გააძლიერა პეგერსბურგის დაცვა და შემდეგი ორი დღის განმავლობაში ჩრდილოელებმა ვერ გაარღვიეს კონფედერატების დაცვითი ხაზი.

1864 წლის ოქტომბერში ბორეგარი დაინიშნა დასავლეთის დეპარტამენტის მეთაურად. ეს უფრო მეტად აღმინისტრაციული თანამდებობა იყო. მისი მთავარი მიზანი იყო, დაეცა ღრმა სამხრეთის მტაგები. ბორეგარის მეთვალყურეობისა და იურისდიქციის ქვეშ აღმოჩნდა ჯონ ბელ პუდის გენერლის არმია. ბორეგარი ეოცხალი ძალის ნაკლებობას განიცდიდა. ამიგომაც ვერ შეძლო შერმანის მარშის ჩაშლა და ვერც პუდის არმიას დაეხმარა ურანკლინ-ნეშუილის კამპანიაში. პრაქტიკულად, სრული კრახის შემდეგ იგი შეეცალა ჯოზეფ ჯონსონმა.

21 1952 წელს ცნობილმა ამერიკელმა მწერალმა და ისტორიკოსმა შელბი უეგმა დაწერა ისტორიული ნოველა – „შაილი“.

პიერ ბორეგარი – სამოქალაქო ომის საწყის ეტაპზე ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული სამხედრო პირი სამხრეთში. 1862 წელს მისი სჯულმღვანელობით კონფედერატებმა აიღეს შედერალური არმიის ხელთ მყოფი უორგი სამცხერი რის შედეგადაც ბორეგარი იქცა სამხრეთის ერთ-ერთი პირველ ომის გმირად.

ვითარება და 1863 წელს აიღო ვიკსბურგი, რითაც ფედერალებმა მისისიპის მთლიან ხეობაზე დაამყარეს კონტროლი და ორად გახლიჩეს კონფედერაცია.

ამგვარად, შაილომ ომის დინამიკაზე განსაკუთრებით დიდი გეგავლენა იქონია. ამ ფაქტორის გათვალისწინებით, ეს ბრძოლა თავისი მნიშვნელობით უტოლდება გეტისბურგის, ფრედრიკსბერგისა თუ ჩანსელორსვილის ბრძოლებს. ეს საკითხი კარგადაა განხილული ისტორიკოს ლერი დენიელის კვლევაში – „შაილო, ბრძოლა, რომელმაც შეცვალა სამოქალაქო ომი“.

ჩატანუგალან საჰანას ლაცემამლე

1863 წლის მიწურულს ჩატანუგასთან მომხდარ სამდლიან დაპირისპირებაში ფედერალურმა არმიამ მისისიპის ხეობაში კიდევე ერთი დამაჯერებელი და საკევანძო მნიშვნელობის გამარჯვება მოიპოვა. კონფედერაციის გენერალმა ბრექსტონ ბრეგმა ვერ შეძლო ტენესის სამხრეთ-აღმოსავლეთში ჩატანუგას მნიშვნელოვანი სარკინიგზო კვანძის ხელში ჩაგდება. სამხრეთელებმა ჯორჯიაში დაიხიეს.

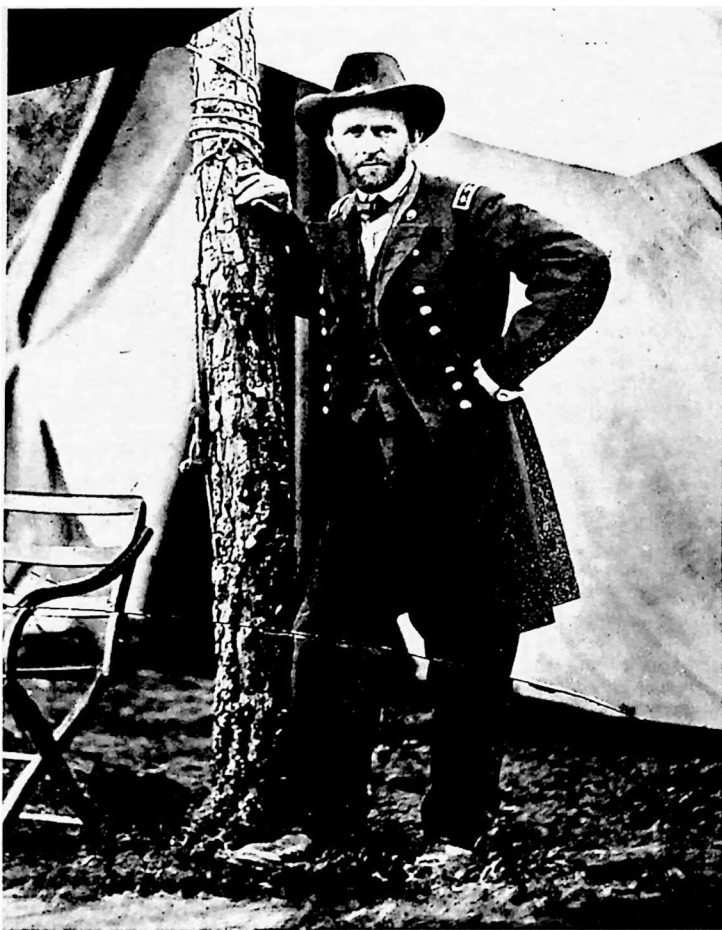
ჩატანუგაში მოპოვებულმა გამარჯვებამ გზა გაუხსნა ფედერალურ არმიას, შეჭრილიყო ღრმა სამხრეთში და საფუძველი შეამზადა ე.წ. „შერმანის ზღვისკენ მარშისთვის“. შერმანის კამპანია საშინელი კატაკლიზმისავით დააგყდება თავს კონფედერაციას და მის ბრძოლისუნარიანობას მინიმუმამდე დაიყვანს. ამიგომ, შეიძლება ითქვას, რომ სამხრეთელებისთვის სწორედ ჩატანუგაში გაისმა „კონფედერაციის სამგლოვიარო ზარების რეკვა“. ჩატანუგა „სამხრეთის კარიბჭეს“ წარმოადგენდა და ქალაქის აღების შედეგად ჩრდილოელებმა გახსნეს იგი.

გრანგმა²² შეგვევითი ოპერაციების გენერალური გეგმა შეიმუშავა. მისი მთავარი მიზანი იყო, მძიმე დარტყმა მიეყენებინათ ჯორჯიის შტატისთვის, რომელიც კონფედერაციისთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი ერთ-ერთი ბოლო ცენტრი იყო.

გრანგის გეგმის მიხედვით, ფედერალურ არმიას კოორდინირებული ოპერაციებით ერთდროულად სხვადასხვა მიმართულებით უნდა შეეგია სამხრეთისთვის. ოპერაციაში მონაწილე

22. უილის გრანგი (1822-1885) – ჩრდილოეთის არმიის ყველაზე ცნობილი გენერალი. გაიმარჯვა არა ერთ საკევანძო მნიშვნელობის ბრძოლაში. დაიბადა ოპაიოში, ეესტ პოინტის კურსდამთავრებული, აშშ-ის ფედერალური არმიის გენერალი, 1864 წლიდან ჩრდილოეთის ყველა არმიის მეთაური, 1869-1877 წლებში ამერიკის მე-18 პრეზიდენტი. ომის შემდეგ იგი გახდა ეროვნული გმირი. ჩრდილოელები მას თავიანთი არმიის საუკეთესო გენერლად მოიაზრებდნენ.

როგორც ამერიკის არმიის ოფიცრები გრანგი და ლი ერთმანეთს პირველად შეხედნენ აშშ-მექსიკის ომში (1846-1848). ისინი მონაწილეობდნენ გენერალ სკოტის მეთაურობით განხორციელებულ მარშში ეერა კრუსიდან მეხიკომდე. მექსიკის ომში გრანგმა თავი გამოიჩინა მოლინო ღელ რეისთან მომხდარ შეტაკებაში.

ფედერალური არმიების მხედართმთავარი უილის გრანგი, 1864 წელი,
ვირჯინია, ქოულდ პარბორი.

გენერალ შერმანს²³ რამდენიმე მნიშვნელოვანი დავალება მიეცა. იგი უნდა შეჭრილიყო ჯორჯიაში, დაეპყრო დედაქალაქი ატლანტა და შტატის გავლით კონფედერაციის გულში შეეღწია. ატლანტის დაცვა დაევალა კონფედერაციის ახალგაზრდა და პერსპექტიულ ოფიცერს ჯონ ბელ ჰულს.²⁴ სამხედრო ოპერაციებში მონაწილეობით, მან სახელი გაითქვა, როგორც ნიჭიერმა საველე მეთაურმა. განსაკუთრებით წარმატებით მოქმედებდა 1862 წელს. მონაწილეობდა გეტისბურგისა და ჩიკამოგას ბრძოლებში. მძიმედ დაიჭრა. მიუხედავად თავდაუმოგავი მცდელობისა, მან ვერ შეძლო ჯორჯიაში შეჭრილი მრავალრიცხოვანი ფედერალური არმიის შეჩერება და ატლანტის გადარჩენა. ფედერალური არმიის წინააღმდეგ ჰულმა განახორციელა ოთხი შეტევა, თუმცა წარუმატებლად. კონფედერატებმა ვერ ჩაშალეს შერმანის მიერ დაწყებული ატლანტის ალყის ოპერაცია. 2 სექტემბერს ჰულმა დატოვა ქალაქი.

ატლანტის დაცვამ სამხრეთს მძიმე შედეგები მოუტანა. ეს იყო კონფედერაციის ინდუსტრიული ცენტრი და მნიშვნელოვანი სარკინიგზო კვანძი. ატლანტა ამარაგებდა არმიას სურსათით, საბრძოლო აღჭურვილობითა და სხვადასხვა რესურსით. იმავდროულად, ეს ქალაქი იყო სამხრეთის სიძლიერისა და სიამაყის სიმბოლო. მისმა დაცვამ კონფედერატების საბრძოლო სულისკვეთება შეარყია და ძლიერ დათრგუნა მათი ფსიქოლოგიური მდგომარეობა. ფედერატებმა გადაწვეს ქალაქის შენობების დიდი ნაწილი.

კონფედერატების დარჩენილი ძალებით ჰული გენესიში შეიჭრა.

23. უილიამ გეკუმსე შერმანი (1820-1891) – გრანტთან ერთად ჩრდილოეთის არმიის საუკეთესო გენერალი, ეესტ პოინტის კურსდამთავრებული. მის მიერ ე.წ. მარშის დროს წარმოებული გოტალური ომი, სამოქალაქო ომის ერთ-ერთი ყველაზე წინააღმდეგობრივ ეპიზოდს ითვლება.

24. ჯონ ბელ ჰული (1831-1879) – კონფედერაციის არმიის ოფიცერი, გენერალ-ლეიტენანტი, ეესტ პოინტის კურსდამთავრებული. ჰული იყო სამოქალაქო ომში ყველაზე ახალგაზრდა ოფიცერი, რომელსაც მოუწია არმიის დამოუკიდებლად ხელმძღვანელობა. იგი 33 წლის ასაკში დაინიშნა გენესის არმიის მეთაურად. ეესტ პოინტში მასთან ერთად სწავლობდნენ სამოქალაქო ომის მომავალი გენერლები: ჯეიმს მაკფირსონი და ფილიპ შერიდანი. 1862 წელს ჰულმა თავი გამოიჩინა ე.წ. შეილდლიან ბრძოლებში, მან წარმატებით გაარღვია ფედერალური არმიის დაცვის ხაზი და იყო ერთადერთი ოფიცერი რომელმაც ოპერაციას ყოველგვარი გრავის გარეშე გაართვა თავი.

იგი იმედოვნებდა, რომ შერმანი გენესისკენ შემობრუნდებოდა. თუმცა, მისი გეგმა არ გამართლდა. შერმანი ატლანტაში დარჩა, ხოლო გენესიში ფედერალური არმიის მეთაურად გენერალი ჯორჯ გომასი გაგზავნა. 1864 წლის ნოემბერ-დეკემბერში პუდმა რამდენიმე მძიმე მარცხი განიცადა. განსაკუთრებით ფატალური იყო სამხრეთელების წაგება ე.წ. ფრანკლინის ბრძოლაში, სადაც პუდმა 7 000-მდე მებრძოლი დაკარგა.²⁵

1865 წლის იანვარში, საკუთარი თხოვნის საფუძველზე, პუდი გადააყენეს. შემდგომში მას სურდა გეხასის არმიის მეთაურობა, თუმცა ფორმირება მის ჩასვლამდე დანებდა ჩრდილოელებს. თავად პუდი კი 1865 წლის მაისში ჩაბარდა ფედერალურ არმიას, მისისიპიში.

1864 წლის 12 ნოემბერს გენერალმა შერმანმა დაიწყო ცნობილი მარში ზღვისკენ. საგანგებო მომზადების შემდეგ, შერმანმა დაძრა დაახლოებით 60 000-იანი კონგიგენტი. ფედერალურმა არმიამ სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულებით გადაკვეთა ჯორჯიის შტაგი და იმავე წლის 21 დეკემბერს, საპორგო ქალაქ სავანასთან გავიდა. ეს იყო სამოქალაქო ომში მშვიდობიანი მოსახლეობის წინააღმდეგ მიმართული ყველაზე დამანგრეველი და სასტიკი სამხედრო კამპანია. ფედერალური არმიის ორი კოლონა

26. 1864 წლის 30 ნოემბერს, გენესიში, **ფრანკლინთან** მომხდარი ბრძოლა ნაკლებად ცნობილი, მიუხედავად იმისა, რომ ეს იყო სამოქალაქო ომის ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე ხანგრძლივი და სისხლიანი დაპირისპირება. მას ასევე უწოდებენ დასავლეთ ფრონტზე მომხდარ „პიკეტის შეტევას“. კონფედერატების შეტევა ნეშვილთან უფრო ხანგრძლივი იყო, ვიდრე პიკეტის მარში გეჯისბურგში. აღსანიშნავია ისიც, რომ ნეშვილთან გაიცლებით მეტი სამხრეთელი დაიღუპა, ვიდრე გეჯისბურგის ბრძოლის შესაბამის ბაბელისწერო ღღეს. პუდის გადაწყვეტილებით, გენესის არმიის 20 000-მა ჯარისკაცმა გაიარა დაახლოებით 3 კილომეტრზე მეტი მომიწელებული ტერიტორია. მათი სამიზნე იყო ფედერალური არმიის სამი იარუსისგან შემდგარი საფუძვლიანად გამაგრებული პოზიცია. სამხრეთელებს ზურგს მხოლოდ ერთი ბაგარეა უმაგრებდა. მიუხედავად ამისა, მათ მიაღწიეს ფედერალების პოზიციას, გაარღიეს იგი და დაახლოებით 3 საათის განმავლობაში ინარჩუნებდნენ მას. სამხრეთელთა ასეთმა ეპეკაქურმა, დრამატულმა და თავგანწირულმა ფრონტალურმა შეტევამ გააოგნა თვითმხილველები. ერთ-ერთის თქმით ეს იყო „ომის ისტორიაში ყველაზე მაღი ფურცელი“. (შეღარებისთვის: გეჯისბურგში 15 000-მა სამხრეთელმა დაახლოებით 1 კმ-ის სიგრძის ეული გაიარა, და მათ 150 საარტილერიო დანადგარი უმაგრებდა ზურგს. გეჯისბურგში, კონფედერატებმა, ასევე, მიაღწიეს ჩრდილოელთა პოზიციას, თუმცა მხოლოდ ნახევარი საათით შეძლეს მისი შენარჩუნება.) ნეშვილის ბრძოლაში დაიჭრა 8 და დაიღუპა 6 გენერალი. ეს იყო კონფედერაციის მიერ ერთ ბრძოლაში ოციერთა ყველაზე დიდი დანაკარგი.

ჯონ ბელ პუდი – ყველაზე ახალგაზრდა გენერალი კონფედერაციის არმიასში. 1864 წლის შაუხულში. კრიგიკულ სიტუაციაში, მას დაეწალა სამხრეთის უმნიშვნელოვანესი ქალაქის - ატლანტის დაცვის პრაქტიკულად განუხორციელებელი მისიის შესრულება.

სოლიეით შეიჭრა ჯორჯიაში. მარშის დროს ჯარისკაცებმა გაიარეს დაახლოებით 500 კმ-მდე სიგრძის გერიგორია და 100 კმ-ის რადიუსში გზად ყველაფერს ანადგურებდნენ. ერთი თვის განმავლობაში ჩრდილოელებმა გაანადგურეს 500 კმ-მდე სარკინიგზო ხაზი, ქარხანა და ფაბრიკები, დაარბიეს ფერმები და პლანტაციები. მოსახლეობას წაართვეს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია, სხვადასხვა სახის მოსაეალი, გაიგაცეს ან დახოცეს მსხვილფეხა საქონელი, შინაური ფრინველი. ფედერალები მაროდორობდნენ და ანადგურებდნენ, პრაქტიკულად, ყველაფერს, რისი წამოღებაც ვერ ხერხდებოდა, წვაედნენ სახლებს, ბელელებს.

მარშის მეშვეობით, შერმანის მიზანი იყო, დაემტკიცებინა სამხრეთის მოსახლეობისთვის, რომ მის მთავრობას საკუთარი მოქალაქეების დაცვის ძალა არ შესწევდა. ეს ოპერაცია ერთგვარი ფსიქოლოგიური ომიც იყო, კონფედერაციის გულში ფედერალური არმიის დამარბეველ რეიდს, მოსახლეობის დაშინებას სამხრეთელთა ოპიმიზმში და ბრძოლის სურვილი უნდა ჩაეკლა.

მშვიდობიანი მოსახლეობის წინააღმდეგ წამოწყებული სადამსჯელო კამპანიის შედეგად, ბევრი ისტორიკოსი მიიჩნევს მას ე.წ. „გოგალური ომის“²⁶ კონცეფციის ფუძემდებლად.

26. ომის სახეობა, რომლის დროსაც მოწინააღმდეგის დასამარცხებლად მონაწილე მხარეები მათ ხელთ არსებულ ყველა რესურსსა და მეთოდს იყენებენ.

ვიიჯნამის ომის გაკვეთილები და კონფედერაციის შანსები პარტიზანული ომის შემთხვევაში

„სამხედრო ხელოვნება“ დალადებს:

„მე არ ვიწყებ. მე ველი.

გოჯსაც არ წარედგამ წინ:

ნაბიჯს კი – უკუვდგამ.”

ამას ეწოდება წინსვლა უკუსვლით.

ამას ეწოდება გამარჯვება უკუდგომით.

ამას ეწოდება დალაშქვრა უიარაღოდ.

ამას ეწოდება ომი უომრად.”

ლაო-ძი, დაო ღე ძინი

ის ფაქტი, რომ სამოქალაქო ომის დასასრული წინასწარ-
განსაზღვრული არ იყო, ბუნებრივად აჩენს შეკითხვას: რო-
მელი სტრატეგია იქნებოდა უკეთესი კონფედერაციისთვის წა-
რმაგებული საომარი კამპანიის საწარმოებლად? მოგიერთი
ცნობილი ისტორიკოსი მიუთითებს, რომ კონფედერატებს უნდა
ეხელმძღვანელათ ძველი რომის სარდლის, კვინტუს ფაბიუს
მაქსიმუსის სტრატეგიით, რომელიც მან გამოიყენა მეორე პუნი-
კური ომის დროს, ჰანიბალთან დაპირისპირებისას. სამხედრო
ტაქტიკის ამ სახეობის მთავარი მიზანია მოწინააღმდეგესთან
გენერალური შეტაკებების მიზანმიმართულად თავიდან აცილება,
მუდმივი მანევრების წარმოება, მგერზე უეცარი და ლოკალური
დარტყმების მიყენება, შედეგად კი – მოწინააღმდეგის დაქანცვა,
დემორალიზაცია, მისი მწყობრიდან გამოყვანა, საბრძოლო
სულის შერყევა. ამ სტრატეგიის ერთ-ერთი მიზანია დროის
მოგება საკუთარი ძალების მობილიზაციისთვის და მგერთან
შემდგომი შეტაკებებისთვის მზადება. თავად ფაბიუსის ამრით,
ჰანიბალთან ბრძოლის ერთადერთი სწორი გზა იყო ბრძოლის
თავიდან აცილება.

მეცნიერთა ნაწილს მიაჩნია, რომ კონფედერატებს სწორედ
ამ სტრატეგიით უნდა ემოქმედათ, დაეხიათ უკან, ქვეყნის
სიღრმეში, თავიდან აეცილებინათ ფედერალებთან საველე

სისხლისმღერელი მასშტაბური შეგაკეხები და მუდმივი მობილური მანევრებით დაექანცათ მოწინააღმდეგე. კონფედერატები აყალიბებდნენ მრავალრიცხოვან საეულე არმიებს, რომელთა ერთადერთი მიზანი იყო ნაპოლეონის მიერ წარმოებული გამანადგურებელი ბრძოლების მსგავსი ოპერაციების წარმოება.

მაგრამ ეს არ იყო სწორი გადაწყვეტილება. ამის ნაცულად სამხრეტელებს უნდა ჩამოეყალიბებინათ მოძრაი, ჟარული არმიები, რომლებიც მუდმივი თავდასხმებით თავს მოაბეზრებდნენ კონფედერაციის გერიგორიაზე შეჭრილ იანკებს. ისგორიკოსთა მიერ კონფედერატებისთვის აღეკეატურ ვარიანგად სახელდება, ასევე, ჟაბიუსის სგრაგევიული ხედვის ერთ-ერთი სახეობა – პარტიზანული ბრძოლა. გაამართლებდა კი ეს სგრაგეგია და მოუგანდა სამხრეტის სასურველ შედეგს?

კვინტუს უაბიუს მაქსიმუსი თუ ნაპოლეონი?

ომის დაწყებისთანავე კონფედერაციის მთაერობამ მიზნად დაისახა, უაბიუსის სტრატეგიის ნაცვლად, ეწარმოებინა კონვენციური ომი და ბრძოლის ველზე ღიად გამოეყვანა მრავალრიცხოვანი არმია. ისტორიკოსთა ნაწილს ეს შეედომაღ მიაჩნია.

ვიეგნამის ომის შედეგების გაელენის ქვეშ მყოფი ზოგიერთი მეცნიერის წარმოდგენით, სამხრეთელთა პაგარა პარგიზანული ჯგუფები კავშირის გრძელ საკომუნიკაციო ხაზებზე თავდასხმით სერიოზულ ზიანს მიაყენებდნენ მტერს და თავიდან აიცილებდნენ კონფედერაციის შიდა გერიგორიებზე მათთან საველე შეტაკებებს. შესაძლოა, კონფედერატებს უსასრულოდ ეწარმოებინათ ასეთი ბრძოლა, ვიდრე არ განდენიდნენ კონფედერაციის სიღრმეებში შეჭრილ დაღლილ მტერს.

ამ მოსაზრებას ისტორიკოსთა ნაწილი არ ეთანხმება. მათი აზრით, 1861 წელს, ისევე, როგორც ომის დანარჩენ ეტაპზე, პარგიზანული ბრძოლის სტრატეგია წარმოუდგენელი იყო და უმართებულო. სოციალური, პოლიტიკური, გეოგრაფიული მიზეზების გათვალისწინებით, ნაკლებსაეარაუდოა პარგიზანულ ომს წარმატება მოეტანა. განვიხილოთ რამდენიმე მაგალითი.

მთლიანად უაბიუსის სტრატეგია ან პარგიზანული ომი ნიშნავდა ღიდ გერიგორიულ დანაკარგებს და ღიდ ფართობებზე გაშლილი პლანტაციური მეურნეობის განადგურებას. ეს კი ცუდად აისახებოდა სამხრეთელთა ბრძოლის წადილზე და მათ ომში მონაწილეობის მოგივაიას შეუსუსტებდა. პარგიზანულ სტრატეგიას მხოლოდ იმ დრომდე და იმდენ ხანს შეეძლო დაეთრგუნა იანკების საბრძოლო მოგივაიცა, სანამ თავად სამხრეთელები იქნებოდნენ თავგანწირულები ამ საქმისთვის. არსებობს ასევე, ორი მნიშვნელოვანი ასპექტი. არარეგულარული შენაერთები ვერ შეძლებდნენ 1862-1863 წლებში ლის მიერ მოპოვებული საველე გამარჯვებების უზრუნველყოფას, ხოლო ეს წარმატებები კი არსებითი იყო პატრიოტულ-ეროვნული სულისკვეთებისთვის.

ღევისს უნდა შეექმნა წარმატებული ნაციონალური არმია, რომლითაც შეძლებდა ბრიგანეთისა და საფრანგეთის მხარდაჭერის

მოპოვებას. არც ერთი ქვეყანა არ ცნობდა ახლად შექმნილ კონფედერაციას, რომელსაც ჰყავდა პარტიზანული საბრძოლო დანაყოფები და არ ჰქონდა ჩამოყალიბებული ფორმალური ნაციონალური არმია, დროშითა და სხვა აგრიბუგებით. წარმატებული პარტიზანული ბრძოლები მხოლოდ მაშინაა ეფექტური, თუ ისინი სარგებლობენ სტაბილური საგარეო მხარდაჭერით, კონფედერაცია კი მოკლებული იყო ასეთ დახმარებას. პარტიზანული ბრძოლები გარკვეული მასშტაბით წარმოებდა ფლორიდაში, ვირჯინიაში, მისურისა და ტენესიში, მაგრამ როდესაც 1865 წელს დევისმა პარტიზანული რაზმების შესაქმნელად მოიწვია მოხალისეები, მსურველი არაფერს აღმოჩნდა. ბევრი სამხრეთელი უკვე ფიქრობდა, რომ პარტიზანული ომი მხოლოდ უფრო გააჭიანურებდა მათ უბედურებასა და განსაცდელს, ხოლო დამოუკიდებლობის შენარჩუნების პერსპექტივა არ ჩანდა.

საინტერესოა, კიდევ რა მიწისუბრები შეიძლებოდა ჰქონოდა ამ გიპის ომს. მაქიუბინ გომას ოუენის შეფასებით, ფაბიუსის სტრატეგიით ომის შემთხვევაში კონფედერაციის ბრძოლა ასეთ სახეს მიიღებდა – „უკან დახევა გამარჯვებისკენ“. ეს იქნებოდა „...წინსვლა უკუსვლით... გამარჯვება უკუღმით“. მაგრამ რეალობაში მსგავსი გაქტივა არასდროს იყო რეალური შანსი კონფედერაციისთვის. მნიშვნელოვანია გეოგრაფიული ფაქტორის გათვალისწინება. კონფედერაციის სიდიდე სამხრეთელებისთვის პლიუსიც იყო და მინუსიც. მგრისთვის რთული იქნებოდა მისი ოკუპაცია, თუმცა საზღვრების დაცვა არანაკლებ ძნელი იყო კონფედერაციისთვის. სამხრეთის გეოგრაფიული პარამეტრები ცალსახად არახელსაყრელი იყო ფაბიუსის სტრატეგიის განხორციელებისთვის. ამ გაქტივის მომხრეები ხშირად ასახელებენ რუსეთის მაგალითს, როდესაც მისმა ტერიტორიამ უბრალოდ შთანთქა ჯერ ნაპოლეონის, შემდგომში კი – ჰიგლერის არმია, რუსეთ-ნაპოლეონის ომის შემთხვევაში აშკარად იკვეთება ფაბიუსის სტრატეგიის ეფექტურობა და შედეგიც სახეზეა – თავად ნაპოლეონი დამარცხდა. მაგრამ კონფედერაციას არ ჰქონდა ის სტრატეგიული სიღრმე, რომელიც აუცილებელი იყო კავშირის ჯარების შთანთქმისთვის. ამიტომაც, მიუხედავად მისი შთამბეჭდავი ზომებისა, კონფედერაციისთვის ოპტიმალურ

სტრატეგიაზე საუბრისას აუცილებლად გასათვალისწინებელია გეოგრაფიული ფაქტორი.

არასწორი იქნება, თუ კონფედერაციის დასაუღმეთ ნაწილს მისი სიძლიერის ერთ-ერთ განმაპირობებელ ფაქტორად მივიჩნევთ. 1862 წლის გაზაფხულიდან კავშირმა მოახერხა კონფედერაციის დასაუღმეთა და აღმოსავლეთის შორის ლოჯისტიკური კონტაქტებისა და კომუნიკაციის ბლოკირება. შესაბამისად, უკვე ომის შუა წლებიდან, მისისიპის დასაუღმეთით მდებარე ვრცელი ტერიტორია სამხრეთის სამხედრო სიძლიერებზე საუბრისას მნიშვნელობას მოკლებულია. 1862 წლიდან კონფედერაციამ დაკარგა გრანსმისისიპის დასაუღმეთი. სამხრეთის დარჩენილი ტერიტორია რუკაზე ძალიან გრძელი და ვიწრო იყო. მისი საზღვრები ჩრდილოეთიდან სამხრეთისკენ არაუმეტეს დაახლოებით 700 კილომეტრის სიგრძეზე იყო გადაჭიმული. სამხედრო თვალსაზრისით, ასეთი ტერიტორიის დეცენტრალიზაცია და ნაწილებად დაშლა ადვილი იყო. ასეც მოხდა. 1864 წლისთვის, კავშირის ოკუპაციის შედეგად, კონფედერაცია რეალურად ერთმანეთისგან იზოლირებულ სამ ნაწილად გაიხლიჩა. ძლიერი ფლოგის მეშვეობითა და დასაუღმეთში მდინარეების ხეობების გეოგრაფიული თავისებურებების გამოყენებით ფედერალურმა არმიამ შეძლო, 1862 წლის პირველ ნახევარში ამ სუსტი ადგილიდან შეეღწია კონფედერაციის სიღრმეში. 1863 წელს, ვიკსბურგის აღებით, ჩრდილოელებმა მდინარე მისისიპის მთელ ხეობაზე დაამყარეს კონტროლი.

საყურადღებოა სხვა გარემოებაც. ფაბიუსის სტრატეგიის განხორციელების შემთხვევაში, სამხრეთელებს უკან უნდა დაეხიათ და ქვეყნის სიღრმეში შემოეგყუებიან ჩრდილოელები. ამისთვის მათ მოუწევდათ ვირჯინიის და ტენესის დათმობა. ეს კი წარმოუდგენელია, რადგან დამოუკიდებლობის შენარჩუნების ერთადერთი რეალური შანსი და გამარჯვების გასაღები იდო ვირჯინია-ტენესიში. ეს სიტუაცია მუსტად გააანალიზა ჯომეფ პარშმა: „ქვეყანას, რომელსაც სურს, წარმატებით განახორციელოს თავდაცვითი სტრატეგია, სჭირდება ვრცელი, სავსე შუაგული, სადაც შესაძლებელი იქნება უკან დახევა. სამხრეთისთვის საუბედუროდ, მისი გული მის ფრონტზე მდებარეობდა.“ ხოლო

ვირჯინიის გარეშე ვერ იარსებებდა სიცოცხლისუნარიანი კონფედერაცია.

ასევე, არარეალური იყო პარტიზანული ბრძოლის წარმოება. ამ სახის ოპერაციებისთვის განსაკუთრებით გამოსადეგი ფრონგის-პირა სამხრეთელთა გერიგორიები – ჩრდილოეთ კაროლინას დასავლეთ და აღმოსავლეთ გენესის მთიანეთი ძირითადად კავშირის ხელთ იყო.

სოციალური და პოლიტიკური ასპექტები, ასევე, შეუძლებელს ხდიდნენ ფაბიუსის სტრატეგიის გამოყენებასა და პარტიზანული ბრძოლების წარმოებას. კონფედერაციის მოქალაქეები არასდროს დაუჭერდნენ მხარს სტრატეგიას, რომლის მიხედვით, მათ უკან უნდა დაეხიათ და საბუღეველი ოკუპანტებისთვის დაეთმოთ საკუთარი ვრცელი გერიგორიები. ამასთან ფაბიუსის სტრატეგიას, შესაძლოა, გამოეწვია ერთგვარი სოციალური რევოლუცია, რადგან საშუალებას მისცემდა მგერს, გაენადგურებინა სამხრეთელთა პლანტაციური მეურნეობა. ეს კი კონფედერაციის ერთ-ერთი ქვაკუთხედი იყო, მისი კულტურისა და თვითმყოფადობის შემადგენელი ნაწილი, რასაც ისინი უბრძოლველად არ დათმობდნენ.

ნაპოლეონის ომების პარალელის ფონზე, ნათლად გამოჩნდა ფაბიუსის სტრატეგიის შეუსაბამობა ამერიკულ რეალობასთან. მაგრამ, მოდით, ამჯერად პარალელი გავაელოთ თავად ამერიკის წარსულთან. გაეხსენოთ შეერთებული შტატების ბრძოლა დამოუკიდებლობისთვის. რაგომ გაამართლა იმ ომში ფაბიუსის სტრატეგიამ და ყოფილმა კოლონიებმა დაამარცხეს ბრიტანეთის საკმაოდ ძლიერი არმია? მარტივი მიზეზია ის, რომ ამ ორ ომს შორის სამხედრო-ლოჯისტიკური სფერო საკმაოდ განვითარდა. 1770-იან წლებში ბრიტანელებისთვის ძალიან გართულდა ბრძოლა, როდესაც ამერიკელთა მხარეს ფრანგები ჩაერთვნენ. ბრიტანელების წარმატებულ ოპერაციებს ამერიკის რევოლუციაში სამეფო სამღვაო ფლოტი უმაგრებდა ზურგს. ხოლო როდესაც ბრიტანელები მოწყვეტილნი აღმოჩნდნენ ძირითად მხარდამჭერ ძალებს, ორჯერვე დამარცხდნენ – სარაგოგასთან და იორკტაუნთან და ეს მარცხი გახდა ამ ომის გარდამტეხი მომენტი. აი, სამოქალაქო ომის დროს კი კავშირს ეს პრობლემა არ ჰქონია.

ჩრდილოეთი სტაბილურად უზრუნველყოფდა თავის საველე არმიებს, მთავრობას უპრობლემოდ შეეძლო კონფედერაციის სიღრმეში გაეგზავნა საკუთარი ძალები და მოემარაგებინა ისინი. მკვლევართა ის ნაწილი, ვინც მხარს უჭერს ფაბიუსის სტრატეგიის გამოყენებას ამერიკის სამოქალაქო ომში, უფრო აბსტრაქტულად მსჯელობს. ისტორიკოსთა ძირითადი ნაწილი კი ნათლად წარმოაჩენს, რომ ამ გიპის სტრატეგიის განხორციელებისთვის სამხრეთს საფუძველი არ ჰქონდა და მსგავსი წამოწყება უბრალოდ არარეალური იქნებოდა.

ოუენი ასკენის, რომ არ არსებობდა იმაზე უკეთესი სტრატეგია, ვიდრე ის, რაც შეარჩიეს სამხრეთელებმა – სამხედრო შენაერთების საველე არმიებად ფორმირება კავშირის არმიის კონფრონტაციის მიზნით. გამართლებული იყო ისიც, რომ მთავრობამ პრიორიტეტი მიაანიჭა კონფედერაციის საუკეთესო გენერლის საუკეთესო არმიას – გენერალ ლისა და ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიას. თუ ლი მიაღწევდა იმ სახის გამარჯვებას, როგორმეც იგი ოცნებობდა, სამხრეთს, შესაძლოა, მოეგო კიდევ ეს ომი. ფაქტია, რომ ლი არა ერთხელ იყო საოცრად ახლოს ამ მიზანთან.

თუ კვლავ ფაბიუსის სტრატეგიასა და პარტიზანობის თემას დაეუბრუნდებით, ალბათ, კონფედერატებს უფრო აქტიური პარტიზანულ-დივერსიული ოპერაციები უნდა დაეგეგმათ 1861 წლიდანვე, თუმცა ეს არ უნდა ყოფილიყო ძირითადი სტრატეგია. საველე არმიების დამხმარე პარტიზანების წვლილი შესაძლოა, საკმაოდ არსებითიყო ყოფილიყო და ისტორიაში ამის არა ერთი მაგალითი არსებობს.

ვირჯინია თუ დასავლეთი? დილემა, თუ ორი ფრონტის აუსილებლობა?

ორ ფრონტზე ბრძოლა გარდაუვალი იყო. კონფედერაციის გეოგრაფიული თავისებურებები თავისთავად განაპირობებდა დასავლეთ და აღმოსავლეთ ფრონტის არსებობას. კონფედერაციის ტერიტორიის სიგრძე აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ მრავალჯერ აღემატებოდა მის მანძილს ჩრდილოეთ და სამხრეთ საზღვრებს შორის. კონფედერაცია ჩრდილოეთ საზღვრებიდან სამხრეთისკენ დაახლოებით 719,377 კმ-ზე იყო გადაჭიმული, აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ, ატლანტის ოკეანის სანაპიროდან აპალაჩების მთების დასავლეთით, ვიდრე ნიუ მექსიკომდე კი 1,609,344 კმ-ზე მეგით. ჩრდილოეთი შეუტევდა და მისი სამიზნე იქნებოდა კონფედერაციის როგორც აღმოსავლეთ ნაწილი, ასევე, დასავლეთი. განვითარებულმა მოვლენებმა აჩვენა, რომ აღმოსავლეთში კავშირის შეკვეთის ერთ-ერთი მთავარი მიმართულება აღმოსავლეთში ვირჯინია-გენესი, დასავლეთში კი მდინარე მისისიპის ხეობა იყო.

მოგიერთი ისტორიკოსი ფიქრობს, რომ ლის სტრატეგიული ხედვა შემოიფარგლებოდა ვირჯინიის შტატით, სადაც დასავლეთის უსადად მისი გავლენით კონცენტრირებულ იქნა კონფედერაციის ძირითადი რესურსები. შედეგი კი ის იყო, რომ კონფედერატებმა კრაზი განიცადეს დასავლეთ ფრონტზე, დაკარგეს დასავლეთი და შედეგად წააგეს ომი. ისტორიკოსთა ეს ნაწილი მიიჩნევს, რომ კონფედერაციის დამარცხება განაპირობა დასავლეთის დაკარგვამ და ეს იყო ლის სტრატეგიული შეცდომა. ასეთი კრიტიკა საკამათოა და უსაფუძვლოც, ყოველ შემთხვევაში, გენერალ ლისთან მიმართებაში. ლი იყო ძირძველი ვირჯინიელი, ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის სარდალი, შესაბამისად, ლოგიკურად დასამართლიანად პრიორიტეტს ვირჯინიას ანიჭებდა. თუ კი ვინმეს უნდა წაეყენოს პრეგენზია ვირჯინიაზე ზედმეტად ორიენტირებული სტრატეგიის გამო, ეს პრემიერდენგი ჯეფერსონ დევისია. თუმცა, დევისის გასამართლებლად შეიძლება ითქვას, რომ ნაკლებსაყვარაუდოა, კონფედერაციას მოეგო ომი ძირითადი რესურსების კონცენტრაციით დასავლეთში, სადაც სამხედრო-

სტრატეგიული გარემოებები, განსაკუთრებით კი, საკვანძო მდინარეების კონტროლი, კავშირის სასარგებლოდ სახეზე იყო. აი, ვირჯინია კი, კონფედერაციის მთავარი ინდუსტრიული შტაგი, დაცვას საჭიროებდა. იქ არსებული გეოგრაფიული პირობები კონფედერაციას ხელს აძლევდა და ძალიან ართულებდა კავშირის არმიის შემოჭრას. ასე რომ, გასაკვირი არ არის, რომ ღვეისმა საუკეთესო რესურსები და კონგინგენტი გაგზავნა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიისთვის, პირიქით, შეიძლება ითქვას, რომ ღვეისის შეცდომა სწორედ ისაა, რომ მან არ აიღო ვირჯინიაზე ორიენტირებული სტრატეგია და მეგნაკლებად თანაბრად გაყო ძალები აღმოსავლეთსა და დასავლეთ ფრონტისთვის. ღვეისმა კარგად იცოდა, რომ კონფედერაცია დიდხანს ვერ იარსებებდა ვირჯინიისა და დასავლეთის გარეშე და იგი დილემის წინაშე აღმოჩნდა. ორივე ფრონტს გადაუდებელი და აუცილებელი დახმარება სჭირდებოდა. შეზღუდული რესურსებითა და საჭირო კომპეგენციის მქონე ოფიცრების არცთუ დიდი არჩევანის მიუხედავად, ღვეისი შეეცადა, შეენარჩუნებინა ვირჯინიაც და დასავლეთიც.

ღვეისმა, ალბათ, მაქსიმუმი გააკეთა რესურსების თანაბრად გადასანაწილებლად, რაც სწორი ნაბიჯი იყო. დასავლეთის გარეშე კონფედერაცია დიდხანს ვერ გაძლებდა და ასეც მოხდა, ვიკსბურგის დაცემამ და მისისიპის ხეობის დაკარგვამ ძალიან დაასუსტა სამხრეთელები. ღვეისს ასეთ პირობებში დასავლეთში გასაგზავნად მეორე ლი სჭირდებოდა, თუმცა ასეთი არავინ აღმოჩნდა.

რა ბედი ეწია მისისიპის დასავლეთით მდებარე კონფედერაციის გერიგორიებს ვიკსბურგის დაცემის შემდეგ?

ელმუნდ კირბი სმითის „სამეფო“

ელმუნდ კირბი სმითი (1824-1893), პედაგოგი და სამხრეთის არმიის ოფიცერი, კონფედერაციის გრანსმისისიპის დეპარტამენტის მეთაური, დაიბადა სამხრეთის უძველეს ქალაქში, სენტ ოგასტინში, ფლორიდის შტატში. იგი სამოქალაქო ომის გენერლებს შორის უკანასკნელი გარდაცვლილი ოფიცერია. მეგობრები მას ეძახდნენ „სემინოლს“²⁷ ნაწილობრივ მისი ფლორიდული ფესვების და, ასევე, მის მიერ ინდიელთა ომებში მონაწილეობის გამოც, ხშირად კირბის გეხასის გადამრჩენსაც უწოდებენ. კირბი ომის დასაველეთ ფრონტზე იბრძოდა. მან შეძლო გეხასში შემოჭრილი ორი ფედერალური არმიის შეჩერება და მათი უკუგდება. სამოქალაქო ომის დასრულებამდე კირბიმ კონფედერაციას გეხასი შეუნარჩუნა.

მას შემდეგ, რაც, გრანგმა აიღო ვიქსბურგი და ფედერალურმა არმიამ მთლიანად დაამყარა კონგრული მდინარე მისისიპის ხეობაზე, კონფედერაციის გრანსმისისიპის დეპარტამენტი სრულიად იზოლირებული აღმოჩნდა ქვეყნის აღმოსავლეთ ნაწილისგან. დეპარტამენტის მეთაური გენერალი კირბი ბედის ანაბარა დარჩა. მას, პრაქტიკულად, არავითარი კომუნიკაცია არ ჰქონდა მთავრობასთან და ვერც რესურსებს ღებულობდა. კირბი დამოუკიდებლად მართავდა საკმაოდ დიდ, პრაქტიკულად, ავტონომიურ სივრცეს, რომელიც მოიცავდა სამი შტატის: გეხასის, არკანზასისა და ლუიზიანას ტერიტორიებს. აქედან გამომდინარე, კონფედერაციის გრანსმისისიპის დეპარტამენტს ხშირად კირბის „სამეფოსაც“ უწოდებდნენ.

იმ პერიოდში გრანსმისისიპის დეპარტამენტის დიდი ნაწილი დაუსახლებელი იყო და რეგიონის ინდუსტრიულ-ეკონომიკური პოტენციალი ძალიან დაბალი იყო. გენერალი კირბი დასაველეთ

27. **სემინოლები** - ინდიელთა გომი, რომელიც 1830-იან წლებამდე სახლობდა ფლორიდის ტერიტორიაზე. გომის ლეგენდარული ლიდერი და მეომარი იყო ოკეოლა, რომელიც მშობლიური მიწების დასაცავად ებრძოდა აშშ-არმიას. აშშ-სემინოლების ომი გახდა ამერიკის ისტორიაში ინდიელების წინააღმდეგ წარმოებული ერთ-ერთი ყველაზე ხანგრძლივი და რთული ომი. ოკეოლა ეწინააღმდეგებოდა გომის გადასახლებას მისისიპის დასაველეთით. ე.წ. ინდიელთა ტერიტორიაზე თანამედროვე ოკლაჰომაში.

ელზუნდ კირბი სმითი

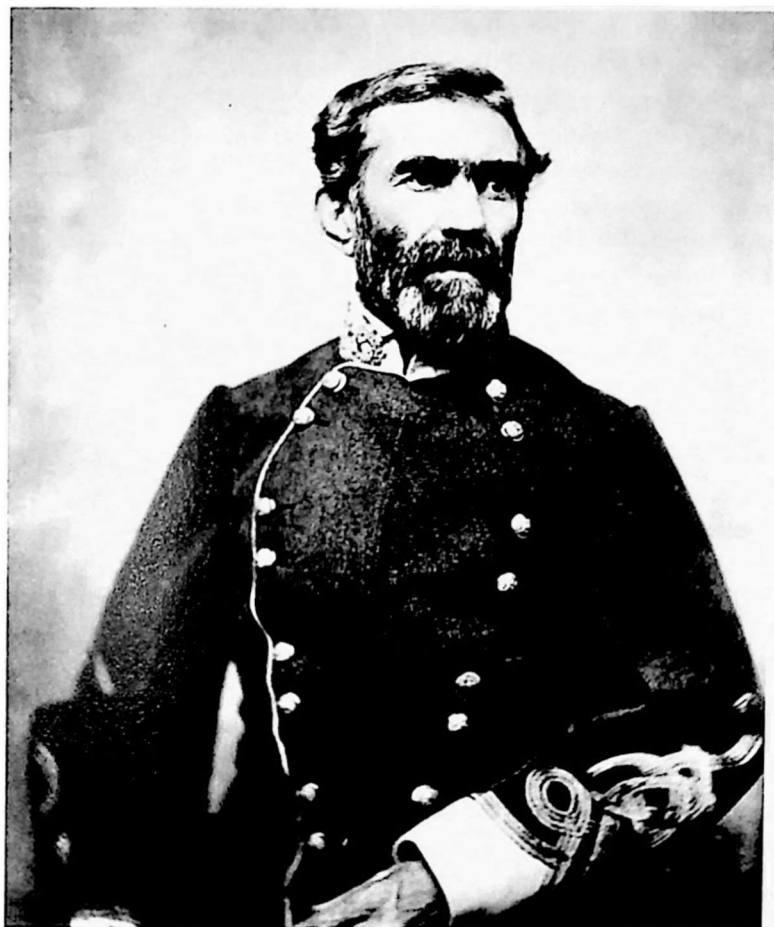
ფრონგის თეალუწედენელ გრამალებში კუნძულზე მყოფ ნაპოლეონს წააგავდა.

გენერალი რამდენჯერმე უშედეგოდ შეეცადა მისისიპის გადაკვეთას და აღმოსავლეთ ფრონგზე მიმდინარე ბრძოლებში ჩაბმას. თუმცა ფედერალები სტაბილურად აკონტროლებდნენ ხეობას და ყველა გზა დაბლოკილი პქონდათ.

აღსანიშნავია, რომ რობერტ ლისა და ედმუნდ კირბის ძეგლები ღვას ვაშინგტონში, კაპიტოლიუმის ქანდაკებათა საგამოფენო ეროვნული დარბაზის კოლექციაში.

აღან ფარმერს მიაჩნია, რომ დასავლეთი ფრონგზე კონფედერაციის ძირითადი პრობლემები მისი სუსტი ოფიცრობის ფაქტორიდან მომდინარეობდა. დასავლეთის კონტიგენტის პირველმა წამყვანმა გენერალმა ალბერტ სიდნი ჯონსტონმა დაუშვა, რომ ჩრდილოელებს გაერღვიათ გენესისა და კამბერლენდის მდინარეების ხეობაში არსებული უმნიშვნელოვანესი სტრატეგიული თავდაცვითი ხაზი. პიერ ბორეგარის გაქტიკას არ მოჰქონდა შედეგები და იგი, ძირითადად, არარეალურ მიზნებს ეუუძნებოდა. გენერალი ბრექსტონ ბრეგი კარგადაა ძეირუას დროს მუდმივ კამათში და არც რაიმე შედეგით გამოირჩეოდა. გენერალი ჯომეუ ჯონსტონიუ ვერ დაიკეხნიდა რაიმე წარმატებით, თუ არა უკან დახევით. გენერალი ჯონ ბელ ჰული კი პასუხისმგებელია მწვავე დამარცხებების სერიისთვის 1864 წელს. ეს ყოველივე საკმაოდ ძვირად დაუჯდა კონფედერაციას და მან დასავლეთი დაკარგა, რომ აღარაფერი ეთქვათ ვიკსბურგის დაცემაზე, რომელმაც გამოუსწორებელი გიანი მიაყენა კონფედერაგების პოზიციებს დასავლეთ თეაგრში.

მიუხედავად ამისა, ალბათ, არამართებელია იმის თქმა, რომ სამხრეთმა ომი წააგო არაკომპეტენტური ოფიცრების გამო, ხოლო ჩრდილოეთს კი ერთმანეთზე საუკეთესო ოფიცრები ჰყავდა. ეს მტკიცება არადამაჯერებელი იქნება. თუკი კონფედერაციას პქონდა რაიმე უპირატესობა, ეს ყო მისი ოფიცრობა. სამოქალაქო ომში არა ერთი სამხრეთელი გენერალი დაიდუპა. როგორც ჩანს, კაემირმა შეძლო და შექმნა გრანგისა და შერმანის კომბინაცია. ჩრდილოელებმა იპოვეს გამარჯვების მომგანი გუნდი და იგი დასავლეთ ფრონგზე გაუშვეს, კონფედერაგებმა კი

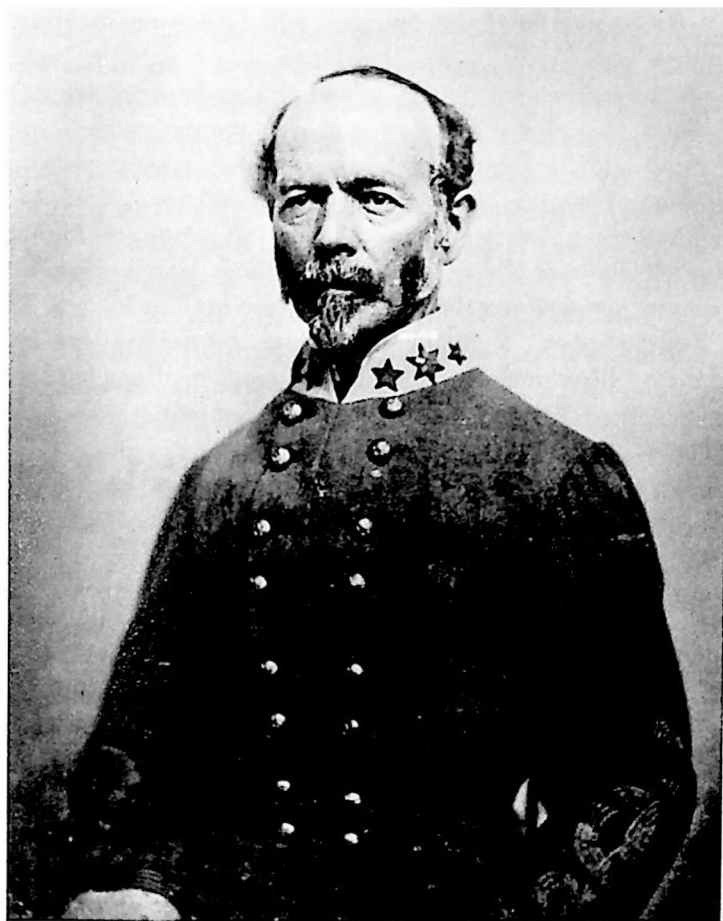
ბრეგსგონ ბრევი – არა ერთი ისტორიკოსის აზრით, კონფედერაციის ერთ-ერთი ყველაზე ნიჭიერი ტაქტიკოსი. გენერალ ბრეგს მას ეკუთვნოდა არა ერთი ბრწყინვალედ გათვლილი სამხედრო ოპერაციის გეგმა, რომელშიც მისი მერყევი ხასიათისა და თავდაჯერებულობის არქონის გამო პრაქტიკაში ვერ ხორციელდებოდა.

მათ ალგერნაგიული გუნდი ვერ დაასვედრეს. გრანგსა და შერმანს სერიოზული წინაღობა ელოდა ეირჯინიაში ლის სახით და თუკი გრანგმა შეძლო იქ გამარჯვება, მხოლოდ რიცხოვნობისა და უკეთესი ამუნიციის წყალობით.

დაეუბრუნდეთ გენერალ გრანგს. კონფედერაციის დამარცხება დიდწილად მის სახელთან ასოცირდება და ეს არაა შემთხვევითი. გრანგმა თავისი სამხედრო პოტენციალი გამოავლინა 1862 წელს ფორტ ღონელსონის აღებისას. მისი სახელი კიდევ ერთხელ, და ამჯერად უფრო დიდი რეზონანსით, გაჟღერდა 1863 წელს, როდესაც მან შეძლო ვიქსბურგის აღება. სამოქალაქო ომში ეს, ალბათ, მისი ერთ-ერთი ყველაზე დიდი აქტია. 1864 წელს ლინკოლნმა გრანგი კავშირის ჯარების მთავარსარდლად დანიშნა. მან მძიმე დარცმები მიაყენა ეირჯინიაში ლის და მოიგო კიდევ ომი. გენერალ შერმანის მიერ ატლანტის დაპყრობამ და მისმა დამარბეველმა მარშმა ჯორჯიასა და კაროლინაში ფსიქოლოგიურად და ლოჯისტიკურად ძალიან დაასუსტა სამხრეთი. შერმანის ცნობილმა ოპერაციამ კონფედერაციის აღმოსავლეთი ორ ნაწილად გახლიჩა.

კავშირის ოფიცრების მიერ დაშვებული შეცდომების მაჩვენებელიც საკმაოდ მაღალია. შესაძლებელია ითქვას, რომ რიგ შემთხვევებში ჩრდილოელმა კომპეტენტურმა გენერლებმა კონფედერატებს გამარჯვების შანსი მისცეს. თუნდაც სუპერგმირებად აღქმული გრანგი და შერმანიც არ იყვნენ გრიუმფატორები. 1864 წლის მათი სახელოვანი 5 კამპანიის წარმატება დიდწილად განაპირობა იმან, რომ მათი არმიები გაცილებით მრავალრიცხოვანი და უკეთ შეიარაღებული იყო.

დევისისა და ლის მიერ წარმოებულ ომში კონფედერაციის არმიებმა, მიუხედავად ყველა სირთულისა, შეძლეს მრავალი ბრძოლის მოგება, მოქალაქეთა მორალისა და იმედის აღორძინება, არა ერთხელ მაქსიმუმამდე დაძაბეს კავშირის ენერგია და რესურსები, მაგრამ საბოლოოდ ვერ შეძლეს დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. სამხრეთისთვის არ არსებობდა სხვა რაციონალური სტრატეგია. გენერალი ლი კი ნამდვილად იმსახურებს უდიდესი გენერლის სახელსა და პატივს. პრაქტიკულად, ყველა ძირითად კამპანიაში მას მოწინააღმდეგეზე ნაკლები ჯარისკაცებით უწევდა

კონფედერაციის არმიის გენერალი ჯორბეუ ჯონსტონი

ბრძოლა და, მიუხედავად ამისა, ყველგან ახერხებდა ბრწყინვალე გამარჯვებების მოპოვებას. კონფედერაციის დანარჩენ გენერლებს მასსავით რომ ებრძოლათ, ომს ნამდვილად სხვა დასასრული ექნებოდა.

აღბათ, საჭირო იყო კიდევ ერთი ლი დასაველეთის ფრონტზე. არც გრანგი და შერმანი იყო გადაულახავი კომბინაცია, მით უფრო, რომ 1865 წლის განმავლობაში გაცილებით მცირე რესურსებით მათთან განცდილი ფაქტობრივი „მარცხი“ ლის რეალურ გამარჯვებას უდრიდა, რადგან ამჟამად, რომ თანაბარი რესურსების პირობებში, ლი არც რიზმონდს დათმობდა და დიდი ალბათობით ვირჯინიიდანაც უკუაგდებდა გრანგსა და შერმანს. მეტიც, რესურსების შემთხვევაში ლი გეგისბურგის შემდეგ მოიშუშებდა ჭრილობებს და კელაე გადალახავდა პოგომაკს და შეიჭრებოდა ჩრდილოეთში ახალი გენერალური ბრძოლის გასამართად.

მოდით, ამ საკითხსაც განსხვავებული რაკურსით შევხედოთ. საჭირო იყო კი მეორე ლი თუ უკეთესი იქნებოდა სხვა გიპის სტრატეგიული ხედვის მქონე ოფიცერი? ფაბიუსის სტრატეგიის უპირატესობის მომხრე მეცნიერები ჯონ ფულერი,²⁸ თომას ქონელი, ელან ნოლანი აკრიტიკებენ გენერალ ლის სამხედრო ოპერაციებსა და მის შემგვე სულისკეთებას. მათი აზრით, ლი, თავისი მიდრეკილებით შეგვევითი ოპერაციებისადმი, იმ გიპის ოფიცერი და სამხედრო ლიდერი იყო, რომლის ყოლის ფუფუნებაც არსებულ პირობებში სამხრეთს არ ჰქონდა. ქონელის მიხედვით, „ადამიანური რესურსებისა და ლოჯისტიკური სიძლიერის შენარჩუნების საჭიროება, თავდაცვითი სტატუსის შენარჩუნება, რომლის კარგად გამოყენებაც შესაძლებელი იყო სამხრეთის ვრცელი ტერიტორიის გათვალისწინებით, რაგომლაც არასდროს ესადაგებოდა ლის სტრატეგიულ ხედვას.“ გემოაღნიშნული მკვლევრები უპირატესობას ანიჭებენ სხვა გიპის, რეალურად არარსებულ სარდალს, რომელშიც გაერთიანებული უნდა ყოფილიყო ჯომეუ ჯონსგონისა და სთოუნუოლ ჯექსონის სტრატეგიული ხედვები.

28. ცნობილი ინგლისელი სამხედრო ისტორიკოსი, თეორეტიკოსი, გენერალ-მაიორი.

სიხე შიგნილად ტყდება?

ჰქონდა კი ბრძოლის ღირსეულად გაგრძელებისა და გამარჯვებისთვის საჭირო მსხვერპლის გაღების სურვილი საერთაშორისო მხარდაჭერას მოკლებულ, რესურსებისა და ცოცხალი ძალის მუდმივი დეფიციტის მქონე სამხრეთს? ჰქონდათ სამხრეთელ ჯარისკაცებს ომში გამარჯვებისთვის აუცილებელი სულისკვეთება, რომელიც ხშირად მოწინააღმდეგის ნებისმიერ სტაგისტიკურ მაჩვენებელსა და სირთულეს გადალახავს.

ისტორიოგრაფიაში გამოითქვა მოსაზრება, რომლის მიხედვით, სამხრეთელები დამარცხდნენ, რადგან მათ საკმარისი მონდომებითა და საკმარისად ხანგრძლივად არ იბრძოლეს.

დღეს არა ერთი ისტორიკოსი ფიქრობს, რომ კონფედერაცია შეძლებდა ამ ომის მოგებას იმ შემთხვევაში, თუ სამხრეთის მოსახლეობა ბოლომდე შეინარჩუნებდა საბრძოლო მოგიევაციასა და საჭირო მსხვერპლის გაღების სურვილს.

1861 წლის გრიუმფალური ბაფხულის შემდეგ, მოგიევაცია დაეცა და სულისკვეთებაც გაქრა. უცნაურად ჟღერს, მაგრამ გამარჯვებამ მოგიევაციის დაცემა გამოიწვია. სამხრეთელებმა თითქოს უკან მოიგოვეს პირველი მანასასის წარმატება, ჩაიარა ეიფორიამ და ფორტ დონელსონის დაცემის შემდეგ კი აშკარა გახდა, რომ მიზნის მიღწევას უფრო დიდი მსხვერპლი და არა ერთი მძიმე ბრძოლა დასჭირდებოდა. ამის გაცნობიერებამ მინიმუმამდე დაიყვანა სამხრეთელების სულისკვეთება და დაასუსტა მათი შემართება.

ისტორიკოსმა ქენეთ სტემპმა სწორედ ეს შეკითხვა დასვა: „ჰქონდათ კი მათ მოგების სურვილი?“ საბედისწერო შეცდომა და მარცხი განაპირობა არა ციფრებმა, რესურსების რაოდენობამ, სამხედრო თუ პოლიტიკური ხელმძღვანელობის არაკომპეტენტურობამ, არამედ ამ ყველაფრის თავი და თავი იყო მოსახლეობის განწყობა და დამოკიდებულება ომისადმი. მეცნიერის აზრით, კონფედერატების დიდი რაოდენობა, რომელთაც შესწევდათ ძალა შემოებრუნებინათ ომის მიმდინარეობა თავის სასარგებლოდ, მხოლოდ გარეგნულად უჭერდა მხარს კონფედერაციასა და მისი ბრძოლის მიზანს, ხოლო სინამდვი-

ლეში, გულის სიღმრეში ეჭვქვეშ აყენებდა მისი ბრძოლის სამართლიანობასა და დასახული მიზნების კანონიერებას. დიდი ალბათობით და, შესაძლოა, გაუცნობიერებლადაც მიესალმებოდნენ კიდეც მის დამარცხებას.

ეს პერსპექტივა საკმაოდ საკამათოა. ვფიქრობ, ამ ფაქტორის გათვალისწინება საყურადღებოა, მხოლოდ არა ომის საწყისი პერიოდიდან, არამედ 1864-65 წლების პერიოდის კონტექსტში, როდესაც კონფედერატებმა მძიმე დანაკარგები განიცადეს და საბოლოო წარმატება თითქოს ერთ შორ ოცნებას ემსგავსებოდა. გარკვეულწილად მაგულობდა ღებერტირობის ფაქტები და უკმაყოფილება.

შიდა დაძაბულობის მაგებასთან ერთად, კონფედერაციის ბრძოლისუნარიანობამ კოლაფსი განიცადა და შეუძლებელი გახადა შემდგომი წინააღმდეგობა. ამ ხელვის სულისკვეთებას კარგად გამოხატავს ისტორიკოს ელის მელტონ კოულტერის შეფასება, რომლის მიხედვითაც: კონფედერაციამ წააგო, რადგან მის მოსახლეობას საკმარისად არ ეწადა მოგება და მათ ხანგრძლივადაც არ იბრძოლეს. საკამათოა, ასევე, რამდენად შეძლო კონფედერაციამ მტკიცე ნაციონალიზმის ჩამოყალიბება და ამ განცდის დანერგვა მოქალაქეებში. როდესაც მოვლენათა მიმდინარეობა გართულდა, სამხრეთელებს გაუჭირდათ ფორტ სამტერში დაწყებული საქმის გაგრძელება და თითქოს სურვილსა და საბოლოო გამარჯვების მანსსაც თეალსა და ხელს შუა კარგავდნენ.

კონფედერაციის დამარცხების საშინაო მიზეზებზე საუბრისას საინტერესო მოსაზრება გამოთქვა ისტორიკოსმა უილიამ ფრილინგმა. მისი აზრით, კონფედერაციის დამარცხება განაპირობა არა იმდენად საბრძოლო სულისკვეთებისა და ბრძოლის წადილის, არამედ რეალურმა, ხელშესახებმა ერთიანობის არქონამ. ფრილინგის მიერ მოყვანილი დაქსაქსულობის დამადასტურებელი ფაქტები არ უკავშირდება კონფედერაციის მოქალაქეთა ქვეყნობიერსა და მათ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას. ეს იყო რეალური უთანხმოებანი და დაყოფა. თავისი მოსაზრების გასამყარებლად, ისტორიკოსი ასახელებს ორ მნიშვნელოვან ფაქტს. პირველ რიგში, ეს კონფედერაციის წარუმატებლობაა, რომ სეცესიამ

ჩართულიყო ყველა მონათმფლობელური შგაგი, გაეიხსენოთ, რომ ოთხმა შგაგმა – დელავერი, კენტუკი, მისური, მერილენდი – უარი თქვეს, შეერთებოდნენ კონფედერაციას. მეორე კი ის, რომ სამხრეთში რეალურად სოციალურ ასპექტში არსებობდა დიდი ზღვარი აფროამერიკელ მონებსა და თეთრკანიან მოსახლეობას შორის. ფრილინგს არგუმენტები სტატისტიკური მონაცემებით აქვს გამყარებული. მისი მონაცემებით, კონფედერაციამ შეძლო 900 000 ადამიანის შეგროვება ჯარში სამსახურისთვის, მაშინ, როდესაც 450 000 სამხრეთელი, ძირითადად, მოსაზღვრე მონათმფლობელური შგაგებიდან და, ასევე, ემანსიპირებული მონები ფედერალური არმიის უნიფორმით იბრძოდნენ. კონფედერაციამ ვერ შეძლო, რომ უზრუნველყო უსაფრთხოება სასაზღვრო რეგიონში და საკუთარ შემადგენლობაში შეეყვანა კავშირის შემადგენლობაში დარჩენილი მონათმფლობელური შგაგები. საბოლოოდ ამ მოვლენას დიდი რემონანსი მოჰყვა. სამხრეთისთვის ეს იყო შეუესებელი დანაკლისი. მოსაზღვრე შგაგების ხელიდან გაშვებით კონფედერაციამ დაკარგა პოტენციური საბრძოლო ძალის ერთი მესამედი და საშუალება მისცა კავშირის ძალებს, სამხრეთში შესაჭრელად ეს ბუფერული გერიგორიები პლაცდარმად გამოყენებინათ.

ფრილინგის მიერ მოწოდებული სტატისტიკური არგუმენტაცია შთამბეჭდავია, ამ შემთხვევაშიც არსებობს ალტერნატიული ხედვა და კონგრარგუმენტები.

მიუხედავად იმისა, რომ მან მოსაზღვრე შგაგები დაკარგა, ომის განმავლობაში კონფედერაციას ჰქონდა გამარჯვების რამდენიმე რეალური შანსი. მეცნიერთა აზრით, ეს ფაქტიც მოწმობს, რომ, მიუხედავად ყველაფრისა, ეს დანაკარგი არ იყო კონფედერაციის გარდაუვალი დამარცხების განმაპირობებელი და ისეთი მნიშვნელობის მქონე, როგორსაც მას ანიჭებს ფრილინგი. ეს არ ნიშნავს, რომ ფაქტი მნიშვნელოვანი არ იყო, მას ჰქონდა გარკვეული გავლენა ომის მსვლელობაზე და, ცხადია, უფრო მომგებიან პოზიციაში აყენებდა ჩრდილოეთს. ფრილინგი დამაჯერებლად ასაბუთებს ამ შგაგების სტრატეგიულ მნიშვნელობას და მათ საბრძოლო პოტენციალს.

მთავარი, ალბათ, მაინც ისაა, რომ ფედერალურ ძალებს

სჭირდებოდათ დრო სამხრეთის სიღრმეებში შესაჭრელად. ასევე, დრო იყო საჭირო, რომ მონობის გაუქმებით დაერღვიათ კონფედერაციის სოციალური სტრუქტურა. კელავაც და კელავაც დრო იყო საჭირო ემანსიპირებული მონების არმიაში შესაყვანად.

კავშირს შეეძლო ესარგებლა სამხრეთის სისუსტეებითა და მის შიგნით არსებული დაპირისპირებით, მაგრამ ამისთვის საჭირო იყო დრო. კონფედერაგების ადრეულ სამხედრო წარმატებას შეეძლო ამ სისუსტეების გადაფარვა და მხარეთა შორის ძალთა მეგნაკლებად გათანაბრება, თუმცა ეს შანსი ხელიდან იქნა გაშვებული.

მართალია, ბრძოლის სურვილის არქონის გამო ომში დამარცხების ბრალდება პირდაპირ მოსახლეობისკენაა მიმართული, თუმცა ირიბად ისევ ჯეფერსონ დევისსა და პოლიტიკურ ლიდერებს უკავშირდება. თუ ხალხს არ ჰქონდა ბრძოლისთვის საჭირო შემართება, ე.ი. ლიდერებმა, პირველ რიგში, პრეზიდენტმა, ვერ ახსნა და გააგებინა მათ, რა წყდებოდა ბრძოლის ველზე, რისთვის იბრძოდნენ.

ისტორიკოსი გერი გალაგერი არ ეთანხმება ასეთ შეფასებებს. მისი აზრით, სინამდვილეში სამხრეთელთა პატივოვანი გრძნობა საკმაოდ მაღალი იყო. იგი ყურადღებას ამახვილებს კონფედერაგების სამხედრო მობილიზაციის მასშტაბებზე. ისტორიკოსი აღნიშნავს, რომ ამგვარი მობილიზაცია და გაღებული მსხვერპლი უპრეცედენტოა ამერიკის ისტორიაში. ეს მაჩვენებელი საგრძნობლად აღემატება ყველა სხვა ომში ამერიკელთა მიერ გაწეულ სამხედრო მობილიზაციასა და დანაკარგებს. ყველა სხვა ომებთან შედარებით, სადაც კი ამერიკელებს უბრძოლიათ, სამოქალაქო ომში სამხრეთელთა შემართება და თავგანწირვა შთამბეჭდავია. გარდა იმისა, რომ კონფედერაგებმა უზარმაზარი სისხლი გაიღეს ამ ომში, მათ გაუძლეს საკუთარი სამშობლოსა და ეკონომიკის იმ მასშტაბების ნგრევას, რომელიც არც მანამდე და არც შემდეგ არ ახსოვს ამერიკის მიწასა და სამხრეთს. ამ განსაცდელში კონფედერაციას ასულდგმულებდა ძალიან ძლიერი ბრძოლის წადილი, საოცარი სულისკვეთება, რაც, გალაგერის აზრით, განსაკუთრებით ნათლად გამოვლინდა ლის კამპანიებში. ომის ბოლო თვეებში, როდესაც დამარცხება უკვე

გარდაუებული ჩანდა, გენერალი მაინც ახერხებდა დიდი სავსე არმიების მობილიზებას და ვირჯინიის დაცვას. კონფედერაციაში საზოგადოების სოლიდურ ნაწილს კელავ სურდა ბრძოლა, თუნდაც ჩიხურ ვითარებაში.

სამხრეთელთა მტკიცე სულისკვეთების დასასაბუთებლად ისტორიოგრაფიაში სხვა მაგალითებიც მოჰყავთ. ჯერ მარგო 1861 წლის დასაწყისშივე ჩრდილოეთის წინააღმდეგ საბრძოლველად 500 000-იანი კონტინგენტი შეიკრიბა. სამხრეთელი პოლიტიკოსები, სასულიერო პირები და გაზეთის გამომცემლები ყველანაირად ცდილობდნენ, სამხრეთელებში გაელეიძებინათ 1776 წლის რევოლუციური განწყობა, როდესაც ამერიკელი კოლონისტები თავისუფლების მოსაპოვებლად ებრძოდნენ ბრიტანელებს. ამ გზით ისინი ცდილობდნენ კონფედერაციისთვის მაქსიმალური მხარდაჭერის მოპოვებას, რომელსაც წინ მძიმე და დამქანცველი ბრძოლები ელოდა. ომი აღუღებდა და ამყარებდა სამხრეთის ნაციონალიზმს. მან მისცა კონფედერაციას ეროვნული გმირები. სამხრეთის გამაერთიანებელი ფაქტორი იყო, ასევე, მგრის საერთო სიძულელი. ეს ყოველივე აძლიერებდა სამხრეთის ნაციონალურ იდენტობას. მოქალაქეთა კონსოლიდაციას ხელს უწყობდა, ასევე, სამხედრო სამსახური და ნაციონალურ არმიაში ბრძოლა.

ისტორიკოსმა ჯეიმს მაკფირსონმა გამოიკვლია, რომ სამხრეთელ ჯარისკაცთა ფრონტიდან გამოგზავნილი წერილები ნათლად მოწმობს პატივით მიღებული გრძნობების არსებობას. უმრავლესობას სწამდა, რომ იბრძოდა თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისთვის. სამხრეთელთათვის ყველაზე მძიმე პერიოდში, 1864-65 წლების გამთარშიც კი ფრონტზე მყოფი ჯარისკაცები პირნათლად და კეთილსინდისიერად ასრულებდნენ საკუთარ მოვალეობას. ამის ერთ-ერთი ყველაზე ნათელი მაგალითია 1864 წლის ნოემბერში ფრანკლინის ბრძოლა, როდესაც ათასობით კონფედერატმა იმთავითვე უიმედოდ, მაგრამ მთამბეჭდავად და თავგანწირულად შეუგია კავშირის კარგად გამაგრებულ პოზიციებს. ისტორიკოსი გერი გალაგერი თვლის, რომ ყველაზე გზნებარე და თავდადებული ნაციონალისტები იყვნენ ახალგაზრდა კონფედერატები. ეს იყო 1850-იანი წლების

სეციონალიზმის კრიზისში აღზრდილი თაობა. ამ პერიოდში ქვეყანაში მონობის საკითხის ირგვლივ დაძაბულობამ საგრძნობლად იმატა. მათ ძალიან მცირე ან სულაც არ ჰქონდათ ეჭვები მონობის ინსტიტუტის გამართლებასთან დაკავშირებით. ისინი იყვნენ მტკიცე სეცესიონისტები. მათ ღრმად სწამდათ, რომ საკუთარი შტატის ბელნიერი მომავლისთვის კავშირში დარჩენა არ შეიძლებოდა. ომის დაწყებისთანავე ამ ახალგაზრდა ოფიცრების მიერ გამოვლენილი პირადი მაგალითი სიმამაცეს მაგებდა ჯარისკაცებს და მათი მიღწევები კვებავდა სამოქალაქო სამოგადოების პაგრიოტულ განწყობას. ისინი მთლიანად კონფედერაციის ერთგულნი იყვნენ და ბოლომდე დარჩნენ მის გულწრფელ და თავგანწირულ დამცველებად.

სამხრეთელი ნაციონალიზმის სიძლიერე დიდწილად მათ მტკიცე პაგრიოტულ განწყობილებას ეუფდებოდა. რაგომ იბრძოდა სამხრეთელთა უმრავლესობა ასე დიდხანს და თავდადებულად?

1863 წლის დასაწყისში სამხრეთმა შეარყია კიდეც ჩრდილოელთა საბრძოლო სულისკვეთება და კინაღამ გაუქრო იანკებს კონფედერაციის ოკუპაციისა და ინტერვენციის სურვილი. მიუხედავად იმისა, რომ წინა ორი წლის განმავლობაში საკმაოდ დიდი იყო კონფედერაციის დანაკარგი, ისინი მაინც არ ნებდებოდნენ. ომში დაიღუპა 260 000 კონფედერატი, გაწვევის ასაკის მქონე თეთრკანიან მამაკაცთა მეოთხედი, ხოლო 200 000 კი მძიმედ დაიჭრა. კონფედერაციის სიკვდილიანობის მაჩვენებელი იყო უფრო მაღალი, ვიდრე საფრანგეთის დანაკარგი პრუსიასთან ომის დროს. ამასთან, ვერავინ იცავის, რომ 1870 წელს საფრანგეთს ნაციონალიზმისა და ეროვნული თვითშეგნების ღეფიციტი ჰქონდა და, მიუხედავად ამისა, საფრანგეთმა წააგო. ამგვარად, ნაციონალიზმი არაა მოგების გარანტი მათთვის, ვინც მას ფლობს, თუნდაც საკმაოდ მოჭარბებულად.

კონფედერაცია რომ სისხლისგან იცლებოდა და დანაკარგებს ვერ ავსებდა, ეს ფაქტია. მეცნიერთა ნაწილის აზრით, ისიც ეჭვგარეშეა, რომ ეს არ აისახებოდა მორალის დასუსტებაზე. მაგრამ აქ საყურადღებოა პროვიდენციალური ასპექტი. ზოგიერთი ისტორიკოსის აზრით, ასეთი დიდი მსხვერპლისა და ნგრევის შემყურე ბევრი სამხრეთელი დაეჭვდა, რამდენად იყო

ომში ღმერთი მათს მხარეს. ამ მოსაზრების დასაბუთება ან უარყოფა რთულია. ყოველ შემთხვევაში, სამხრეთელი საეკლესიო ლიდერები კონფედერაციის მწარე დასასრულამდე, უკანასკნელ წუთამდე უჭერდნენ მხარს თავიანთი ჯარისკაცების თავგანწირულ ბრძოლას. კონფედერატების უმრავლესობას სწამდა, რომ ისინი გაიმარჯვებდნენ ღვთის ნებითა და წყალობით, სწორედ ღმერთი უმრუნველყოფდა მათ გამარჯვებას. პროვიდენციალურ-რელიგიურმა აღმაფრენამ მოიყვანა კონფედერაციის მთელი არმია განსაკუთრებით 1863-1864 წლებში. ბევრი სამხრეთელი კონფედერაციისთვის ბრძოლას ღვთის სამსახურთან აიგივებდა. ასეთი რწმენა ხელს უწყობდა კონფედერაციის წარმატებას. რწმენა იყო კონფედერაციის სიცოცხლისუნარიანობის ერთ-ერთი განმაპირობებელი, ვიდრე, პირიქით, მისი ღემორალიზაციის გამომწვევი.

მეცნიერთათვის, ასევე, ნაკლებდამაჯერებელია საუბარი იმის შესახებ, რომ სამხრეთელები მონობასთან დაკავშირებით განიცდიდნენ გარკვეულ სინდისის ქენჯნას, რაც თითქოს უკარგაედა მათ ხალისს, ებრძოლათ მონათმფლობელობის შესანარჩუნებლად. პრაქტიკულად, ყველა გარემოება მოწმობს, რომ სამხრეთელები თვითდაჯერებულები გადიოდნენ ბრძოლის ეელზე. მათი ერთ-ერთი მიზანი იყო, დაეცვათ კონფედერაციის კულტურისა და სახელმწიფოებრიობის ერთ-ერთი ქეაკუთხედი – მონობაზე დაფუძნებული პლანტაციური მეურნეობა. და საერთოდაც, გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ მონათმფლობელი პლანტატორები კონფედერაციის მოსახლეობის ძალიან მცირე ნაწილს შეადგენდნენ, მეზობლთა უდიდეს უმრავლესობას არასდროს ჰყოლია მონები და არც პლანტაციებს ფლობდნენ.

თანამედროვე მკვლევრებს მიაჩნიათ, რომ ომის გაჭიანურებასთან ერთად, სამხრეთში მრავალ ადამიანს იმედი გაუცრუვდა. კონფედერაციის თეთრკანიანი მოსახლეობის 2/3 საერთოდაც არ იყო მონათმფლობელი და მათ გაუჩნდათ პროტესტის გრძნობა, რაგომ უნდა გაერისკათ საკუთარი სიცოცხლით პლანტატორთა და მონათმფლობელთა საკუთრების დასაცავად. თუმცა იმავე მაკფიროსნის კვლევამ აჩვენა, რომ კონფედერატი ჯარისკაცების წერილებში ეს განწყობა, პრაქტიკულად, არ იგრძნობა და არსად

ჩანს რაიმე სახის კლასობრივი თუ სოციალური დიფერენციაცია და დაყოფა. სამხრეთელთა ძალიან დიდი ნაწილი, რომელსაც არ ჰყოლია მონები, მზად იყო, ებრძოლა და სიცოცხლე გაეწირა კონფედერაციის დამოუკიდებლობისთვის.

ისტორიკოს ღრიუ გილპინ ფოსტის ამრით, კონფედერატების მარცხი მნიშვნელოვანწილად სამხრეთელი ქალების ფაქტორს უკავშირდება: „ბოლო წლების განმავლობაში ისტორიკოსებს აინტერესებთ, რაგომ ვერ გაძლო კონფედერაციამ დიდხანს... იმიტომ, რომ ქალების დიდ ნაწილს არ სურდა ეს... შესაძლოა სწორედ ქალების გამო წააგო სამხრეთმა სამოქალაქო ომი.“ ფოსტის მიხედვით, ომით გამოწვეული სხვადასხვა საშინაო სირთულე მხრებზე დააწვათ ქალებს. ძნელბედობამ გაზარდა განწირულობისა და დამარცხებულობის განცდები, რაც აისახა ფრონტზე მყოფი ჯარისკაცებისადმი მიწერილ კრიტიკულ წერილებში. ქალები მოუწოდებდნენ საკუთარ ქმრებს, ოჯახის ინტერესი ნაციონალური ინტერესების სამსახურზე მაღლა დაეყენებინათ.

ეს პოზიცია ნამდვილად საკამათოა. სინამდვილეში ძალიან ბევრი სამხრეთელი ქალი ბოლომდე ლოიალური იყო კონფედერაციასთან მიმართებით პირიქით, ისინი აგულიანებდნენ და მხარს უჭერდნენ თავიანთ ქმრებს, დარჩენილიყვნენ ფრონტზე და ებრძოლათ. გაზრდილი პრობლემები, იანკების ოკუპაციის პერსპექტივა და საყვარელი ადამიანების დანაკლისი ხშირად უფრო მეტადაც აძლიერებდა ქალების ერთგულებას გასაჭირში მყოფი კონფედერაციისადმი.

„ემმაკებს აქვთ ისეთი შემართება, რომელიც ნამდვილად იმსახურებს აღფრთოვანებას“, – სწერდა კონფედერაციის დაუძინებელი მგერი, გენერალი შერმანი თავის ცოლს 1864 წლის მარტში. „არავითარ უბედურებასა და გასაჭირს არ შეუძლია შეარყიოს მათი რწმენა: შავკანიანები გაექცნენ, მათი სიმდიდრე და ფუფუნება გაქრა, ფული გაუფასურდა, ასეთი გასაჭირში ორი წელი ყოფნაც კი საკმარისი მიზეზია, რომ შეარყიოს ყველაზე მამაცნიც, თუმცა, მიუხედავად ამისა, მე ვერ ვხედავ დანებების ნიშნებს. მხოლოდ ომისგან უსამელოდ დაღლილ ღებერგირთა მცირე რაოდენობაა, მაგრამ უმრავლესობა განწყობილია

ბოლომდე საბრძოლველად.” შერმანი დარწმუნებული იყო, რომ კონფედერაციის ჯიუგი წინააღმდეგობის დასაძლევად ახალი, განსაკუთრებული ზომების მიღება იყო საჭირო. მისმა შემდგომმა საბრძოლო ოპერაციებმა ეს დაადასტურა.

1864 წლის გაზაფხულზე კონფედერაცია სისხლისგან საკმაოდ დაცლილი იყო და არც ომს უჩანდა ბოლო, მაგრამ დანებებისა და კაპიტულაციის გოგალური განწყობა არსად შეიმჩნეოდა. პი-რიქით, შერმანი ფრონტზე ყველგან სამხრეთელთა საოცარ თავგანწირვასა და თავდაცვას ხედავდა.

კონფედერაციის შიგნით პოლიტიკური სიგუაცია არცთუ მშვიდი იყო. შეინიშნებოდა შტაგების უფლებების საკითხით გამოწვეული გარკვეული დაძაბულობა, თუმცა, მეცნიერთა ნაწილის ამრით, ამ პროცესს არ მიუღია დრამატული მასშტაბები. მსგავსი სიგუაცია მოსალოდნელიც იყო ახლად ჩამოყალიბებული ქვეყნისთვის.

არსებობდა გარკვეული დაძაბულობა სოციალურ ფენებს შორისაც, რაც ნებისმიერი ქვეყნისთვის იყო დამახასიათებელი და არც მონათმფლობელური ინსტიტუტის მქონე კონფედერაცია იქნებოდა გამონაკლისი. იგრძნობოდა, რომ ქვეყანა ძალიან დაიღალა ომისგან, თუმცა ესეც ბუნებრივი მოვლენაა, როდესაც ფრონტიდან ძლიერი მტერი გიტევს ერთადერთი მიზნით, რომ დაგიპყროს.

მიუხედავად ამ ყველაფრისა, კრიტიკულ და მძიმე 1864-1865 წლების ზამთარშიც კი ჯარისკაცთა წერილები, გაზეთები, დღიურები ცალსახად ასახავდნენ ბრძოლისა და თავგანწირვის მტკიცე საერთო-ეროვნულ სურვილს, რაც აშკარად ფესვებზედგმულია ნაციონალური ერთობის განცდაში.

ომი ჭიანურდებოდა და ჩრდილოეთის რესურსების ფაქტორი თავისას აკეთებდა. 1864 წელს განცდილმა არა ერთმა წარუმატებლობამ და მარცხმა სამხრეთელთა საბრძოლო სულისკეთებაზე ნამდვილად იმოქმედა, მაგრამ როგორც ამას ზოგიერთი მეცნიერი მიიჩნევს, ეს არ გადამრდილა გოგალურ დემორალიზაციაში.

სამხრეთელები მძიმე გერიგორიული და ადამიანური დანაკარგებით შეხვდნენ 1864-1865 წლის ზამთარს. მიუხედავად ამისა, ბევრი მათგანისთვის ეს არ იყო აპოკალიპტური ზამთა-

რი. არამედ ჩვეულებრივი რიგითი მძიმე პერიოდი, მსგავსად 1862 წლის ზამთრისა, რომელსაც გადაიგანდნენ და ომიც გაგრძელდებოდა. ურონგზე მყოფ ჯარისკაცებს ჯორჯ ეაშინგტონის კონგინენტალური არმიის 1777 წლის უმძიმესი ზამთრისა და წინაპართა გმირობის გახსენება მორალურად აძლიერებდა. ამიგომაც, მსჯელობას იმის შესახებ, რომ 1864-65 წლების ზამთარი იყო ფაგალური და ყველა დამარცხებას შეეგუა, ბევრი მეცნიერი არ ეთანხმება.

დღეს ისტორიკოსთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ ატლანტის დაცემისა და ლინკოლნის ხელახალი არჩევის შემდეგ კონფედერაციას გამარჯვების შანსი არ ჰქონდა. თანამედროვე გადმოსახედიდან, შესაძლოა, ასეც ჩანდეს, რადგან ვიცით, როგორ დასრულდა ომი და რა მოჰყვა 1864-65 წლის ზამთარს. მაგრამ ურონგზე მყოფი სამხრეთელებისთვის და ჩრდილოელებისთვის ომის დასასრული და მისი შედეგი გაურკვეველი იყო. 1864-65 წლის ზამთარი ნამდვილად მძიმე გამოდგა, თუმცა, არც სამხრეთელები აღიქვამდნენ მას უიმედო მარცხის მომასწავებლად და არც ჩრდილოელებისთვის იყო მოახლოებული გამარჯვების ნიშანი. თუმცა ერთი რამ შეიძლება დანამდვილებით ითქვას: 1864 წლის სამხედრო წარმატებებმა აშკარად და საგრძნობლად გააძლიერეს კავშირის არმიების თვითდაჯერებულობა და რწმენა, რომ ისინი ომს მოიგებდნენ. ჩრდილოელები წუხდნენ, რომ ბრძოლების გაჭიანურება, შესაძლოა, ცუდად ასახულიყო მოსახლეობაზე. ერთ დღესაც დაუსრულებელი ომისგან გადაღლილი ჯარისკაცებისა და სამოქალაქო მოსახლეობის მოთმინების ფიალა აივსებოდა და ისინი მოსთხოვდნენ მთავრობას სამშვიდობო მოლაპარაკებების დაწყებას. ჩრდილოელთა ნაწილი იმასაც შიშობდა, რომ შექმნილ ვითარებაში კონფედერატები პარტიზანულ ომზე გადავიდოდნენ, რომელიც უსასრულოდ გაიწელებოდა.

თანამედროვე გადმოსახედიდან, შესაძლოა, ადვილად დავასკენათ, რომ ომის ბედი დიდწილად გადაწყვიტა თუნდაც ატლანტის დაცემამ, მაგრამ იმ დროს ეს მოვლენა ცალსახად ასეთი დატვირთვით არ განიხილებოდა.

კონფედერაცია – ეს მე ვარ!

დავებრუნდეთ გენერალ ლის, რომელიც უკანასკნელი რესურსებით ცდილობდა კონფედერაციის პოზიციების დაცვას თავის მშობლიურ ვირჯინიაში. მით უფრო, რომ პრემიერდენტ ლევისისა და მთელი სამხრეთის ყურადღება ახლა ვირჯინიისკენ და ლის არმიისკენ იყო მიმართული. მოდით, ორი კუთხით შევხედოთ ამ ფაქტს.

ერთი მხრივ, ლი რომ გაღმერთებული იყო სამხრეთში, კონფედერაციისთვის დადებით მოვლენად შეიძლება ჩაითვალოს. ლი იყო შეუდარებელი გენერალი, ბრწყინვალე სტრატეგი და სარდალი, პიროვნული თვისებებით გამორჩეული ადამიანი, ძირძველი ვირჯინიელი. მისი გამარჯვებები საოცრად აძლიერებდა და ამაღლებდა კონფედერაციის საბრძოლო სულისკვეთებას და სიმტკიცეს კმაგებდა სამხრეთელებს. ლის ყველა წარმატება აღიქმებოდა, როგორც ერთგვარი იმედი, რომ საბოლოო გამარჯვება კიდევ უფრო მოახლოვდა. მაგრამ ასეთი დამოკიდებულება მეორე ხიფათის მომცველ ასპექტს შეიცავდა.

ომის გავრძელებასთან ერთად, მრავალი სამხრეთელის გონებასა და წარმოდგენაში ერთმანეთს შეერწყა და ერთიან ცნებად გადაიქცა – გენერალი ლი ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიასთან ერთად და კონფედერაცია. ლი და მისი არმია გახდა კონფედერაციის ცოცხალი სიმბოლო. შესაბამისად, რამდენადაც ხანგრძლივი იყო ლის წარმატებები, იმდენად გახანგრძლივებული იყო კონფედერატების იმედი. სამოქალაქო ომის ისტორიკოსები მკაფიოდ აღნიშნავენ, რამდენად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა და როგორ გემოქმედებდა სამხედრო მოვლენები ეროვნულ მორალზე და მთლიანობაში ომის შედეგზე. ეს კარგად გამოჩნდა აბრაჰამ ლინკოლნის მეორე ვადით არჩევისას. საინაუგურაციო სიტყვაში იგი საუბრობდა „ჩრდილოელთა სამხედრო წარმატებაზე, რომელზეც დიდწილად იყო დამოკიდებული ყველაფერი დანარჩენი“.

ლიმ მოიგო ბევრი ბრძოლა, მაგრამ ეს საკმარისი არ აღმოჩნდა საბოლოო გამარჯვებისთვის. ამ გაღმერთებული არმიის ჩაყარნები პირდაპირპროპორციულად აისახებოდა

კონფედერაციის ბრძოლისუნარიანობაზე და სულისკვეთებაზე. ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიისა და გენერალ ლის პრესტიჟი,მათი სიმბო-ლური მნიშვნელობა ისეთი დიდი იყო, რომ სამხრეთელთა მცირე რაოდენობა თუ ფიქრობდა, რაიმე სახით განეგრძო წინააღმდეგობა მას შემდეგ, რაც ლი დანებდა ფედერალურ არმიას აპომაგოქსთან. არ დაგვავიწყდეს, რომ 1865 წლის აპრილში ლისთან ერთად დანებდა კონფედერაციის მხოლოდ ერთ-ერთი საჯარისო ფორმირება, თუმცა სწორედ აპომაგოქსი იყო კონფედერაციის დასასრული. ამან კონფედერატების სიღრმი-სეული დემორალიზაცია გამოიწვია. კაპიტულაციის შემდეგ, პრაქტიკულად, ყველამ დაყარა იარაღი.

მსგავსად რევოლუციური ომისა, ამბოხი და მისი შედეგები დამოკიდებულია ისეთ საშინაო ფაქტორებზე, როგორებიცაა: საერთო-სახალხო მოლოდინი, კონფედერაციის ნაციონალიზმი და საბრძოლო სულისკვეთება, სტრატეგია, საველე ოპერაციები და მათი შედეგები. ომის ბოლო ეტაპზე ნამდვილად გამოიკვეთა კავშირის ჯარების შთამბეჭდავი სიძლიერე, რესურსების სიჭარ-ბე. ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა მარკ გრიმზლისა და ბრუკ სიმფსონის მოსაზრება. წიგნში „კონფედერაციის კოლაფსი“ ვკითხულობთ: „გარდაუვალობის ჰაერი ძალიან დიდხანს დას-გრიალებდა თავს კონფედერაციას, განსაკუთრებით კი, ომის ფინალურ თვეებში“.

ლისა და მისი არმიისადმი მოსახლეობის დამოკიდებულების უკეთ წარმოსაჩენად შეგვიძლია, პარალელი გავავლოთ ამერიკის განმათავისუფლებელ ომთან. რევოლუციის დროს პაგრიოგების უდიდესი ნაწილი ჯორჯ ვაშინგტონსა და მის კონგინენტალურ არმიაზე ამყარებდა დამოუკიდებლობის იმედს. ასევე მოხდა სამოქალაქო ომში, კონფედერაციის დამოუკიდებლობის გარან-ტად სამხრეთელები რობერტ ლისა და ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიას მოიაზრებდნენ.

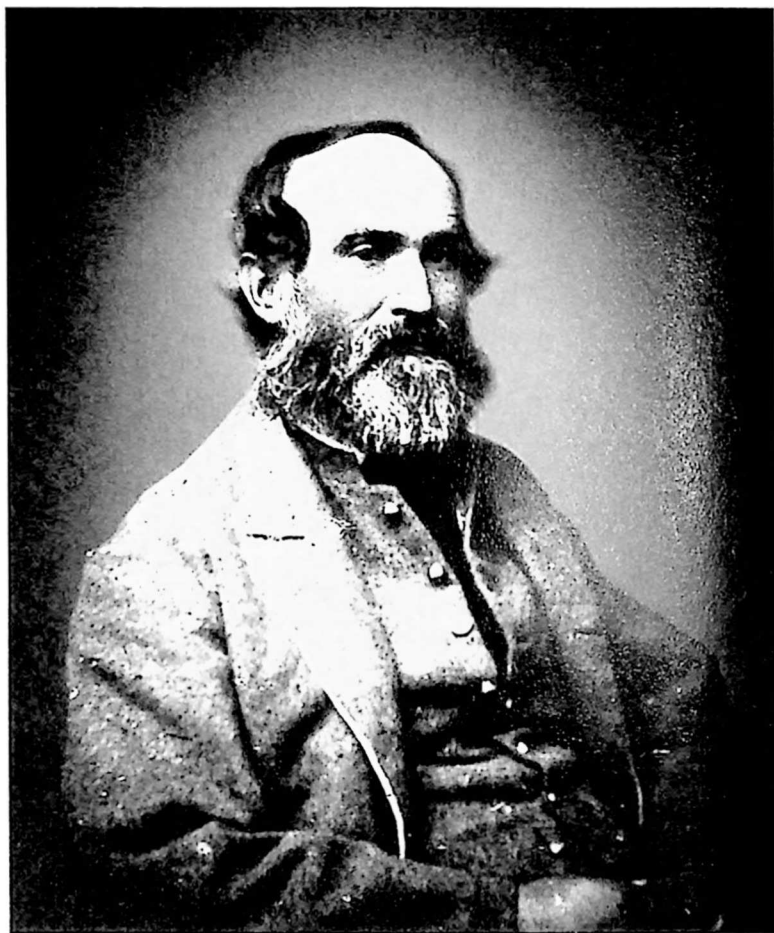
კონფედერაციის უკანასკნელი გაბრძოლება – ჯუბალ ერლის რეიდი ვაშინგტონზე

ჯორჯიასა და სამხრეთ კაროლინაში მოპოვებული წარმატების შემდეგ შერმანი ჩრდილოეთ კაროლინისკენ დაიძრა. სამხრეთელებმა ეერც იქ შეაჩერეს ფედერალები და მარგის ბოლოს, შერმანი შეუერთდა გრანგის ძალებს, რომლებიც, თავის მხრივ, რიჩმონდზე შეგევისთვის ემზადებოდნენ. ჩატანუგასთან განცდილი მარცხის შემდეგ კონფედერატები მხოლოდ ცენტრალურ ფრონტზე ახერხებდნენ მტკიცე პოზიციის შენარჩუნებას. გენერალ ლის საუკეთესო ფორმირებებმა დედაქალაქ რიჩმონდთან მიმავალი ყველა გზა გადაკეცეს. ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია ახლა ფედერალების შემდეგ ნაბიჯს ელოდებოდა. ეს ნაბიჯი კი რთული გამოსაცნობი არ იყო: ადრე თუ გვიან ჩრდილოელები დაიწყებდნენ მასირებულ შეტევას კონფედერაციის დედაქალაქზე.

1864 წლის მაისისთვის რიჩმონდის მისადგომებთან გენერალმა გრანგმა დაიწყო ფედერალური არმიის მრავალრიცხოვანი ძალების მობილიზება. ეს იყო გრანგის მიერ შემუშავებული გენერალური საბრძოლო გეგმის ბოლო ეტაპი, რომელსაც უნდა დაესრულებინა ომი.

არსებულ სიტუაციაში ლიმ საკმაოდ გაბედული და რისკიანი სამხედრო ოპერაციის დაწყება გადაწყვიტა. დავალების შესასრულებლად მან შეარჩია კონფედერაციის ერთ-ერთი ყველაზე გამოცდილი და ენერგიული ოფიცერი, ენგიგემის, გეცისბურგისა და სხვა მნიშვნელოვანი ბრძოლების ვეტერანი, 47 წლის გენერალი ჯუბალ ერლი. სთონუოლ ჯექსონის დაღუპვის შემდეგ ერლი, რომელსაც ლი „ძველ ჯუბს“ ეძახდა, მისი ერთ-ერთი მთავარი დასაყრდენი იყო.

ლიმ ერლის რამდენიმე მნიშვნელოვანი დავალება მისცა: შეჭრილიყო შენანდოას ხეობაში და შეძლებისდაგვარად უკუეოდო იქ მყოფი კავშირის ძალები. შენანდოადან ერლი ჩრდილოეთის მიმართულებით დაიძვრებოდა, მერილენდში შეიჭრებოდა, გაანადგურებდა სარკინიგზო ხაზებსა და კავშირის ჯარების საკომუნიკაციო სისტემას. ლი, ასევე, იმედოვნებდა, რომ ერლი შეძლებდა სამხრეთ მერილენდში, ვაშინგტონის აღმოსავლეთით,

ჯუბალ ერლი – ვირჯინელი არისტოკრატი, კონფედერაციის არმიის
ერთ-ერთი წარმატებული გენერალი.

გყვეობაში მყოფი 15 000 კონფედერატის გამოხსნას. თუ ერლი გეგმის ყველა ამ პუნქტს შეასრულებდა და მიაღწევდა კავშირის დედაქალაქს, მას უნდა გადაეწყვიტა, რამდენად შესაძლებელი იქნებოდა ვაშინგტონზე შეტევის განხორციელება.

ერლი დიდი ენთუზიაზმით შეუდგა ლის ბრძანებების შესრულებას და წარმატებით დაიწყო ოპერაციის განხორციელება. მან უკაგლო შენანდოაში მყოფი ფედერალები და ხეობაჲ გაიარა. ამის შემდეგ გადალახა მდინარე პოტომაკი და აღმოსავლეთ მერილენდში შეიჭრა. ერლის სურდა, მაქსიმალურად სწრაფად გაეელო მერილენდი, მისი მთავარი მიზანი იყო კონფედერატი გყვეების განთავისუფლება და იანკების დედაქალაქზე შეტევის განხორციელება. ერლის მოახლოებასთან ერთად, ვაშინგტონსა და ბალტიმორში პანიკა დაიწყო. ჩრდილოელები შიშობდნენ, რომ სამხრეთელები ამჯერად შეძლებდნენ იმის განხორციელებას, რაც ვერ მოახერხეს ბულ რანის პირველი ბრძოლის შემდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ დედაქალაქის მისადგომები კარგად იყო გამაგრებული საფორტიფიკაციო ნაგებობებითა და სანგრებით, რეალურად ვაშინგტონი დაუცველი რჩებოდა, რადგან იელისში გრანგმა ვაშინგტონიდან, პრაქტიკულად, ყველა ჯარისკაცი გაიწვია პეტერსბურგისა და რიჩმონდის ალყისთვის.

1864 წლის 9 იელისს ერლიმ მონოკასისთან გამართულ ბრძოლაში დაამარცხა ფედერალური ძალები და კონფედერატების რეიდი გაგრძელდა. 10 იელისს სამხრეთელებმა დედაქალაქისკენ აიღეს გეზი. რეალურად ეს იყო კონფედერატების მხოლოდ ტაქტიკური გამარჯვება, სტრატეგიული თვალსაზრისით, წარმატება ფედერალებს დარჩათ. მონოკასისთან გაჭიანურებულმა შეტაკებამ საკმაოდ დაქანცა სამხრეთელები. ერლიმ დაკარგა რეიდისთვის საჭირო ძვირფასი დრო და ენერგია. მეორე დღეს კი ძლიერი სიცხის გამო კონფედერატები საკმაოდ ნელი ტემპით განაგრძობდნენ მსვლელობას. ამასობაში კი ვაშინგტონის დასაცავად კავშირის დამატებითი ძალებიც მოვიდნენ.

11 იელისის ცხელ შუადღეს ერლი ისტორიული გადაწყვეტილების მიღების წინაშე აღმოჩნდა: შეეგია თუ არა ვაშინგტონისთვის თავისი 10 000-იანი ვეტერანების კონცინტენგით? ერლიმ გააანალიზა შექმნილი ვითარება, რომელიც რეიდის გა-

გრძელებისთვის ამკარად არახელსაყრელი იყო.

ამგვარად, სამხრეთელებმა ვერც ტყვეები გაათავისუფლეს და ვერც დედაქალაქს შეუტიეს. შეიძლება ითქვას, რომ რეიდი ჩაიშალა.

ვაშინგტონში პანიკის დათესვის მიზნით, ერლი 2 დღის განმავლობაში შეგნებულად არ გოვებდა დედაქალაქის მიმდებარე ტერიტორიებს. კონფედერატებისა და ფედერალების შეტაკებები მოხდა ფორტ სტივენსონთან და ფორტ რინოსთან.

11 და 12 ივლისს განვითარებულ მოვლენებს ფორტ სტივენსონიდან თვალს ადევნებდა აბრაჰამ ლინკოლნი. 12 ივლისს კონფედერატმა ჯარისკაცმა სნაიპერული გასროლით მოკლა ლინკოლნის გვერდით მდგომი ჩრდილოელი ოფიცერი. პრემიდენტი სასწაულებრივად გადაურჩა მოწინააღმდეგის ტყვიას. იგი ამერიკის ისტორიაში ერთადერთი პრემიდენტია, რომელიც მგრის ცეცხლქვეშ იმყოფებოდა.

საბოლოოდ, კონფედერატებმა უკან დაიხიეს, ჩრდილოეთმა კი მყისიერი კონგრშეგევა წამოიწყო. სამხრეთელებს დაედევნა გენერალ შერიდანის 40 000-იანი კონტინგენტი. 1864 წლის შემოდგომაზე რიცხოვრივი უპირატესობის მქონე (3:1) ფედერალებმა რამდენიმე მძიმე დარტყმა მიაყენეს ერლის.

1865 წლის 2 მარტს უეინსბოროსთან ფედერალურმა არმიამ მთლიანად გაანადგურა, ერლის დარჩენილი ძალები. შედეგად ჩრდილოელებმა გაათავისუფლეს შენანდოას ხეობა და შერიდანს გზა გაეხსნა ვირჯინიისკენ, სადაც იგი უნდა შეერთებოდა გრანტს, რომელიც, თავის მხრივ, აპომაგოქსის კამპანიისთვის ემზადებოდა.

ჯუბალ ერლის რეიდი ჩრდილოეთში კონფედერატების მესამე და უკანასკნელი შეჭრა იყო. „ჩვენ ვერ ავიღეთ ვაშინგტონი, სამაგიეროდ, საშინლად შევაშინეთ ები ლინკოლნი“, – აღნიშნა ერლიმ. კონფედერატებისთვის რეიდმა გარკვეული სასარგებლო შედეგები მაინც გამოიღო. სამხრეთელებმა ღროებით დაიკავეს შენანდოას ხეობა და გზად ჩრდილოელთა ათასობით ცხენი და საქონელი წაიყვანეს. თუმცა ყველაზე მნიშვნელოვანი მაინც ის იყო, რომ ერლის რეიმა აიძულა გრანტი, ყურადღება ჩრდილოეთისკენ გადაეგანა და ორი კორპუსი ვირჯინიიდან

ვაშინგტონისკენ გაეგზავნა, რითაც შესუსტდა ფედერალების გე-
წოლა რიჩმონდზე. ლიმ და კონფედერაციამ კი დამატებითი დრო
მოიგეს.

ომის შემდეგ ერლი მექსიკაში გადაიხვეწა, შემოიარა კარიბის
ზღვის აუზი. საბოლოოდ მან თავი კანადას შეაფარა და შენანდოას
ხეობის კამპანიის შესახებ დაწერა მემუარები. მთავრობისგან
პატივის მიღების შემდეგ (1869) კი დაბრუნდა ვირჯინიაში.

რიჩმონდის ღაცემა – ღასასრულის ღასაწყისი

1865 წლის გაბაუხულისთვის რიჩმონდისა და ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის ბელი უკევე გაღაწყეეტილი იყო.

29 მარტს ღაიწყო ღა 9 აპრილამღე გაგრძელღა ე.წ. აპომატოქსის კამპანიღ. გენერალმა გრანგმა ღა ფედერალურმა არმიამ ვირჯინიღში ფრონტის მთელ ხაზზე შეუტიეს კონფედერატებს. ღი ვერ ახერხებღა მნიშვნელოვანი ქალაქის პეტერსბურგის შენარჩუნებას, რომლის ალყაც უკევე 10 თვე გრძელდებოღ. სამხრეთელები უკანასკნელი ძალებით იცავდნენ რიჩმონდსაც. ღეღაქალაქის შტურმი სამოქალაქო ომის ერთ-ერთი ყველაზე მძიმე ბრძოლა იყო. მთელი ეს კამპანიღ წააგაუღა კონფედერაციის ერთგვარ აგონიას. ამკარღ იყო, რომ ღი ამჯერად ვერ შეძლებღა რიჩმონდის გაღარჩენას. კონფედერატები ფიზიკურად ვერ შეაკავებდნენ ფედერალური არმიის გეწოლას. კაემირის ფორმირებათღ რიცხოვნობღ ბევრჯერ აღემატებოღა ღის ხელთ არსებულ აღამიანურ რესურსებს. პოტომაკის არმიღში 125 000-ზე მეტი ჯარისკაცი იყო მზად ბრძოლისთვის მაშინ, როღესაც ღის არმიღ 55 000-მღე იყო შემციირებული. პეტერსბურგისა ღა რიჩმონდის ღაცემაღე ექვსი კვირის განმავლობღში ღეღაქალაქის აღმოსავლეთით ღიმ ღა გრანგმა რამდენიმე მნიშვნელოვანი ბრძოლა გამართეს. 25 მარტს ღი კონგრშეგევაზე გაღვიღა, თუმცღ, უშეღეგოღ. ფედერალებმა კონფედერატები უკუაგღეს. ღიმ 5 000 კაცი ღაკარგღ. 29 მარტს გრანგმა კონგრშეგევა წამოიწყო ღა სამხრეთელებს 12 000-იანმა კონგიგენგმა შეუგიღ. ჩრდილოელები გეგმავდნენ, ღისთვის პეტერსბურგიღან უკან ღასახევი გზღ გაღეჭრათ.

კონფედერატებისთვის ვითარება სულ უფრო მძიმდებოღ, ყველა გრძნობღ, რომ ქალაქი მალე ღაეცემოღ. ღაციონება არ შეიძლებოღ. 2 აპრილს ფიღვ ფორქსთან გამართული ბრძოლის შეღეგად ფედერალურმა არმიამ ღის გაღუჭრა რესურსების მომარაგებისთვის საჭირო ერთაღერთი არგერიღ. ეს ღასასრულის ღასაწყისი იყო. 2 აპრილის ღამეს ღიმ პეტერსბურგისა ღა რიჩმონდის ღაგოვების განკარგულება გასცღ. კონფედერაციის ღეღაქალაქი ღაეცღ.

გენერალი რიჩმონდიდან დაახლოებით 80 კმ-ის დასაუღესით გეგმავდა დახეებას, იქ მისი არმია გადაჯგუფდებოდა და მარაგსაც შეივსებდა. ამის შემდეგ კი ლი სამხრეთისკენ დაიძვრებოდა იმ იმედით, რომ შეუერთდებოდა ჩრდილოეთ კაროლინიდან მომავალ ჯომეფ ჯონსგონის გენესის არმიას. ამ გაერთიანების შემთხვევაში კონფედერატები რეალურად შეძლებდნენ, სერიოზული წინააღმდეგობა გაეწიათ გრანგის შეგვეისთვის. ეს გეგმა განუხორციელებელი დარჩა. ფედერალურმა არმიამ ლის ყველა მხრიდან მოუჭრა გზა. ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია ეერც რესურსებს ღებულობდა.

საბოლოოდ, კაეშირის ძლიერი და მრავალრიცხოვანი ჯარებით გარშემორტყმული გენერალი ლი დანებდა გრანგს 1865 წლის 9 აპრილს აპომაგოქსთან. მართალია, ცალკეულ რეგიონებში კონფედერატები განაგრძობდნენ წინააღმდეგობას და მცირე ბრძოლები მიმდინარეობდა, მაგრამ სამხრეთელებს ვითარების შეცვლა არ შეეძლოთ, სამოქალაქო ომი დასრულდა. კონფედერატები დამარცხდნენ და მათი დამოუკიდებლობაც „ქარმა წაიღო...”

„ვფიქრობ, ჩვენს ღამარცხებაში იანკებსაც ურევიათ ხელი...“

არსებობს ძველი, ალბათ, უფრო აპოკრიფული გიჟის ისტორია, რომელიც შეეხება სამოქალაქო ომის შემდეგ სამხრეთის ისტორიული საზოგადოების შეკრებას. განხილვის თემა იყო გეგისბურგის გრაგიკული მოვლენები, მცირე თუ დიდი შეცდომები, რომლებმაც განაპირობეს კონფედერატების ღამარცხება. დებატები აქტიური და ცხარე აღმოჩნდა, სიგუაყია კი საკმაოდ დაძაბული იყო. საბოლოოდ, ერთ-ერთი მონაწილე მიუბრუნდა გენერალ პიკეტს:²⁹ „ჯორჯ, შენ იყავი იქ, რატომ წავაგეთ ბრძოლა?“ პიკეტმა მიუგო: „ყოველთვის ვფიქრობდი, რომ ამაში იანკების ხელიც ურევია.“

ეს აპოკრიფული დებატი ასახავს ისტორიოგრაფიულ პოლემიკას სამოქალაქო ომის შესახებ. მეცნიერთა ის ნაწილი, რომელიც მიიჩნევს, რომ კონფედერაციის დაცემა საშინაო მიზეზებმა განაპირობეს, მთავარ ფაქტორებად ასახელებენ: ჯეფერსონ დეივისის, ლის, დანარჩენი სარდლების შეცდომებს, სამხრეთელთა დემორალიზაციას, სოციალურ თუ პოლიტიკურ პრობლემებს. ხოლო მეცნიერთა მეორე ნაწილის აზრით, კონფედერატების მარცხი საგარეო ფაქტორებმა განაპირობეს, მათ შორის, მნიშვნელოვანი იყო ლინკოლნის, ჩრდილოელი გენერლებისა და ფედერალების სამხედრო სიძლიერე.

ჩრდილოელებს ამ ომში მათი გამარჯვების შესახებ საკუთარი ხელვა აქვთ და იგი განსხვავდება პიკეტის მოსაზრებისგან.

29. ჯორჯ პიკეტი (1825-1875) - კონფედერაციის გენერალი, აშშ-მექსიკის ომის გმირი. გეგისბურგის ბრძოლის მესამე დღეს ფედერალურმა არმიამ მისი დეიჯია გაანადგურა. მიუხედავად იმისა, რომ ამ შეტევას თავად გენერალი არ უძღვებოდა, კონფედერატების ოპერაციას „პიკეტის შეტევა“ უწოდებენ. გეგისბურგის შემდეგ პიკეტი მეთაურობდა სამხრეთის ძალებს ჩრდილოეთ კაროლინაში, მონაწილეობდა პეტერსბურგის დაცვაში. 1865 წლის აპრილში პიკეტი დამარცხდა ფაივ ფორკთან ბრძოლაში, რამაც დააჩქარა ვირჯინიის არმიის უკანდახევა აპომატოქსისკენ და ლის კაპიტულაცია.

ვესტ პოინტის 1846 წლის კურსდამთავრებულთა გამოშვებაში 59 კადეტს შორის აკადემიური მოსწრებით პიკეტი ბოლო ადგილზე იყო. სამოქალაქო ომში გენერლებს შორის მსგავსი შედეგი აქონდა ჯორჯ კასტერს, რომელიც ცნობილი გახდა 1876 წელს, მონტანაში, ლიგლ ბივ პორტან, სიუს ტომისა და მათი მოკავშირე ინდიელების წინააღმდეგ გამართული ბრძოლის შედეგად.

მათი პერსპექტივიდან, კავშირმა გაიმარჯვა ამ ომში მხოლოდ იმიტომ, რომ მან დაამარცხა კონფედერაცია, კონფედერაციას არ დაუმარცხებია საკუთარი თავი. ეს გამარჯვება მოიპოვეს კავშირის ჯარისკაცებმა.

ალან ჟარმერის ნარკვევის დასკვნის მიხედვით, კონფედერაცია ყოველთვის დამარცხებული გამოვიდოდა ამ ომიდან, რადგან მის წინააღმდეგ იყო მაგერიალურ-გექნიკური და რესურსებით ძლიერი მგერი. გამარჯვების მისაღწევად სამხრეთელებს სჭირდებოდათ ხანგრძლივი და სისხლიანი ომი, ეს იქნებოდა საუკეთესო გზა. მართალია, ომი ხანგრძლივი იყო და კონფედერატებმა ბევრი სისხლი გაიღეს, მაგრამ ჩრდილოელთა მოგივაციამ და შემართებამ გაუძლო სამხრეთის წინააღმდეგობას. ამ ომში გადამწყვეტი აღმოჩნდა კავშირის ჯარისკაცთა მორალი. ჯარისკაცთა წერილების შესწავლისას მაკფირსონმა წარმოაჩინა, რომ ფედერალური არმიის ჯარისკაცებს კარგად ჰქონდათ გაყნობიერებული, რა წყდებოდა თითოეულ ბრძოლაში და საკმაო პასუხისმგებლობითაც ეკიდებოდნენ სამხედრო სამსახურს. 1864 წელს, მეგრძოლთა, დაახლოებით, 80 პროცენტმა ხმა მისცა ლინკოლნს, რითაც დადასტურდა არმიელთა მტკიცე შემართება და უმაღლესი მთავარსარდლის მხარდაჭერა. 1863 წლის გაზაფხულიდან დაწყებულმა ჩრდილოელთა გამარჯვებების სერიამ ხელი შეუწყო ოპტიმისტური განწყობის განმტკიცებასა და გაძლიერებას. 1865 წელს კონფედერაცია დანებდა, რადგან კავშირის არმიებმა დაადასტურეს, რომ მათ ძალუძდათ სამხრეთელთა სამხედრო წინააღმდეგობის დაძლევა. ფაგალურმა დამარცხებებმა წარმოშვა კონფედერაციის განწირულობის განცდა და უპერსპექტივობა. მოხდა ის, რაც ხშირად ხდებოდა ხოლმე: ქვეყანა, რომლის არმიებიც დამარცხებულია, რკინიგზა დანგრეული, ქალაქები გადამწვარი, სოფლები ოკუპირებული, მოსავალი განადგურებული, ერთდროულად კარგავს ბრძოლის გაგრძელების სურვილს, მოგივაციასა და შესაძლებლობას. როგორც წესი, ხშირად, ომში ძლიერი, მძიმეწონიანი მეტოქე აღწევს წარმატებას. არც ამერიკის სამოქალაქო ომი იყო გამონაკლისი. კონფედერაციას არ შესწევდა ძალა, ეწარმოებინა იდეალური ომი. მართალია, იგი მედგრად იბრძოდა,

მაგრამ ეს არ იყო იდეალური ომი. ასე რომ, თავგანწირვით მებრძოლი კონფედერაცია იძულებული გახდა, დანებებოდა მგრის აღმატებულ რესურსებს. კონფედერაციის საბოლოო ეპიგაფია შესაძლებელია ასე გაკეთდეს: „გამოიფიგა და დაეცა მამაცური ბრძოლის შემდეგ“.

საინტერესოა, როგორ შეიძლება განვითარებულიყო მოვლენები და როგორი იქნებოდა ალგერნატიული ისტორია. დიდი ალბათობით მოვლენები ამ სამი ვარიანტიდან ერთ-ერთის მიხედვით განვითარდებოდა – მოლაპარაკებების დაწყება, არ დაეშვათ კონფედერატების წარმატებული მცდელობა შედერალების – ჯორჯ გორდონ მიდისა და უილიამ შერმანის არმიათა შეერთება და პარტიზანულ ომზე გადასვლა. თუმცა, იმავე ალგერნატიულ ისტორიაში ნაკლებსავარაუდოა, ლინკოლნი მოლაპარაკებებზე დათანხმებულიყო, თუნდაც იმ შემთხვევაში, რომ დეივისს ნებისმიერი შემთხვევა გამოეყენებინა საამისოდ. რაც შეეხება კონფედერატების სტრატეგიულ გარღვევას და ლისა და ჯომეუ ჯონსგონის შეერთების პერსპექტივას ჩრდილოეთ კაროლინაში, ეს განუხორციელებელ შესაძლებლობად დარჩა მას შემდეგ, რაც ლი დანებდა აპომატოქსში. მიუხედავად მრავალი ჩაყარდნისა, ომის მსვლელობისას, ჯონსგონს შეეძლო ერთგვარად გამოესყიდა თავისი დანაშაული, როდესაც იგი ხელახლა ჩაება სამხედრო ოპერაციებში, თუმცა რესურსების სიმცირის ფონზე, იგი აშკარად ხელაუდა ჩიხურ სიგუაციას და მას არ სურდა წაგებული ომის გაგრძელება. თუ ჯონსგონი არ დანებდებოდა, მაშინ მოკავშირეები, სავარაუდოდ, უფრო მეტად ააოხრებდნენ სამხრეთ გერიგორიებს, რასაც შიშობდნენ კიდევ ლიც და ჯონსგონიც. თუმცა ეს ყველაფერი მხოლოდ ვარაუდია.

სამოქალაქო ომის ისტორიის წამყვანი ამერიკელი მკვლევრები კონფედერაციის დამარცხების შესახებ

უილიამ ჩარლზ დევისი³⁰

რატომ დამარცხდა სამხრეთი? შეკითხვის ასე დასმა გარკვეულწილად გულისხმობს, თითქოს სამხრეთმა ეს ომი წააგო მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი შეცდომების გამო და რეალურად შეეძლო მოგება. ერთ-ერთი პასუხია: ჩრდილოეთმა მოიგო ეს ომი.

სამხრეთმა წააგო იმიტომ, რომ ჩრდილოეთი აღემატებოდა მას ყოველმხრივ, როგორც ადამიანთა რიცხოვნობით, ისე სხვა სამხედრო ასპექტში. მიუხედავად იმისა, რომ დიდი ხნის დამკვიდრებულია აზრი, რომ სამხრეთს ჰყავდა საუკეთესო გენერლები, რეალურად მას ჰყავდა მხოლოდ ერთი კარგი სამხედრო ლიდერი და მეთაური, ეს იყო ლი. დანარჩენები იყვნენ საუკეთესო შემთხვევაში მეორეხარისხოვანი გენერლები. ჩრდილოეთს კი, მეორე მხრივ, შეეძლო, შეეკრიბა და აღეზარდა გრანტის, უილიამ გ. შერმანის, ფილიპ შერიდანის, ჯორჯ თომასისა და მათი მსგავსი სხვა წარმატებული ოფიცრები.

ჩრდილოეთი აღემატებოდა სამხრეთს ინდუსტრიული პოტენცი-ალითაც. ალბათ, სამხრეთს არასდროს ჰქონდა შანსი მოეგო ეს ომი, თუ მას არ აღიარებდნენ და დაეხმარებოდნენ ევროპული სახელმწიფოები. ამ გადმოსახედიდან, შეგვიძლია დავინახოთ ის,

30 ამერიკელი ისტორიკოსი, პროფესორი, მკვლევარი. ჟურნალ Civil War Times Illustrated-ის ყოფილი რედაქტორი, სამოქალაქო ომის შესახებ დაწერილი 30-ზე მეტი წიგნის ავტორი, მათ შორის: Crucible of Command: Ulysses S. Grant and Robert E. Lee-The War They Fought, the Peace They Forged (2015); An Honorable Defeat: The Last Days of the Confederate Government (2002); Battle at Bull Run: A History of the First Major Campaign of the Civil War (1981); The Cause Lost: Myths and Realities of the Confederacy (1996); The Battlefields of the Civil War (1996).

რასაც ჯეფერსონ ღვივისი კი ხელებოდა და ხედავდა იმ დროს, არასდროს არსებობდა რეალური იმედი, რომ ამ ომში ევროპული სახელმწიფოები ჩაერთვებოდნენ და განახორციელებდნენ ინგერვენციას ჩრდილოეთის წინააღმდეგ. არც ინგლისისა და საფრანგეთის ინგერესებში ყოფილა არასდროს ჩრდილოეთ ამერიკაში მიმდინარე ომში ჩაბმა, რაც საბოლოოდ დაამარალებდა მათ, განსაკუთრებით კი, ინგლისის სამღვაო-საეაჭრო სისტემას.

ომის დასასრულს სამხრეთს საბრძოლო იარაღის მეტნაკლებად საკმარისი მარაგი ჰქონდა, მაგრამ მას არ ჰყავდა საკმარისი რაოდენობის ადამიანები, ეინც იბრძოლებდა ამ იარაღით.

მე არ ვეთანხმები იმ თეორიებს, რომელთა მიხედვით, სამხრეთმა წააგო ეს ომი იმ მიზეზით, რომ მან დაკარგა ბრძოლისთვის საჭირო შემართება, სურვილი და სიმტკიცე. არაფერია გყის ზამუნებზე უფრო თვითნებური და ჯიუტი, მაგრამ როდესაც ერთ-ერთი მათგანი გამორბის გზატკეცილზე და ბორბლებში უვარდება ფორდის პიკაპს, წაგებული მხოლოდ და მხოლოდ ზამუნაა და მნიშვნელობა არ აქვს, რამდენად დიდია მისი ნებისყოფა.

ჩვენ არ უნდა დაეადანაშაულოთ სამხრეთელები იმის გამო, რომ მათ სჯეროდათ, თითქოს შესაძლებელი იყო ამ ომში გამარჯვება, მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე გადმოსახედიდან, მათ გამარჯვებისთვის საჭირო შანსი და ხელსაყრელი დრო, ალბათ, არც არასდროს ჰქონიათ. ყველაზე მნიშვნელოვანი, რასაც ისინი ვერ ხედავდნენ, იყო აბრაჰამ ლინკოლნის მტკიცე გადაწყვეტილება, გაემარჯვა და, ასევე, ჩრდილოელი ხალხის წარმოუდგენელი უცვლელი სიძლიერე. სამხრეთს შეეძლო ერთადერთ შემთხვევაში მოეგო ეს ომი, თუ ლინკოლნი გადაწყვეტდა მის წაგებას. სანამ და რამდენ ხანსაც ლინკოლნი თავისი გადაწყვეტილებით აწარმოებდა ამ ომს და ბურგს გაუმაგრებდა(?) ჩრდილოეთი, გარდაუვალია, აღმატებული ადამიანური რესურსებით და ჯარისკაცებით მათ უბრალოდ უნდა მოეგოთ.

სასწაულია, რომ სამხრეთმა ამდენ ხანს გაუძლო. სამხრეთელთა ბრძოლა შეუდარებელი სიმამაცისა და თავგანწირვის მაგალითია. ასევე, მნიშვნელოვანია სახლში დარჩენილი მოსახლეობის

თაე-დადება, ისინი არჩენდნენ არმიას და, მიუხედავად იმისა, რომ მათ ირგვლივ უცვლელად იყო უწყვეტი და მზარდი ნგრევა, გულს არ იტეხდნენ. სამხრეთმა წააგო ეს ომი, რადგან ჩრდილოეთს და აბრაჰამ ლინკოლნს გადაწყვეტილი ჰქონდათ გამარჯვება.

სამხრეთმა წააგო, რადგან სამხედრო კონგინგენცისა და აღჭურვილობის ყველა კომპონენტში მას ჰქონდა გაცილებით უარესი მაჩვენებელი. – ეს პასუხი მოძველებული და ბევრისთვის ღიმილის მომგვრელია მაგრამ, ცხადია, მხარეთა მოსახლეობის თანაფარ-დობა – 21 მილიონი შვიდი მილიონის წინააღმდეგ – უცვლელია, რა კუთხითაც არ უნდა შევხედოთ საკითხს.

მთავარი პრობლემა რაოდენობა იყო. მიეცით აბრაჰამ ლინკოლნს 7 მილიონი და ჯეფერსონ დევისს 21 მილიონი და მნიშვნელობას დაკარგავს ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა, თუნდაც: ევროპის ქვეყანათა ინტერვენცია, ლინკოლნის მიერ მონათა გათავისუფლების პროკლამაცია და ამის რემონანსი. 21 მილიონი 7 მილიონის წინააღმდეგ ძალიან განსხვავდება, ვიდრე შვიდი მილიონი 21 მილიონის წინააღმდეგ.

31. ამერიკელი მკვლევარი, ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის ისტორიის ექსპერტი, სამოქალაქო ომის შესახებ დაწერილი არა ერთი წიგნის ავტორი: *Civil War Weather in Virginia* (2007); *Stonewall Jackson at Cedar Mountain* (2002); *Conquering the Valley: Stonewall Jackson at Port Republic* (1996); *The Smoothbore Volley That Doomed the Confederacy: The Death of Stonewall Jackson and Other Chapters on the Army of Northern Virginia* (2004); *30th Virginia Infantry* (1983).

სამხრეთს ნამდვილად არ წაუგია იდეალისტური მისწრაფების ნაკლებობისა თუ საკუთარი რწმენისადმი თავგანწირულობის დეფიციტის გამო, ან კიდევ სიმამაცისა თუ ბრძოლის ველზე გამოჩენილი პროფესიონალიზმის არქონის მიზეზით. ამ მაჩვენებლებით კონფედერაციის ჯარისკაცები შეუდარებელნი არიან და დარწმუნებული ვარ, რომ ამერიკის ისტორიაში ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიაზე საუკეთესო არმია არ ყოფილა.

თუმცა, ძალიან ხშირად ბევრი არგუმენტი გესმით იმ ფაქტორების შესახებ, რომელთაც გამოიწვიეს სამხრეთის საბოლოო დამარცხება, ესენია: ჩრდილოეთის ინდუსტრიული პოტენციალი, ჩრდილოეთის ადამიანური რესურსები, ის, რომ კონფედერაციამ ვერ მოიპოვა საერთაშორისო აღიარება.

ეს ჰგავს იმ შემთხვევას, როდესაც სრულად გეუფლებათ წაგებული საქმის გრაგიული განცდა, რადგან იმ ადამიანებმა იცოდნენ, რომ მათი საქმე წაგებულია, მათ იცოდნენ, რომ რეალურად არ არსებობდა გამარჯვებისკენ მიმავალი არც ერთი გზა და, მიუხედავად ამისა, უზარმაზარი სიმამაცით და თავგანწირვით იბრძოდნენ. ჩემი აზრით, ეს ერთ-ერთი მიზეზია იმისა, რატომ იყო სამოქალაქო ომი ასეთი მწვავე და დამთრგუნველი. ეთანხმებით თუ არა კონფედერაციას და მისი მიზნების სამართლიანობას, ეჭვექვემ ვერ დაეაყენებთ მის იდეალისტურ მისწრაფებებს, სიმამაცეს, ეაქცაკობას, თავდადებას, მათი ჯარისკაცების ერთგულებას. მათ სწამდათ, რომ ის, რისთვისაც იბრძოდნენ, იყო სიმართლე.

32. სამოქალაქო ომის ცნობილი ამერიკელი მკვლევარი, პუბლიცისტი, ისტორიკოსი, ყოფილი ჟურნალისტი-გამოცემის-Civil War Journal-ის ყოფილი კონსულტანტი, მხატვრული ფილმის-Gettysburg/გეტისბურგი(1993) კონსულტანტი.

ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი, რაგომაც წააგო სამხრეთმა, არის ის, რომ ჩრდილოეთისაგან განსხვავებით, მას არ ჰქონდა ძლიერი მორალური ცენტრი, მორალური ბაზისი ამ ომში. რობერტ კირბი თავის წიგნში საუბრობს, რომ სამხრეთელთა საბრძოლო სულისკეთება მისისიპის დასავლეთში ჯერ კიდევ 1862 წელს შეირყა.

ჩრდილოეთს ძალიან მარტივი და გასაგები გზავნილი აერთიანებდა, რაც მის სიმკიცეს განაპირობებდა. ეს გზავნილი იყო სახელმწიფოს ერთიანობა, ის, რომ კავშირი, ქვეყნის ერთიანობა უმთავრესია და, ალბათ, 1863 წლიდან ამას შესაძლოა დაემაგოს ანტიმონათმფობელური კამპანია.

რისთვის იბრძოდა სამხრეთი? რაში მდგომარეობდა სამხრეთის ცხოვრების წესი, რომლის დაცვასაც ცდილობდნენ კონფედერატები? – ამ კითხვაზე არკანზასში მეზრძოლი სამხრეთელების პასუხი ძალიან განსხვავდება ჯორჯიისა და ვირჯინიელი სამხრეთელებისგან. რაც ყველაზე მეტად შესამჩნევია, ომის გაგრძელებასთან ერთად ეს დიალოგი სულ უფრო მეტ გაუგებრობას იწვევდა. თქვენ შეხვდებით ისეთ გუბერნატორებს, როგორიც იყო ჯო ბრაუნი ჯორჯიაში. მას მიაჩნდა, რომ სწორედ ჯორჯიის შტატის ინტერესები იყო უმთავრესი და უპირატესი, რის გამოც გუბერნატორი არ აწვდიდა სათანადო რესურსებს კონფედერაციას. იგი კონფედერაციის ცენტრალურ მთავრობასთან შედარებით პრიორიტეტს ანიჭებდა ჯორჯიის შტატის ადგილობრივ მთავრობას. ჩრდილოეთში ნამდვილად შეხვდებოდით დებატებს ომის მიზეზებთან დაკავშირებით, მაგრამ კავშირის და ერთიანობის დაკარგვა არასდროს ყოფილა ამ დისკუსიის შემადგენელი ნაწილი. კავშირისა და სახელმწიფო

33. სამოქალაქო ომის ამერიკელი მკვლევარი.სამოქალაქო ომის დასკვნითი ეტაპისა და კონფედერაციის დამარცხების შესახებ დაწერილი არა ერთი გამოკვლევის ავტორი,მათ შორის: The Last Citadel: Petersburg, Virginia, June 1864-April 1865 (1991); Out of the Storm: The End of the Civil War (1994); The Siege of Petersburg (1995); The Campaign To Appomattox (1995); Gettysburg: A Testing of Courage (2002); Southern Storm (2008).

ერთიანობის დაცვა კონსტანტა იყო. ასე რომ, სამხრეთელების წაგების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზია ის, რომ რაც უფრო გადიოდა დრო და ომი რთულდებოდა, ისინი კარგავდნენ საკუთარი მიზნისთვის ბრძოლის რწმენას, რადგან ეს არ იყო საყოველთაო და გასაგები.

სამოქალაქო ომში კონფედერატების დამარცხებას ისტორიკოსები რამდენიმე მიზეზით ხსნიან. პირველ რიგში, ჩრდილოეთი ალმაგებოდა სამხრეთს ციფრებითა და რესურსებით. მაგრამ ასეთ უპირატესობას არ მოუგანია წარმატება ბრიგანეთის იმპერიისთვის, როდესაც იგი 1776 წელს ეომებოდა დამოუკიდებლობისთვის მებრძოლ ამერიკელ კოლონისტებს. ასეთი უპირატესობა არც ამერიკის შეერთებული შტატების გამარჯვების მიზეზი გამხდარა, როდესაც ის იბრძოდა ჩრდილოეთ ვიეგნამის წინააღმდეგ 1960-70-იან წლებში.

ჩრდილოეთის რიცხოვრები უპირატესობა და რესურსები აუცილებელი პირობა იყო მათი გამარჯვებისთვის, მაგრამ ეს გარემოება არ არის მათი გამარჯვების საკმარისად დამაჯერებელი ახსნა. არც კონფედერაციის შიგნით არსებული დაქსაქსულობა ხსნის სრულყოფილად მის დამარცხებას, რადგან ჩრდილოეთში იყო არანაკლებ მწვავე უთანხმოებანი და ამრთა სხვადასხვაობები მონობის მომხრეთა და მოწინააღმდეგეთა შორის, რესპუბლიკელებსა და დემოკრატებს, იუნიონისტებსა და სამხრეთის ფარულ მხარდამჭერებს შორის. ამ რეალობაში ჩრდილოეთში კიდევ უფრო მეტი შიდა უთანხმოება იყო, ერთიანობის არქონის მხრივ, ვიდრე სამხრეთში.

ჩრდილოეთის გამარჯვების ერთ-ერთ მიზეზად, შესაძლოა, დასახელდეს უკეთესი ლიდერების ფაქტორი. აბრაჰამ ლინკოლნი, ალბათ, ომის მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნის უკეთესი პრეზიდენტი იყო, ვიდრე ჯეფერსონ დევისი. ლინკოლნმა ნამდვილად შეძლო, უკეთ აეხსნა საკუთარი ხალხისთვის, რისთვის იბრძოდა

34. ამერიკელი ისტორიკოსი. პრინსტონის უნივერსიტეტის პროფესორი, სამოქალაქო ომის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი მკვლევარი, 15-ზე მეტი წიგნის ავტორი, მათ შორის: *Battle Cry of Freedom: The Civil War Era* (1988), რომლისთვისაც მიიღო პულიცერის პრემია. ასევე, მას ეკუთვნის წიგნები: *The War That Forged a Nation: Why the Civil War Still Matters* (2015); *Crossroads of Freedom: Antietam (Pivotal Moments in American History)* (2002); *Atlas Of The Civil War* (2005); *Why the Confederacy Lost* (1993) (Tanaavtori); *This Mighty Scourge: Perspectives on the Civil War* (2009); *For Cause and Comrades: Why Men Fought in the Civil War* (1998); *Hallowed Ground: A Walk at Gettysburg* (2003); *Drawn with the Sword: Reflections on the American Civil War* (1997); *Ordeal by Fire: The Civil War and Reconstruction* (1982).

კაეშირი, რაც ვერ შეძლო ჯეფერსონ დევისმა.

ომის მეორე ნახევარში ჩრდილოელთა სამხედრო ხელმძღვანელობამ ჩამოაყალიბა გამარჯვებისთვის საჭირო შეკრული ერთიანი სტრატეგია, რომლის მთავარი მიზანი იყო კონფედერატების არმიების დამარცხება, თუმცა ეს ყოველივე გადაიზარდა კონფედერატების საომარი რესურსების განადგურების სტრატეგიაში, მათ შორის, მონობის მოსპობა. ამ დროისთვის გენერალი გრანგი დაინიშნა ჩრდილოეთის ძალების მთავარსარდლად, შერმანი მის მარჯვენა ხელად იქცა, ხოლო შერიდანი კი იყო გრანგის ერთ-ერთ ყველაზე მძიმე და აგრესიული შეტევების განხორციელებით ცნობილი საველე მეთაური. სწორედ სამხედრო (გრანგი, შერიდანი, შერმანი) და პოლიტიკური (ლინკოლნი) ხელმძღვანელობის ასეთი ოპერატიული კომბინაცია ხსნის სამხრეთის დამარცხებას.

თუ ერთი წინადადებით მომიწევს სამხრეთის დამარცხების ახსნა, მე ვიგყოფი, რომ ეს მოხდა ძალიან ცუდი სამხედრო ლიდერების გამო: ალბერტ სიდნი ჯონსტონი, ბორეგარი, ბრექსტონ ბრეგი, ჯონ პემბერტონი, ჯომეუ ჯონსტონი და ჯონ ბელ პუდი, ასევე, შედარებით წოდებრივად ქვემდგომი ლეონიდას პოლკი, უილიამ ჰარდი და ჯომეუ უილერი.

პოლკისა და ჰარდის სახით, თქვენ წინაშე არიან ოფიცრები, რომლებიც განგებ ცდილობდნენ ძირის გამოთხრას მათი მეთაურის, გენერალ ბრექსტონ ბრეგისთვის; უილერის სახით თქვენ წინაშეა მეორეხარისხოვანი გენერალი, რომელიც სულ მცირე ორი შემთხვევისას, 1863 წელსა და 1864 წლის შემოდგომაზე, არ დაემორჩილა მისი ხელმძღვანელი ოფიცრის ბრძანებებს. ბორეგარისა და ჯონსტონის სახით, თქვენ წინაშეა ორი გენერალი, რომელთაც არ ჰქონდათ სურვილი ემუშავათ საკუთარ მთავრობასთან. პუდი და ბრეგი არსებითად არაკომპეტენტური სამხედრო მეთაურები იყვნენ. გენერალ ალბერტ სიდნი ჯონსტონს კი, ფორგ ღონელსონის დაცემის შემდეგ, მუდმივად ეტყობოდა თვითდაჯერებულობის ნაკლებობა.

ნება მომეცით, განსაკუთრებით აღენიშნო, რომ გემოთ ჩამოთელილი თითოეული გენერალი დასაველეთში იბრძოდა.

ომი დასაველეთში კონფედერაგებმა წააგეს, ხოლო კავშირმა – მოიგო. არ მესმის, საერთოდ შესაძლებელია თუ არა აქ რაიმე კითხვის დასმა, იმდენად ცხადია ყველაფერი. ომის საკვანძო მნიშვნელობის თეატრში კონფედერაგებს ელემენტარულად არ ჰყავდათ კომპეტენტური მმართველი გენერალი.

35. ამერიკელი ისტორიკოსი, მკვლევარი, სამოქალაქო ომზე დაწერილი არა ერთი წიგნის ავტორი, მათ შორის: *Two Great Rebel Armies: An Essay in Confederate Military History* (1996) სადაც საინტერესოა ახსნილი კონფედერაციის დამარცხების მიზეზები. განსაკუთრებით პოპულარულია მისი წიგნები: *John Bell Hood and the War for Southern Independence* (1982); *The road past Kennesaw: The Atlanta Campaign of 1864* (1972); *Virginia Military Institute Alumni in the Civil War, In Bello Praesidium* (1999); *Atlanta 1864: Last Chance for the Confederacy (Great Campaigns of the Civil War)* (2001).

რეალურად შეიძლება დაისვას ორი საინტერესო შეკითხვა: რატომ ვერ შეძლო სამხრეთმა დამოუკიდებლობის მოპოვება ან მისი შენარჩუნება? რატომ დაკარგა სამხრეთმა არა მხოლოდ დამოუკიდებლობის, არამედ იმ პირობებზე გემოქმედების პრეტენზია, რომელთა მიხედვით უნდა მომხდარიყო ომის შემდგომი რეკონსტრუქცია და კავშირთან შეერთება? ანუ რამ გამოიწვია სრული კაპიტულაცია, გოგალური მარცხი?

მეორე შეკითხვაზე პასუხი შეიცავს ორი ასპექტის კომბინაციას. პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ სამხრეთში არსებული პოლიტიკური კულტურა მრავალი ადამიანისთვის (მათ შორის, მშვიდობიანი მოლაპარაკების მოსურნე კონფედერაციის პოლიტიკური ლიდერებისთვის) საკუთარი მისწრაფებების კარგად გამოხატვას ართულებდა. პირიქით, ჯეფერსონ დევისს, როგორც პრემიდენტს, შეეძლო განეგრძო დაქინებული მოთხოვნა, რომ მშვიდობა მხოლოდ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ დამყარდა. რეალურად ორპარტიულ პოლიტიკურ სისტემაში, დევისი შესაძლოა ეიძულებინათ, გეწოლის შედეგად წასულიყო კომპრომისზე.

პასუხის მეორე ნაწილი კი ასეთია: კონფედერაციის მთავარი სამხედრო ლიდერები – ბორეგარდი, ლი, ჯომეუ ჯონსტონი – ცდილობდნენ თავიანთი სამხედრო წარმატებების მაქსიმალურად გამყარებას, რომელთა წყალობით სამხრეთს საშუალება მიეცემოდა, კავშირს უკან დაბრუნებოდა გარკვეულწილად საკუთარი პირობებით. მაგრამ სამხედრო შეცდომებმა 1865 წლის გვიან ზამთარსა და ადრე გაზაფხულზე წალეკა კონფედერაციის პოზიციები ვირჯინიასა და კაროლინაში.

ამან დააჩქარა კოლაფსი, რომელიც იმაზე მალე მოხდა, ვიდრე მოსალოდნელი იყო. კონფედერაციის მთავრობისთვის საბოლოოდ სამშვიდობო მოლაპარაკებების მოთხოვნის შანსებიც გაქრა.

36. ამერიკელი სამხედრო ისტორიკოსი, ოპაიოს უნივერსიტეტის პროფესორი, განსაკუთრებით ცნობილია სამოქალაქო ომზე დაწერილი მისი გამოკვლევა: *The Hard Hand of War: Union Military Policy Toward Southern Civilians 1861-1865* (1995).

მე და ჩემმა თანამშრომლებმა ჩვენს წიგნში – „რატომ წააგო სამხრეთმა სამოქალაქო ომი?“ – წინ წამოვწიეთ ჩვენი თეორია, რომლის მიხედვით, კონფედერაგებმა სამოქალაქო ომი წააგეს იმიტომ, რომ რეალობაში საკმარისად არ სურდათ ამ ომის მოგება. დამარცხება იყო კოლექტიური საბრძოლო სულისკვეთების დაკარგვის შედეგი. თუმცა, საკითხში გარკვეულ კოლეგებთან დისკუსიებში იძულებული ვიყავი, მეღიარებინა: სამხრეთელ ხალხს გამარჯვებისთვის საჭირო და არსებითი სულისკვეთება რომ ჰქონოდა, ისინი უნდა ყოფილიყვნენ განსხვავებული ხალხი, სხვანაირები, ვიდრე იყვნენ სინამდვილეში. ასე რომ, ამ თვალსაზრისით, გამარჯვება სამხრეთისთვის საბოლოოდ წარმოუდგენელი იყო.

37. ამერიკელი ისტორიკოსი, მისურის უნივერსიტეტის პროფესორი, სამოქალაქო ომის მკვლევარი, ავტორი წიგნებისა: *How the North Won: A Military History of the Civil War* (1991); *Shades of Blue and Gray: An Introductory Military History of the Civil War* (1997); განსაკუთრებით ცნობილია მისი: *Why the South Lost the Civil War* (1991) (თანაავტორი).

სამხრეთმა სამოქალაქო ომი რამდენიმე ფაქტორის გამო წააგო. პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, რომ ჩრდილოეთის წინააღმდეგ ომის მოსაგებად მას იმთავითვე სუსტი საფუძველი ჰქონდა. ჩრდილოეთის მოსახლეობა 22 მილიონზე მეტ ადამიანს შეადგენდა, მაშინ, როდესაც სამხრეთის მოსახლეობა იყო 9,5 მილიონი, მათგან 3,5 მილიონი – მონა. ომის საწარმოებლად მონების გამოყენება შეიძლებოდა პლანტაციებში მუშაობით და ინდუსტრიულ სექტორში, ასევე, შესაძლებელი იყო მათი ჩართვა კონფედერაციის არმიაში, თუმცა, ამ დანიშნულებით სამხრეთელებმა ისინი საერთოდ არ გამოიყენეს.

ასე რომ, თუ სამხრეთს სურდა გამარჯვება, მას უნდა მოეგო ხანმოკლე ომში, მყისიერად და სწრაფად მიეყენებინა დარტყმები ჩრდილოეთისთვის, თანამედროვე ენაზე რომ ვთქვათ, შეტევითი ბლიცკრიგი უნდა განეხორციელებინა. მაგრამ კონფედერატებმა სამხედრო-სტრატეგიულ მიზნად დაისახეს საკუთარ გერიგორიაზე გამაგრება და თავდაცვა. 1861 წელს, როდესაც სამხრეთში საკმაოდ მაღალი საბრძოლო ენთუზიაზმი და მოტივაცია იყო, მას აკლდა აუცილებელი სახსრები და გამბედაობა, მტკიცე სურვილი, განეხორციელებინათ შეტევითი ოპერაციები, რომელიც უნდა მოჰყოლოდა ისეთ წარმატებულ ბრძოლებს, როგორებიც იყო: პირველი მანასასი აღმოსავლეთში და უილსონს კრიკი და ლექსინგტონი დასავლეთში.

მიუხედავად იმისა, რომ სამხრეთმა 1861 წელს ბრძოლის ველზე მოპოვებული წარმატებები ვერ განამტკიცა, მან შეძლო 1862 წელს ჩრდილოეთიდან წამოსული გალდის უკუგდება და უკან არ დაიხია. 1862 წლის ივნისის მეოთხე კვირასა და სექტემბრისთვის ბოლო დღეების ჩათვლით სამხრეთმა რეალურად უკუაგდო ჩრდილოეთი და მტკიცედ გაიჭრა წინ, ფართო ფრონტის

38. ამერიკელი მკვლელი, აშშ-ის ეროვნული პარკების სამსახურის ყოფილი მთავარი ისტორიკოსი, სამოქალაქო ომზე დაწერილი რამდენიმე წიგნის ავტორი, მათ შორის: *Receding Tide: Vicksburg and Gettysburg- The Campaigns That Changed the Civil War* (2010) (Tanavtore); *The Five Forks Campaign and the Fall of Petersburg: March 29 - April 1, 1865* (2014); *Fields of Honor: Pivotal Battles of the Civil War* (2007).

ხაზზე, ვირჯინიის საზღვრებიდან ინდიელთა გერიგორიების დაბლობების ჩათვლით. ამასობაში კი, საზღვარგარეთ, ბრიტანელები ემზადებოდნენ მათთვის სასწრაფო სამხედრო დახმარების გასაწევად, თუ ჩრდილოეთი უარს იგყოფდა კონფედერაციის აღიარებაზე. მაგრამ დაწყებული ენტიგამიდან დამთავრებული ფერივილით, ყოველივე ეს ჩაიშალა და კონფედერატების ნამდვილი წარმატების პიკმა უმედეგოდ ჩაიარა.

ჩრდილოეთში 1864 წლის საპრემიერენტო არჩევნების მოახლოებასთან ერთად, კონფედერატებს კვლავ მიეცათ ომის მოგების ახალი შანსი, თუ ვირჯინიის, ჯორჯიისა და ე.წ. ყურის სანაპიროს სამხრეთის ჯარები წარმატებით შეეწინააღმდეგებოდნენ ჩრდილოელებს და გენერალ გრანგის მიერ წამოწყებულ სამხრეთის რესურსების გამოუფიქრებელ ომს (რომელსაც საკმაოდ მაღალი მსხვერპლი მოჰქონდა ვირჯინიაში). ასეთ შემთხვევაში საკმაოდ მაღალი ალბათობა არსებობდა, როგორც თავად პრემიერენტი ლინკოლნი აღიარებდა ბაჟსულში, მისი ადმინისტრაციის პოპულარობის დაღმასვლის და ნოემბრისთვის დამარცხების. ამასობაში ადმირალ დეივიდ გლაზგო ფარაგუტმა წარმატებას მიაღწია მობილის ყურეში 2 სექტემბერს; გენერალმა შერმანმა შეძლო ატლანტის აღება; 19 ოქტომბერს კი ვირჯინიაში, სილარ კრიკთან გენერალმა შერიდანმა შთაბეჭდავი გამარჯვებას მიაღწია გენერალ ჯუბალ ერლის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ყოველივე ამის ფონზე ლინკოლნი შთაბეჭდავი გამარჯვებით აირჩიეს.

ამ პასუხებზე დაყრდნობით თუ ვიმსჯელებთ, ნათელია, რომ სამხრეთს შეეძლო ამ ომში მოგება, თუ მას ეყოლებოდა მეტი და უკეთ შეიარაღებული ჯარისკაცები, რომელთაც უფრო კომპეტენტური, ნიჭიერი გენერლები და პრემიერენტი უხელმძღვანელებდათ; თუ სამხრეთს ექნებოდა მკვეთრად გამოხატული ერთიანი მიზანი და იქნებოდა უფრო აგრესიული და ეყოლებოდა სხვა მეტოქე.

ამ უკანასკნელი გარემოების მნიშვნელობის გაუთვალისწინებლობა არ შეიძლება. ომის დასასრულისკენ ლინკოლნი და მისი ძლევამოსილი არმია უმაღლესი ღონის ოსტატობით აწარმოებდნენ ომს გრანგის მარტივი სტრატეგიის მიხედვით. როგორც

ისტორიკოსმა უილიამ ჩ. დეივისმა მცირე დასკვნაში აღნიშნა:
„ჩრდილოეთმა მოიგო ომი.“

ბენერალი რობერტ ლი – „ღმერთიკაცი“

თუ უბრალო მოკვლავი?

ლის აღმერთებდნენ მშობლიურ ვირჯინიაში, მას უყურებდნენ, როგორც „ღმერთიკაცს“, ადამიანს ნაკლისა და შეცდომების გარეშე. ომის პერიოდში იგი სამხრეთელთა სათაყვანებელი გენერალი და მათი დამოუკიდებლობის იმედი გახდა. კონფედერაციის თეთრკანიანი პროტესტანტული აღმსარებლობის მქონე მოსახლეობისთვის იგი იყო წმინდანი, მასში ხედავდნენ ადამიანს, რომელიც ნათლად გამოხატავდა სამხრეთის კულტურის უპირატესობას ჩრდილოეთთან მიმართებაში.

რობერტ ლისა და უილის გრანტის დაპირისპირება ცდება ორი გენერლის დუელს. ეს იყო ორ განსხვავებულ კულტურაში აღზრდილი ადამიანების დაპირისპირება, დიამეტრალურად განსხვავებულ ფასეულობათა კონფლიქტი. გრანტი ჩრდილოეთის კომერციული, ურბანული სამყაროს, ე.წ. *self made man*³⁹ კულტურის წარმომადგენელია, ხოლო ლი იყო სამხრეთის წარმატალი არისტოკრატიული ეპოქის სიმბოლო.

მთელი ცხოვრება ლი გამორჩეულად მაღალი მორალურ-მნეობრივი ნორმების დაცვისკენ მიისწრაფოდა. მას ჰქონდა მოეაღებობისა და ღირსების განსაკუთრებული გრძნობა, საქმისადმი ერთგულება და თვითკონტროლის უნარი. ბევრი თანამედროვე მის პიროვნულ თვისებებს სამაგალითოდ და მისაბაძად მიიჩნევდა. მწერლები, რომლებიც სამოქალაქო ომის შემდეგ იყავდნენ ე.წ. კონფედერაციის მიერ „წაგებული საქმის“⁴⁰ იდეას, აღწერდნენ ლის, როგორც სამხედრო გენიოსს, რომელიც

39. ადამიანი, რომელიც საკუთარი აქტიური შრომითა და განათლებით მიაღწევს სასურველ მიზნებს, საკუთარი ძალისხმევით შემდგარი პიროვნება, წარმომავლობისა და მაღალი სოციალური სტატუსის დამხმარე ფაქტორის გარეშე. გერმინი ხშირად გამოიყენება ამერიკის ისტორიაში და გამოხატავს ამერიკული ყოფის ფენომენს. გერმინი გულისხმობს ამერიკის უნიკალურობას, სადაც ნებისმიერ ადამიანს, ემიგრანტს თუ არაემიგრანტს, რასობრივი თუ სოციალური კუთვნილების მიუხედავად, შეუძლია მიაღწიოს წარმატებას და წინსვლას ცხოვრებაში დროისა და ფულის გონივრული დამოკების, საკუთარი შრომის, მონღომებისა და აქტიური ცხოვრების შედეგად.

40. სამოქალაქო ომის შეფასების პროსამხრეთული ინტერპრეტაცია, რომლის მიხედვითაც ხდება ომის წინანდელი, ე.წ. ძველი სამხრეთის, რომანტიზაცია და იდეალიზაცია, სექსისისა და ომის დაწყების დასაბუთებული გამართლება. სამხრეთის ომში დამარცხების დრამატიზება და ამ მოვლენის გრაფიკული კუთხით წარმოჩენა.

თავის თავში კრებდა ძველი სამხრეთული კულტურის საუკეთესო თვისებებს. 1880-იანი წლების ბოლოს ამერიკაში ლის ბევრი უკვე ეროვნულ გმირად აღიარებდა. ომის ევგერანი, კავშირის ყოფილი ოფიცერი, ფრენსის ადამსი თავის ოპონენტს მოიხსენიებდა, როგორც მისაბაძ ადამიანს – „ჩენს ერთ-ერთ წმინდა კაცს“. ისტორიაში, მართლაც, იშვიათია მოწინააღმდეგისგან ასეთი პატივისცემა, პრაქტიკულად, სრული პატივისცემა. სკულპტორები და მხატვრები გამოსახავდნენ ლის, როგორც კეთილშობილ, დიდსულოვან ადამიანს, მშვენიერი, დიდებული იერით. დაგლას ფრიმენმა შექმნა გენერალ ლის საკულტო ბიოგრაფია, რომელშიც პულიცერის პრემია დაიმსახურა. უინსტონ ჩერჩილი კი ლის შესახებ ასეთი ამრის გახლდათ: „ერთ-ერთი ყველაზე შესანიშნავი ამერიკელი, რომელსაც კი ოდესმე უცხოვრია“. ანალოგიური პოზიტიური პათოსით ახასიათებდნენ მას ამერიკის გამოჩენილი პრეზიდენტები თეოდორ რუზველტი, ვუდრო უილსონი და ლუიგ ეიზენჰაუერი.

თუმცა, ასევე, აღსანიშნავია ისიც, რომ ძველი სამხრეთის კულტურაში ლეგალურად არსებული მონობის ინსტიტუტი დიდ ზიანს აყენებდა ლის სახელს ამერიკელთა მეხსიერებაში. მიუხედავად მონობისადმი გენერლის პირადი არაერთგვაროვანი დამოკიდებულებისა, ხშირად მას, პირველ რიგში, მონათმფლობელობის დამცველადაც იხსენებდნენ.

სამოქალაქო ომის დასასრულისთვის ამერიკელთა უმრავლესობა რობერტ ლის და უილის გრანგს გმირებად აღიქვამდა. ამ ორი გენერლის რეპუტაცია და იმიჯი შემდგომი 150 წლის განმავლობაში მუდმივად იყო საინტერესო, წინააღმდეგობრივი დისკუსიების თემა. ეს გენერლები სიმბოლურად განასახიერებდნენ ორ განსხვავებულ კულტურას, ორ ნაციას, ორ სახელმწიფოს, რომელიც დაუპირისპირდა ერთმანეთს სამოქალაქო ომში. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ორივე საკუთარი ხასიათითა და ცხოვრებისეული გზით თავისი რეგიონის გრადიციებს, წარსულსა და თვითმყოფადობას გამოხატავდა. ლი სამხრეთის არისტოკრატიული კულტურის, სამხრეთული ჯენტრის წარმომადგენელი იყო, ხოლო გრანგი – ჩრდილოელი, იანკი.

ომის შემდგომ სამხრეთში ლის პიროვნება თითქოს ლოგიკუ-

რად ხსნიდა ე.წ. წაგებული საქმის ფენომენს. სამხრეთელთათვის ლი თავად იყო ის ცოცხალი არგუმენტი, რომელიც ცხადყოფდა, რომ მართალი საქმისთვის ბრძოლა ყოველთვის გამარჯვებით არ სრულდება. დანარჩენი ნაციისთვის კი ლი გახდა გრაგიკული გმირი, რომელმაც საუკეთესო, დიდებული და კეთილშობილური თვისებები მოახმარა ცუდ მიზანს. ამერიკელთა მეხსიერებაში ლის სახელი კიდევ უფრო მყარად დამკვიდრდა მას შემდეგ, რაც დაიწყო სამოქალაქო ომის იდენტიფიცირება ვირჯინიასთან. ლი და კონფედერაციის ერთი კონკრეტული ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია სამხრეთის დამარცხების სიმბოლო გახდა.

დროთა განმავლობაში ლის ხატება თვით მის ცხოვრებაზე უფრო დიადი გახდა. ის იყო ადამიანი, რომელიც არც ერთხელ არ შეწინააღმდეგებია დელას, ბრწყინვალე სტუდენტი, უნაკლო ხასიათის მქონე პიროვნება. ის იყო ოფიცერი, რომელსაც საზოგადოების წარმოდგენით, ძლიერ უყვარდა ქვეყნის ერთიანობა, მათზე მეტად, ვინც მხარი დაუჭირა სეცესიას. მისი ნაბიჯი, შეერთებოდა სეცესიას, წარმოდგენილი იყო, როგორც განსაკუთრებით მგანჯველი გადაწყვეტილება. ეს იყო გაცილებით რთული ნაბიჯი, ვიდრე სამხრეთის დანარჩენი ოფიცრების არჩევანი. ლის საკუთარ თავთან კონფლიქტში შესვლა მოუწია რომ გადაეწყვიტა, თუ ვის მხარეს იბრძოლებდა – მშობლიური ვირჯინიის თუ ფედერალური არმიის?

ლის წარმოაჩენდნენ, როგორც ომის ღმერთს, მას ადარებდნენ ცეზარს, ფრიდრიჰ დიდსა და ჯონ ჩერჩილს, ჰერცოგ მალბოროს. იგი იყო გენიალური ტაქტიკოსი, რომელიც იშვიათად ან საერთოდ არ უშვებდა საკუთარი ბრალეულობით გამოწვეულ შეცდომებს გეგისბურგი? – იკითხავთ თქვენ. გეგისბურგი წაგებული იყო იმის გამო, რომ მისმა დამხმარე ოფიცრებმა არ გაამართლეს მისი ნდობა. როგორც სტრატეგოსმა და სარდალმა, მან აჯობა გრანტს 1864-65 წლების რიჩმონდის კამპანიაში, მაგრამ ვირჯინიის არმია შთანთქა შეგევაზე გადმოსულმა კავშირის ჯარისკაცების გაღლებმა, რომლებიც სიკედილისთვის გაწირა მათმა მეთაურმა გრანტმა.

საუკუნის განმავლობაში ისტორიები, რომლებიც ქმნიდნენ ლის მითოლოგიებულ თუ რეალისტურ სახეს, მეორედებოდა

ბიოგრაფიებსა და გამოკლევებში. მწერალთა წარმოდგენაში ლი იყო იდეალური მშობელი და მეუღლე, თავგანწირვისა და პუმანურობის სიმბოლო, საქციელის მიხედვით, მას ამსგავსებდნენ ჯორჯ ემინგტონს, ხოლო ლის ცხოვრებისეულ კოდექსსა და მორალურ საფუძვლებს იესო ქრისტეს ქადაგებებთან აიგივებდნენ.

რატომ ეკავა გენერალ ლის სახელს ასეთი დიდი და გამორჩეული ადგილი ამერიკელთა მეხსიერებაში? ეს ძალიან რთული საკითხია, ცალკე საკვლევი თემაა და მასზე მარტივი, ცალსახა პასუხი არ არსებობს. ალბათ, ამ ფაქტს სრულყოფილად ვერ ახსნის თუნდაც მისი პიროვნული თვისებები ან მხედართმთავრული ნიჭიერება. ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, ობიექტური თუ სუბიექტური ფაქტორების ზეგავლენით, ლის პიროვნება იქცა მითოლოგიზებულ ისტორიულ პერსონაჟად. იმავდროულად, სინამდვილეშიც იგი იყო ძალიან პარადოქსალური და წინააღმდეგობრივი პიროვნება.

საინტერესოა, რომ სამოქალაქო ომის დასაწყისში ლი საერთოდ არ ყოფილა სამხრეთელთათვის პირველხარისხოვანი სამხედრო კერპი. კონფედერაციის ცალკეული ოფიცრები, მათ შორის, სთონუოლ ჯექსონი, ხანდახან აღემატებოდნენ კიდეც ლის პოპულარობას. ალბათ, მართებული იქნება, თუ ვიგყვით, რომ სწორედ ჯექსონი იყო ომისდროინდელი კონფედერაციის ყველაზე პოპულარული გმირი. მას გარკვეულწილად ხელი შეუწყო მისმა გრაფიკულმა გარდაცვალებამაც. 1870-იან წლებამდე ლის სახელი მაინცდამაინც არ ასოცირდებოდა დაუმარცხებელ და უძლეველ სამხედრო მეთაურთან. ადრეული პერიოდის ბიოგრაფები და ისტორიკოსები, როგორც სამხრეთში, ისე ჩრდილოეთში, აკრიტიკებდნენ მას დაშვებული სერიოზული შეცდომებისა და არასწორი გათვლების გამო. ომის დასრულების შემდეგ, რამდენიმე წელი სწორედ ლის ბრალდებოდა გეგისბურგის მარცხი და არა მის ოფიცერს ჯეიმს ლონგსტრიგს.

1870-1885 წლებში ლის პიროვნებამ ახალი შტრიხები შეიძინა. დაიწყო მისი ერთგვარი „კანონიზაციის“ პროცესი. მას უკვე წარმოაჩენდნენ, როგორც კონფედერაციის ყველაზე გამორჩეულ სამხედრო ლიდერს, ბრძოლის ველზე დაუმარცხებელ სარდალს. სამხრეთში მისი პოპულარობა ისე გაიზარდა, რომ 1900 წლის-

თვის იგი რეგიონალური მასშტაბით ყველაზე პოპულარულ ამერიკელად ითვლებოდა და აღემატებოდა ჯორჯ ვაშინგტონის სახელსაც კი. 1907 წელს ლის დაბადების დღისადმი გამართული ღონისძიებები მნიშვნელოვან, ერთგვარ საკრალურ მოვლენად იქცა, რომელსაც აშკარა რელიგიური დატვირთვაც ჰქონდა. ლის პიროვნების ხსოვნაში სამხრეთელებმა გააერთიანეს საკუთარი რელიგიური და კულტურული სენტიმენტები. ლის 100 წლის იუბილემ პრეზიდენტმა თეოდორ რუზველტმაც წარმოთქვა სიტყვა, რომელშიც გამოხატა ამერიკელთა უდიდესი ნაწილის განწყობა ლის პიროვნებასთან დაკავშირებით. რუზველტმა მკაფიოდ აღნიშნა ლის, როგორც „გენერლის, გამორჩეულ თვისებებზე, მის უდრეკ სიმამაცესა და პროფესიონალურ მეთაურობაზე.“

1900-იანი წლების დასაწყისში, ვიდრე პირველ მსოფლიო ომამდე, ლი გახდა ეროვნული გმირი. პროგრესივიზმის ეპოქის ცნობილმა პრეზიდენტებმა თეოდორ რუზველტმა და ვუდრო უილსონმა მას უწოდეს ბრწყინვალე ნაციონალისტი, რომელიც მორჩილად შეეგუა დამარცხებას და ომის შემდგომ პერიოდში ხელი შეუწყო ქვეყნის ერთიანობის აღდგენის პროცესს. 1920-იანი წლების ცნობილი პრეზიდენტის კალვინ კულიჯის ინიციატივით, 1925 წელს, ლის სახელობის 50-ცენტიანი მონეტა მოიჭრა, რომელზეც სახელოვან გენერალთან ერთად სთოუნუოლ ჯექსონიც იყო გამოსახული. მონეტის ბურგზე კი შემდეგი წარწერა დაიგანეს: „სამხრეთელი ჯარისკაცის სიმამაცის მოსაგონრად“.

1950-იანი წლების ამერიკის პრეზიდენტმა, მეორე მსოფლიო ომის გმირმა, დუაიგ ეიზენჰაუერმა ერთხელ ნაციონალურ ტელევიზიაში განაცხადა, რომ მის ოთახში კედელზე ჩამოკიდებულ ოთხი დიდებული ამერიკელის პორტრეტებს შორის ერთერთია ლი. ეიზენჰაუერის შეფასებით: „...ლი იყო ჩვენი ნაციის მიერ შობილი ერთ-ერთი ყველაზე ნიჭიერი ადამიანი... უკიდურესად თავდაუზოგავი... კეთილშობილი როგორც ლიდერი და როგორც ადამიანი, უმწიკლო რეპუტაციის მქონე, როგორც ვგებულობ ჩვენი ისტორიის ფურცლებიდან. ღრმად მწამს და ღიად ვაცხადებ, რომ: იმ ნაციის სულსა და სულისკეთებას, რომელსაც ლის მასშტაბის პიროვნებები ჰყავს, ვერასდროს დაიმორჩილებენ. იქიდან გამომდინარე, რომ თანამედროვე

ამერიკელი ახალგაზრდები მოინდომებენ, მიბაძონ მისი ხასიათის ამ იშვიათ თვისებებს... ჩვენ ამ სახიფათო დროს, დაყოფილ სამყაროში, გაეძლიერდებით და შევინარჩუნებთ ჩვენს თავისუფლებისმოყვარეობას.” ამგვარად, ეიზენჰაუერი არ ყოფილა პირველი და უკანასკნელი პრეზიდენტი, ვინც ასეთ დამოკიდებულებას გამოხატავდა ლისადმი.

1880-იანი წლების პერიოდში მწერლები ხშირად წინა პლანზე წამოწევენ გენერლის წინაპრებისა და საგვარეულო გრადიციების თემას. ამ მხრივაც ლის ბიოგრაფია მთამბეჭდავი იყო. გენეალოგიის ზოგიერთი მკვლევარი ლის საგვარეულოს ბრიგანული პერიოდის ისტორიას უილიამ დამპყრობლის პერიოდიდანაც კი იწყებდა. გენერლის ადრეული ბიოგრაფიების ავტორები ყოველთვის აკეთებდნენ აქცენტს რიჩარდ ლიმე, რომელმაც დააფუძნა საგვარეულო დინასტია ვირჯინიაში. იგი მცირეწლოვანი ჩამოვიდა ამერიკაში და ვირჯინიის კოლონიის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში დასახლდა. შემდგომ მსახურობდა ცნობილი ინგლისელი გუბერნატორის უილიამ ბერკლის დაქვემდებარებაში.

დროის გასვლასთან ერთად, ლის ერთიანი ოჯახი ორ კლანად გაიყო, რომლებიც კოლონიური პერიოდის ვირჯინიის მთავარ არისტოკრატიულ საგვარეულოებს წარმოადგენდნენ. სტრატფორდელი ლის საგვარეულოს წევრები უფრო სამოგადოებრივ საქმიანობაში იყვნენ ჩაბმულები, მათი ოჯახის ორმა წევრმა ხელი მოაწერა ამერიკის დამოუკიდებლობის დეკლარაციას. სწორედ ამ შგოს ეკუთვნოდა 1807 წელს სტრატფორდ პოლში დაბადებული რობერტ ლი. მისი მშობლები ძირძველი ვირჯინიული საგვარეულოების წარმომადგენლები იყვნენ და რობერტიც ამ ატმოსფეროში იზრდებოდა. გენერლის მამა, ჰენრი ლი, ზედმეტსახელად „კავალერისტი ჰარი“, ამერიკის დამოუკიდებლობისთვის მებრძოლი გმირი იყო, მსახურობდა როგორც კონგინენტალურ კონგრესში, ისე კონსტიტუციით დაფუძნებულ პირველ კონგრესში, იყო, ასევე, ვირჯინიის გუბერნატორიც. რობერტის აღზრდით, ძირითადად, მისი დედა იყო დაკავებული. მან ადრეული ასაკიდანვე ჩაუნერგა შვილს დისციპლინისა და მოთმინების უნარები, სიყვარული და რელიგიურობა.

ხშირად შეილებს მემკვიდრეობით გადმოეცემათ წინა თაობების საუკეთესო თვისებები. სწორედ ასე მოხდა ლის შემთხვევაში. რობერტმა დედისგან მიიღო მიმზიდველი გარეგნობა, ხოლო მამისგან – ფიზიკური ძალა და პასუხისმგებლობის გრძნობა, რომლითაც გამოირჩეოდა პენრი ლი და რაც თავის დროზე არა ერთხელ აღუნიშნავს ამერიკის პირველ პრეზიდენტს ჯორჯ ვაშინგტონს.

მამისა და ძმების არყოფნისას დიდ ოჯახს, ფაქტობრივად, 12 წლის ლი პაგრონობდა. იგი დიდი მზრუნველობით უწეოდა დედას და დებს, რომელთაც სუსტი ჯანმრთელობა ჰქონდათ.

იგი ვესტ პოინტის სამხედრო აკადემიაში სწავლისას გამოირჩეოდა სანიმუშო ყოფაქცევით, მაღალი აკადემიური მოსწრებით და ყოველთვის იმსახურებდა თანაკურსელების პატივისცემასა და სიმპათიას.

1831 წელს ლიმ იქორწინა ჯორჯ ვაშინგტონის შთამომავალზე – მერი ენ რენდოლფ კასტისზე, ჯორჯ ვაშინგტონ პარკ კასტისის ქალიშვილზე. იგი იყო ჯორჯ ვაშინგტონის ნაშვილები შვილიშვილი. ლი ყოველთვის უდიდეს პატივს სცემდა ჯორჯ ვაშინგტონს და აიღებდა მის დამსახურებას ქვეყნის წინაშე. ამერიკის პირველი პრეზიდენტის შთამომავლობასთან დამყარებული ნათესაური კავშირი განსაკუთრებით კვებავდა ლის პაგრიოტულ განცდებს.

ომის დაწყების წინ, პრეზიდენტმა ლინკოლნმა მდივან ფრენსის ბლერის მეშვეობით, ლის ვაშინგტონის დასაცავად მობილიზებული ფედერალური არმიის სახმელეთო ძალების მეთაურობა შესთავაზა. დადებითი პასუხი მოსალოდნელი იყო, ლი მხარს უჭერდა ქვეყნის ფედერალურ მოწყობას, ბოროტებად მიიჩნევდა მონობას და არ უჭერდა მხარს სეცესიას. „არც ჩრდილოეთი, არც სამხრეთი, არც აღმოსავლეთი, არც დასავლეთი, მხოლოდ ფართო კავშირი მთელი თავისი ძლიერებით“, – აცხადებდა ლი, მიუხედავად იმისა, რომ არ თანაუგრძნობდა სეცესიას და არც მოახლოებული ომის ამბავი ახარებდა. „...მე არ შემძლია მონაწილეობა მივიღო სამხრეთ შტატებში შეჭრაში“. იგი დამწუხრებული დაბრუნდა მშობლიურ ვირჯინიაში, რათა მასთან ერთად გაეზიარებინა არსებული ხვედრი. ლი წერდა საკუთარ ვაჟს: „მე

ეფიქრობ, რომ ჩრდილოეთი თავისი ქმედებებით შეურაცხყოფს სამხრეთს. ეგრძნობ აგრესიას და მსურს, ყველაფერი გააკეთო, რომ წინ აღუდგე მას. ეს არის პრინციპი, რომელსაც მე ვიყავ არც პირადი და არც ინდივიდუალური სარგებლის გამო. როგორც ამერიკის მოქალაქე, მე ელოცულობ ჩემი ქვეყნისთვის და მისი აყვავებისთვის, თუმცა მზად ვარ, დავიცვა თითოეული მისი შტატი⁴¹, რომლის უფლებებსაც რაიმე დაემუქრება.” საერთოდაც, აღსანიშნავია, რომ როდესაც ჩრდილოეთმა სეცესია კავშირისადმი აგრესიის გამოვლენის ფაქტად ჩათვალა და ლინკოლნმა სამხრეთში ინტერვენციისთვის ფედერალური მთავრობისადმი ლოიალურ შტაგებში მობილიზაცია გამოაცხადა, დაწყებული სეცესია სამხრეთელებმა აღიქვეს არა იმდენად როგორც მონობის დაცვის კამპანია, არამედ საკუთარი სამშობლოს, საკუთარი შტატისა და მისი ხელშეუხებელი უფლებებისა და სუვერენიტეტის დაცვისთვის გადადგმული ნაბიჯი.

მაღე ლიმ თავისი სამსახური შესთავაზა კონფედერაციის პრეზიდენტ ჯეფერსონ დევისს, რომელმაც მას თავდაპირველად ბრიგადის, შემდეგ კი სრული გენერლის წოდება მიანიჭა. ომის პირველ ეტაპზე ლი ხელმძღვანელობდა რეგულარული სამხედრო ფორმირებების ჩამოყალიბებას მშობლიურ შტატში. 1862 წლის მაისში სათავეში ჩაუდგა დასავლეთ ვირჯინიაში მყოფ სამხრეთის არმიას. მისი პირველივე ოპერაცია წარუმატებელი იყო, თუმცა ეს გამოიწვია სხვადასხვა სახის რესურსის ნაკლებობამ და გარკვეულმა არახელსაყრელმა ობიექტურმა გარემოებებმა. ამის შემდეგ ლი გაიწვიეს რიჩმონდში, სადაც იგი გახდა პრეზიდენტის მთავარი მრჩეველი სამხედრო საქმეებში. ამ პოზიციიდან ლი მნიშვნელოვნად გემოქმედებდა ომის მიმდინარეობაზე. განსაკუთრებით დიდი იყო მისი დამსახურება შენანდოას ხეობაში სთოუნუოლ ჯექსონის წარმატებული ოპერაციის დაგეგმვაში. იმ ეტაპზე კონფედერაციის აღმოსავლეთ

41. მიუხედავად იმისა, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების დამოუკიდებლობის გამოცხადებიდან 85 წელი იყო გასული, ქვეყნის მოსახლეობა კელაინდებურად საკუთარ თავს მოიხატებდა, პირველ რიგში, საკუთარი შტატის მოქალაქედ. თუ მშობლიური შტატი მოუწოდებდა თავის მოქალაქეს საკუთარი მოვალეობის შესასრულებლად, ეს მოწოდება ყველაფერზე პრიორიტეტული იყო.

ფრონგის არმიის მეთაურობას ინაწილებდნენ პიერ ბორეგარი, ფორტ სამცხერის გმირი და ჯომეფ ჯონსგონი, რომელთაც ერთობლივი ძალისხმევით გაიმარჯვეს პირველი ბულ რანის ბრძოლაში. შემდგომში ერთპიროვნული მეთაური ჯონსგონი გახდა, თუმცა, მრავალრიცხოვანი ჭრილობების გამო, ვერ გაართვა თავი დასახულ ამოცანებს. გენერალ მაკლელანის მეთაურობით, ფედერალების მიერ ვირჯინიაში შემოჭრისა და რიჩმონდზე შეტევის შემდეგ, დევისმა ჯონსგონის მაგივრად არმიის მეთაურად დანიშნა რობერტ ლი. როგორც ვიცით, სამხრეთელები კონგრესგეგმაზე გადავიდნენ. ე.წ. შეილდლიანი ბრძოლების შედეგად, ლიმ რიცხოვრით და შეიარაღებით აღმაგებულ მეტოქეს უკან დახევა აიძულა. ასე დაიწყო ჩრდილოეთ ვირჯინიის სახელოვანი არმიის ისტორია, რომელსაც ამიერიდან ომის დასასრულამდე ხელმძღვანელობდა გენერალი ლი და რომელსაც სამხრეთელები მოფერებით ეძახდნენ: „ბიძია რობერტს“. ჯომეფ ჯონსგონი ჯერ კიდევ ვესტ პოინტიდან იცნობდა ლის და იგონებდა: „იგი იყო ძალიან სიმპათიური და სიკეთით სავსე ადამიანი. უყვარდა საუბარი და სიცილი. თუმცა, იმედროულად, მისი მანერების კორექტულობა, პირადი და საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვალეობისადმი ერთგულება, ბუნებრივი კეთილშობილება და ელეგანტურობა მას ისეთ უპირატესობას სძენდა, რასაც გულის სიღრმეში ყველა აღიარებდა“.

1862 წლის პირველი ივნისიდან, როდესაც იგი სათავეში ჩაუდგა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიას, ლი გახდა სამხრეთის სამხედრო წინააღმდეგობის სულისჩამდგმელი და, პრაქტიკულად, სრულიად კონფედერაციის შეიარაღებული ძალების ხელმძღვანელი, რომელთაც ფორმალურად სათავეში ჩაუდგა მხოლოდ 1865 წლის იანვარში. მისი სამხედრო კამპანიები დღესაც შეისწავლება მსოფლიოს არა ერთ სამხედრო აკადემიაში, როგორც ტაქტიკური ხელოვნების ეგალონი. ლიმ შეძლო ცუდად შეიარაღებული, ჩაუცმელი და მშიერი არმიით დაპირისპირებოდა მოწინააღმდეგის სამჯერ აღმაგებულ არმიებს. თითქმის ყველა საკვანძო ბრძოლაში ლის უწევდა გაცილებით მრავალრიცხოვანი ფედერალური არმიის წინააღმდეგ ბრძოლა, განსაკუთრებით კი, 1864-1865 წლებში.

კაპიტულაციის შემდეგ ლი, როგორც შეწყალებული ომის ტყვე, დაბრუნდა რიჩმონდში და სიცოცხლის ბოლომდე მრუნავედა კონფედერატი ვეტერანების ბელის შემსუბუქებისთვის. მან უარი თქვა არა ერთ მიმზიდველ თანამდებობაზე და დაიკავა ვაშინგტონის კოლეჯის პრეზიდენტის მოკრძალებული თანამდებობა.⁴²

რობერტ ლი გარდაიცვალა 1870 წლის 12 ოქტომბერს, ლექსინგტონში, გულის შეტევით, ისე, რომ ვერ მოესწრო სამოქალაქო უფლებების აღდგენას, რომელიც მხოლოდ ასი წლის შემდეგ პრეზიდენტ ჯერალდ ფორდის ჩარევით განხორციელდა.

ბოლო პერიოდში ლის შესახებ დაწერილი გამოკვლევებიდან აღსანიშნავია ამერიკელი ისტორიკოსის ელიზაბეთ ბრაუნ პრაიორის წიგნი – *Reading the Man: A Portrait of Robert E. Lee Through His Private Letters* (შევიმეცნოთ პიროვნება: რობერტ ლის პორტრეტი მისი პირადი წერილების მიხედვით). 2002 წელს პრაიორმა აღმოაჩინა ლის მანამდე უცნობი წერილები, რომლებიც გენერლის ქალიშვილმა შეინახა ვირჯინიის ბანკში ერთი საუკუნის წინ. მეცნიერმა გამოიკვლია ეს წერილები და საკმაოდ საინტერესო წიგნი გამოსცა.

ლის წერილებზე დაყრდნობით, მკითხველის წინაშე იხატება საკმაოდ წინააღმდეგობრივი, საინტერესო და მრავალწახნაგოვანი პიროვნების სურათი. ერთი შეხედვით, უფრო იოლდება მისი პიროვნების ფენომენალურობასა და თავისებურებებში ჩაწვდომა. თუმცა, იმავედროულად, ეს წერილები, თავისი წინააღმდეგობრივი ხასიათით, კიდევ უფრო გამოუცნობს ხდის გენერლის პიროვნებას.

წერილებში იხსნება ლის აქამდე უცნობი შტრიხები, მისი, როგორც მეოჯახის, მშობლის, ქალის სილამაზის დამფასებლის, გემპერამენტიანი მამაკაცის წმინდა ადამიანური თვისებები. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ პრაიორმა ახლიდან აღმოაჩინა გენერალი ლი. ისტორიკოსის თქმით, იგი გაოცებული იყო, რამდენად განსხვავდებოდა მის მიერ წერილებში აღმოჩენილი ლი გენერლის მანამდე ჩამოყალიბებულ არქეტიპთან შედარებით. შთამბეჭდავი, სტატიკური, გაქეპებული ლის ხაგი უცერად შეიცვალა. მკვლევარს თვალწინ დაუდგა თბილი,

42. ამჟამად უნივერსიტეტი ვაშინგტონისა და ლის სახელობისაა.

მახვილგონიერი, მგრძნობიარე, სუსტი სქესისადმი დიდი სიმპათიით განწყობილი პიროვნება, სისუსტეებით, ჩვეულებრივი მოკედავისთვის დამახასიათებელი მიწიერი თვისებებითა და ლგოლვით. პრაიორის წიგნში საინგერესოაა წარმოჩენილი, რას გრძნობდა ლი მნიშვნელოვანი ცხოვრებისეული გადაწყვეტილებების მიღებისას, ასევე, ნათლად იკვეთება მისი დამოკიდებულება მონათმფლობელობისადმი.

ლი, ისევე, როგორც ნებისმიერი სამხრეთელი პლანტაციონარი, მონებს საკუთრებად განიხილავდა. ამ კონტექსტში, პრაიორის აზრით, ლი არ იყო ვინმეზე უარესი ან უკეთესი, ის უბრალოდ ასახავდა იმ სამოგადოების თვისებებს, კულტურას, ცნობიერებას, სადაც გაიზარდა და ცხოვრობდა. მეცნიერმა, ასევე, საინგერესოდ გააშუქა ლის ბიოგრაფიის უმთავრესი მომენტი – შეერთებოდა თუ არა სეცესიას? პრაიორის აზრით, გენერლის გადაწყვეტილება – შეერთებოდა კონფედერაციას და დარჩენილიყო ვირჯინიაში – სულაც არ იყო გარდაუვალი. ისტორიკოსი მიიჩნევს, რომ მოძელებული და გრივიალური იქნება შეფასება, თითქოს ეს იყო პრაგმატიზმსა და ცივ გონებას მოკლებული, ძალიან მგანჯეული, ემოციური გადაწყვეტილება. გენერლის არა ერთ ბიოგრაფიაში საკითხი კი სწორედ ამ კუთხითაა გაშუქებული, რასაც პრაიორი არ ეთანხმება. ბიოგრაფების აზრით, ლი ამ შეკითხვაზე პასუხის გასაცემად იყო დაბადებული ამქვეყნად. პრაიორის აზრით, ლის მიერ გადაწყვეტილების მიღების ეპიზოდი ბიოგრაფიებში ზედმეტად დრამატიზებულია და შექსპირისეული ელფერი დაჰკრავს. მეცნიერი ასევე საინგერესო სტატისტიკურ მასალასაც იშველიებს: ლისთვის ესოდენ მისაბამძა ვირჯინიელმა გენერალმა, უინფილდ სკოტმა, კავშირის მხარე დაიჭირა და ფედერალურ არმიაში დარჩა, ასევე მოიქცა ვესტ პოინტის ვირჯინიელი კურსდამთავრებულების ორი მეხუთედი.

ძალიან საინგერესოა გენერალ ლის რელიგიურობის საკითხიც. მძაფრი რელიგიური გრძნობები მისი მოღვაწეობის ყველა ეპიზოდში შესამჩნევია, განსაკუთრებით კი, ომის პერიოდში. ბიოგრაფიებში ლი დახასიათებულია, როგორც ძალიან მორწმუნე, ღვთისმომშიში ადამიანი, რომელიც ყოველთვის ცდილობდა, ყველაფერში დაენახა ღვთის ხელი და მთელი ცხოვრების

განმავლობაში მიისწრაფოდა სახარებისეული მცნებების აღსრულებისკენ. მასზე იხსენებდნენ, რომ პქონდა საკუთარი ცოდვების მძაფრი განცდა და მუდმივად უფლის მოწყალების იმედად იყო. გამუდმებით ლოცულობდა და კითხულობდა ბიბლიას. არა ერთხელ ულოცია ბრძოლის ველზეც.

ზოგადად, კონფედერაციის არმიის შემადგენლობებიც გამოირჩეოდნენ რელიგიურობით. ომის განმავლობაში სამხრეთის არმიებში ერთგვარი ახალი რელიგიური გამოღვიძების გაღება აგორდა და სარწმუნოებრივი გრძნობების გაძლიერება დაიწყო. ფრედრიკსბერგისა და ჩანსლეორსვილის ბრძოლებს შორის პერიოდში სამხრეთელი სამხედროების ლოცვითი შეკრებები, მათ შორის, ღია ცის ქვეშ გაორმაგდა. რელიგიური გამოღვიძება და აღმაფრენა განსაკუთრებით ძლიერი იყო ჩრდილოეთ ვირჯინიისა და გენესის არმიებში. კაპელანები აქტიურად მოღვაწეობდნენ სხვადასხვა ფორმირებაში.

გენერალ ლის პიროვნების ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო, მუსიკა და სიღრმისეული დახასიათება ეკუთვნის კონფედერაციის სენატორს ჯორჯიის შტაგიდან ბენჯამინ ჰარვი ჰილს. ეს სიტყვა მან წარმოთქვა 1874 წელს, ატლანტაში სამხრეთის საისგორიო საზოგადოების წინაშე: „იგი ფლობდა დიდი მხედართმთავრებისთვის დამახასიათებელ ყველა ღირსებას, მაგრამ მათი ცოდვების გარეშე. იგი იყო მოწინააღმდეგე სიძულვილის გარეშე, მეგობარი ღალატის გარეშე, ჯარისკაცი სისასტიკის გარეშე და მსხვერპლი ღრგვინვის გარეშე... რიგითი სამართლიანი მოქალაქე, მემობელი საყვედურის გარეშე, ქრისტიანი ფარისევლობის გარეშე და კაცი დანაშაულის გარეშე. იგი იყო ცემარი მისი ამბიციის გარეშე, ფრიდრიჰი მისი გირანიის გარეშე, ნაპოლეონი მისი თავდაჯერებულობის გარეშე, ვაშინგტონი მისი აღიარების გარეშე. ის იყო მორჩილი ხელისუფლებისადმი, როგორც ქვეშევრდომი და დიადი თავის ძალაუფლებაში, როგორც მონარქი. ის იყო სათნო, წმინდა და მოკრძალებული... სოკრატესავით კანონმორჩილი და ბრძოლაში აქილევსივით დიდებული.“

ლის რომ მიეღო ლინკოლნის შემოთავაზება და გამხდარიყო ჩრდილოეთის არმიის მეთაური, დიდი ალბათობით, ომის შემდეგ

სწორედ მას აირჩევდნენ პრეზიდენტად. ამერიკის ისტორიაში
ლი ერთ-ერთი საუკეთესო და ამ პოსტზე მერვე პრეზიდენტი
იქნებოდა ე.წ. ვირჯინიული დინასტიიდან.⁴³

ლის გარდაცვალებიდან თითქმის საუკუნენახევარია გასული.
მასზე დაგროვილი სამეცნიერო კვლევების, ბიოგრაფიების,
მონოგრაფიების, სხვადასხვა პუბლიკაციის ძალიან დიდი რაო-
დენობის გათვალისწინებით, არის კი რაიმე საიდუმლოებები და
უცნობი ფაქტები, რაც შესაძლებელია აღმოჩენილ იქნეს რობერტ
ლის შესახებ? პასუხია: დიას და ამის მთავარი წყაროა თავად
გენერლის პიროვნება.

43. „ვირჯინიული დინასტია“ – 1789-1825 წლებში აშშ-ის პირველი სული პრეზიდენტიდან
ოთხი პეირჯინიის შგაგიდან იყო (ჯორჯ ვაშინგტონი, თომას ჯეფერსონი, ჯეიმს
მედისონი, ჯეიმს მონრო). მათ შემდეგ კიდეც ოთხი ვირჯინიული პრეზიდენტი იქნა
არჩეული.

ვფიქრობ, რომელიმე ცალკე აღებული ასპექტი სრულად ვერ ახსნის კონფედერაციის დამარცხების მიზეზს, აუცილებელია ფაქტებისა და გარემოებების კომპლექსური ანალიზი, ერთობლიობაში განხილვა და მათგან ყველაზე უფრო გადამწყვეტის გამოყოფა.

და მაინც, რატომ დამარცხდა კონფედერაცია? რასაკვირველია, ამ მცირე დასკვნაში ვერ შევძლებ, გავცე საბოლოო და ყოვლისმომცველი პასუხი ამ შეკითხვას, ამიტომ ეს მიზანი არც მაქვს. მით უმეტეს, რომ ამერიკელ ისტორიკოსთა დისკუსია დღემდე გრძელდება და განსხვავებულ შეფასებათა დიაპაზონი საკმოდ დიდია. ამიტომ, შევეცდები ამერიკულ ისტორიოგრაფიაში არსებულ მოსაზრებებზე დაყრდნობით და მათი გათვალისწინებით, წარმოვიდგინოთ „შემაჯამებელი“ პასუხი შეკითხვაზე, რატომ ვერ შეძლეს კონფედერატებმა სამოქალაქო ომში ესოდენ სანაგრელი გამარჯვების მოპოვება, რომელსაც, ალბათ, ერთდროულად, ასე სასოწარკვეთით და იმედით ელოდნენ.

ვფიქრობ, ამ ომში კონფედერაციის მთავარი მოკავშირე და მთავარი მოწინააღმდეგე იყო ერთი და იგივე „პიროვნება“ – დრო.

ჩრდილოეთის მხარეს არსებული ყველა მაგერიალურ-გექნიკური თუ ადამიანური რესურსებისა და უპირატესობების გათვალისწინებით, კონფედერატებს ეს ომი უნდა მოეგოთ სწრაფად. საჭირო იყო ბლიცკრიგი და ომის მოგება რეალურად მის დაწყებამდე. ამის გაკეთება შესაძლებელი იყო გენერალური ბრძოლის მეშვეობით, რომელშიც კონფედერატები ჩრდილოეთის არმიას ვაგერლოოს გიპის მარცხს მიაყენებდნენ. სამხრეთი რამდენჯერმე ძალიან ახლოს იყო ასეთ შანსთან. მართალია, შანსები რამდენჯერმე იყო, მაგრამ, ვფიქრობ, რომ ამ საქმის გამკეთებელი იყო ერთადერთი ადამიანი – ეს იყო გენერალი და მისი მარჯვენა ხელი სთოუნუოლ ჯექსონი.

ეს გენერალური ბრძოლა, ცხადია, უნდა მომხდარიყო აღმოსავლეთ ფრონტზე, კონფედერაციის გულის, ვირჯინიის სიახლოვეს. სამხრეთისთვის აუცილებელი იყო დრო და მყისიერი

მთამბეჭდავი გამარჯვებები და დამაგვირგვინებელი გამარჯვება საღმე პენსილვანიაში, ან მერილენდში. კიდეც უფრო კარგი იქნებოდა, თუ ეს ბრძოლა მოხდებოდა ვაშინგტონის სიახლოვეს და კონფედერატების გრიუმშალური გამარჯვების შეძახილებს ვაშინგტონშიც გაიგონებდნენ.

შესაძლოა, ძალიან გაზვიადებულად ჩანდეს, მაგრამ ასეთი გამარჯვებისთვის საუფძველი შეიძლება გამხდარიყო კონფედერატების პირველი წარმატებული შეტაკება ბულ რანთან, იგივე პირველი მანსასის ბრძოლაში. საჭირო იყო მეტი შემართება, დაღლილობისა და, კავშირის ბედად, წვიმისგან აგალახებული, ვაშინგტონამდე მიმავალი გზების გადალახვა, თუმცა კონფედერატები წაბორძიკდნენ და თავიანთი პირველი წარმატება არ გაამყარეს.

ამგვარად, ომის პირველივე წელს, პირველივე ბრძოლაში ფედერალური ძალების დამარცხება და ვაშინგტონის საფრთხეში მოქცევა თუ არ გამოიწვევდა ჩრდილოელთა კაპიტულაციას, ყოველ შემთხვევაში, შესაძლოა, გადაეწყვიტა ე.წ მოსამდრე შტატების ბედი და მათ ისევ კონფედერაციას დაუბრუნებდა.

ასე რომ, პირველი მანსასის ბრძოლის მომენტიდან წამ-ზომი ჩაირთო. დრო კვლავ რჩებოდა კონფედერაციის მთავარ მოკავშირედ, მაგრამ, იმავდროულად, მისი მთავარი მოწინააღმდეგეც ხდებოდა. საქმე ის არის, რომ დროის გასვლასთან ერთად, ჩრდილოეთი თავისი სამხედრო ძალების მობილიზებას ახორციელებდა და, როგორც იცყვიან, „ძალა აღმართს ხნავს“. ადამიანური რესურსებისა და მატერიალურ-ტექნიკური უპირატესობა აშკარა ხდებოდა. ისიც აშკარა იყო, რომ ძალიან მძიმე იქნებოდა კავშირთან ბრძოლა, მისი მცოცავი ოკუპაციის შეკავება. მიუხედავად იმისა, რომ კონფედერატებს ეს არ აშინებდათ და ბოლო წუთამდე არავინ თვლიდა ომის ბედს გადაწყვეტილად, მათი ფსიქოლოგიური, ფიზიკური და სამხედრო რესურსები იწურებოდა. თანამედროვე გადმოსახედიდან, შეიძლება ითქვას, რომ საკითხი ასე იდგა – როდემდე გაუძლებდნენ კონფედერატები?

უკეთესი იქნებოდა, თუ დევისი უფრო მეტად კონცენტრირდებოდა აღმოსავლეთ ფრონტზე, და მეტ რესურსს მიაწვდიდა

ვირჯინიის ფრონტს. დასაუღმეთან მიმართებაში ეს დიდი რისკი იყო, თუმცა შესაძლოა გენერალ ლისტეის ამას მიეცა ომის პირველ წლებში რეზონანსული გამარჯვების მოპოვების საშუალება, რადგან ლი იყო ადამიანი, რომელსაც შეეძლო ომიდან გამარჯვებული გამოეყვანა სამხრეთი. ამისთვის კი მას სჭირდებოდა რესურსები და დრო. ლი იყო ბრწყინვალე გენერალი, ხოლო მისი სტრატეგიული ხედვა – ერთადერთი სწორი და ადეკვატური ვარიანტი კონფედერაციისთვის.

თუმცა მეორე საკითხია, რომ კონფედერაციას არ შესწევდა ძალა ლის ოპერაციების ფინანსურ-ადამიანური რესურსებით ხანგრძლივი უზრუნველყოფისთვის. ლის გიპის სტრატეგიული ხედვის მქონე სარდალი კონფედერაციისთვის ფუფუნება იყო და, იმაედროულად, გარდაუვალი აუცილებლობაც, რადგან თავდაცვით ბრძოლაში კონფედერაციას არ ჰქონდა შანსები. ფაბიუსის სტრატეგია ყოველმხრივ არარეალური იყო. პარგიზანულ ბრძოლებს კი მხოლოდ დამხმარე დაგვირთვა შეიძლებოდა ჰქონოდა, უფრო ღივერსიული ოპერაციების კუთხით.

კონფედერაციას რაც შეიძლება მალე სჭირდებოდა გენერალური ბრძოლა. იგებდნენ ბრძოლებს, მაგრამ ვერ იგებდნენ ომს – თუ სამხრეთს სურდა გამარჯვება, მას უნდა შეეცემა 1861-1862 წლებში არსებული ეს დინამიკა.

არის მეორე მომენტიც – დროის გასვლასთან ერთად ლისტეის სასურველი გამარჯვების შანსებიც მცირდებოდა. დროის გაჭიანურებასთან ერთად, ლისა და ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიას, მათ რეპუტაციასა და გამარჯვებებს უნდა დაეძლია ამ ომში კონფედერაციის ყველა წარუმატებლობა და ჩაეარდნა. დროთა განმავლობაში სამხრეთის წარუმატებლობები უფრო ხშირი და საბედისწერო ხდებოდა.

კონფედერაციის სიმძიმის ცენგრი აშკარად ვირჯინიაში გადადიოდა, იქ ყველაზე თვალშისაცემი იყო სამხრეთელთა გამარჯვებები და, შეიძლება ითქვას, რომ 1862 წლიდან კიდევ უფრო აშკარა ხდებოდა, რომ სამხრეთის სიცოცხლისუნარიანობის მთავარი დამცველი იყო ლის ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია, მისი პრესტიჟი და რეპუტაცია. თუ ვინმეს შეეძლო ამ ომში მოგება, ეს იყო გენერალი ლი და დრო.

რაც უფრო სერიოზული და გახმაურებული ხდებოდა ფედერალების წარმატებები იგივე დასავლეთ ფრონტზე, ან სამხრეთ-აღმოსავლეთში, ეს ლის მიერ მოპოვებულ დიდ გამარჯვებას ეფექტს უკარგავდა. ამ გიპის გრიუმის მთავარი მიზანი იყო კავშირის ძალების გოგალური განადგურება მხოლოდ იმ ფონზე, როდესაც დანარჩენ ფრონტებზე ჯერ კიდევ თანაბარი თუ არა, ყოველ შემთხვევაში, კონფედერაციისთვის დამლუპველი ვითარება არ იყო დამდგარი. ამ გამარჯვებით ლის ხელი უნდა აეღებინებინა ჩრდილოეთის მოსახლეობისა და ლინკოლნისთვის, განევრდოთ ომი და მშვიდობიანი მოლაპარაკებების ინიციატივისკენ ებიძგა. მაგრამ, როდესაც ომი დროში გაიწელა და ჩაიარა 1863 წლის ბათუმისა და 1864 წლის შემოდგომა-ზამთარმაც, უკვე აშკარა იყო, რომ რაც არ უნდა შთამბეჭდავად მოეგო ლის, ფედერალების საერთო წარმატებების ფონზე ამ გამარჯვებას მხოლოდ ლოკალური ეფექტი ექნებოდა, რადგან ამ ეტაპზე კავშირის არმიის ხელთ იყო მისისიპის ხეობაც, სავანაც, ატლანტაც, კოლუმბუსიც, გენესი. რაც მთავარია, ფედერალებს სამ იმოლირებულ კუნძულად გაეხლიჩათ კონფედერაციის ტერიტორია. ასე რომ, ასეთ ვითარებაში ლის ვერც ერთი გრიუმე და გრანგის თუნდაც სრული განადგურება ვერ ააღებინებდა ხელს ლინკოლნის მთავრობას ბრძოლის გაგრძელებაზე.

სანამ მოგებისთვის აუცილებელი დრო გავიდოდა, ლის გრიუმფალურ გამარჯვებას შეეძლო კიდევ ორი ეფექტის მოხდენა: პირველი, ლინკოლნის რეპუტაციის დაცემა, საპრემიდეტო არჩევნებში მისი შესაძლო დამარცხება და ხელისუფლებაში მოლაპარაკებაზე ორიენტირებული პრემიდეტის მოსვლა დემოკრატიული პარტიიდან; მეორე – ინგლისის ან საფრანგეთის შესაძლო აღიარებისა და მხარდაჭერის მოპოვება, თუ ეს ქვეყნები დაინახავდნენ, რომ კონფედერატებს ამ ომში გამარჯვების ძალა შესწევდათ. ამაში კი სწორედ ლის დიდი გამარჯვება დაარწმუნებდა ევროპელებს, როგორც თავის დროზე სარაგოგას ბრძოლაში კონგინენტალური არმიის გამარჯვებამ დაარწმუნა საფრანგეთი ბრიგანეთის წინააღმდეგ ომში ჩაბმამე. ასე რომ, ლის მიერ გენერალურ ბრძოლაში ფედერალური არმიის სრულ განადგურებას რეზონანსული ეფექტი ექნებოდა და ერთიორად

გამრდიდა კონფედერაციის საბოლოო წარმატების შანსებს. თუმცა სამხრეთელებმა აუცილებელი დრო ხელიდან გაუშვეს და ამ გადმოსახედიდან ამკარაა, რომ უკვე 1864 წლის შემდეგ ლის ნებისმიერი გამარჯვება სურათს არსებითად ვერ შეცვლიდა.

ლის და მის არმიას ბევრი რამ შეეძლოთ, მაგრამ მათი რესურსიც ამოწურვადი იყო. მნიშვნელოვანი იყო ობიექტური გარემოებებიც, რომლებიც ომის ბოლო პერიოდში ძალიან არასახარბიელო იყო კონფედერაციებისთვის. მიუხედავად თავისი რეპუტაციის, იმიჯისა და წარმატებისა, ლის არ შესწევდა ძალა, 1863-1864 წლების შემდეგ, არსებითად რაიმე შეეცვალა. 1863-1865 წლების პერიოდში ლის თავს მოახვიეს სტრატეგია, რომლითაც იგი ვერ გაიმარჯვებდა ამ ომში.

რესურსების და ადამიანური ძალის დეფიციტი, დასავლეთ ფრონტის ჩაყარდნით ნასამზღოები დემორალიზაცია, საერთა-მორისო მხარდაჭერის არქონა და თავად ერთგვარი კაეშირი – ეს ფაქტორები ქმნიდა იმ ერთგვარ „კოალიციას“, რომლის წინააღმდეგობაც უნდა დაეძლია ერთ კაცს – რობერტ ლის.

და მაინც, სად ჰქონდა კონფედერაციას გენერალურ ბრძოლაში გამარჯვების ყველაზე რეალური შანსი? ერთმნიშვნელოვნად 1863 წლის ბაფხულში, გეგისბურგთან.

ჩანსელორსვილთან გამარჯვების შედეგად, საკმაოდ მაღალი საბრძოლო სულისკვეთებითა და ოპტიმიზმით გენერალი ლი ჩრდილოეთში შეიჭრა. მას გეგისბურგთან ბრძოლის ველზე სამოქალაქო ომის დასრულების საშუალებაც კი ჰქონდა. ეს იყო კონფედერაციის ხელიდან გაშვებული ერთ-ერთი ყველაზე რეალური შანსი. გეგისბურგში სამხრეთის გამარჯვება ნამდვილად შეიძლებოდა ამ ომში ჩრდილოეთის-თვის ვაგერლოოდ გადაქცეულიყო, თუმცა ეს შანსი სუბიექტურ თუ ობიექტურ მიზეზთა გამო ხელიდან იქნა გაშვებული. აღსანიშნავია, რომ გეგისბურგთან წარუმატებლობის შემდეგ, ლის კელაე შეეძლო გადაეღახა პოტომაკის მდინარე და კიდეე შეჭრილიყო ჩრდილოეთში, მაგრამ საამისო რესურსები არ ჰქონდა. პოტომაკის არმია ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიისთვის სრულიად დასაძლევე წინაღობა იყო და ლიმ ეს არა ერთხელ დაადასტურა.

ამგვარად, ვფიქრობ, რომ მოგების ერთადერთი შანსი იყო მთავარი მოკავშირის – ღროის გამოყენება და აღრეული სამხედრო წარმატებების გამოყენება. კონფედერაციამ ეს ვერ შეძლო, ვერც ლიმ ვერ მიაღწია თავის საბოლოო გენერალურ გამარჯვებას. მოგებისთვის აუცილებელი იყო, სამხრეთელებს ომი ჩრდილოეთის გერიგორიაზე გადაეგანათ. კონფედერაციამ ესეც ვერ შეძლო და მის გერიგორიაზე გავრცელებულმა ომიანობამ მისი ეკონომიკა, მეურნეობა და სულისკვეთებაც გააჩანაგა.

ლიმ ვერ შეძლო ფრედრიკსბერგში დაწყებული წარმატებული ოპერაციების გენერალური გამარჯვებით დაგვირგვინება. ეს ასპროცენტიანი შანსი გეგისბურგში გრაგიკულად ხელიდან იქნა გაშეებული. მიუხედავად ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიის ამ ჩაუარდნისა და ასევე დასავლეთში თუ ცენტრალურ ფრონტზე არსებული სირთულეებისა, ლის კელავ ჰქონდა შანსები. მას თავისუფლად შეეძლო ჭრილობები მოეშუშებინა და ახლიდან შეჭრილიყო ჩრდილოეთში, თუნდაც, იმავე 1863 წელს. თუმცა, ეს დარჩა მის მიუღწეველ მიზნად, რადგან კონფედერაციამ რესურსებით ვერ უმრუნველყო მისი სტრატეგიული გეგმების განხორციელება.

სამხრეთისთვის გეგისბურგის ბრძოლა დრამატული იყო იმ მხრივაც, რომ ეს აღმოჩნდა ლის გენერალურ ბრძოლაში ბოლო შანსი, ლის იქით კი სამხრეთს გზა არ ჰქონდა. კონფედერაციას ომი ბრძოლის ველზე უნდა მოეგო და ამისთვის სისხლის გაღება აუცილებელი გახდებოდა. ლი მზად იყო ამ სისხლის გასაღებად და, როგორც ენახეთ, მისი ბრძოლები საოცრად დიდი დანაკარგებით მიმდინარეობდა. ლი მზად იყო დიდი სისხლი გაეღო გეგისბურგშიც, რაც მოხდა კიდეც, თუმცა ამჯერად წარუმატებლად. ლის, გეგისბურგის მეშვეობით, ომიდან უნდა გამოეყვანა კონფედერაცია. ბრძოლების გაჭიანურება ძალიან სახიფათო იყო სამხრეთისთვის და, ამდენად, ვფიქრობ, რომ რაიმე სახის თავდაცვითი ომი, საკუთარ საზღვრებში გამაგრება აუცილებელ დამარცხებას გამოიწვევდა. ასეთ შემთხვევაში, ლის სიგყვებისა არ იყოს, კონფედერაცია უბრალოდ უნდა დალოდებოდა, როდის მოინდომებდნენ ჩრდილოელები შეტევას.

გეგისბურგში გამარჯვებით ლის შეეძლო დამუქრებოდა ვაშინგტონს და ამ მოვლენას, ცხადია, სერიოზული რეზონანსი მოჰყვებდა კონფედერაციის სასარგებლოდ. ამის ნაცულად კი, მძიმე დანაკარგებით, მან უკან დაიხია, ომი კი გაიჭიმა და კონფედერატების წინააღმდეგ აქტიურად დაიწყო მოქმედება მისმა დაუძინებელმა მტერმა – დრომ.

არ იქნება მართებული გენერალ ლის დადანაშაულება. მით უფრო, რომ ენახეთ, როგორ „დააბრმავა“ ჯერ სტიუარტმა ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია ბრძოლის წინ. გარდა ამისა, ყველაზე ცნობილი გენერლები და სარდლებიც კი აგებდნენ ბრძოლებს და ეს ხდებოდა თავად ომის არასტაბილური, დამანგრეველი და არაპროგნოზირებადი, ქაოტური ბუნების გამო. გეგისბურგში პოგომაკის არმიის გამარჯვება ჩრდილოელთა ეპიზოდური გრიუმში იქნებოდა და არა ომის შემობრუნების წერტილი, თუკი კონფედერაცია ხელს შეუწყობდა თავის ბრწყინვალე გენერალ ლისა და ვირჯინიის არმიას მოძლიერებულიყო და კელაე შეჭრილიყო ჩრდილოეთში ახალი გენერალური ბრძოლის გასამართად, „მეორე ფრედრიკსბერგისა“ და „მეორე ჩანსელორსვილის“ მისაღწევად.

დასავლეთის ფრონტზე კონფედერატები დიდხანს ვერ გაძლებდნენ, ყოველ შემთხვევაში, იმ ოფიცერთა ოპერაციების გათვალისწინებით, ვისაც ეს პასუხისმგებლობა ჰქონდა. მათმა შეცდომებმა და სისუსტემ ეს დაადასტურა.

კიდევ ერთხელ გადავავლოთ თვალი კონფედერაციის მიერ გეგისბურგამდე ხელიდან გაშვებულ შანსებს. პირველი მანსასის შემდეგ, კონფედერატების სარდალს ბორეგარს ოდნავ უფრო მეტი ორგანიზებულობა და სტრატეგიული შორსმჭვრეტელობა რომ გამოეჩინა, მას შეეძლო დაეკავებინა ვაშინგტონი და მალევე დაესრულებინა ომი. შეუვსებელი დანაკლისი იყო გენერალ სთოუნუოლ ჯექსონის გრაგიკული დაღუპვა ჩანსელორსვილის ბრძოლაში. ლი მას საკუთარ მარჯვენა ხელს უწოდებდა და რა გასაკვირია, რომ მარჯვენა ხელმოკვეთილი სარდალი ვერ გაუმკლავდა გეგისბურგის ბრძოლას. ჯექსონის რჩევები და ნიჭი ნამდვილად სხვა გზით წარმართავდა გეგისბურგის ბატალიებს და, საეარაუდოდ, პიკეტის დამღუპველი ფრონტალური შეტევა უფრო

პროდუქტიულ და სტრატეგიულად გამართლებულ ოპერაციაში გადაიმზრდებოდა. გეგისბურგში კონფედერატებს რამდენჯერმე არ გაუმართლათ, სტიუარტის არაკოორდინირებული ქმედებებისა და ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიასთან დარღვეული კომუნიკაციის გამო ლი იძულებული იყო ბრძოლისთვის არახელსაყრელ ადგილას დაბანაკებულიყო და ხელიდან გაუშვა მაღლობი ადგილის დაკალების შანსი, რაც მეტად აუცილებელი იყო ამ ბრძოლაში.

რომ არ დაედგინა, რომ არ დაღუპულიყო, რომ არა... ცხადია, ეს დაუსრულებელ მსჯელობას გამოიწვევს და შესაძლოა, ამარა პოლემიკად ჩაითვალოს, მაგრამ თავად ამ ფაქტების არსებობა მოწმობს, რომ ომის ბედი წინასწარ არ იყო გადაწყვეტილი, ხოლო კონფედერაცია – იმთავითვე დამარცხებისთვის განწირული.

რა თქმა უნდა, კონფედერაციას ბევრი სუსტი წერტილი ჰქონდა – ადამიანური რესურსის სიმცირე, ეკონომიკური პრობლემები, მოქალაქეთა სიღუბჭირე, სუსტი პოლიტიკური და სამხედრო ლიდერები, წარუმატებელი საგარეო დიპლომატია და შიდა დაპირისპირება. თითოეული ეს ფაქტორი, ბუნებრივია, ნათელ მომავალს არ უქადის ქვეყანას და მით უფრო ომში 2-ჯერ და 3-ჯერ ძლიერი მეტოქის წინააღმდეგ. ამიგომ კონფედერაციის ერთადერთი შანსი – მოეგო ეს ომი – ბრძოლის ველზე იყო და ეს უნდა მომხდარიყო მაქსიმალურად მოკლე დროში. წინასწარ არაფერი იყო გადაწყვეტილი და არც ომის ხანგრძლივობა და შედეგები იყოფა ვინმემ. თუმცა გზა და გზა ხელსაყრელი შანსების ხელიდან გაშვებით კონფედერაციამ თავად მოახლოვა 1865 წლის 9 აპრილი და აპომატოქსი.

სამხედრო კუთხით, ეს ომი არ ყოფილა კონფედერაციისთვის იმთავითვე „წაგებული საქმე“. სამხრეთელების მარცხი არ იყო გარდაუვალი. კონფედერაციამ ხელიდან გაუშვა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი დროც და შანსებიც, შეიძლება ითქვას, რომ სამხრეთსა და ლის ხელიდან დაუსხლგათ ნანატრი გამარჯვება.

ამ ომში კონფედერაცია ნამდვილად დამარცხდა, მაგრამ ეს ომი არ წაუგია გენერალ რობერტ ედვარდ ლისა და ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიას... ლი, როგორც სარდალი არ დამარცხებულა. ომის მსვლელობისას მოწინააღმდეგე არმიაში არ გამოჩენილა გენერალი, რომელიც აღემატებოდა ლის მხედართმთავრულ

ნიჭიერებას. ლი იყო ყველა დროის საუკეთესო ამერიკელი გენერალი, სტრატეგი და მებრძოლი. ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია კი სამხედრო ისტორიაში ერთ-ერთი საუკეთესო ფორმირება იყო და ამ ძალას ნამდვილად შეეძლო სამოქალაქო ომში გამარჯვება.

ლი არ დამარცხებულა კონკრეტულად რომელიმე გენერლისა თუ არმიის წინაშე. აპომატოქსთან კაპიგულაცია გამოიწვია ადამიანური და მაგერიალურ-გექნიკური რესურსების უთანასწორობამ. ანუ ლი დაამარცხა მგრის რაოდენობამ და უკეთესმა შეიარაღებამ. როგორც სარდალი, იგი ამ ომში არ დამარცხებულა. ეს ლეგენდარული გენერალი დაამარცხა ციფრებმა. ვერც კაეშირის პოგომაკის არმიას შესწევდა ძალა, ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმია შეეკაუებინა. მთავარი პრობლემა იყო, რომ კონფედერაციას არ ჰქონდა საშუალება ლის კამპანიებისთვის და სტრატეგიული გეგმებისთვის სათანადო მაგერიალურ-გექნიკური ბაზა შეექმნა. პრაქტიკულად, ყველა ბრძოლაში ლი მოწინააღმდეგის უფრო მრავალრიცხოვანი არმიის წინაშე იბრძოდა, აპომატოქსი კი სწორედ ამ კანონზომიერად ქცეული პროცესის შედეგი. აპომატოქსი არ იყო ლის, როგორც სარდლის, დამარცხების შედეგი.

ამგვარად, აპომატოქსის კაპიგულაცია კონფედერაციის დასასრული იყო, თუმცა არა ლისა და მისი არმიის დამარცხება.

სამხრეთი დაამარცხა დროის არასწორმა მენეჯმენტმა და ომისთვის მოუმზადებლობამ, ბლიცკრიგის არქონამ. სტაგისტიკურ მონაცემებს თუ გავიხსენებთ, რომლებმაც წინა თავებში ვისაუბრეთ, აშკარაა, რომ 1861 წელს სამხრეთი, პრაქტიკულად, არც იყო ომისთვის მზად და არც არავითარი ბლიცკრიგი ჰქონდა შემუშავებული.

ამ ომში სამხრეთის დამოუკიდებლობის ერთადერთი შანსი შესაძლოა ყოფილიყო ლისა და მისი არმიის გრიუმფალური გამარჯვებების სერია: ენტიგამი-ჩანსელორსვილი-ფრედრიკსბერგი-გეგისბურგი. თუმცა, როგორც ვიცით, ამ ჯაჭვში პირელი და ბოლო რგოლი დაიმსხვრა და წრედი ვერ შეიკრა. ენტიგამში ლი აუცილებლად გაიმარჯვებდა, რომ არა საბედისწერო ფაქტი, მისი განკარგულებები და კონფედერატების ღეგალური საიდუმლო

საბრძოლო გეგმა ხომ ხელში ჩაუეარდათ ჩრდილოელებს. ხოლო გეგისბურგთან რიგი მიზეზების გამო ჩრდილოელებმა შეაჩერეს ჩანსელორსვილ-ჟრედრიკსბერგის გამარჯვებების ინერციით მომავალი ლი და ვირჯინიის არმია.

შეიძლება ითქვას, რომ ენგიგემის ბრძოლის წინ დაკარგულმა დოკუმენტმა შეცვალა სამოქალაქო ომის მიმდინარეობა. რომ არა ეს შემთხვევითობა, ენგიგემი თავისუფლად შეიძლებოდა გამხდარიყო სამოქალაქო ომში კონფედერაციის საბოლოო გამარჯვების მთავარი საფუძველი.

მიაღწევდა კი ლი შეგვეითი სტრატეგიით საბოლოო გამარჯვებას? შევეცდები საკუთარ თავს გავუწიო ოპონირება და ამჯერად წარმოვაჩინო ამ სტრატეგიის უპერსპექტივობა.

გავიხსენოთ რუსეთ-იაპონიის 1904-1905 წლების ომი, რომელშიც ერთმანეთს ებრძოდა ადამიანური და მაგერიალურ-ტექნიკური რესურსებით უთანასწორო მხარეები. ყველა სტატიკური მაჩვენებელი რუსეთის მხარეს იყო. მისი გერიგორია, სამხედრო-ადამიანური რესურსები, რეზერვები მრავალჯერ აღემატებოდა იაპონიის შესაძლებლობებს, შედარებაც კი რთულია. 1905 წლის, თებერვალში გაიმართა რუსეთ-იაპონიის ომის ყველაზე მასშტაბური, საკვანძო, ხანგრძლივი და სისხლიანი მუკდენის ბრძოლა. ორივე არმიის მტკიცე წინააღმდეგობისა და მძიმე დანაკარგების მიუხედავად, იაპონელებმა გამარჯვებას მიაღწიეს. იაპონელები მიიჩნევდნენ, რომ ამ ბრძოლაში წარმატებამ ომში მათი საბოლოო გამარჯვება განაპირობა.

საინგერესოა ბრძოლის ერთ-ერთი დამკვირვებლის, გერმანიის გენერალური შტაბის წარმომადგენლის, პოლკოვნიკ კრევენის რაპორტი: „იაპონიას არ ძალუძს, მოიპოვოს ბევრი ასეთი გამარჯვება. ხოლო რუსეთს შეუძლია, გაუძლოს რამდენიმე ასეთივე მარცხს. საბოლოოდ ყველაფერს წყევს გამძლეობა, ტექნიკური რეზერვები, ადამიანური რესურსები.” ვფიქრობ, ამ კონტექსტში პარალელის გავლება შესაძლებელია ლის 1862-1863 წლების შეგვეით კამპანიასთან. დავუშვათ, მუკდენში იაპონელების გამარჯვების მსგავსად, გეგისბურგის ბრძოლაში გაიმარჯვებდა ლი. მაგრამ ამ შემთხვევაშიც დავეთანხმები კრევენის აზრს და მიეუსადაგებ მას ამერიკის სამოქალაქო ომის რეალობას: კონფედერაციას და ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიას არ შეეძლო გეგისბურგის მსგავსი ბევრი ასეთი გამარჯვების მოპოვება, ხოლო კავშირს, რესურსებიდან გამომდინარე, შეეძლო გაეძლო რამდენიმე ასეთი მარცხისთვის. ამ კუთხით საინგერესოა ასევე ამერიკელი მეკლევრის, ჯონ კიგენის წიგნში მოცემული ანალიზი: ლის შეჭრა პენსილვანიასა და მერილენდში რეალურად წარმოადგენდა ფართომასშტაბიან რეიდს და არა სრულფასოვან

სამხედრო ინგერვენციას. ჩრდილოეთ ვირჯინიის არმიამ ვერ შეძლო, გრანგის მიერ დასავლეთ ფრონტზე სამხრეთისათვის მიყენებული ზიანის გოლუასი დარტყმა განეხორციელებინა კავშირისთვის. რესურსებიდან გამომდინარე, კონფედერაციის დამრტყმელ ძალას არ ჰქონდა საკმარისი სიმძლავრე. ჩრდილოეთში განცდილი მარცხის შემდეგ ლის რეალურად არ გააჩნდა სტრატეგია. მას შეეძლო მხოლოდ მაქსიმალურად მტკიცე თავდაცვის ორგანიზება, მაშინ როდესაც კავშირის არმია აძლიერებდა საკუთარ ბეწოლას და წარმატებულად მოქმედებდა დასავლეთ ფრონტზე.

ამ კონტექსტში ასევე საინტერესოა სამოქალაქო ომის ცნობილი ამერიკელი ისტორიკოსის, შელბი ფუგის მოსაზრება: „მე ვფიქრობ, რომ ჩრდილოეთი აწარმოებდა ომს ერთი ხელით ზურგს უკან... თუ იქნებოდა სამხრეთელთა მეტი გამარჯვებები, მაშინ ჩრდილოეთი მარტივად გამოიყენებდა ზურგს უკან არსებულ ხელს. არ მგონია, რომ სამხრეთს ოდესმე ჰქონდა ომის მოგების შანსი“.

ლიმ ვერ შეძლო კონფედერაციის სამხედრო სიმძლავრის ერთ მუშგად შეკერა და ბლიცკრიგის სტრატეგიაზე აგებული ელვისებური დარტყმის მიყენება ჩრდილოეთისთვის. ბულრანის პირველივე ბრძოლაში გამოიკვეთა, რომ სამხრეთს არ ჰქონდა შემუშავებული მსგავსი სტრატეგია. სამხრეთის ომში წარმატების ერთადერთი შანსი ელვისებური ომის ეფექტი იყო. შესაძლებელია ითქვას, რომ ბლიცკრიგის სტრატეგიის არქონის გათვალისწინებით, კონფედერაცია არსებითად მოუმზადებული იყო რესურსებით ძლიერ მტერთან საბრძოლველად. გრანტმა კი შეძლო ჩრდილოეთის მთელი სიძლიერე ერთ მუშგად გაერთიანებინა და ეფექტური დარტყმა მიეყენებინა კონფედერაციისთვის, მით უფრო, რომ გაჭიანურებულ ომში დრო კავშირის მხარეს იყო.

ლიტერატურა:

1. Alan Farmer, Why the North won the American Civil War, History Review, Issue 52, 2005.
2. Burke Davis, Sherman's March: The First Full-Length Narrative of General William T. Sherman's Devastating March through Georgia and the Carolinas, 1988.
3. Carl Smith, Chancellorsville 1863: Jackson's Lightning Strike, 1998.
4. Charles C. Osborne, Jubal: The Life and Times of General Jubal A. Early, C S A, Defender of the Lost Cause, 1992.
5. David M. Potter, Jefferson Davis and the Political Factors in Confederate Defeat, 1962.
6. Donald, David Herbert (Editor), Why the North Won the Civil War, 1996.
7. Edward Cunningham, Shiloh and the Western Campaign of 1862, 2009.
8. Elizabeth Brown Pryor, Reading the Man: A Portrait of Robert E. Lee Through His Private Letters, 2008.
9. Francis Augustin O'Reilly, The Fredericksburg Campaign: Winter War on the Rappahannock, 2006.
10. Gary W. Gallagher, Chancellorsville: The Battle and Its Aftermath (Military Campaigns of the Civil War), 1996.
11. Gary W. Gallagher, The Confederate War, 1997.
12. James C. Cobb, How Did Robert E. Lee Become an American Icon?, Humanities Magazine, July/August 2011 | Volume 32, Number 4.
13. John Bowers, Chickamauga and Chattanooga: The Battles That Doomed the Confederacy, 1994.
14. John Cannon, Grant's Campaign for the Capture of Richmond: 1864-1865, 2014.
15. John Keegan, The American Civil War: A Military History, 2010.
16. Larry J. Daniel, Shiloh: The Battle That Changed the Civil War, 1998.
17. Mackubin Thomas Owens, Why the Confederacy Lost, Examining

- some issues of Civil War strategy, *National Review*, September 13, 2014.
18. Richard N. Current , T. Harry Williams , Norman A. Graebner , David Donald, David M. Potter, *Why the North Won the Civil War (The collapse of the Confederacy. Five authoritative views: economic, military, diplomatic, social, political)*, 1967.
 19. Roy Blount, Jr., *Making Sense of Robert E. Lee*, *Smithsonian Magazine*, 2003.
 20. Stephen Hood, *John Bell Hood: The Rise, Fall, and Resurrection of a Confederate General*, 2013.
 21. Stephen W. Sears, *Gettysburg* , 2004.
 22. Steven Bernstein , *The Confederacy's Last Northern Offensive: Jubal Early, the Army of the Valley and the Raid on Washington*, 2010.
 23. Steve Vogel, *For Gen. Jubal Early, a Raid North Nearly Led to the Capture of Washington*, *Washington Post*, 26 April 2014.
 24. Ted Alexander, *Battle of Antietam: The Bloodiest Day*, 2011.
 25. Terry L. Jones, *Historical Dictionary of the Civil War*, Volume 1, 2002.
 26. T. Harry Williams, *Lincoln and His Generals*, 2011.
 27. Thomas Lawrence Connelly, *The Marble Man: Robert E. Lee and His Image in American Society*, 1977.
 28. William Glenn Robertson, *Back Door to Richmond: The Bermuda Hundred Campaign, April-June 1864*, 1991.
 29. William Marvel, *Lee's Last Retreat: The Flight to Appomattox*, 2002.
 30. William W. Freehling, *The South Vs. The South, How Anti-Confederate Southerners Shaped the Course of the Civil War*, 2002.
 31. Маль К.М., *Гражданская война в США, 1861-1865, Развитие военного искусства и военной техники*, 2002.

1. Anne J. Bailey, Sherman's March to the Sea, 2002 წყარო:<http://www.georgiaencyclopedia.org/articles/history-archaeology/shermans-march-sea>
2. Civil War Academy, Kirby Smith წყარო: <http://www.civilwaracademy.com/kirby-smith.html>
3. Civil War Daily Gazette, A Day-By-Day Accounting of the Conflict, 150 Years Later, Turn Out The Guard-Supplies Stream into Chatanooga, 2013 წყარო: <http://civilwardailygazette.com/2013/10/30/turn-out-the-guard-supplies-stream-into-chattanooga/>
4. Civil War Trust, Civil War Facts წყარო: <http://www.civilwar.org/education/history/faq/>
5. Civil War Trust, Battle of Chancellorsville წყარო: <http://www.civilwar.org/battlefields/chancellorsville.html>
6. Civil War Trust, Battle of Gettysburg, წყარო: <http://www.civilwar.org/battlefields/gettysburg.html>
7. Civil war trust, Ten Facts About The Battle of Franklin წყარო: <http://www.civilwar.org/battlefields/franklin/ten-facts/ten-facts-about-the-battle-of.html>
8. Explore Capitol Hill, Robert E. Lee წყარო: <http://www.aoc.gov/capitol-hill/national-statuary-hall-collection/robert-e-lee>
9. Explore Capitol Hill, Edmund Kirby Smith, წყარო: <http://www.aoc.gov/capitol-hill/national-statuary-hall-collection/edmund-kirby-smith>
10. Franklin L. Riley , General Robert E. Lee After Appomattox, 1922. წყარო: <http://leearchive.wlu.edu/reference/misc/centennial/jones.html>
11. History, Battle of Chancellorsville წყარო: <http://www.history.com/topics/american-civil-war/battle-of-chancellorsville>
12. History, Battle of Gettysburg წყარო: <http://www.history.com/topics/american-civil-war/battle-of-gettysburg>
13. History Net, Battle of Antietam წყარო: <http://www.historynet>

com/battle-of-antietam

14. History Net, Battle of Chancellorsville **📄** <http://www.historynet.com/battle-of-chancellorsville>
15. History Net, Battle of Fort Sumter **📄** <http://www.historynet.com/battle-of-fort-sumter>
16. James C. Cobb, How Did Robert E. Lee Become an American Icon?, Humanities Magazine, July/August 2011 | Volume 32, Number 4 **📄** <http://www.neh.gov/humanities/2011/julyaugust/feature/how-did-robert-e-lee-become-american-icon>
17. John R. Deering, Lee and His Cause, A Confederate Memorial Address **📄** Washington and Lee University, <http://leearchive.wlu.edu/reference/books/deering/01.html>
18. North Carolina Digital History, Fort Sumter **📄** <http://www.learnnc.org/lp/editions/nchist-civilwar/4637>
19. The Revivals in the Confederate Armies as Part of the Great Prayer Meeting Revival 1858-1865 **📄** <http://www.oocities.org/genebrooks/mh520.html>
20. Thomas W. Cutrer , Smith, Edmund Kirby, Texas Historical Association **📄** <http://www.tshaonline.org/handbook/online/articles/fsm09>
21. University of Texas, Arlington, Why the South Lost the Civil War **📄** <http://www.uta.edu/faculty/maizlish/Sample%205301%20Paper0001.pdf>
22. U.S and World Report News, The Private Thoughts of Robert E. Lee, What were Lee's real feelings about the Confederacy and slavery? Interview with Elizabeth Brown by Diane Cole, June 24, 2007. **📄** <http://www.usnews.com/news/articles/2007/06/24/the-private-thoughts-of-robert-e-lee?page=2>
23. Virginia Historical Society, Lee and Grant, **📄** <http://www.vahistorical.org/collections-and-resources/virginia-history-explorer/lee-and-grant>
24. Why the South Lost The Civil War, Interviews by Carl Zebrowski, American History Magazine, Published online: August 19, 199 **📄** <http://www.historynet.com/why-the-south-lost-the-civil-war-cover-page-february-99-american-history-feature.htm>
25. 13Th Mississippi Infantry Regiment, History, Rosters, Diaries,

Letters Գրածո: <http://13thmississippi.com/2012/05/13/their-feet-bleeding-at-every-step/>

26. Роберт Эдвард Ли лучший генерал Конфедерации, Всемирная История в Лицах, Проект Энциклопедия / Encyclopedia Channel, 2005 Գրածո: <https://www.youtube.com/watch?v=2S-dghDe6dE>

Summary

Mikheil Barnovi's book "Why the Confederacy Lost the Civil war? Robert Edward Lee- Victorious General of Defeated Army" is dedicated to one of the most important events in American History-Civil War. For years the historians have been discussing the American Civil War and its consequences for the United States. Many historians argue that to understand the United States, we should study the causes and outcomes of the war.

Famous American writer and historian Shelby Foote once told: "Any understanding of this nation has to be based, and I mean really based, on an understanding of the Civil War. I believe that firmly. It defined us. The Revolution did what it did. Our involvement in European wars, beginning with the First World War, did what it did. But the Civil War defined us as what we are and it opened us to being what we became, good and bad things. And it is very necessary, if you are going to understand the American character in the twentieth century, to learn about this enormous catastrophe of the mid-nineteenth century. It was the crossroads of our being, and it was a hell of a crossroads." Even only these words are enough to understand the importance of this event in American history, that is often called as second revolution. You will find civil war battlefield site practically in every state and every county east of Mississippi.

Definitely one of the most common interpretive disputes of the Civil War related to issues around the question of: Could the South Have Won the War?

This scientific popular book is focused on the historical debate over why the Confederacy lost the civil war?

The main aim of this book is to answer the questions: was this defeat inevitable? what was primary reason that caused defeat of confederacy? Or there were several reasons?

This book will compare and contrast major reasons the North had more advantages before the war and also explores the South's lack of preparation that led to the failure in 1865.

In various chapters of this book author presents main arguments and views about why south lost? of foremost authorities on the Civil War,

like: Richard N. Current, David M. Potter, T. Harry Williams, Norman A. Graebner, Keneth M. Stampp, Gary W. Gallagher, William W. Freehling, James McPherson and others.

Based on American historians author presents different interesting issues of Civil war that are pivotal to understand the defeat of South: Union and Confederate advantages, missed confederate opportunities, political and military leadership of confederacy, confederate will. Several chapters are dedicated to the most important campaigns and battles of the war: Shiloh, Antietam Fredericksburg Chancellorsville Gettysburg Vicksburg Chickamauga Franklin-Nashville and etc. Special chapter is dealing with Gettysburg campaign and the reasons that led Confederate's most famous army to the terrible disaster.

The last chapter of the book is trying to deal with the Robert E. Lee's controversial person, how he became and Sothern idol and nationwide hero? how Lee's image has been changed in Americans mind? Through his life he became god figure for Virginians, person without sing, saint for white protestants population of south and then hero for all nation. For southern Lee was symbol and clear demonstration of superiority of Old South's culture. In post war epoch he was symbol of Lost Cause. Generally for the nation he became tragic figure hero who represented all the best features and noble character in bad cause of secession.

